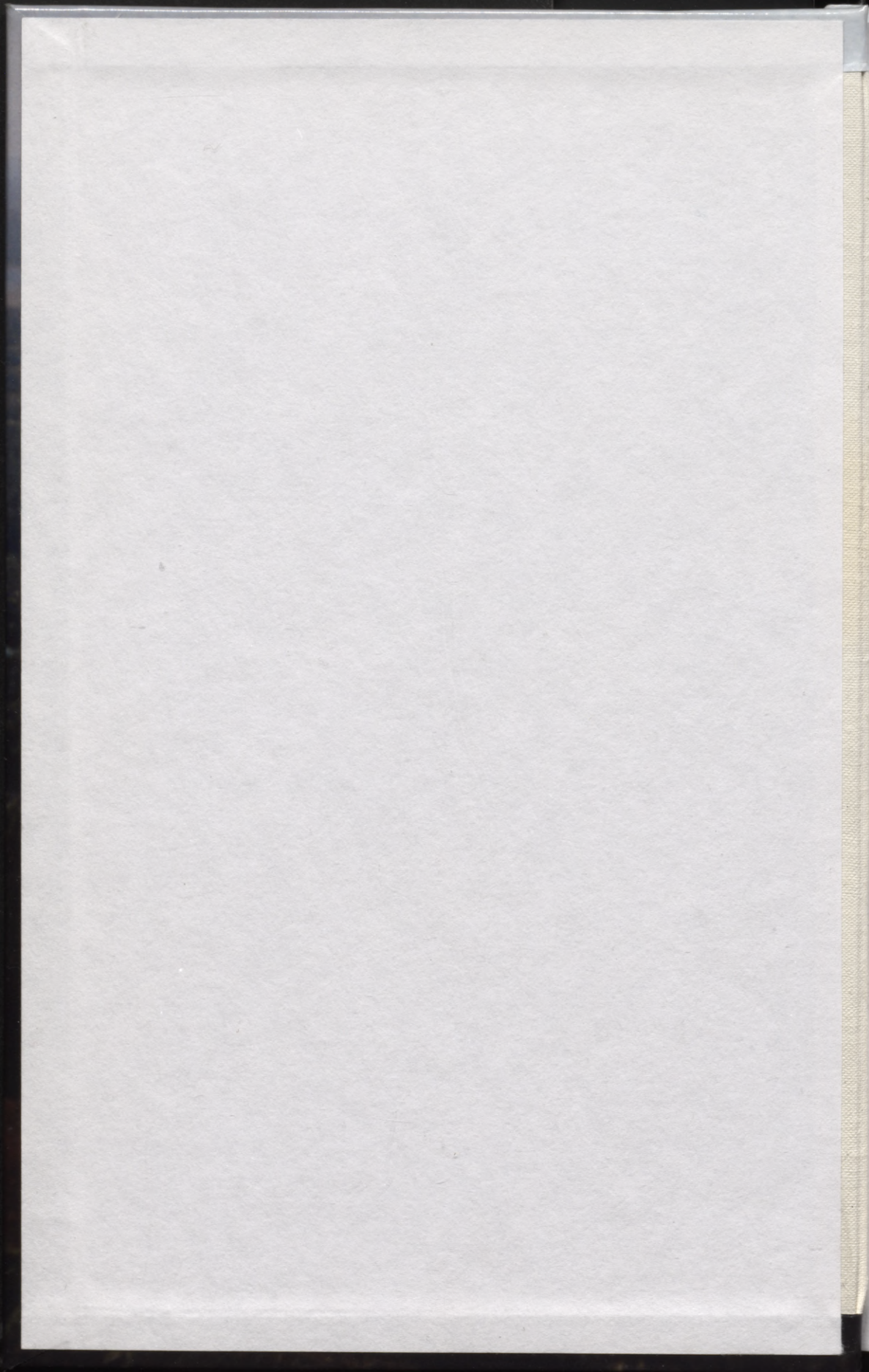
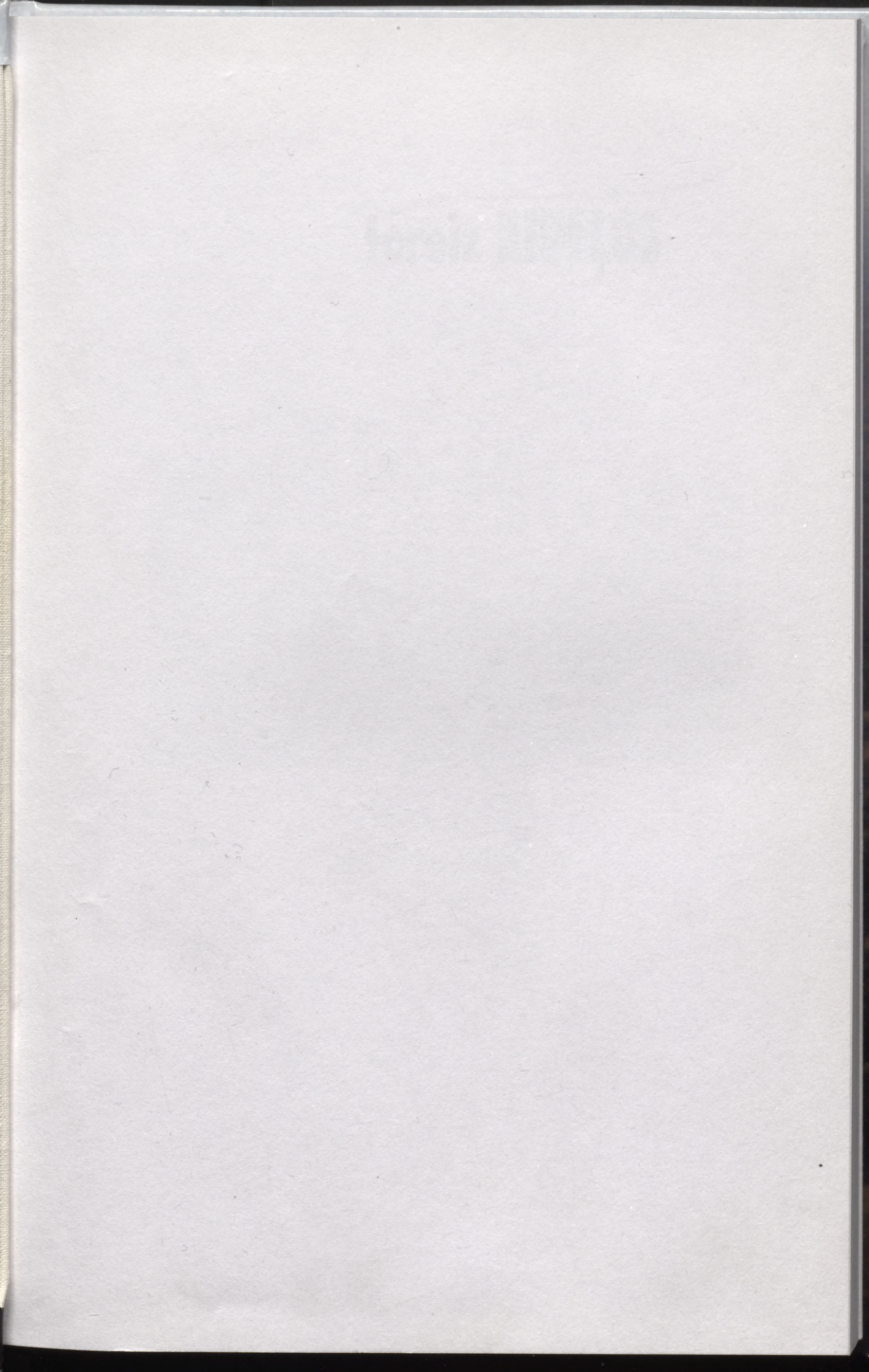

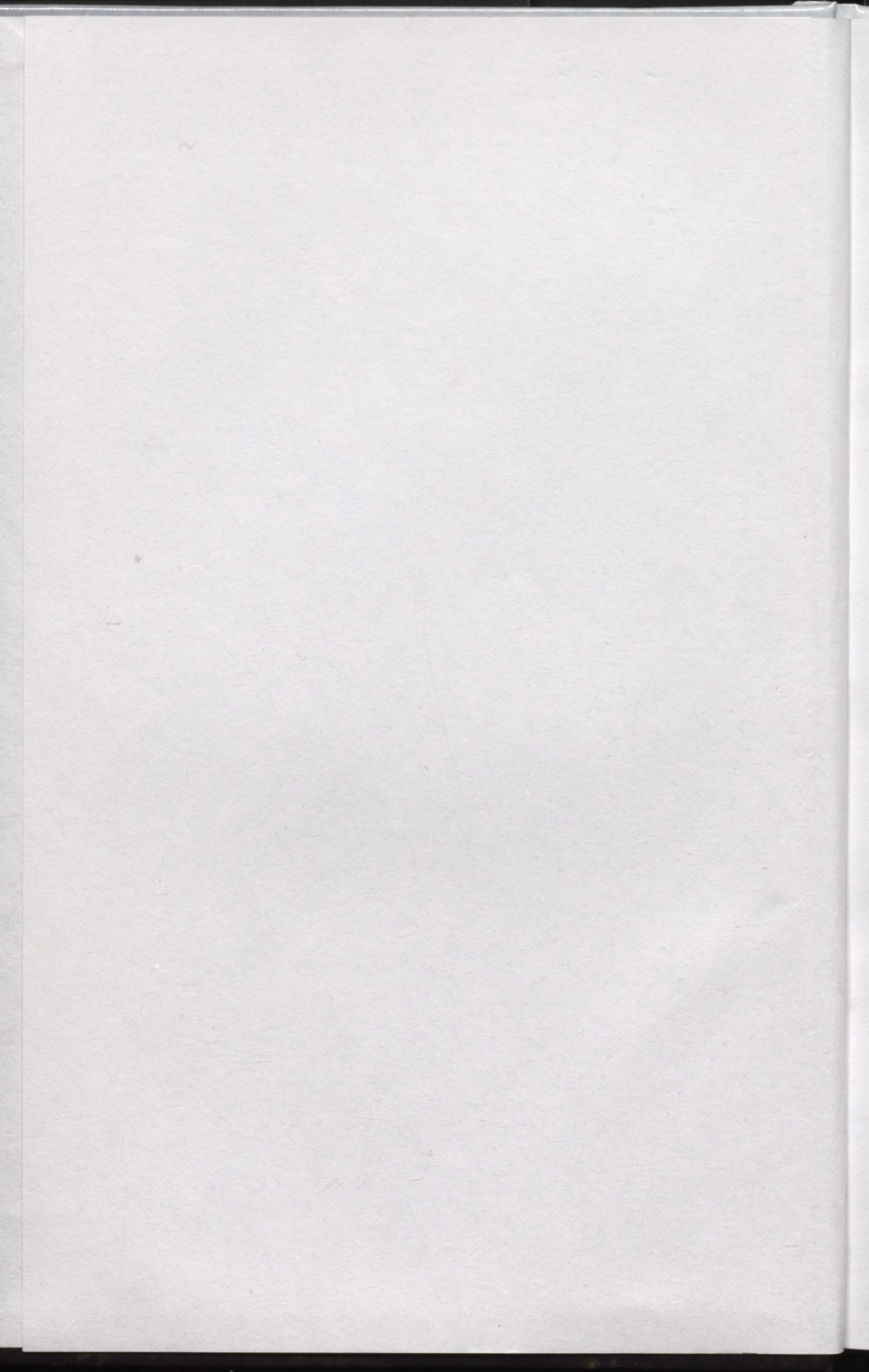
The background of the cover is an aerial photograph of a rural landscape. It shows rolling hills, patches of green and brown fields, dense forests, and a winding river or stream. The overall tone is somewhat muted and historical.

foreiz RIDEĻOS

dokumentāli
stāsti un atmiņas

foreiz RIDELOS

foreiz

RIDELOS

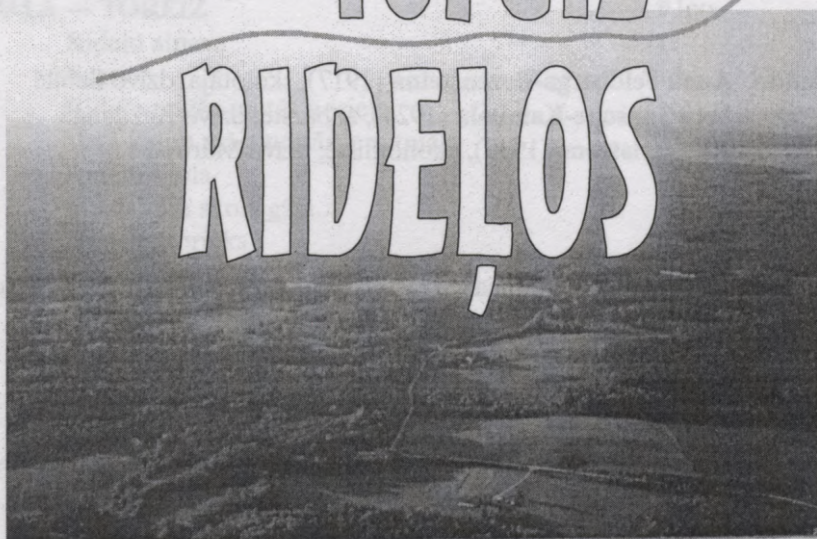
285 249

REVISTA DE LA

2005-5

191

9

toreiz
RIDĒLOS

dokumentāli
stāsti un atmiņas

Sakārtojusi
RITA KRISTSONE

APL
Talsi, 2004

UDK 908 (474.3)
To 600

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0305056216

*Grāmata izdota ar jaunā Lodu māju
saimnieka Ginta Freināta dāsnu atbalstu*

Autori: **Anna Feldberga-Rozenšteina** (1917), skolotāja, dzīvo Sabilē
Vera Jansone-Kambala (1924), zobārste, dzīvo Kazdangā
Rita Kristsons (1930), ekonomiste, dzīvo Mārupē

Izmantotas rideļnieku Emīlijas Skraстиņas-Leipoles, Valijas Brūveres-Lāces,
Skaidrītes Rozītes, Viļa Jansona, Edvarda Jirgena, Visvalža Ausekļa,
Žaņa Liepiņa, Edvīna Mieža, Ārijas Bites, Meraldas Kodoliņas un
Imanta Gronska vēstules.

Autoru redakcijā

Mākslinieks—datorgrafīkis
Māris Arbidāns

ISBN 9984-9752-1-5

© A. Feldberga-Rozenšteina, V. Jansone-Kambala,
R. Kristsons, teksts un sakārtojums, 2004
© Māris Arbidāns, mākslinieciskais noformējums, 2004
© Aleksandra Pelēča lasītava, salikums un tiražējums, 2004

SATURS

I DAĻA — TOREIZ	9 lpp.
Rideļu ainava	11
Ezeri	14
Rideļu muiža un tās noriets	16
Vecā kalpu māja un tās iemītnieki	23
Rideļu skola	26
Mazā Vēra skolā gāja...	40
Dziesmu prieks	42
Spēlmaņi	45
Krišs Ošnieks un viņa orķestris	49
Rideļkrogs, vecais Berķis un pārējie	51
Rideļu dzirnavas	53
Rideļu pasta nodaļa	57
Rideļnieki pagasta administrācijā	60
II DAĻA — RIDEĻI VĒSTURES AVOTOS	65 lpp.
Rideļi Livonijas valstī (1253. — 1561.)	67
Rideļi Kurzemes hercogistē (1561. — 1795.)	68
Rideļu iedzīvotāji 18. gadsimtā	75
Rideļi Kurzemes guberņā (1795. — 1917.)	76
Rideļu iedzīvotāji 19. gadsimtā	84
Rideļi Latvijas republikā	86
Lambsdorfi	90
III DAĻA — MĀJAS, DZIMTAS, LIKTEŅI	97 lpp.
Senie rideļnieki	99
Dzimtas hronika «Baznīcgrāmatu vēstījums»	
1. Mūsu senči	103
2. Dzimtas zarojums	107
Rideļu vecsaimniecības	121
Jaunsaimnieki	139
Kambali	156
Rozenšteini	173
Līna	178
Serafīma	183

SATURNUS

Coloana Iuliană de Jurnal Lectorilor
Universitatea Gheorghe Babșa Iași

11	Ridicați unirea
12	Ridicați unirea (1919) - Constantin Brucila
13	Ridicați unirea (1921) - Constantin Brucila
14	Ridicați unirea (1921) - Constantin Brucila
15	Ridicați unirea
16	Ridicați unirea
17	Ridicați unirea
18	Ridicați unirea
19	Ridicați unirea
20	Ridicați unirea
21	Ridicați unirea
22	Ridicați unirea
23	Ridicați unirea
24	Ridicați unirea
25	Ridicați unirea
26	Ridicați unirea
27	Ridicați unirea
28	Ridicați unirea
29	Ridicați unirea
30	Ridicați unirea
31	Ridicați unirea
32	Ridicați unirea
33	Ridicați unirea
34	Ridicați unirea
35	Ridicați unirea
36	Ridicați unirea
37	Ridicați unirea
38	Ridicați unirea
39	Ridicați unirea
40	Ridicați unirea
41	Ridicați unirea
42	Ridicați unirea
43	Ridicați unirea
44	Ridicați unirea
45	Ridicați unirea
46	Ridicați unirea
47	Ridicați unirea
48	Ridicați unirea
49	Ridicați unirea
50	Ridicați unirea
51	Ridicați unirea
52	Ridicați unirea
53	Ridicați unirea
54	Ridicați unirea
55	Ridicați unirea
56	Ridicați unirea
57	Ridicați unirea
58	Ridicați unirea
59	Ridicați unirea
60	Ridicați unirea
61	Ridicați unirea
62	Ridicați unirea
63	Ridicați unirea
64	Ridicați unirea
65	Ridicați unirea
66	Ridicați unirea
67	Ridicați unirea
68	Ridicați unirea
69	Ridicați unirea
70	Ridicați unirea
71	Ridicați unirea
72	Ridicați unirea
73	Ridicați unirea
74	Ridicați unirea
75	Ridicați unirea
76	Ridicați unirea
77	Ridicați unirea
78	Ridicați unirea
79	Ridicați unirea
80	Ridicați unirea
81	Ridicați unirea
82	Ridicați unirea
83	Ridicați unirea
84	Ridicați unirea
85	Ridicați unirea
86	Ridicați unirea
87	Ridicați unirea
88	Ridicați unirea
89	Ridicați unirea
90	Ridicați unirea
91	Ridicați unirea
92	Ridicați unirea
93	Ridicați unirea
94	Ridicați unirea
95	Ridicați unirea
96	Ridicați unirea
97	Ridicați unirea
98	Ridicați unirea
99	Ridicați unirea
100	Ridicați unirea

SAVĒJO PULCĒŠANA

Ar šo grāmatu Rideļu vārds iegūst jaunu, plašāku skanējumu. Dokumentos un atmiņu stāstos atdzīvojas notikumi un pulcējas kopā cilvēki, kuri aizmirsti vai bijuši līdz šim nezināmi, ieskanas viņu likteņstāsti.

«Toreiz Rideļos» ir Ritas Kristsones izlolota grāmata, viņas sirds darbs. Novadpētnieku saimei viņa piepulcējās 1999. gadā ar darbu «Līdumnieku zeme Mārupē», kurā dots vispusīgs un dziļš ieskats viena pagasta vēsturē. Bet jau šīs grāmatas nobeiguma rindās ieskanas kāda atbalss no bērniības zemes — Rideļiem un tēva mājām Likažokiem: «Manas bērniības laukus no visām pusēm iekļāva mežs. Vēl vectēvam pie rokas ejot, mani nepārvarami pievilka katra nestraigāta taka, gribējās redzēt, kas ir tur tālāk — aiz tā likuma, aiz tā koka.»

Nu no Mārupes, kuras vārds Latvijā tik daudziem un tik plaši zināms, ir atgriešanās bērniības zemē, pie kam grāmatas veidošanā iesaistīti vēl citi Rideļos dzimuši autori — Anna Feldberga-Rozenšteina un Vēra Jansone-Kambala. Savukārt eruditā vēstures pētniece Tukuma muzeja darbiniece Inta Dišlere, balstoties uz arhīvu dokumentiem, muzeju materiāliem un citiem pirmavotiem, devusi pirmreizīgu ieskatu Rideļu novada vēsturē, sākot ar 13. gadsimtu.

Gaišs ir autoru skatījums novada dabā un cilvēkos, jo atmiņu stāstītāji nāk no tēlotās vides, tā ir viņu bērniības zeme un arī viņu gaišais laiks — pagājušā gadsimta divdesmitie un trīsdesmitie gadi, Latvijas brīvvalsts laiks, kad godā un cieņā celts darba tikums, garīgās vērtības, tiekšanās pēc skaistas, saturīgas dzīves, sakoptas vides.

Ar sevišķu interesi lasāmi daudzie atmiņu stāsti, kas mūs ievēd katrā novada sētā, dzimtu tēlojumos sasiens pavedienus, kas saista pagātni ar tagadni. Rita Kristone: «Šie mazie stāsti ir pieskāriens likteņiem un rokasspiedienu pēcnācējiem, aicinot pieminēt un nepazaudēt.» Pieskāriens nav virspusējs. Dzimtas savijas, sazarojas, ir dzīves un darba gaitu atainojums, cilvēku pārdzīvojumi — prieki, bēdas, kāzas un bēres, karš un bēgļu gaitas. Goda vietā arvien celts strādīgums, neatlaidīgs ikdienas darbs («no gaisa mums nekrita nekas»), pie tam rūpīgi un skaisti padarīts. Anna Feldberga: «Mamma bija ļoti strādīga un paspēja savu istabu un sešus bērnus apkopt vienmēr tīrus un kārtīgus. Paps arī daudz strādāja, pie tam darbu vienmēr veica precīzi un skaisti.»

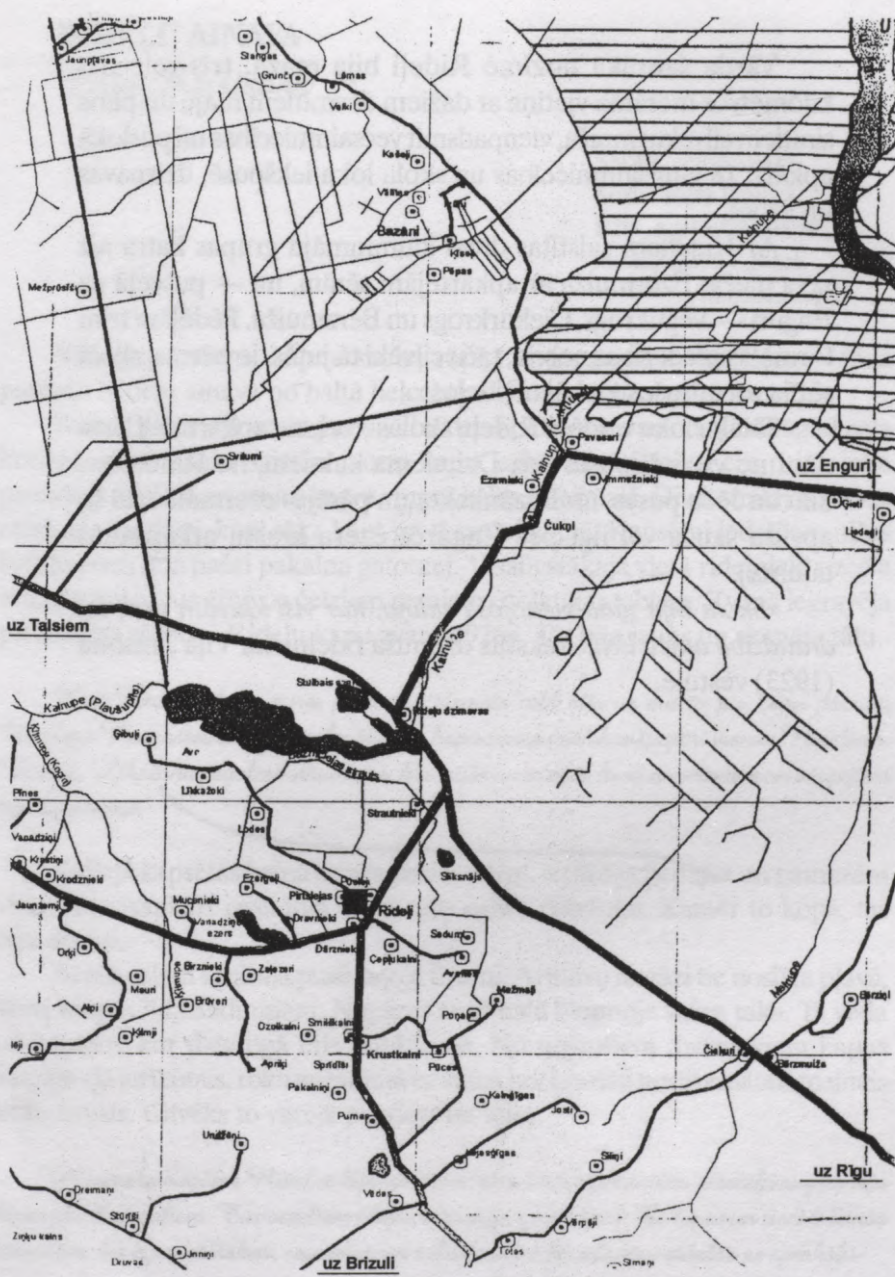
Senatnīgums dveš no Annas Feldbergas vecās kalpu mājas tēlojuma, uzzinām daudz ko par seno ēku iekārtojumu, sadzīves un darba priekšmetiem, ieskanas tādi vārdi kā skursteņnams, cepla istaba, dāre, bēniņos veļas rullis, pūralādes ar visu to, ko tās bagātīgi glabā. Veras Jansones stāstījumā atdzīvojas senais Rideļkrogs un Rideļu dzirnavas.

Sevišķa vieta novadā skolai, par kuru zīmīgi saka rideļnieks Vilis Jansons: «Skola bija tāda vienojoša saliņa, kur visi kļūvām tuvi, lai draudzībā augtu lieli.» Var apbrīnot tā laika skolotājus un skolēnus, viņu tiekšanos dot un saņemt garagaismu. Ir laiks, kad skolotāja Ziediņa strādā viena pati, mācot un audzinot visu četru klašu skolēnus. Ziemās daudzi bērni pa sniega aizpūstiem ceļiem kājām mēro vairākus kilometrus, ne visiem bija skolas somas, grāmatas un citas skolas lietas iesietas panēsātos lakatiņos, ne visiem piemēroti apavi, bet — «bērni tiecās uz skolu kā uz citu, gaišāku pasauli». Apbrīnojama ir bērnu garīgā rosība, zinātkāre, vēlēšanās prieku radīt sev un dot citiem. Neticami daudzveidīgs ir ārpusklases darbs: bērnu svētki, skautu uguns kuri, sporta nodarbības, aizrautīga piedalīšanās teātra izrādēs. Nav iespējams vienaldzīgi lasīt par tālo gadu radošo gaisotni, ko tēlojusi Rita Kristšone nodaļā «Dziesmu prieks».

Skola, skolotāji — gaismas un kultūras nesēji visā apkārtnē. Pateicoties skolai, Rideļi bija «vietiņa» ar skaistiem, gaišiem cilvēkiem ar plašu interešu loku. Mazajā novadiņā skanēja balsis jauktajā korī, vīru dubultkvartetā, orķestris spēlēja sarīkojumos, kāzās, svinīgās reizēs, tika koptas senās tradīcijas Jāņos un Ziemassvētkos, spēles prieks dzirkstīja teātra izrādēs, pa spēkam bija Raiņa, Akurātera un turpat visas R. Blaumaņa lugas.

Ar grāmatu «Toreiz Rideļos» lappušu rindās ierakstīts, daudzos attēlos saglabāts un it kā apstādināts laiks nelielā, bet saimnieciski un garīgi bagātā, rosīgā novadā. Laiks starp diviem pasaules kariem, kad «Rideļi bija cilvēku pilni, un cilvēki bija dzīvības pilni». Stipri un gaiši cilvēki, spēcīgas un sazarotas dzimtas, kuras vēlāk dažādos veidos skāris tālākais skarbaiss un traģiskais laikmets. Grāmata sasauca viņus kopā, visus savējos.

Elmārs Šmelte,
2004. gada 25. augustā.

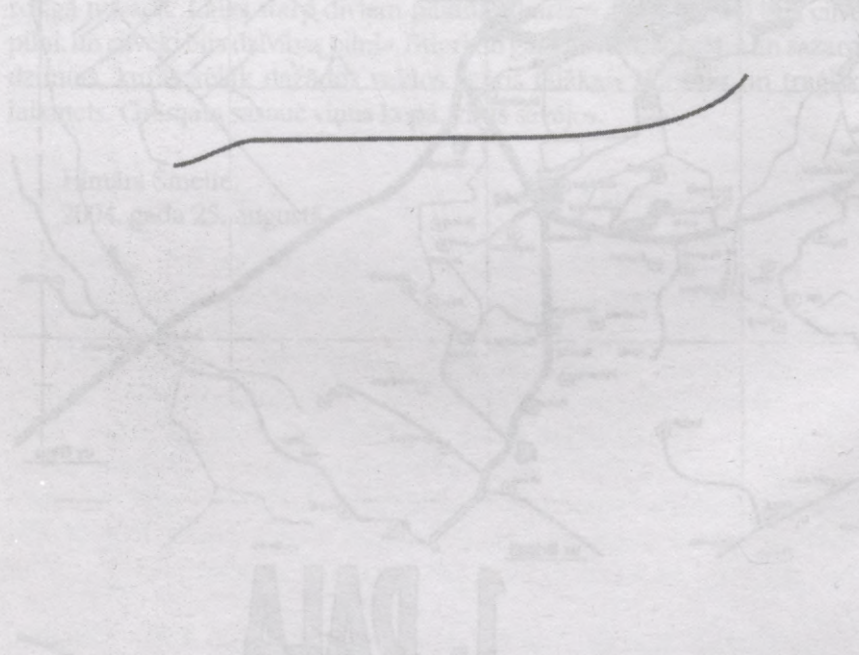
1. DAĻA toreiz

Vārda šaurākā nozīmē Rideļi bija maza, trīs reiz trīs kilometros mērāma vietīņa ar dažiem desmitiem māju un pāris simtiem cilvēku: muiža, vienpadsmit vecsaimniecības tai puslokā apkārt, 18 jaunsaimniecības un skola loka iekšpusē, dzirnavas un krogs.

Ar Rideļiem saistītas divas kaimiņmāju grupas katra aiz sava meža: Ezermuiža ar apkārtējām sētām, un — pusceļā uz Enguri — Veģukrogs, Čiekurkrogs un Bēzmuiža. Pēdējām trim formālas piederības nebija, taču cilvēki tā jutās, jo bērnus skolā sūtīja un mirušos glabāja Rideļos.

Tālāku loku veidoja Rideļu skolas ietekme apkārtnē. Bērni nāca no visas šīspuses līdz Dzirciema kalniem, no Rindzeles, Silu un Jēču puses, no Bazānkakta un pārējās ezermalas (tā šo apvidu sauca vēl ilgi pēc Engures ezera krastu atkāpšanās tālumā).

«Skola bija tāda vienojoša saliņa, kur visi kļuvām tuvi, lai draudzībā augtu lieli,» rakstīts dzimuša rideļnieka Viļa Jansona (1923) vēstulē.

Karti sagatavojis Žanis Liepiņš

RIDEĻU AINAVA

Rita Kristsons

Saulīt' vēlu vakarā
Sēžas zelta laiviņā,
Rītā, agri uzlēkdama,
Atstāj' laivu ligojot.

[Tautasdziesma]

Mierīgs rāmums, laipna saule, rūpīgi kopts zaļums visapkārt — tāda pavērās Rideļu ainava no baltā lielceļa pakalnā pie Strautniekiem.

Senais Slikšnēja ezers jau bija beidzis spīdināt savus ūdeņus. Tagad ceļa kreisajā pusē skatu saistīja jauno kapu kalns. Grūti teikt, cik rideļnieku paaudzes sagūlušas vecajos kapos viņpus kalna, mežmalā. Divdesmitajos gados, reizē ar visu dzīvi, kapi sāka kāpt pretī saulei kalnā. Kapsētai iedalīja muižas kviešu zemi līdz pašai pakalna galotnei. Visaugstākajā vietā rideļnieki uzcēla zvanu torni ar jumtiņu uz četriem resniem ozolkoka stabiem. Zvanā iegravēja piederības vārdus «Rideļu kapu zvans 1926». Tas bija jauns un skanēja tālu.

Kad Rideļos kāds mira, piederīgo pirmais ceļš bija uz muižu pie kapu pārziņa Kristapa Rozenšteina. Viņa roku šūpots, kapu zvans drīz skanēja pāri visiem Rideļiem. Vectēvs, Likažoku pagalmā stāvēdams, klausījās un minēja, kuru no vecajiem un vārgajiem tagad apzvana.

Kailajā kapsētas kalnā sabira skolas bērni, iestādīja liepiņas un pamazām vien tam visapkārt izveidoja ciešu zaļu eglīšu dzīvžogu. Kamēr to kopa, tas bija skaists.

Tuvāk ceļam kreisajā pusē zaļoja tūrumi. Ar stāvu nogāzi tie noslīga pļavā, kura stiepās līdz Sadumiem. Nogāzes augšmalā līkumoja šaura taka. Tā veda uz kapiem, kur dzīvžogā bija atstāta eja. No nejaušiem dzīvniekiem kapus sargāja ejā ierīkotais, roku augstumā uz staba horizontāli nostiprinātais melnais koka krusts. Cilvēks to varēja pagriezt un ieiet.

Pļaumalu nogāzes Rideļos bija vairākas, tās sauca par kantēm. Sevišķi augsta bija kante pie Ezergaļiem. Tur veseliem klājieniem auga spradzenes. To lapas un ziedi līdzinās zemenēm, bet ogas gaišākas, sausākas un saldākas, no kauslapām atdalās ar sprakšķi.

Ceļa labajā pusē aiz tūrumiem tumsnēja Tiltiņsilis, priekšpostenī izvirzījies retām priedēm apaugušo smilšaino Pirtskalniņu. Braucējs tos nez vai pamanīs, jo viņa skatienu saistīs varenu tumšzaļu koku kopa, kura sargā muižas centru. No šīspuses tas sākas ar ražošanas ēkām. Ainavā dabiski iekļaujas arī lielā laukakmeņu kūts. Koki stādīti apkārt augļu dārziem un abpus platajiem ceļiem pienācīgos attālumos.

Skats no Rindzeles puses uz Rideļu muižas atlikušo daļu 2004. gadā. Klajumā atradās putnu kūts un ogu dārzs

Iebraucamais ceļš, dziļumā veranda. Labajā pusē sākās lielais, ar dzīvžogu apjotais augļu dārzs. 2004. gads

Parādes ceļš uz muižu nogriezās pa labi. Tā sākumā balti krāsotas betona zīmes atlējumi abās pusēs. Ceļam labi veidota, stingra klātne. Piebrauciens muižai pagarināts ar loku apkārt ovālam, paceltam zālienam — aprīsei. Parādes ceļu rotāja galvenokārt kļavas, tādēļ sevišķi skaists tas bija rudenī, kad koki klāj zeltu zem skolēnu kājām. Lejā pa kalnu uz saimniecisko zonu stiepās otrs tikpat plats, kastaņiem apstādīts ceļš.

Tas bija mūsu ziemas prieku kalns. Kādi desmit bērni sasēdāmie kopā sasietu ragaviņu vilcienā, pamazām iekustinājām un slīdējām lejā. Ja stāvajā Pirtsleju pagalmā vadītājam izdevās vilcieni sagriezt, brauciens beidzās lejā, ja nē — kupenā.

Muižas augļudārziem visapkārt irbenāju dzīvžogs. Vasaras sākumā tas ziedēja balts. Ziedkopas izskatījās kā 3 — 4 cm platas rozetes. Tās plauka pakāpeniski: vispirms ārējās ziedlapas apkārt rozetei veidoja vainadziņu, pēc tam aizpildījās vidus.

Garām muižas dārzam baltais lielceļš pacēlās nākamā pakalnā. Pa kreisi aizvījās lauku ceļš uz senajām mājām — Pūcām, Poņām, Kaln- un Lejasģīgām, Jostiem. Ceļa sākumā nokalnītei pieplakusi mazā, pelēkā Cepļukalnu mājiņa, gleznaini izvietojusies starp divām meža skupsnām. Ziemas sniegos tā atgādināja poētisku Ziemassvētku pastkarti ar aicinoši gaišiem logiem un dūmu strūkliņu no skursteņa.

Taisni uz priekšu pavērās plašs skats uz tūrumiem un kalnaino Brizules ceļu. Tālāk tas vietām bija grūti izbraucams, pavasara un rudens dubļu izdangāts, bet ziemās — sniegpuतेņu aizpūsts, tādēļ uz Tukumu parasti brauca apkārt — caur Lorenčiem.

Lielceļš strauji pagriezās pa labi, lai garām jaunajām, skaistajām Dārznieku un Dravnieku mājām aicinātu uz Rindzeli. Rēnos vasaras vakaros no Vanadzina zaļumplača puses pāri Rideļiem plūda un sauca ragu mūzika, mājās atstātām mazām meitenēm raujot vai sirdi laukā... Šad tad pa šo lielceļu tālāk uz Dzirciema baznīcu, ilksu zvaniņiem šķindot, brāzās liksmi rideļnieku kāzu braucieni.

Simts gadus vecā aprakstā Rideļu ainavu tēlo skolotājs un novadpētnieks Oskars Emīls Šmits (Intas Dišleres tulkojums no vācu valodas):

«Mežs, mežs un atkal mežs, līdz pat Engures ezeram un gar jūras piekrasti, senu kāpu vaļņu caurausts, sašķeltis daudzām skaidrūdēns upītēm, izgreznots ar vairākiem maziem meža ezeriem. Gan tuvu, gan tālu — visdziļākā vientulība!

Te, klajumā, blakus niedrēm aizaugušam ezeram atrodas senā Rideļu muiža. Tai pieder 1717 desetīnas muižas zemes un 471 desetīna zemnieku zemes, lielākā daļa klāta ar varenu skuju koku mežu. No kaimiņos esošā Rindzeles ezera iztek Pakuļupe, gar kuras krastiem tālāk atrodas lieliskas pļavas. Tās Rideļu īpašniekam ļauj nodarboties ar parauga cienīgu lopkopību.

Muižas apbūve izskatās vienkārša, brīva no jebkādiem pārspilējumiem. Vienstāva koka kungu māju ietver liels augļu dārzs, no kura lejup uz ezera ieleju stiepjas lēzena grava. Garāmejošais Rindzeles ceļš dažas verstis no Rideļiem pie Dzirciema iziet uz senseno pasta ceļu, kas no Rīgas veda uz Talsiem. Otrs lielceļš no Pliņciema arī uz Talsiem, ved garām Rideļu muižai piederošajām un dižmeža cieši ieskautajām Pakuļu ūdensdzirnavām, kurām piemīt senā dzirnavu romantika. Sevišķi gleznains izskatās mežā iestiepies dzirnavu dīķis, ko apņem veci lapu koki, turklāt upe savulaik bijusi bagāta ar zivīm un vēžiem.»

Par Pakuļupi toreiz saukts pašreiz pavisam nelielais robežstraits (kartē Ķilmupīte), kurš tek cauri senajām Mellkakta pļavām un atdala Rindzeli no Rideļiem. Mans vecvectēvs savā laikā nopirka gabalu šīs pļavas no Rindzeles grāfa Georga Lambsdorfa par 50 sudraba rubļiem. 1865. gada zemes plānā redzams robežstraista nosaukums «Pakkul».

Dzirnavām gan nekur nav redzēts cits nosaukums, kā tikai «Rideļu», — nekādas «Pakuļu»!

***

Vēlāk, citos laikos, Cepļukalna kailajā, pret muižu pavērstajā pusē uzcēla rūpniecisku kūti ar palīgēkām. Skaistā Rideļu ainava bija pagalam.

EZERI

Anna Feldberga

Līgo laiva uz ūdeņa,
Uz arāja meitiņām.

[Tautasdziesma]

Šodienas izpratnē Rideļi atrodas diezgan tuvu jūrai, bet toreiz, mūsu jaunībā, galvenie ūdeņi bija ezeri. Lielākais no tiem Rideļu jeb Dzirnavu ezers. Tas droši pienāk pie Slokas-Talsu šosejas, padod vajadzīgo ūdens daudzumu dzirnavām, savu tiesu arī Dzirnupītei, tad sakautrējies iet atpakaļ un pazūd mežā. Pavisam tomēr ne. Sameklējis sev ceļa biedru — meža ceļu, kas ved uz Lodēm, Likažokiem un Ģibuļiem, ezers iet tam blakus, brīžiem pietuvodamies, brīžiem attālinādamies, brīžiem savas baltās ūdensrozes mirdzinādams. Lielajā gājienā tas izstiepies tievs un garš (2 km), bet dūšīgi turas savos krastos. Tikai pašā viņā galā, sasniedzis Ģibuļu mežmalu, tas šķiet noguris un sāk padoties meldriem un citām ūdenszālēm.

Tūristi Rideļu ezeru mīl, un vasarās ap to redz daudz automašīnu. Tās sabrauc arī rudenos, kad turpat mežā ogu un sēņu ir papildnam.

Toreiz rideļnieku peldvietas bija divas — «Dobeļstrauts» iepretī Lodēm un «Rikle» šaurumā pirms dzirnavu līča. Pie pašām dzirnavām pluncējās melderā Kambala jaunā audze. Mēs, muižas bērni, ar šo ezeru draugos netikām, mums tas bija par lielu.

Kad atvadāmies no Rideļu ezera un pagriežamies pa šoseju Slokas virzienā, tad drīz ir ceļa pagrieziens pa labi ar uzrakstu — Zentene. Šis ceļš, izgājis cauri Rideļiem, patiešām aizved uz Rindzeli, Zenteni un Cēri. Bet šoreiz apstāsimies tepat, kur esam uz ceļa uznākuši. Nedaudzie koki pašķiras, esam no meža ārā, un mūsu priekšā paveras kādreiz tik skaistā, tagad nabadzīgā Rideļu ainava. Turpat pa kreisi meža ielokā atkal ir ezers, pareizāk būtu teikt — bija. Tāds nemīlams, pilns pierunāts ar dažādiem briesmu stāstiem. To sauca Sliksnējs un dēvēja par muklāju, par bezdibeni. Tam apkārt bija slapja, ciņaina pļava, kur puisieši centās sapļaut sienu, bet mēs, bērni, negājām tuvumā, ka neiegrimstam, nepazūdam.

Mūsu mīlulis bija Vanadziņš, neliels ezers bez briesmu stāstiem. Viena mala tam sakļāvās ar birzi, otra — ar Dravnieku laukiem. Vanadziņam droši varēja pieiet pavisam klāt, iebirst un ar to pamīļoties — pasmelt ūdeni sauļās, palaištīties. Apsēžoties un šūpojoties kārklu krūmā, varēja tajā pamērcēt kājas, papluncčāties.

Kad Dzirciemā, Dāmnieku birzī, pārstāja rīkot zaļumballes, tad danču placi iekārtoja šeit — birzītē. Ļoti patīkami bija afišā lasīt: «Pie skaistā Vanadziņa ezera.» Mēs ar to lepojāmies.

«To Vanadžiņa balles placi atminos, biju tur ar vecākiem. Tad sāka līt un visi devās, kā tas tolaik bija pieņemts, uz Lormanu šķūni, un balles turpinājās.» /V. Auseklis/

«Kad pie Vanadžiņa birzī notika zaļumballe un vakars bija kluss vai ar dienuidvēju, arī dzirnavās varēja dzirdēt ragu mūzikas skaņas. Biju viena meitene, draudzeņu nebija. Reizēm jau māte mani rosināja, iešot pati līdz. Biju tur tikai vienu reizi, gērbusies savā sestās klases izlaiduma tautastērpā.» /Vēra Jansone/

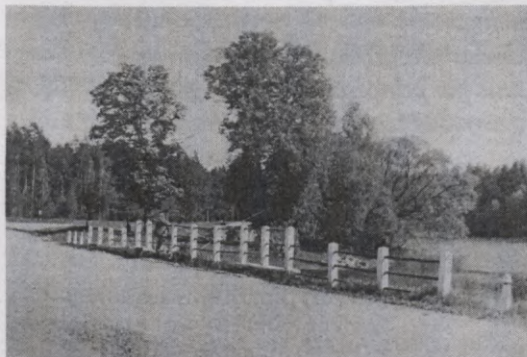
Rideļos ir vēl divi nelieli ezeri, katrs ar savu raksturu. Viens atrodas pie Lodēm uz Likažoku robežas. To sauc mīļā vārdā par Vecezeru. Tā ūdens ieguvis mežezera tumšumu un ir krēslains arī gaišā dienā. Gadu gadiem te lielā daudzumā dzīvoja zaļās vardes. Pavasara vakaros tās rīkoja grandiozus koncertus. Lai tos noklausītos, nebija obligāti jāiet un jāstāv ezermalā, bet varēja apsēsties Lodu pagalmā uz soliņa un klausīties bez ieejas maksas. Visā mūžā man nav gadījies nekur citur dzirdēt tik varenius varžu koncertus kā pie Vecezera.

Otrs ezeriņš atrodas netālu aiz Rideļu dzirnavām uz Talsu pusi. Tās kaut ko nav pratis izdarīt cilvēkiem pa prātam, jo nosaukts tādā kā lamu vārdā — par Stulbezeru. Ticis nolamāts. Var jau būt, ka pelnīti, jo tas neļauj sev droši iet klāt, jābaidās piesmelt zābakus ar dubļiem. Bet es, ar savām bērniības acīm skatoties, gan šo ezeru sauktu pavisam citādi. Sauktu par Dzērveņu ezeru. Tam apkārt bija purviņš ar milzīgu dzērveņu bagātību.

Bija stingri noteikts, kurā datumā brūklenes un dzērvenes var sākt lasīt. Vienu gadu atļautajā dienā mamma mani paņēma līdzī uz Stulbezera purviņu. Ak vai! Kas tur to ogu! Likās, kāds gājis mums pa priekšu un tās dzērvenes bēris. Arī lasītāju bija milzums — pa trim pie viena ciņa, un visi salasīja daudz, arī es. Domāju, ka, izaudzēdams un cilvēkiem izdalīdams tik daudz dzērveņu, šis ezeriņš pilnam attaisnojis savu esamību.

Ūdensrožu mirdzums ezerā

«... atvadāmies no Rideļu ezera un pagriežamies pa šoseju Slokas virzienā...» Ap 1960. gadu

RIDEĻU MUIŽA UN TĀS NORIETS

Rita Kristsons

Man pieder tēvu zeme
Ar visām atmatām,
Man pašam kungam būt,
Man pašam — arājam.

/Tautasdziesma/

Rideļu muižas dokumentētā vēsture aptver vairāk kā 500 gadus.
Tā izlasāma II daļā — «Rideļi vēstures avotos»

Rideļu muiža nekad nav saukta par pili. Tāda tā nebija ne pēc skata, ne gara. Lambsdorfi bija demokrātiski — savus bērnus, tāpat kā citi rideļnieki, reģistrēja tepat, Engures draudzē, un katram deva tikai vienu vārdu. Rideļu grāfa Aleksandra Lambsdorfa un Elīzas Heincs laulība bija bērniem svētīta: piedzima vienpadsmit, izauga desmit: Alecca, Džeimss, Arveds, Alise, Rita, Hildegarde, Ralfs, Hamilkars, Frīda, Verners — piecas meitas un pieci dēli. Tas zināmā mērā izskaidro viņu salīdzinoši trūcīgo rocību, par ko ironizē jaunie kaimiņi — Rindzeles īpašnieki Armitstedi: parasti Lambsdorfi ierodoties viesos tieši pirms pusdienām¹. Taupīgi dzīvodams, grāfs spēja iekrāt līdzekļus mūža vakaram un nopirkt sev Ezermuižu, Rideļus atstājot vecākajam dēlam.

Rideļnieku jaunā paaudze pret saviem grāfiem izturējās ar pienācīgu cieņu, bet bez lielas bijības. Gan piedurkni kungiem pabučoja, gan anekdotes par viņiem stāstīja.

Grāfiene bijusi ļ-o-t-i taupīga. Neļāvusi izmest ne kriptaiņas ēdienu atlieku. Biežie pārmetumi ķēkšai apnikuši, un viņa nolēmusi grāfienu pārmācīt. Reiz grāfi ar viesiem sēdējuši pie pusdienu galda. Ēdamistabas durvīs parādījusies ķēkšas galva: «*Lielmātiņ, vai jūs pati nāksiet to lielo pannu laizīt, jeb man būs jālaiza?*»

No tā laika grāfiene likusi ķēkšai mieru.

Izdzirdusi par kādas ģimenes grūtajiem apstākļiem, grāfiene sirsnīgi brīnās: «*Aber, kā tas var būt, ka nav nekā ko ēst? Kad mums nav nekā ko ēst, mēs ēdam baltmaizi ar sviestu un tēju...*»

Vectēvs man skaidroja muižnieku hierarhiju: «*Augstākais viņiem ir firsts, tāds dzīvo Zentenē. Firsta meitas sauc par princesēm. Tad nāk grāfs, kā Rideļos, kura meitas ir komteses. Rindzelē dzīvo tikai barons, bet tas ir bagātāks par mūsu grāfu.*»

Lēnā un pakāpeniskā muižu norieta pirmās pazīmes saskatāmas jau 19. gadsimta beigās ar mazgruntniecības parādīšanos. «Riddeles muižas māju pārdošanas un pirkšanas kontrakte» ir drukāts dokuments vācu un latviešu valodā, kurā atlicis tikai ierakstīt māju (skaitā 13) un pircēju vārdus un naudas summas. Ievadā teikts:

«Kad 20. September 1863 izdoti likumi novēlējuši Kurzemē pie muižnieku muižām piederīgas mājas pārdot par dzimtu, tad šodien Riddelmuižas lielkungs A. Lambsdorff kā pārdevējs no vienas puses un tas ..... kā pircējs no otras puses, šo papriekš savā starpā norunātu, labbi apdomātu pārdošanas un pirkšanas kontrakti, abbi priekš sevīm un saviem mantiniekiem notaisījuši un noslēguši.»

Līgumā iedrukāts arī īpašuma pārņemšanas datums: 1875. gada 23. aprīlis. Desmit pantos lasāmi pircēja ierobežojumi un pienākumi. Piemēram 7. pantā noteikts, ka:

«Pircējam (..) bez tām nodošanām, kas pašam par sevi jāmaksā, vēl it viss jādod, jādara un jāmaksā, kas tagad uzlikts jeb uz priekšu taps uzlikts priekš valsts, baznīcas un draudzes (..), par provi: ceļi jātaisa, zaldāti jātur kortēlos, pastīs jābrauc, baznīcai un pie viņas piederīgām ēkām jādod un jādarra, kas darāms (..), pagasta skola jāuzkopj un tā jo pr. (..). Trīspadsmitā daļļa no visa tas jādara un jādod, kas pa vissām Riddleles muižām kopā (..).

Bez tam vēl pircējam līdz Jurģiem 1878 ar vissiem Rideļu saimniekiem kopā jauna magazīnes klēte jāuzbūvē; proti viņnam to 13. daļļu tiklab pie liecinieku stellēšanas, kā arri pie būvlietu pievešanas, jāklausa un jāmaksā, cik vajadzīgs būs.»

Muižu norietu Latvijā ietekmēja 1905. un 1918./19. gada notikumi. Rideļos tie beigušies bez traģēdijām.

«Liekas, ka Rideļi bijis Dieva milēts stūrītis, nekādas briesmas te nav bijušas. Par 1918./19. gadu mamma atcerējās tikai vienu notikumu, ka kapsētā bijis kāds mītiņš un tur dziedājuši «Ar kaujas saucieniem uz lūpām». Viņa kā kristīgs cilvēks jutusies aizskarta, ka tas noticis kapos.» /A. Feldberga, Rideļu muižas kučiera kopš 1910. gada Kristapa Rozenšteina meita/

Tad nāca 1920. gada zemes reforma.

Paradoksāli, ka dzīves posms no reformas līdz repatriācijai trūcīgajam Rideļu grāfam Lambsdorffam bija krietni labvēlīgāks nekā bagātajam Zentenes firstam Līvenam. Tas bija atkarīgs gan no vietējās varas, gan no sabiedrības, gan arī pašu muižnieku elastības. «Zentenes novadā» 30., 88. un 92. lapaspusēs lasām: «Firsta Līvena īpašumā 1923. gadā atstāja netālās Ķeņģu mājas, kā arī atļāva dzīvot dažās pils augstāva telpās. Ķeņģi bija gara kalpu māja ar divpadsmit dzīvokļiem. Firstienei tur bijis sakņu dārziņš, bet viņa nav varējusi sarunāt ravētāju, kaut solījusi drēbes un traukus. Vēlāk dārzu izravējusi princese Zigrīda ar kalponi (..).

Firstiene Konstance Līvena ar meitu uz Vāciju aizbrauca 1939. gada rudenī, kad pats vecais firsts jau bija miris.»

«First iezārke cink zārke, turpat pils apakše, pagrabe. Un ta viņ a neššans uz kapim prom, ku tie lielie kok... Pēc kār viņ tur rak āre. Pa dīv reiz viņ rak. Ko ta viņ no first varej dabut? Ja first tad staige a pastalam? Viņam Ķeņģs piespried. Zāģe malciņ — šlips gar kakl un pastals kājās.» (Kārļa Birkmaņa stāstījums 1981. gadā)

Grāfam Lambsdorfam atstāja 47 hektārus muižas centra zemes uz Sadumu pusi, vairākas ražošanas ēkas un Sadumu māju dzīvošanai, bet vēlāk atļāva palikt pašuros apstākļos muižas ēkā. Dēlam Georgam piešķīra vienu jaunsaimniecību, bet otru viņi piepirka klāt. Abus skolas augludārzus Lambsdorfs rentēja. Pagasta 1940. gada dokumentos ir prasība pret Fiduciāro izceļošanas akciju sabiedrību par Lambsdorfa Džeimsa parādiem: nodokļi — Ls 201.61, zemes noma par augļu dārzu 1939. gadā — Ls 400.

Grāfu zemi, kopā vairāk kā 80 hektāru, līdz pēdējam brīdim apstrādāja kalpi. Par pastalām nav nekādas runas...

Rideļu muižā izaugusi Anna Rozenšteina-Feldberga (1917) Lambsdorfs starpkaru periodā atceras šādi: «*Visi Lambsdorfi prata latviešu valodu, bet ģimenē runāja vāciski. Viņi bija labi cilvēki. Pašu kungu kalpi sauca par veco kundziņu. Viņš bija vienkāršs, laipns un nekad nepagāja cilvēkam garām neaprunājies.*

Ja kalpa ģimenē kāds saslima, palīdzību meklēja pie vecā kundziņa. Viņš iedeva zāles, protams, par velti. Tāpat bija tad, ja liksta gadījās ar kādu lopiņu. Kungu dēls, jaunais kungs, bija atturīgāks, runājās retāk. Komtesi Grietiņu atceros ļoti skaistu un laipnu.

Kungi dzīvoja savu dzīvi, taču arī kalpus turēja par cilvēkiem. Līgo svētkos muižas pagalmā klāja galdus un aicināja cienāties visus kalpus ar ģimenēm. Tā bija svētku dāvana un pateicība par darbu.

Vasaras beigās muiža aicināja bērnus palīgā savākt nobirušos ābolus. Tad varējām ēst rožābolus, cik gribas, un vakarā vēl pilnus groziņus aiznest uz mājām.»

Zemes reformas gaitā, sadalot Rideļu grāfa Lambsdorfa zemes īpašumus, izveidojās 18 jaunsaimniecības. Engures pagasta valde 1924. gada 13. decembrī oficiāli pieņēma lēmumu «Par Rideļu jaunsaimniecību nosaukumiem»:

- Ošnieks Krišs — Strautnieki
- Lambsdorfs Georgs — Pirtslejas
- Trei Felikss — Pūclejas
- Graudiņš Jūliuss — Graudiņi
- Leipols Kārlis — Kalēji
- Lormanis Jānis — Vecvagari
- Krūmiņš Jānis — Smilškalni
- Zitmanis Fricis — Cepļukalni
- Ritens Ievalds — Krustkalni
- Jurševics Kārlis — Kalniņi
- Jēkabsons Kārlis — Apriķi
- Lācis Krišs — Ozolkalni
- Auseklis Kārlis — Birznieki
- Vanags Pēteris — Zaļezeri
- Jirgens Kārlis — Dārznieki
- Šēniņš Jānis — Ezergaļi
- Bite Jēkabs — Vimmažnieki
- Jansons Krišs — Dravnieki²

Pūcleju ieguvēju ar vācisko vārdu Feliks Trei neviens rideļnieks neatceras. Viņam piešķirto tūlīt atpirka Lambsdorfs. Vēlāk no zemes atteicās arī Graudiņš (nopirka Jansoni) un Jēkabsons (nopirka Jurševici).

Bez šīm astoņpadsmit jaunajām, zeme īpašumā tika piešķirta arī Kalnupēm, Dzirnāvām, Kalējiem, kapiem, skolai, Čukņiem, Ģibuļiem un Gundegām. Izpirkšanas līgumu slēgšana turpinājās līdz 1932. gadam (Ģibuļi, Gundegas).

Vizuāli vērtējot, veiksmīgākās jaunsaimniecības bija Dārznieki un Dravnieki, kurās saimniekoja spēcīgas, enerģiskas ģimenes.

Dravnieki
uzbūvēti

Par to, kā klājās vairākumam, stāsta Valija Lāce-Brūvere (1919): «Tēvs no kara pārnāca sveiks un vesels. Vēlēdamies tikt pie savas saimniecības, viņš pieprasīja no Rideļu muižas zemi un par zināmu samaksu to dabūja.

Uz Rideļiem dzīvot pārnācām 1922. gadā, man bija divarpus gadu. Dzīvošanu mums ierādīja Krustkalnā. Tur divus gadus nodzīvojām kopā četras ģimenes — mēs, Riteņi, Jurševici un Krūmiņi. Tēvs saņēma bankas aizdevumu un uzcēla kūti, klēti un vāgūzi zem viena jumta. Vāgūzi viņš iemūrēja plīti ar skursteni, tur mēs sadzīvojām vēl divus gadus, kamēr uzcēlām māju. Sākums bija ļoti grūts — ar kazu, teli un mazu zirdziņu. Vecāki ļoti smagi strādāja. Arī mums, bērniem, bija jāstrādā. Lielākie gāja lauku darbos, bet es jau no piecu gadu vecuma ganīju lopus. Tad jau mums bija pāris govju, dažas aitas, divi zirgi, kāds sivēns. Arī citi kaimiņi, tāpat kā mēs, ņēma aizdevumu bankā uz vairākiem gadiem ar augstiem procentiem.

Tādos grūtos laikos bērni pabeidza tikai Rideļu skolu. Emma ļoti gribēja mācīties tālāk, bet vecāki spēja nodot viņu tikai amata mācībā. Divos gados viņa apguva audējas mākslu un skolas vietā auda skaistas segas, villaines un citu.

Pamazām, grūti strādājot, kļuvām turīgi. Sāku iet 5. klasē Engurē. Vecākā māsa apprecējās un aizgāja savā dzīvē, brāli iesauca dienestā. No grūtā darba saslima mūsu vēl jaunā māte. Man bija mācības jāpārtrauc, jo vajadzēja kopt

Kulšanas talka Ozolkalnu jaunajā šķūnī. 20.-to gadu otrā puse.
Pie lokomotīves stāv ar krūzi — Valija, ar pudeli — saimniece Anna Lācis, sniedz alu
no spaiņa — Emma, uz ceļgaliem tup ar dakšu — Oto

lopus un darīt citus darbus mājās. Sākās Ulmaņa — zelta laiki, kad varēja dzīvot ļoti labi.

Brālis pēc dienesta aizgāja uz Rīgu, es paliku Rideļos, mūsu Ozolkalnos.»

Tā laika noskaņu vēstulē raksturo arī Vilis Jansons: «Bērniņa pagāja laikā, kad zemniecība bija savā sākumā. Tika celtas mājas, audzēti lopi un audzināti bērni sūrai, skarbai, bet skaistai zemnieka dzīvei. Toreiz nebija bomžu, bet bija jaunatne ar interesi par visu jauno. Tas bija gan pašu degsmes, gan vadītāju nopelns. Mums Rideļos bija gan mazpulcēni, gan skauti. Skolas pārzine Kristsona kundze vadīja mazpulku, Engures skolotājs Kalks bija skautu vadītājs. Skautos Baložu kopā darbojās gan Rideļu, gan Rindzeles zēni. Vecākie jau bija roveru vecumā, pāri 18 gadiem.»

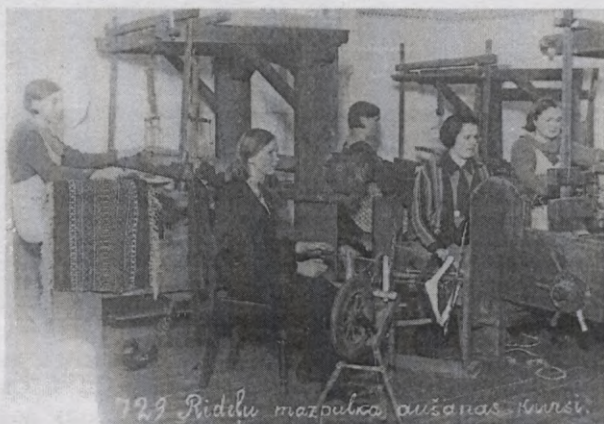
Turpina A. Feldberga: «Rideļu skautu organizācija nebija patstāvīga, tā skaitījās Engures nodaļa. Vadītājs, Engures skolas pārzinis Teodors Kalks, sūtīja dažādus nolikumus, plānus un palaikam lika atskaitīties par paveikto.

Trīs mani brāļi bija skauti, vēlāk roveri. Skautu zēni bija darbīgi un sabiedrībai pievilcīgi ar savas organizācijas cēlajiem mērķiem. Viņu ugunsкура vakaros piedalījās arī pieaugušie. Tur dziedāja skautu dziesmas, rādīja nelielus, interesantus priekšnesumus, uzdeva asprātīgus uzdevumus klātesošajiem. Vasarā skauti sarīkoja apkārtnes jauniešiem sporta sacensības. Tā viņi palīdzēja tiem izaugt par mākslinieciskās pašdarbības cienītājiem un atbalstītājiem.»

Zaļibaltais karogs Rideļos sāk plīvot vēlāk. 729. Rideļu mazpulku dibina 1935. gada 31. martā. Iestājas 12 zēni un 9 meitenes³. Rudeņos skolā notiek

svinīgas mazpulcēnu ražas apskates. Katrs rāda gada laikā paveikto. Gar abu klašu sienām uz gariem galdiem sakārtoti lauciņos izaudzētās ražas paraugi: lielas saulpuķes un kāpostgalvas, resnas cukurbietes, garas linu saujas, dzīvi truši, konservi, kā arī smalki rokdarbi, audumi un adījumi meitenēm, grābekļi, izkapšu kāti un citi koka darbi zēniem — kas nu kuram. Savos vienkāršajos, gaumīgajos gaišpelēks ar zaļu formas tērpos viņi stāv katrs pie sava stenda un cits pēc cita atbild uz komisijas jautājumiem. Seko priekšnesumi, skates vēr-tējums, čaklāko apbalvošana un dejas.

Sēd stellēs no kreisās
Lonija Liepiņa, Erna
Rožkalne, Ella
Krūmiņa, pie ratiņa —
Zete Freimane, vidū
skolotāja Kristsons.
1937./38. gads

723 Rīdīšu mazpulka audzēšanas kurss.

Visos mazpulka
darbos čakli strādāja
Ella Krūmiņa.
30. gadu beigās

Man pašai mazpulkā neiznāca būt, biju tikai mazajos. Mūsu deviņgadīgo meiteņišu pulciņu sauca «Vizbulītes», mums nebija formu, svētkos ģērbām tautastērpus. Bet lauciņš bija. Savos 10 x 10 metros audzēju cukurbietes, visapkārt iesēju kliņģerītes. Stūrī zaļibalts mietiņš ar noteikta izmēra baltu plāksnīti: mazpulka nosaukums, audzētāja vārds, augšpusē — četrlapu āboliņš. Ražas apskati sagaidīt neizdevās — tas bija 1940. gads...

Rideļu mazpulks 1940. gada maijā.

Pirmajā rindā no kreisās: Valija Zēberga, Vasīlijs Orlovs, Žanis Liepiņš, Valdis Lormanis, Kārlis Bite, Fricis Smilškalns, Žanis Kāposts* no Bazāniem, Ādolfs Liepiņš, Elga Ausekle*, Rita Kristšone

Otrajā rindā no kreisās: Irēna Grostiņa no Alpiem, Dzidra Ausekle*, Ērika Lindberga, Teodors Sūcis, skolotāja Kristšone, Rūdolfs Štemers, Milda Sūcis, Hilda Blūma*, Hermīne Grostiņa

Trešajā rindā no kreisās: Vēra Grīnberga*, nezināma, Ella Krūmiņa, Milda Liepiņa, Erna Rožkalne*, Mirdza Ezerkalna, Anna Lormane

Ceturtajā rindā no kreisās: Vilis Jansons, Valdis Krūmiņš, Žanis Meņģelsons, Arvīds Zitmanis, Augusts Mūrnieks*

* Visi no Jaunplavu puses

1939. gada rudenī, pēc grāfu aizceļošanas uz Vāciju, Pūclejas ieguva brāļi Fricis un Edgars Rozenšteini. Pirtslejas — Jānis Liepiņš no Gundegām, bet Sadumus — tur neilgi dzīvojušais Fricis Rēvalds.

¹ E. Šmelte, «Zentenes novadā», 1998. g. 32. lpp.

² Latvijas valsts Vēstures arhīva fonds Nr.4861 «Engures pagasta vecākais 1919. — 1941.»

³ LVVA fonds Nr.1810-2-677 «Rideļu skolas padomes protokolu grāmata 1927. — 1935.»

VECĀ KALPU MĀJA UN TĀS IEMĪTNIEKI

Anna Feldberga

Nem pie rokas mani, ved uz
Bērna zemi — kluso, mīlo.

/Fr. Bārda/

Manās acīs vēl arvien dzīvo šī lielā, vecā māja, kuru vēlākos gados nosauca par Pirtslejām. Šī ēka nevarēja lepoties ar nezin kādu dižumu un greznumu, bet tā bija majestātiski plata, pieklāvusies zemei ar visu savu smagumu, radīja lielu stabilitātes sajūtu un uzņēma sevī daudzus iemītniekus. Ēkai bija dakstiņu jumts un augsti bēniņi. Bēniņiem cauri slējās vairāki resni skursteņi. Tur atradās milzīgs veļas rullis, kuru pakustināt varēja tikai pa diviem. Rupjos pakulu un linu palagus tas pārvērta spožā gultas veļā. Katram kalpam bēniņos bija iebūvēta sava klētiņa, kurā varēja novietot nopelnīto labību, zirņus un citus produktus. Lielajās pūra lādēs glabājās vadmalas uzvalki, svārki, jakas, cimdi, zeķes, ko sievas katru vasaru iznesa laukā, izkāra un izvēdināja.

Uz bēniņiem veda divējas kāpnēs: pa koka kāpnēm ēkas iekšpusē staigāja ziemā, pa platu izturīgu dēļu laipu ārpusē — vasarā. Pavasarī mēs, bērni, vistu novietnēs savācām spalviņas, uzkāpām līdz bēniņu durvīm un laidām tās vējā pa vienai. Daudzās bezdelīgas un čurkstes spalviņas uzķēra un nesa savās ligzdās.

Mājai pa vidu bija garš un diezgan plats koridors, ko saucām par gaņģi. Gaņģim katrā pusē sešas durvis veda istabās ar plīti. Katrai ģimenei pa istabai. Liela daļa muižas zemes jau bija izdalīta, bet kungiem palikušo apstrādāja pieci kalpi. Priekšstrādnieks bija slaidis, nopietns vīrs Kvinte. Kvintem bija tikai viena meita Milda. Otrs kalps bija mans tēvs Kristaps Rozenšteins, trešais — Lieps (varbūt īstenībā Liepiņš). Liepu pārim bērnu nebija. Ceturtajā istabā dzīvoja Šēnbergi: pati māte bija modere, pārzināja 20 melnraibu govju ganāmpulku: kopšanu, slaukšanu, ganišanu, arī piena lietas. Viņai palīdzēja meita Mīce, reizēm arī dēls Ernests. Pats Šēnbergs raka grāvjus, vecākā meita Lidija bija savā dzīvē. Muižas stallmeistars (zirgkopis) bija Pilāgs — vecāks vīrs, gāja pieklibodams, bet darbu veica priekšzīmīgi. Zirgi vienmēr bija labi pabaroti un apkopti. Pilāgu bērni bija pieauguši, dzīvoja citur.

«Pilāgmāti atceros no vēlākiem gadiem, kad viņa kā nespējniece mīta Sadumos. Viņa bija maza auguma, klusa un mīlīga. Kad vecākiem gadijās kāda izešana ārpus mājas, Pilāgmāti aicināja uz Likažakiem ar mums, bērniem, pārnakšpot. Tolaik viena viņas meita Lina bija šuvēja Rindzelē, bet otra — Minna dzīvoja Rīgā. Pēc kara viesojas pie abām māsām Kalngalē — Vidzemes jūrmalā.» /R. Kristsons/

Kāzas vecajā kalpu mājā. Jaunais pāris: Milda Kvinte un Ernests Āboliņš. Līdzās līgavai — priekšstrādnieks Kvinte ar sievu. Stāv no kreisās: pirmā — modere Šēnberga, sestā — Zetiņa Rozenšteina, viņas māte, tēvs, Jānis un Līza Lormaņi. 30. gadu sākums

Katrai kalpu ģimenei bija viena govys, pāris aitu, ruksis, vistas. Kalpu govys stāvēja lielajā kūtī un saņēma tās pašas sienu un salmu devas, ko kunga govys. Katra pēc savām iespējām kalpa sievas tās piebaroja ar saknēm un miltu dzirām. Kad Rindzelē iekārtoja pienotavu, kalpi varēja turēt divas govys un pienu kopējā muižas pajūgā nogādāja pienotavā. Par to saņemtā nauda kalpam bija ļoti svarīga, jo par darbu peļņas daļa naudā bija niecīga.

Pārējās kalpu mājas istabās pagaidām dzīvoja topošie jaunsaimnieki — Jirgeni, Jansonī, Šēniņi un Zitmaņi.

Garā gaņģa galā atradās skursteņnams. No turienes caur lielo, plato skursteni varēja redzēt zilas debesis. Ienāca arī nedaudz gaismas, jo logu telpai nebija. Tā bija domāta gaļas un desu žāvēšanai. Žāvējamo pakāra diezgan augstu skurstenī un apakšā pakūra vāju uguni ar dūmojošu kurināmo. Vairāk dūmos nekā karstumā gaļa žuvinājās pāris nedēļas.

Bija arī otra visiem kopīgi lietojama paliela telpa — cepļa istaba. Tajā atradās liela maizes krāsns un pāris gultas. Tur drīkstēja pārgulēt pieaugušie puisieši no lielākajām ģimenēm, kuru istabās bija šaurība. Cepļa istabā visi pulcējās kopīgos svētkos, piemēram, Jaungada sagaidīšanā. Tad rīkoja dažādas spēles, rotaļas, zīlēšanu. Priekos un jautrībā piedalījās gan lielie, gan mazie.

Aiz skursteņnama sākās mājas otrs gals ar atsevišķu ieeju un citu nosaukumu — Graudiņi. Tas piederēja jaunsaimniekam Graudiņam. Tur bija dzīvoklis ar divām istabām un palīgtelpām.

Dažreiz vasarā sestdienas vakaros jaunie ļaudis sapulcējās kalnā pie dāres, ataicināja Neilandu Pēteri ar harmonikām un sarīkoja dejošanu. Arī mums, mazajiem, patika tur būt — skatīties un arī pašiem kādu polku palēkāt.

Kad tuvojās Lieldienas, jaunie vīrieši Pirtskalniņā pārbaudīja, izmēģināja un šur tur pielaboja lielās šūpoles. Uzkārtas lielā, resnā priedes zarā, tās kalpoja ilgus gadus, katru pavasari izšūpodamas no daudzām mājām sanākušos rideļņiekus.

Ar Pirtskalniņu un Tiltiņsilu saistās jaukākie brīži manā bērnībā. Mums ar draudzeni Meraldu Jansoni, viņas brālim Valdim palīdzot, tur bija iekārtota brīnišķīga spēļu vieta — katrai sava mājiņa ar vairākām istabām, logiem, durvīm, mēbelēm. Mums katrai bija 6 — 8 skaistas paštaisītas lelles ar Meraldas krāsotām sejām. Sazinājāties ar saucieni: «*Hu-hū!*» Un tad — ko kājas nes, pļaviņai pāri, šūpolēm un vecajai pirtiņai garām un Tiltiņsilā iekšā. Tad bijām savā pasaulē un pavadījām tur pāris mammām izprasītās stundas.

No gadu kalniem atskatoties, redzu un saprotu, ka man bija ļoti labi vecāki. Mamma bija ļoti strādīga un paspēja savu istabu un sešus bērnus apkopt vienmēr tīrus un kārtīgus. Viņa prata ģimenes dzīvi vadīt tā, ka mēs visi vienmēr bijām paēduši un apgērbti. Paps arī daudz strādāja, pie tam darbu vienmēr veica precīzi un skaisti — vai tas bija celiņš sniegā, malkas grēdiņa skaidienā vai žodziņš ap puķu dobi, viss bija izdarīts taisni, kārtīgi.

Ziemas vakaros mamma kaut ko adīja vai lāpīja, bet paps spēlējās ar mazākajiem bērniem, visi kopā dziedājām. Katru svētdienu mūsu istabā tika noturēts svētrīts, jo baznīca Dzirciemā bija tālu un vienmēr turp aiziet nevarējām. Kad bijām pabrokastojuši un saposušies, visi kopā sasēdāmies un dziedājām vienu garīgo dziesmu. Tad paps lasīja sprediķi no lielas grāmatas. Pēc tam atkal dziesma — un varējām būt brīvi.

Tā vecā kalpu māja nesa un turēja sevī daudzus cilvēkus, viņu dzīves un likteņus. Ar laiku tā kļuva arvien tukšāka. Ja māja jūtas pamesta, tā ātri noveco — tāpat kā pamests cilvēks. Tā arī bija. Kad atkal aizbraucu uz Rideļiem, tas jau bija noticis. Stāvēju pagalma vietā un jutos kā svešā krastā. Nevarēju saskatīt to vietu, kur vecā, mīļā māja stāvēja, ne arī to, kur tā iegrūsta zemē un aprakta. Viss bija kļuvis svešs. Acīs sariesās asaras un kļuva bezgala skumji...

Lai cik gaišas būtu atmiņas par Rideļu muižas kungiem, ēku izvietojums liecina, ka agrākajos laikos viņu vērtību sistēma bijusi cita. Kunģu māja celta kalnā, lopus kūts — puskalnā, kalpu māja — pašā lejā.

Cauri Pirtslejām un Tiltiņsilam veda ceļš uz Likažokiem, pa to daudz staigāts. No mājas sienas ceļu šķērā grāvis, mūžam pilns ar ūdeni. Lidz pašam Pirtskalniņam, izņemot vasaras vidu, ceļš bija dubļains, grūti izlaipojams. No drēgnās akmens mūra ēkas gadu gaitā iznests ne viens vien tuberkulozes upuris... Protams, ja salīdzina ar Faunsudrabiņa bērnības atmiņām, tad jāatzīst, ka Rideļu muižas kalpu dzīve bijusi ērta.
FR. Kristsone/

RIDEĻU SKOLA

Rita Kristsone

Iesim skolā, iesim skolā,
Ko mēs mājās darīsim?
Skola gudrības mums sola,
Mājās muļķi paliksim.

/Sena rīme/

Gandrīz astoņdesmit gadus rideļniekiem tuvākā bija Dzirciema skola. 1844. gadā to dibinājis grāfs Lambsdorfs kopā ar draudzes mācītāju Saileru saviem Dzirciema, Silu, Rindzeles un Rideļu bērniem. Slavēna šī skola kļuva skolotāja Jēkaba Kušķevica laikā, kurš tur nostrādāja vairāk kā 40 gadus — līdz 1925. gadam¹.

Ne visi vecāki spēja sūtīt bērnus skolā vairākus gadus. Daļai bija jāsamierinās ar zināšanu mazumiņu. Skolā nebija internāta. Daži savus bērnus uz nedēļu iekārtoja pie pazīstamiem dzirciemniekiem, bet vairākums ik dienas pa sniegiem aizpūsto ceļu mēroja kājām sešus un vairāk kilometrus tumsā turp un krēslā atpakaļ.

Tādēļ rideļnieki ar lielu prieku uzņēma ziņu par savas skolas atvēršanu. Šāda iespēja radās pēc 1920. gada zemes reformas, kad Latvijas valsts atsavināja muižu īpašumus, lai ēkas izmantotu sabiedrības labā. Skolas ierīkošanai piešķīra Rideļu muižas ēku.

Rideļu skola. Lapkritis

Skola top lēni, ar grūtībām, jo grāfs ar telpu atbrīvošanu nesteidzas. Mācības 1922. gada rudenī sākas «vienā telpā ar ieeju cauri ķēķi un piensaimniecības ietaisi»². Skolas pārzinis un vienīgais skolotājs ir Reinis Sprincis. Pirmā vecāku kopsapulce sanāk 11. decembrī. Piedalās 20 cilvēki un apspriež divus jautājumus — par skolas telpu mazgāšanu un eglītes vakaru. Vairākiem vecākiem acīmredzamas grūtības rada parakstīšanās protokolā. Izskatās, ka viņi skolā gājuši tikai kādu gadu. Glīti paraksti ir K. Jansonam un K. Auseklim. Viņus abus ievēl skolas padomē, kuru vada K. Jurševics. Kā pagasta padomes pārstāvis sēdēs piedalās Vilis Zauermanis, dažreiz — pagasta revīzijas komisijas loceklis grāfs J. Lambsdorfs.

Nākamajā, 1923./24. mācību gadā, atbrīvotas vēl divas skolas telpas, ieeja caur verandu un vestibils. Nepieciešams steidzams remonts: telpās nedrošs griestu apmetums, šķirbaini logi, slikti sildošas krāsnis. Bojāts arī ūdenspumpis.

Ūdenspumpi atceros. Tā bija sarežģīta ierīce sētspuses priekštelpā. Tā darbināja vairākus metrus garš, divdaļīgs koka rokturis, kurš vidū, savienots ar enģēm, locījās. Turot aiz «raģiem», rokturi vajadzēja raustīt tā, lai tas pārmaiņus saliekotos augšā un lejā. Tad pēc brīža spainī sāka šļākties ūdens. Process bija aizraujošs, mums, bērniem, nenoskatīties. Vislabāk pumpis klausīja Ģrāfannai. Kad sabojājās, ūdens bija jānes no Lormanu akas.

Vienu ziemu iztiek, kā ir. Pienāk 1924. gada augusta beigas. Remontdarbu skice sastādīta, 200 lati piešķirti, bet... likums prasa darbu nodošanu mazāk-solišanā, ko pagasts nav izdarījis. Par kritisko stāvokli padome ziņo Talsu apriņķa skolu valdei. Paklīst runas par skolas slēgšanu.

Visu vainago skolotāja Sprinča atlūgums 1924. gada 12. oktobrī. Tagad Engures pagasta valde reaģē ātri: «Jaunākajās Ziņās» un «Latvijas Vēstnesī» ievieto sludinājumu, ka 1. novembrī pulksten 12 notiks Rideļu I pakāpes pamatskolas skolotāja vēlēšanas. Latvijā vēl valda pēckara depresija, darbavietu trūkums, tādēļ vietas tīkotāju izrādās daudz. Kandidātu kvalifikācija, acīmredzot, visai apšaubāma, jo 16 cilvēku konkurencē uzvar «Milda Marija Ziediņš, kura beigusi Jēkabmiesta valsts vidusskolu un skolu virsvalde ar 29. VIII 1924. gada pagaidu apliecību Nr. 153^d devusi tiesības strādāt Latvijas pilnās pamatskolās kā skolotāja vietas izpildītājam — praktikantam»³.

Tikko 21 gadu vecā prakticante Ziediņa 14. novembrī skolas padomes sēdē pārņem skolas inventāru un kasi ar 60 latiem no skolotāja Sprinča, kurš pāriet uz Pļavu I pakāpes pamatskolu Nurmuižas pagastā.

Neskaidrības darbā rodas ik uz soļa. Labi, ka ir, kam prasīt padomu, jo kaimiņos strādā jauniņās skolotājas tēvs Andrejs Ziediņš. Viņš tobrīd ir Zentenes pagasta Lamiņu II pakāpes pamatskolas pārzinis. Sākas pārgājieni dubļos un sniegā: reizi nedēļā kādi 15 kilometri uz Lamiņiem ar garu neskaidro jautājumu sarakstu un reizi mēnesī — 10 kilometri uz Enguri pēc algas.

Pirmajā 1924./25. darba gadā Ziediņa vienlaikus māca 34 bērnus: 1 klasē

Māsas Ziediņas.
No kreisās: Milda, Zenta,
priekšā — Nelda.
Ap 1922. gadu

mācās seši 9 — 11 gadus veci, otrajā klasē — desmit 10 — 14 gadus veci bērni. Vislielākā ir trešā klase ar astoņpadsmit 10 — 16 gadus veciem skolēniem.

Viņa bija pievilcīga ar savu sirsnību un mērķtiecību. No viņas plūda neapturama, nerimstoša enerģija un liela vēlēšanās darīt, darīt, darīt. Tie bija pēckara gadi, lielā daļa bijām nabadzīgi bērni, vecākiem nebija naudas, lai pirktu mums tērpus, bet mūsu skolotāja vienmēr izdomāja, kā ietērs mūs ar to pašu, kas mums ir, lai mēs varētu ko skaistu izdomāt un parādīt. / A. Feldberga/

Skolotājas ietekme neaprobežojās ar mācībām. Bērni ticās uz skolu kā uz citu, gaišāku pasauli.

Viena no pirmo gadu skolniecēm Emma Leipole no Kalējmājas pēc 44 gadiem — 1968. — raksta no ASV: «Bieži atceros, kā toreiz skrēju pie Zums ik vakaru uz skolu. Kāds man tas bija prieks un laime būt pie Zums, to nemaz tā vārdos nevar izsacīt. Bērniībā kautrējos kaut ko tādu izrādīt. Bet tik tuva un mīļa man neviens nav bijis pie sirds.»

Milda Ziediņa nāk no Vidzemes, nezinot tāmnieku dialektu, tādēļ sākumā gadās pārpratumi.

Skolēni aizgājuši mājās. Skolotāja pieslēdz verandas durvis un dodas uz savām telpām, kad izdzird skaļu klauvēšanu. Atgriezies mazs puisēlis — Liepiņu Alfrēds — un aizsiesies pavēstī: «Es aizmirs' sāv frak'!». Skolotāja ar interesi gaida, kāda tā fraka būs. Puika stūrē mugurā vecu, pielāpītu svārku. Skolotāja tikko novaldās, kamēr aizveras durvis, un tad laiž vaļā lielo smieklu. «Fraka!... Fraka!... Fraka!...»

Skolas saimnieks ir vecāku padome. Tā izlemj visus saimnieciskos jautājumus, izskata kavējumus, sadala materiālo palīdzību trūcīgiem skolēniem, organizē remontus un sarīkojumus.

Stundu kavējumus analizē divreiz gadā. Neattaisnoto kavējumu sarakstus sūta attiecīgā pagasta valdei, kurai saskaņā ar pašvaldību likuma 55. pantu ir tiesības uzlikt vecākiem sodu — Ls 0.50 par dienu. Piemēram, 1925. gada maijā neattaisnoto kavētāju sarakstā iekļauti:

Liepiņš Valija, dzīvo Čukņos — 26 dienas

Liepiņš Alfrēds, dzīvo Čukņos — 26

Meņģelsons Alfrēds, dzīvo Veģukrogā — 10

Grostiņš Ermans, dzīvo Alpos — 12

Ošnieks Žanis, dzīvo Strautniekos — 8

Jurševics Rozālija, dzīvo Kalniņos — 12

Balčūnas Paulīne, dzīvo Kalngīgās — 14

Rozenšteins Lizete, dzīvo Rideļu muižā — 12

Rozenšteins Žanis, dzīvo Rideļu muižā — 12

Engures pagasta valde nereaģē, bet Zentene atsūta no Grostiņa iekasētos sešus latus. Saskaņā ar likumu, tos sadala trūcīgajiem: V. Miežītim — Ls 3 un Ž. Rozenšteinam — Ls 3.

Rideļu skolas padome 1926. gada pavasarī.

Sēd no kreisās: Krišs Jansons, Vilis Zauermanis, skolotāja Ziediņa, Krišs Lācis un K. Smildziņš no Pīnām

Priekšā uz segas bērni, no kreisās: draudzenes Meralda Jansons un Anniņa Rozenšteins, Valija Lācis (vēl neiet skolā), Valdis Jansons

Stāv jaunieši no kreisās pirmajā rindā: Mice Šenberga, Lidija Jirgena, Marija Šēniņa,

Emma Lagzdiņa, Hermīne Krūmiņa, Marija Ausekle, Lūcija Miežis

Otrajā rindā: Emīlija Leipole, Līna Rozenšteins, Valdis Miežis, Pēteris Auseklis, Ernsts Šenbergs, Žanis Rozenšteins, Oto Lācis

1925. gada rudenī skolā atkal vecā aina — malca beigusies, klases telpa auksta, kamīnam stūris izdrupis, gals sašķobījies, tas vāji silda utt. Skolotāja Ziedīņa strādā viena ar četrām klasēm. Skolu beidz pirmie trīs zēni un četras meitenes.

Gaisma tuneļa galā parādās uz pavasara pusi. 1926. gada 16. martā skolas padomes sēdē piedalās pārstāvji no Rindzeles K. Smildziņš un E. Štemers. Lemj par skolu apvienošanu, izveidojot Rideļu - Rindzeles 4 klašu pamatskolu. Iespējas tagad dubultojas. Remontiem katrs pagasts piešķirīs pa 200 latiem. Dubulto apkopējas algu. Būs otrs skolotājs. Sakarā ar to padome lūdz Engures pagasta valdi atbrīvot «divas jaunsaimnieka istabas, kuras tagad apdzīvo Lambsdorfs», jaunā skolotāja dzīvoklim.

Neattaisnoto kavētāju sarakstā šoreiz Oto Lācis — 13 dienas, Alfrēds Liepiņš — 13 dienas, Valdis un Meralda Jansoni — katrs pa 10 dienām, Rūdolfs Grīnbergs — 23 dienas, u.c.

Padome apstiprina skolas piedalīšanos apvienotos ar Cēres skolu bērnu svētkos Cērē, 1926. gada 23. maijā. Ja svētki beigsies ar iztrūkumu, to segs proporcionāli skolotāju skaitam. Dalībniekiem šie svētki ir neaizmirstami.

... Es atkal redzu sevi — skolotājas Ziedīņas «mazo Čibuku», pirmoreiz braucam vecmodīgā autobusā ar visu nelabo dūšu. Redzu skolēnu rindu, sapostu pašgatautos sporta tērpos. Mums katram rokā krāsains lukurītis. Bija tādi kā mazi spainīši, varēja pacilt augstāk, zemāk. Visu darījām lēni. Uzvedumu rādījām krēslas stundā, tas izpelnījās ļoti lielu atzinību. Arī pašiem patika. Skolotāja mani vāca, lai tumsā nepazustu... /Anna Rozenšteina-Feldberga/

Rideļu meitenes — vingrotājas
1925./26. gads.
Priekšplānā pirmā no labās
pirmklasniece Anniņa
Rozenšteina, kuras galviņa
«patur visu, ko māca». Tās
redzams arī šajā attēlā.
Aizmugurē pa kreisi —
skolotāja

1926. gada rudenī Rideļos sāk strādāt otra skolotāja — Vera Kugelāne, 22 gadus veca, ar 1 gada stāžu. Stundas un zemi sadala uz pusēm, augļu kokus izlozē. Tagad būs arī pedagoģiskā padome. Savus pārstāvjus vecāku padomē, atsevišķi balsojot, vēlē gan rideļnieki, gan rindzelniece. Padomi vada K. Smildziņš, Zentenes pagasta padomi pārstāv E. Štemers.

Gustavs Grostiņš
Latvijas armijā

Pirmā Rideļu skolas kopbilde. 1926. gada rudens,
skolotājas M. Ziediņa (kreisajā malā) un V. Kugelāne
(augšā pret durvīm)

Skolā mācās 47 bērni, arī pāraudži: 1. klasē vecākajam skolēnam ir 14, 2. klasē — 17, 3. klasē — 15 un 4. klasē — 16 gadi⁴. Tās ir kara laika un trūcīgo dzīves apstākļu sekas. 40 % bērnu saņem pabalstus mācību līdzekļiem un apģērbam, reizēm to izsniedz natūrā (pāris apavu, adīta jaka u.tml.).

1927. gadā skolotāju Kugelāni nomaina 35 gadus vecais Gustavs Grostiņš ar savam vecumam nelielu — 3 gadu skolotāja stāžu. Viņš ir vietējais — dzimis tepat Rindzeles Orķu mājās. Strādādams skolā, būvē māju Rindzeles ezera tuvumā. Kad tā nāk gatava, pārceļas uz dzīvi savos Valgumos un skolotāja darbu pārtrauc. No visiem otrajiem skolotājiem viņš nostrādā visilgāk — septiņus gadus, līdz 1934. gada pavasarim.

Pavasaros un rudenos skolas darbu stipri traucē daudzie kavējumi. 1927. gada pavasarī skolas padome nolemj kavētās ganu dienas attaisnot, jo daudzām saimniecībām trūkst lopbarības, bet tos, kuri gājuši mežu sēt, sodīt. Tā paša gada 16. septembrī kavētāju vecāki aicināti uz padomes sēdi. Ādolfs Smildziņš paskaidro, ka 2 bērni skolu apmeklē, bet trešais nepieciešams mājas darbos. Līdzīgi taisnojas Alberts Sūcis — lielākajam jāpalīdz ēkas būvēt. Matisonam ir 4 skolēni, bet skolā spēj sūtīt tikai divus, jo ir trūcīgs iesācējs jaunsaimnieks.

Padome nolemj «griezt skolu valdes vērību, ka Zentenes pagasts savu kavētāju soda naudas iekasē, bet Engure savējos attaisno, kas slikti iespaido skolas apmeklēšanu». Toties Engures skola pret rideļnieku bērniem ir principiāla.

1929. gada rudenī Engures skola atsakās 1. oktobrī uzņemt 5. klasē Rideļu skolu beigušās Annu Rozenšteinu un Valdi Fansonu. Un kāpēc? Pirmkārt, 5. klase mācās jau no 1. septembra, otrkārt, mēs nākot no mazas skoliņas un esot vāji sagatavoti. Visvairāk par to balsi pacēla skolotāja Anna Eihenberga, vēlākā Furēvica. Nu ko, mēs maziņi un melni. Īaīet tur, kur laiž. Sēžam 4. klasē. Pēc pāris nedēļām skolotāja Mirdza Furēvica

man saka: «Tevi vajadzēja gan laist uz 5. klasi, te jau tev nav ko darīt!» Un es izsecināju: Rideļu skola ir laba un mana galva — arī, ja patur visu, ko māca. Tomēr otrgadnieku bija jātēlo. /A. Rozenšteina-Feldberga/

Rideļu skolas materiālais stāvoklis pamazām labojas. 1927. gada beigās paveikta lielākā daļa remontu. Iegādāts 2 spaiņus liels tējas katls, kopā ar tējkannu un pavārnicu tas izmaksājis Ls 12.50. Atlikumu no saziēdotajiem 16 latiem izmantos tējas iegādei. Lielajā starpbrīdī bērni saņēms karstu tēju, ko piedzert pusdienu maizei. Krūzīte un cukurs jāņem līdzī pašiem.

Pusdienmaizes parasti bija ietītas avīžu papīrā. Mēs ēdām tā, lai otrs neredzētu, kas uzsmērēts — kodām kumosus gandrīz ar visu avīzi. Pankūkas gan varēja pazīt uzreiz — viss papīrs vienos taukos. /V. Jansone/

Vietējais galdnieks Kārklīšs par 60 latiem no pagasta dēļiem izgatavo skolai lielu skapi, par 14 latiem — skaitītavu. Tā izskatās kā lieli stāvus nolikti skaitāmie kauliņi.

Skolai nopērk radioaparātu, atliekot telefona ievilkšanu. Nolemj ieguldīt Rideļu krājaizdevu kasē uz procentiem 200 latus, lai krātu harmonija iegādei.

Naudu skolas padome pelna ar sarīkojumiem. Katreiz jāprasa atļauja pagasta padomei un jālūdz atlaist sarīkojumu nodokli. Pagasts to neliedz. Skolas zālītē (lasī — lielākajā klasē) oficiāli skaitās 60 skatītāju vietas, bet apmeklētāju parasti ir vairāk. Ar vietējiem spēkiem sagatavotas teātra izrādes ar dejām notiek Jaungadā un Lieldienās, skolēnu vakari — pirms Ziemassvētkiem un pavasara brīvdienām. Sarīkojumi vienmēr dod lielāku vai mazāku peļņu. Divi piemēri:

1927. gada 6. martā uzved 3 cēlienu komēdiju «Čarlija krustmāte». Sarīkojumā pārdotas biļetes:

1. vietā: $33 \times 1.20 = 39.60$

2. vietā: $66 \times 1 = 66.00$

3. vietā: $15 \times 0.80 = 12$

dejas: $70 \times 1 = 70$

Kopā ieņemti: 187.60 lati.

Izdevumi: par mūziku — 60
lugas eksemplāri — 5.40
afišas — 11
čeku grāmatiņa — 0.70
dekorācijām — 3.08
grima piederumi — 10.20
vakariņas — 20.44

Kopā izdoti: 110.82 lati

Atlikums: 76.78 lati

Grandioza ir Jaungada balle 1928. gada 1. janvārī. Jāgādā mūzika, bufete, garderobes turētājs, zirgu uzraugs. Šos darbus savā starpā sadala rīkotāji — padome. Par joku lugas «Jaunais dakteris» iestudēšanu un afišām atbild skolotāji. Sarīkojumā pārdotas biļetes:

1. vietā: $65 \times 1.20 = 78$
2. vietā: $58 \times 1 = 58$
3. vietā: $33 \times 0.80 = 26.40$
dejas: $188 \times 1 = 188$
ieņemts par bufeti: 5
Kopā ieņemti: 355.40

Izdevumi: par mūziku — 72
lugas eksemplāri — 2.70
afišas — 10
vakariņas — 24
dažādi — 3.92

Kopā izdoti: 112.62 lati

Atlikums: 242.78 lati

Pēc tik negaidītiem panākumiem skolas padome nolemj izņemt noguldīto naudu un pirkt harmoniju.

1929. gadā Kārklīņš apņemas par 140 latiem pēc zāles izmēriem uzbūvēt saliekamu skatuvi.

Ballēm lietoja visas skolas telpas. Gatavošanās sākās ar skolas solu izvēakšanu — tos nolika priekštelpā aiz skatuves. Atstāja tikai divus četrvietīgos. Kopā saliktus tos novietoja vidējā telpā, lai muzikantiem būtu ērti sēdēt un uzlikt notis. Tad no bēniņiem nonesa saliekamo finiera skatuvi. Gūdas vairogi liekami uz stekiem, priekšmala un 3 sienas ar atveramiem logiem un durvīm (logos nebija stiklu, bet tumšs materiāls), kas nostiprinātas ar parastiem kramptīsiem. Vidū — sufliera būda.

1934. gadā skolā ievēl telefonu (Dzirciems 15), izmaksas Ls 50 sadala uz pusēm abiem pagastiem. Skolā ir koptalss, kurā ēd 25 bērni, no tiem puse par skolas padomes līdzekļiem. Pavisam skolā mācās 70 skolēni, grāmatu skaits bibliotēkā dubultojies:

1925. gadā — 200
1928. gadā — 251
1931. gadā — 345
1934. gadā — 430

Lielākais skolas padomes organizētais sarīkojums ir bērnu svētki pie Vanadžņa ezera 1934. gada otrajos Vasarsvētkos. Tās rīko kopā ar apkārtnes skolām. Svētku programmā: gājiens no skolas uz svētku vietu, atklāšana, dziesmas, vingrojumi. Izklaides — kino, vizināšanās ar auto, skriešanās ar un bez maisiem, olas nešana, mērķi sviešana, «Velna rīklē» sviest, rullis ar desu, laivu braukšana, zīmēšanas sacensības, pasaku būda, rotaļas.

Nodrukā 200 ieejas kartes bērniem ar 10 noplēšamiem atrakciju taloniem. Bez tam paredzēti līdzekļi iluminācijai — līdz 10 latiem, balvām — 15 — 20 lati, padomes locekļu vakariņām 10 lati.

Iepriekšējā vakarā visiem jāsanāk sakārtot laukumu.

Bērnu svētki pie Vanadžiņa 1934. gadā. Vidū frakā — skolotājs Gustavs Grostiņš, viņam priekšā — Krišs Jansons, Milda Kristšone, Engures skolas pārzinis Jurēvics, Augusts Rozītis. Četras meitenes augšā — Milda Liepiņa, Erna Rožkalns, Lonija un Zenta Liepiņas. K. Jansonam pa labi un priekšā gaiši ģērbti — Augusts Bērzs, Zinaida Barsukova, Vēra Kambala, Ženija Jansone, viņai priekšā — brāļi Kreicbergi no Dzirciema un Kārlis Bite (guļus), divi zēni pa kreisi guļus — brāļi Paegli

Tēva mežā pie Vanadžiņa ezera saimnieki koptalkā ierīkoja danču placi ar apaļu līdzenas zemes dancojamo vietu, kuru apjoza dēļu solu aplis. Muzikanti, pūtēju orķestris, spēlēja uz 2 metri augstas estrādes. Zem milzu egles — bufete. Šeit notika gan balles, gan bērnu svētki, gan skautu ugunskuri. Vieta saglabājās līdz kara beigām, tad pazuda gan dejotāji, gan dziedātāji. Baigais gads alka turpinājumu savā gaumē. /Vilis Jansons/

Lasot protokolus, var tikai priecāties, cik ātri un vienkārši risinās jautājumi. Norunā — un darīts! Uzticība un atbildība. Skolas padomē katrs savā laikā bez iepriekš minētajiem darbojušies: K. Jansons, K. Lācis, K. Ošnieks, K. Jirgens, A. Bergs, J. Tisiņš, J. Ezerkalns, A. Andersons, A. Rozītis, J. Lormanis.

Otrie skolotāji nomaļajos Rideļos neiedzīvojās. Pēc Grostiņa nākamais ir Jānis Melderis, 51 gadu vecs, ar 29 gadu skolotāja stāžu un attiecīgi lielu algu (239 lati mēnesī). Viņš nostrādā 2 gadus. 1936. gada rudenī ierodas jauniņā (21) Anna Rungaine, bet nākamajā uz viņas slimības laiku pieņem Jāni Studentu (40) ar 10 gadu stāžu.

Tikai trīs mēnešus (1. X. 38. — 1. I. 39.) Rideļos nostrādā jaukā Maiga Veidenberga, palikdama rideļniekiem spilgtā atmiņā ar rošīgu sabiedrisko darbību. Viņa pagūst iestudēt 2 lugas: «Melnbalto zemi» skolēniem un komēdiju «Bezdarbnieki» pieaugušo Jaungada ballei. Pēc viņas nākamos pusotra gadus, līdz 1940. gada jūnijam, strādā 35 gadus vecā Hilda Barbāne.

Maskas Rideļos masku ballē 12/II 39.

Maskas Rideļu masku ballē 1939. gadā.

Stāv no kreisās: Valdis Jansons (Bajārs), Alma Tisiņa un Līna Miezijs (Vista un Gailis), Frīda Jurševica (Nakts), Erna Rožkalns (Meita uz siena kaudzes), Zenta Liepiņa (Niedru kūlis). Sēd no kreisās: bērni papīra maskās — Edmunds un Gaida Kristsoni, Emma Grīnberga, Valija Lācis (Čigānietes), Anna Rozenšteina (Margrietīņa), Lidiņa Jirgena (Sirds dāma)

1938. gada rudenī Rideļos vairs tikai 45 skolēni. Pārējie aizgājuši uz jauno, lielo skolu Zentenes pilī. Atlikušie mācās labos apstākļos, jo nākošajā rudenī, septiņpadsmitajā pastāvēšanas gadā, skola beidzot iegūst visu ēku. Ērtāks kļūst internāts un otrā skolotāja dzīvoklis. Augstelpās ierīko vingrotavu. Skolotājiem pietiek laika nodarboties ar katru bērnu pēc viņa spējām.

Tajos laikos sešu klašu pamatskola skaitās jau nopietna izglītība, tomēr beidzēju nav daudz. 1931./32. mācību gadā Engures skolas 6. klasē mācās tikai divi — rideļniece Anna Rozenšteina un engurnieks Artūrs Kodoliņš. Citi ir atkrituši. Anniņa ir pirmā no Rideļu skolas, kura pēc tam aiziet mācīties tālāk — uz sešgadīgo Jelgavas skolotāju institūtu. Daži beidz mājturības, piensaimniecības vai kādu citu vien- vai divgadīgu arodapmācību.

Pēdējā skolas diena — izlaidums 1932. gadā.

No kreisās sēd: skolotāja Kristšone, Erna Rožkalne, Georgs Kārklīšs, ar krellēm — absolvente Valija Lācis, viņai līdzās mazie Lormaņi — Anniņa un Valdis (matroža uzvalcīnā), guļus priekšā — Donāts Kambala, pār plecu skatās mazā Vera Kambala, slīpi aiz viņas — Liepiņu Lonija un Pūc Rūds (baltā apkaklītē), no viņa pa kreisi Valdis Krūmiņš, Arvīds Zitmanis. Stāv: «lielās meitas» — Marta Ezerkalns, nezināma, Olga Leipole, skolotājs Gustavs Grostiņš, ar baltām zeķēm — Ella Krūmiņa

Kad 1938. gadā beidzu institūtu, jau izlaiduma dienā Talsu - Ventspils apriņķa skolu inspektors Ansbergs savām skolām izvēlējās dažus skolotājus. Es biju to skaitā un jutos laimīga, jo vairs nebija jāmeklē, kur strādāt. No savas vecākās māšas Līnas aizņēmos gļītu kleitu un divriteni un aizbraucu uz Talsu skolu valdi. No pāris piedāvātajām izvēlējos Virbu sešklasīgo skolu un rudenī sāku tajā strādāt. /A. Feldberga/

Skolas gada pārskatos minēti arī ārsti. Pirmais skolas ārsts 30.-to gadu sākumā ir dr. Strautmanis, no 1936. gada — dr. Elizabete Mauriņa, kura apmeklē skolu divreiz gadā, bet no 1938. gada — dr. Helēna Puķīte, viņa ierodas trīsreiz gadā.

Dakterei Puķītei ir traģisks liktenis. 1941. gada vasarā viņu aizrauj holokausts. Pagastā tas ir šoks.

1940. gada septembrī par otro skolotāju atnāk Daugavpils Skolotāju institūtu pirms četriem gadiem beigusi Anna Kalniņa — jauna, eleganta sieviete ar mazu meitiņu Zanīti. Bez maz visa skola sastājas viņas vadītajos

pionieros. Bērniem jau patīk viss, kas jauns un neparasts: sienas avīzes, kara spēles, maršveidīgās masu dziesmas.

Skolā mācās 45 bērni, no tiem ar labām un ļoti labām sekmēm — 7, ar viduvējām — 26, ar sliktām — 12, no tiem puse pirmajā klasē. Pavasara pusē apriņķa skolu valde lemj par Rideļu skolas likvidāciju, neskatoties uz pagasta iebildumiem, ka tuvākās skolas ir tālu, tajās nav apstākļu liela papildinājuma uzņemšanai un ceļi ir slikti.

Bet varas atkal mainās. Rideļos ar lieliem mantu vezumiem, gotiņu, aitām uz palikšanu ierodas skolotāju Neimaņu ģimene. Skolotāja Vilhelmīne Neimane ir laba pianiste, skolā sāk skanēt klavieru mūzika. Viņa spēlē pavadījumus, uzstājas duetā ar pašmācības ceļā vijoļspēli apguvušo Alfrēdu Zitmani, privāti pasniedz klavierstundas, māca skolēniem tautiskās dejas.

Skolotāja Vilhelmīne Neimane
1942. gads

Nopietna saskare ar tām rideļniekiem bijusi tikai vienu reizi. 1937. gada ziemā skolā trīs dienas viesojās profesionāla deju skolotāja Milda Lasmane, rideļnieku iesaukta par danču Grietiņu. Dienā viņa mācīja skolēnus, vakaros — pieaugušos. Mūziku spēlēja patafons. Kursu noslēgumā viņa izmēģina Rideļu puīšus valsti un par labāko atzīst trīs bērnu tēvu Edmundu Kristsonu, kurš to vienādi tīgani griež uz abām pusēm. Rideļu ballēs sāk spēlēt un dejot Litenieti un Andžiņu. To var dziedāt līdzī: «Tec', meitiņa, tu pa priekšu, / Lai es tavas kājas redz'!! Ēibas, čābas vien tev bij'...»

Pirmo prieku par krievu padzīšanu ātri nomaina bažas, jo vācu karavīrs neslēpj: «Pēc kara tas viss būs man!» Skolā — ja neskaita citu himnu un citu svešvalodu — pagaidām skolēniem jūtamu izmaiņu nav. Skolotājiem gan: katru gadu jāraksta apliecinājums par «ārisku» izcelsmi. Parādās izglītības ierobežojumi, obligāts «izpalīgu» darbs vasarās.

Pēc ģimnāzijas beigšanas 1942. gadā studēt uzreiz netiku, jo Universitātē pieprasīja apliecinību par darbu Vācijā, darba dienestā. Atlika vien strādāt. Gandrīz visas klasesbiedrenes sāka strādāt skolās, jo skolotājus vīriešus mobilizēja. Katru vasaru — kursi. Divus gadus biju skolotāja Engurē. 1943./44. gadā, padzīts no Ragaciema, tur 5. klasē mācījās Imants Liedonis. Citrus divus gadus strādāju Rideļos, kur mācījās mani mazie brāļi Jānis un Jūris un māsiņas Marija un Inga. Pret savējiem biju stingrāka. /V. Jansone/

Vilhelmīne Neimane Rideļos pavisam nostrādā sešus gadus: trīs kā skolotāja un trīs (no 1944. gada rudens) kā skolas pārzine. Otrā skolotāja divus gadus ir Vera Kambala, trešo gadu — Eduards Neimanis. 1947. gada vasarā Neimaiņi aiziet uz Brizuli.

Pēc kara skolotāji mainās retāk: piecus gadus (no 1947. gada rudens) nostrādā Helēna Bless (1914), četrus (no 1948. gada rudens) — Janīna Zača (1926).

1952. gada rudenī Rideļos ierodas laulāts pāris, skolotāji Aleksandrs un Rasma Zīles. Viņi strādā šeit līdz pat skolas slēgšanai 1965. gadā, t.i. 13 gadus. Pēdējos desmit gadus skola vairs neatrodas muižas ēkā, bet Dārznieku mājās. *«Jirgena znots Žanis Meņgelis gāja bojā autoavārijā, arī citi ģimenes locekļi bija miruši, palikuši divi mazgadīgi bērni. Līdz viņu pilngadībai māju pārņēma Izglītības nodaļa,»* tā atceras Valija Brūvere.

Īslaicīgi, pa gadam, Rideļu skolā strādājušas vēl Meta Veidenberga un Maija Jurševica-Žērvēna.

Divi no Rideļu skolas sevi veltījuši jaunatnes akadēmiskai izglītošanai. Visvaldis Auseklis (1927) no Kalnģīgām pēc Engures skolas, Tukuma vidusskolas un Latvijas Valsts Pedagoģiskā institūta Svešvalodu fakultātes beigšanas absolvējis divgadīgus Augstākos kursus pie LVU un ieguvis svešvalodu pasniedzēja augstāko kvalifikāciju. No 1965. līdz 2000. gadam bijis mācību spēks Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Svešvalodu katedrā, metodisko palīglīdzekļu autors.

Imants Gronskis (1932. — 2001.) no Čiekuriem pēc Sēmes skolas un Tukuma vidusskolas studējis Latvijas Lauksaimniecības Akadēmijas agronomijas fakultātē, mācījies aspirantūrā. Ilggadīgs mācību spēks, Dr.h.c., profesors. Pildījis arī administratīvus amatus: dekāns, katedras vadītājs, LLU rektors no 1986. — 1992. gadam. Strādājis LLU no 1952. gada līdz 2000. gadam.

Rideļu skolas
slavenākais absolvents
Imants Gronskis,
LLU rektors

***

Kad arhīvā biju beigusi sava tēva dzimtas izpēti, mans galvenais nolūks bija — atrast Rideļu skolas sākumu, jo skolotāja Ziediņa ir mana māte, Andrejs Ziediņš — vecaistēvs. Man laimējās — arhīvā bija dokumenti gan par Rideļu, gan Lamiņu skolām.

Skolotājas darba apstākļi mani šausmināja, un es domās jautāju viņai: «Meitenīt, ko tu dari?» Tömēr izrādījās, ka šajā laikā tas nebija nekāds izņēmums. Piemēram, tādā kūrortā kā Ķemeri vēl 1930. gadā skolā bijušas apvienotās klases.

Pamazām, ejot tālāk, es sapratu kaut ko pavisam pretēju: ir laime būt jaunam skolotājam šādā garīgi rosīgā vietā un spēt bagātināt savu apkārtni.

«*Rideļi bija cilvēku pilni un cilvēki bija dzīvības pilni. Likās, ka viņi to vien gaida, lai kāds tos sauktu kopā, mācītu un liktu darboties,*» tā secina Anna Feldberga aprakstā par Rideļiem⁵.

Domāju, ka kaut ko līdzīgu Rideļos izjuta arī skolotāji Rasma un Aleksandrs Zīles.

---

¹ Sīkāk Elmāra Šmeltes «Zentenes novadā», 1988. 46. — 48. lpp.

² Šeit un turpmāk izmantoti un citēti Rideļu skolas vecāku padomes sēžu protokoli 1922.—35. gadam no Valsts Vēstures arhīva fonda. F 1810-2-676, 677.

³ Engures pagasta valdes sēžu 1924. gada protokoli no Valsts Vēstures arhīva fondiem. F Nr. 4861 apr. 1

⁴ Skaitļi no Rideļu skolas gada pārskatiem par 1924. — 38. gadiem no Valsts Vēstures arhīva fondiem. Nr. 1820-2-678

⁵ Publicēts laikraksta «Tukuma Ziņas» pielikumā «Aka», 1999. gada 18. jūnijā ar turpinājumu 2. jūlijā.

MAZĀ VĒRA SKOLĀ GĀJA...

Vēra Fānsone

1931. gada martā man palika septiņi gadi. Rudenī vecāki mani sūtīja skolā. Ļoti baidījos viena iet to nelielo ceļa gabaliņu pa Rideļu ceļu, kur abās pusēs auga priedes, egles, un daži kadiķu puduri. Pieaugušie vakaros stāstīja visādus spoku stāstus, un man aiz katra krūma rēgojās vilks vai kāds cits briesmonis. Drosmei man par ceļabiedru māte sūtīja sešgadīgo brālīti Donātu. Un tā mēs abi reizē sākām iet pirmajā klasē. Biju klusa un nedroša.

Lielie trešās un ceturtais klases puikas mūs, pirmklasniekus, kaitināja. Man par tādu bija uzmeties Georgs Kārklīšs. Starpbrīžos viņš atmuguriski sēdās uz mana sola galdiņa, kur citkārt liku burtnīcas un grāmatas. Reiz, lecot uz galdiņa, vaļējais tintes trauciņš pasitās uz augšu un aplēja Georga bikšu dibenu. Es jutos vainīga, bet no tās reizes Georgs mani lika mierā.

Vaļējie tintes trauciņi speciālās iedobītēs toreiz stāvēja pret katru sēdvietu. Tinte ne tik daudz izrakstījās, cik izžuva, un skolotāja tos allaž papildināja no lielās pudeles. Somā tinte nebija jānēsā. Visiem somas nemaz nebija. Vairāki savas skolas lietas sēja panēsātos galvas lakatiņos. Lietus laikā viņu ar avīzi apvākotās burtnīcas un grāmatas samirka. Neapvākotās bija traipainas, ar «ausīm» stūrīšos.

Pirmdienas rītos visi skolasbērni sapulcējās lielākajā un gaišākajā klases telpā. Skolotāja Kristone sēdās pie harmonija, un mēs nodziedājām vienu pantiņu no baznīcas dziesmas «Rīta gaisma mūžīga». Pēc tam Rūdolfs Rozītis — mēs viņu saucām par Pūc Rūdi — tekoši noskaitīja tēvreizi. Tad sēdāmies savos solos un sākām ikdienas darbiņus.

Jau otrajā klasītē skolotājs Grostiņš mums sāka mācīt vācu valodu pēc grāmatas «Sichere Schritte». Tas bija interesanti, jo mums lika pašiem darīt to, par ko vāciski stāstījām. Mēs sēdāmies un cēlāmies, gājām pie tāfeles, ņēmām krītu, rakstījām, dzēsām nost, stādījām (papīra) puķes (grīdas spraugās), plūcām tās un likām vāzē (tintes iedobumiņā).

Latviešu valodas gramatika mums bija īsta ķīniešu ābece. Mēs tak bijām tāmnieki. Darbības vārdiem lietojām tikai trešo personu vienskaitli, to pašu bez galotnes: es i, tu i, viņš i, mēs i, jūs i, viņ i; es bi, tu bi, viņ bi, mēs bi, jūs bi utt. Lietvārdi — pārsvarā vīriešu dzimtē un arī bez galotnēm. Trešajā klasē skolotāja katru stundu lika pa vienam piecelties un kādu vārdu izlocīt pēc visiem likumiem. Tā mūs pamazām iedīdīja pareizrūnā.

Reiz visu ceturto klasi atstāja pēc stundām, jo nebijām iemācījušies likumu par papildinātāju, uz kādiem jautājumiem tas atbild. Es to ļoti pārdzīvoju, jo līdz šim nekas tāds nebija noticis. Vienīgais, kurš visu zināja, bija Pūc Rūds. Viņš bija ļoti kārtīgs, akurāts zēns un turējās vairāk savrup.

Ticības mācībā grāmatu nebija. Skolotājas stāstītie Bībeles stāsti bija jāatceras tāpat. Katru stundu mācījāmies kādu baznīcas dziesmu. Ticības

locekļi vecākajās klasēs bija jāiekaļ, tie šķita sarežģīti, sevišķi pēc jautājuma «Kas tas ir?».

Trešajā un ceturtajā klasē strādājām rokdarbus — šuvām un izšuvām. Stundas notika lielākajā telpā brīvā atmosfērā. Otrās klases divvietīgajos soļos, kur gaišāks, mēs sēdējām otrādi — kājas uz sola, dibeni uz galdiņa. Ar skolotāju Kristsoni runājām par dažādām tēmām un notikumiem, pat klačoājāmies, jo mūsu klasē bija pat piecpadsmit un sešpadsmitgadīgas meitenes.

Mums, lielajiem, sevišķi gaidītas bija sestdienas, kad pēc stundām mainīja bibliotēkas grāmatas. Tās ienesa un salika kaudzītēs uz skolotājas galdiņa. Lai būtu tam tuvāk, mēs cieši sasēdāmies trešās klases garajā solā. Skolotāja paņēma grāmatu, nolasiņa tās nosaukumu, un mēs, stiepdami divus labās rokas pirkstus un skaļi saukdami: «Man! Man!», to saņēmām. Drikstēja ņemt divas — trīs grāmatas, nest mājās un veselu nedēļu lasīt. Vairāk nobružātās bija pašas interesantākās. Sevišķi man patika sērija «Jaunības tekas». Dažiem dzejolišiem biju izdomājusi melodiju. Tos zinu pat vēl tagad:

Sēd priedes zarā kovārnīts,
Bilst viņam mazais Pēterīts:
«Vai šodien esi ēdis tu,
Vai neredz nekur graudiņu?
Visapkārt sniedzīņš krīt un krīt,
Kā gan tu pārtiec, kovārnīt?»
Ko kovārnīts? Viņš atteic tā:
«Kaut kā, kaut kā, kaut kā!»

1934./35. mācību gads. «Mēs, lieli» stāv trešajā rindā no kreisās: ceturta — Vēra, tālāk Lonija, Zinaida, slīpi augstāk ceturtajā rindā — Teodors Sūcis, Pūc Rūdis, skolotājs Melderis, skolotāja Kristšone. Skolā mācās 70 bērni.

DZIESMU PRIEKŠ

Rita Kristsonsone

... un cīrulīšs ikvienam azotī.

/Fr. Bārda/

2003. gada jūnija pirmajā sestdienā Rideļu skolas absolventi (līdz 1946. gadam) pulcējās dzirnavās savā pirmajā salidojumā. Mani, mazliet novēlojušos, nosēdināja «zēnu» galā. Apkārt sprēgāt sprēgāja viņu valodas. Sirmie vīri, acīm dzirkstot, atcerējās: «Kā mēs uz spalvām spēlējām! Kā kliburiņus sitām! Un rotaļas ar dziedāšanu!» Pēc 60 gadiem viņi pieminēja meitenes, kuras visbiežāk rotaļās «ņēmuši vidū».

To pārdomājot, sāk likties — varbūt patiešām rotaļās iešana lielajos starpbrīžos bija tāds Rideļu skolas fenomens? Bērni paši, bez skubināšanas gāja rotaļās katru dienu. Dažas no tām bija ļoti senas, piemēram, «Viens vīriņš brauc uz mežu». Viņam «cirta plīkus», «plēsa matus» utt. kādos desmit pantos, kamēr nonāca atpakaļ: «Tām kalpam paliek muiža», un varēja sākt atkal no sākuma. «Kumeliņi, kumeliņi», «Div' laiviņas peld pa jūru» un citās vienkāršākās visi soļoja dārziņā pa apli, bet dažus ielika vidū. Panta otrajā daļā vidējie ņēma katrs kādu malējo, griezās elkoņos vai lēca polku un pēc tam tos atstāja vidū, bet paši gāja atpakaļ dārziņā. «Skaisti dziedī lakstīgala» bija sarežģītāka, tad vidējie katrā pantā izpildīja citu tūri. Vēl bija «Adat, meitas, ko adat» ar «vilku» ārpus dārziņa un «kazu» vidū. «Mēs ejam, mēs ejam...», «Strauja, strauja upe tecēj» ar piedziedājumu «Cauri vilņiem ātrāk, ātrāk, lai negrimstam dibenā!», «Kas dārzā» un citas. Visjautrākā — «Pūt, vējiņi», kuras piedziedājumā vidējie pa četriem grieza sudmalīņas, un zēni sacentās, kurš savu četrinieku iegriezīs straujāk. Bizes plīvoja, lentas risa:

«Viens, divi, trīsi,
Ko nu vairāk čīksti,
Lai tālu skan!»

Šajās rotaļās atraisījās, bet dažam arī tikko dzima dziesmu prieks.

Nē — ne Engurē, ne citās skolās, kur mācījās, bērni rotaļās negāja. Tas bija tikai pie mums, Rideļos. Skaisti! Pavasaros gājām rotaļās skolas priekšā. Pa starpu graužām lielās liepas izaļģanos pumpuriņus. To man iemācīja Liepiņu meitenes — Zenta un Lonija. Vitamini... /V. Jansone/

Div- un trīs balsīgas dziesmiņas skolēniem mācīja korī, lai dziedātu skolēnu vakaros. Meitenes uzstājās ar brīvajām kustībām, pašas sev piediedot. Atceros priekšnesumu «Aiz kalniņa mēnestiņis» kniepēm saspraustos kreppapīra tērpos: bārenītes baltas, mēnestiņš sarkans, pārējās dzeltenas un gaiši zilas. Skolotāja Ziediņa jaunībā mācījusies dziedāt, izturējusi konkursu operas korī.

Pirmos trīs darba gadus (t.i., līdz kāzām ar Edmundu Kristsonu no Līkažokiem 1928. gada maijā) viņa ik vasaru apmeklēja Ašmanes vingrošanas kursus Rīgā un visu apgūto atdeva tālāk Rideļu meitenēm.

Uz Ziemassvētkiem veselu mēnesi mācījāties garo Poruka dzejoli «Kad svētku liģsmībā skan zvani». To noskaitīju uz skatuves. Ludziņas un citus uzvedumus mācīja skolotāja Kristsons. Otrajā klasē piedalījās grupas «baletā», Emīla Dārziņa «Melanholikajā valsī». Mums visām baltas, stērķelētas marles kleitiņas, baltas drēbes čibiņas un lieli marles ptiuuri... No tā laika man patīk mākslas vingrošana. /V. Fansonē/

Skolotāja vadīja arī Rideļu jaukto kori — nelielu, bet skanīgu kopu ar svaigām balsīm. Mūsdienās to sauktu par jauniešu kori. Dziedāja svinīgās reizēs, arī Dzirciema baznīcā. Spēja «celt» Dziesmusvētku repertuāru ar visu A. Jurjāna kantāti «Tēvijai», 1938. gadā piedaloties IX Vispārējo Dziesmusvētku kopkorī Uzvaras laukumā Rīgā. Līdztekus korim, ar populāru repertuāru uzstājās vīru dubultkvartets «Senču gars».

Dziedāšana bija iecienīta arī rideļnieku sadzīvē.

Dubultkvartets «Senču gars». No kreisās pirmajā rindā: Alfrēds Liepiņš, Ernests Āboliņš, Edmunds Kristsons, Žanis Ošnieks. Otrajā rindā — Fricis Rozenšteins, Artūrs Anmanis, Alfrēds Zitmanis, Ernests Šēnbergs, Alberts Jurševics. 1932./33. gads

Kristsonkundze vairākkārt Līgo vakaros izgāja liģotāju priekšgalā, lai, ejot no mājas uz māju, piepulcētu arvien jaunus un jaunus liģotājus. Tas viss ir iecēlis Jāņu nakti par mīlākiem svētkiem manā mūžā. /Vilis Fansonē/

Atmiņa glabā kādu Jaungada nakti, šķiet, 1939./40. gadu mijā. Īsi pēc pusnakts tikko bijām nodzēsuši gaismu, kad izdzirdējām arvien tuvojošos maršveidīgu vīru dziesmu. No lejas, laikam no Rozenšteiniem, uz skolu drasēja pulciņš puīšu. Pret mūsu logiem dziesma aplkusa, noskanēja brašs: «Daudz laimes Jaunā gadā!», un viņi dziedot aizsoļoja uz Lormanjiem un tālāk.

1943. gada priekšpavasārī Rideļu skolā izziņots sarīkojums. Jaunieši sanāk, bet... nupat pa radio izskanējis paziņojums — stingri jāievēro vispārējās sēras sakarā ar Paulusa armijas bojāeju pie Staļingradas. Puīši un meitenes saiet zālē, sēd, skatās cits uz citu un — negrib šķirties. Daži jau saņēmuši pavēstes par iesaukšanu leģionā. Tad Pūcu Rūdolfā spēcīgā balss uzsāk dziesmu:

Baltā roze manā dārzā zied,
 Mīļākajam karā jāaiziet.
 Karstā cīņā sauc to Tēvija,
 Viņai grūti laiki, jāiet palīgā!

Pārējie tūlīt pievienojas, un dziesmās aizlīgo vairākas stundas. Varbūt tās ir pēdējās visiem kopā Rideļos...

Padsmīt gadus vēlāk gadījās būt viesībās, kur divi «miera laika» rideļnieki, Edgars Rozenšteins un Kārlis Kleins, rādīja seno klasi. Viņi sēdēja pie galda un dziedāja dziesmu pēc dziesmas, daudz nebēdājot, vai kāds pievienojas vai nē. Uz rīta pusi viens aizsnaužas, bet otrs — dzied! Pēc brīža snaudējs pamostas un sāk dziedāt, pa to laiku pasnauž otrs... Tas bija īsts dziesmu prieks.

Jauktais Rideļu jauniešu koris. Dāmas no kreisās: Frīda Jansone, Hermīne Krūmiņa, Anna Jansone-Rozenšteina, Lidija Jirgena, Marija Šēniņa, Marija Ausekle, diriģente Milda Kristšone, Zetiņa Rozenšteina, Meralda Jansone, Valija Liepiņa. Kungi — iepriekšējie un Valdis Jansons — augšējā rindā, kreisajā malā. Priekšplānā — Mazā Ritiņa

Rideļu koristu grupa IX Dziesmusvētkos Rīgā 1938. gadā. Dāmas no kreisās: Lidija Jirgena, nezināma, skolotāja Rungaine, skolotāja Kristšone, Anna Rozenšteina, Valija Lāce. Kungi no kreisās: Purnu Fricis, Zitmaņu Alfrēds, Kristšons, skolotājs Students

SPĒLMAŅI

Rita Kristsons

Jūs pazināt bez sāpju asarām
Vēl skaistumasaras...

/Fr. Bārda/

Teātra spēlēšana Rideļos sākās tūlīt, tikko skola ieguva visas muižā piešķirtās klašu telpas. Vispirms tās bija skolēnu izrādes eglītes vakaros un pirms pavasara brīvdienām. Jau 1925. gada 14. aprīlī izrādīta Akurātera luga «Šis un tas, itnekas». Zēnu spēlējusi Emma Lācis. Nākamajā sezonā iestudēja divas pieaugušo izrādes — 3 cēlienus no Raiņa lugas «Spēlēju, dancoju» un J. Pētersona «Diplomātus». Tādā tempā darbs turpinājās. Teātra izrādes bija visu publisko sarīkojumu pamats, jo ar dejām vien tik daudz apmeklētāju nepiesaistītu. Nopelnītā nauda ļāva labiekārtot skolu, izbūvēt skatuvi, nopirkt mūzikas instrumentu. Pašai dziedājo aktieru un viņu vadītāju vienīgā alga bija spēles prieks, skatītāju atsaucība un vakariņas pēc izrādes.

Izrādes «Šis un tas, itnekas» atkārtojums 1928. gadā. Zvaigznītes no kreisās: Lidija Jirgena, Emīlija Leipole, Marija Šēniņa, Lācis — Zitmanis, Zēns — Emma Lācis, Marija Ausekle un Alberts Jirgens. Priekšā: Suns — Valdis Jansons, Meralda Jansons, skolotāja Ziediņa.

Šī laika aculieciniece, ilggadīga aktrise Valija Lāce-Brūvere (1919) vēstulē raksta: «Latvijas laikā teātra izrādes un balles varēja sarīkot tikai skolas brīvlaikā. Spēlētāji toreiz bija Jirgena dēli no Dārzniekiem, Jansonu Meralda un Valdis,

Ošnieku Žanis, Rozenšteinu Anna un Fricis, Zitmaņu Alfrēds. Režiju vadīja Ziedīņa jaunkundze. 1933. gadā to pārņēma Edmunds Kristsons. Mani, 14 gadus vecu meiteni, uzaicināja par suflieri, un tā kādus divus gadus lidu suflierbūdā vadīt visu spēli.

1935. gadā sāku pati spēlēt mazas lomiņas. Aktieru pamatsastāvs nemainījās — Jansonis, Rozenšteini, trīs Lāči (arī Oto), Ošnieku Žanis, Rēvaldu Fricis no Purnām. Jansonu dzimta visa bija talantīga. Blaumaņa «Indrānos» māti tēloja Elfrīda Jansone-Jurševica, Ievu — Anna Jansone-Rozenšteina, Edvartu — Fricis Rozenšteins, bet es biju Zelmiņa. Mēģinājām divreiz nedēļā. Pirmajā sanāksnā katrs savu lomu lasījām, tad sākām darboties. Tērpus gādājām paši, grimējāmies pēc režisora norādījumiem, kā mācējām.

Cītur rādīties bijām tikai pāris reizes — uz Enguri un Plienēm. Tā tas bija Latvijas laikā.»

Rideļnieki izbraukumā ar koncertprogrammu. Plienčiemis, 1934. gada 21. oktobris. Visi tie paši aktīvie jaunieši, tikai silti saģērbušies, jo laiks auksts un mašīna vaļēja. Skolotāja Kristšone pie alus mucīņas ar silto vīriešu cepuri galvā

1938. gadā mana pirmā skolotāja Maiga Veidenberga lasīja visai skolai priekšā eglītes vakaram izvētoto ludziņu «Melnbaltā zeme». Biju lielā sajūsmā un piecēlusies bildu: «Lūdzskolotāj, es būšu tā Māriete!» Skolotāja izvētējās lielāku meiteni — Sūču Mildu, bet drīz izrādījās, ka viņas balss nav šai lomai piemērota. Tā pirmklasniece tika pie ilgotās lomas un izrādes noslēguma bildē stāv pašā centrā nogurusi un laimīga.

Skolotājas Maigas Veidenbergas iestudēta skolēnu izrāde «Melnbaltā zeme», 1938. gada 21. decembris

Pēc kara teātra spēlēšana attīstījās tālāk, jo laimīgi sakrita divi apstākļi. Rideļos, vietā ar ilggadīgām teātra spēlēšanas tradīcijām un talantīgu vietējo aktieru kopu, kuri pie tam dzīvoja mazāk kā divu kilometru attālumā ap skolu, 1952. gadā ieradās jauni skolotāji — teātra mīļotāji un sapratēji Rasma un Aleksandrs Zīles.

Cilvēki bija tādi nospiesti, gribējās izklaidēties ar kaut ko skaistu. Sākām ap 1954. gadu. Kad 1955. gadā skolu pārcēla uz Dārzniekiem, vecā skola palika tukša un varējām tur darboties bez ierobežojuma. Zīle pats bija režisors, aicināja arī speciālistu no Tūkuma Norenbergu. Tad gan izbraukājām visu Tūkuma rajonu, spēlējām cauru gadu. Pēc katras izbraukuma izrādes paši rīkojām arī balli, mums bija savi muzikanti ar akordeonu un tauri, gan ne rideļnieki.

Pagasta skatē Sēmē un rajona skatē Tukumā nēmām pirmo vietu, Rīgā — otro. Ar skatē rādīto Lēmaņa lugu «Kalpu taka» bijām televīzijā. Tas varēja būt ap sešdesmito gadu.

Visuairāk uzvedām Blaumaņa lugas — «Skroderdienas Silmačos», «Pazudušais dēls», «Trīnes grēki», «Indrāni», kur biju Jeva. Pamatsastāvā — Jansonu ģimene, Līna Rozenšteina-Miezis, Alfrēds Zitmanis, Valija Liepiņa-Grezmane, abi Merteneni no Katējiem un es. Tā tas gāja līdz 1965. gadam, kad skolu likvidēja. Zīles aizgāja uz Praviņu skolu. (V. Lāce-Brūvere)

Ar viencēlienu Sēmē: Valija Brūvere, Līna Mieze, Valdis Jansons, Ausma Jansons, Emma Grīnberga, Vilis Jansons, maskā — Alfrēds Zitmanis, priekšplānā — režisors Zīle

Blaumaņa «Pazudušais dēls».

No kreisās:

Valija Brūvere, Anna

Rozenšteina, Līna Mieze

Pēckara nospiešību Rideļos raksturo pašas Valijas likteņstāsta turpinājums:

«Manu vīru Teodoru Sīci iesauca karā, nu jau vācieši. Viņa tēvs gribēja, lai viņš neiet karā, bet iestājas policijas dienestā tepat Kandavā. Mans tēvs, kā liels avīžu lasītājs, gan teica, lai neejot policijā kalpot, bet tas nu būtu vienalga, sodīja arī leģionārus. Paņēma vīru ciet un kopā ar Fansonu Valdi aizveda uz Tukumu un pēc dažām dienām uz Rīgas centrālcietumu. Mēs ar Valda māsu Annu 6 mēnešus tur vedām pārtiku. Ziemassvētkos viņus aizsūtīja uz Krievijas plašumiem, Valdis bija notiesāts uz 10, Teodors — uz 25 gadiem.

«Trreiz mani 1951. gadā «saprecināja» kolhozs, citādi mani tur neuzņēma. Es būtu aplikta ar lieliem nodokļiem un Ozolkalni izputinātu...»

KRIŠS OŠNIEKS UN VIŅA ORĶESTRIS

Rita Kristsons

Re, kur muzikanti spēlē
Manu mūžu...

/No dziesmas/

Krišs Ošnieks dzimis 1881. gadā Balgalē, Ķīmu saimnieku ģimenē un apprecējis Līnu Opermani no Cēres. Vairāk kā desmit gadus jaunā ģimene dzīvojuši Rīgā, Zaslaukā. Tur piedzimuši viņu trīs bērni: Valija (1903), Irma (1905) un Žanis (1911). Pats Krišs strādājis metālapstrādes rūpnīcā. Būdams izcili muzikāls, viņš apguvis vairāku pūšamo instrumentu spēli, ielauzījies mūzikas teorijas pamatos un, spēlējams orķestrī, uzmanīgi vērojis diriģenta darbu.

Sākas karš, un Krišu iesauc armijā. Nejauši savainota acs ir laime nelaimē, jo kara laiku viņš pavada vezumniekos. 1917. gadā pārtikas trūkuma dēļ ģimene no Rīgas pārceļas uz Cēres pagasta Vecciema Jaundupšām pie Līnas māsas. Kad atgriežas Krišs, viņi pārnāk dzīvot uz Rideļkrogu.

Cauri kara dārdiem Krišs lolojis sapni par savu orķestrī. Viņš sāka meklēt muzikantus. Tas nebija viegli, jo orķestrī spēlēt nav tas pats, kas kori dziedāt. Bet, kas meklē, tas atrod — ja ne tuvā, tad tālākā apkārtnē. Ne visi varēja spēlēt uzreiz, dažus vēl vajadzēja mācīt un trenēt, iepazīstināt ar notīm. Visu to Krišs paveica reizē ar jaunsaimniecības veidošanu Strautniekos. Un orķestris sāka skanēt. Prieks sirdij un materiāls atspaidis saimniecībai.

Krišs Ošnieks jaunībā

Pūtēju orķestris bija pats pirmais mākslinieciskais kolektīvs, kas te nodibinājās. Šī versija pamatojas uz Annas Feldbergas (1917) bērniības atmiņām: *«Cik tālu pagātnē atceros sevi, tik atceros arī Rideļu pūtēju orķestrī. Rideļu tādēļ, ka te Strautnieku mājās dzīvoja orķestra diriģents. Muzikanti bija pieaicināti no dažādām vietām. Pašu Ošniekkuli redzu kā dzīvu, dzirdu viņa skaļo balsi, viņa dziedāšanu. Viņš man iemācīja dziesmiņu par Rīgas ķēkšām.»*

Orķestris spēlēja daudz gan Rideļos, gan citur — sarīkojumos, kāzās, svinīgās reizēs. Mēs, rideļnieki, ar saviem pūtējiem bijām ļoti saraduši un labprāt tos klausījāmies. Kad biju maza un balles mani vēl neinteresēja, es tomēr lūdzu, lai lielie ņem mani līdž, jo gribējās pūtējus dzirdēt.»

Orķestra sastāvs gadu gaitā nedaudz mainījās. Minēsim šeit tos, kurus atceras Kriša Ošnieka mazdēls Žanis Liepiņš (1929): Fricis Bergmanis no Dzirciema Būdiņiem, vēlāk precējies ar Štemera meitu, dzīvoja Ziediņos pie Rindzeles ezera; klarnetists Pauls Riekstiņš no Korģeļciema Dangām Cēres pagastā; Ernests Roze no Rindzeles; Brīdags no Balgales; otrais klarnetists

Rideļu pūtēju orķestris Zaļezeru kāzās.
 No kreisās: Pauls Riekstiņš, Fricis Bergmanis, Žanis Ošnieks, Krišs Ošnieks, Ernests Roze, nezināms, Mūrnieks. Sēd: Brīdags un nezināms

Kodoliņš no Bērziema; trompetists, Kriša Ošnieka znots Kārlis Auseklis no Jaunpļavu Robežniekiem; Žanis Kaija no Balgales Kurļiem, vēlāk dzīvoja Tukumā; paša dēls Žanis Ošnieks. Spēlēt Žanis iemācījās no sava tēva, teoriju apguva Rideļu skolā, spēlēdams uz harmonija, vēlāk uz sava flīģeļa. Notis aranžēt bez abiem Ošniekiem vēl prata Žanis Kaija.

Žanis Liepiņš: *«Orķestra saspēlēšanās notika pie mums, Strautniekos. Atceros, ka bundzinieks parasti sēdēja pie manas gultas un ribināja savas bungas mana vissaldākā miega laikā.»*

Kad tēvam apkārtbraukāšana un spēlēšana vēlās nakts stundās kļuva par grūtu, viņa vietu orķestra vadībā ieņēma Žanis Ošnieks. Orķestris pastāvēja apmēram līdz 1945. gadam.

Ar orķestri saistās arī manas bērnības atmiņas. Rideļu skolā dzīvojot, balles dzirdēju no sākuma līdz beigām, arī gulēt nolikta. Skatot atvadu maršam, spilvenā raudāju, tik ļoti bija žēl, ka balle beigusies...

Vienmēr atcerēšos arī to, kā četrdesmitajos gados orķestris mūsu ģimeni pavadīja mājā no kāzu svinībām Sadumos. Zirgi jau bija aizsūtīti mājās, un mēs gājām pavasara jausmu naktī pa pļavmalu uz skolu. Gandrīz līdz pašam lielceļam, atkal un atkal atsākts, no Sadumu pagalma skanēja maršs...

RIDEĻKROGS, VECAIS BERĶIS UN PĀRĒJIE

Vēra Fānsone

Mazu, mazu rasas pili
Uz magones dārziņā
Sūc sīkdami trīs odiņi...

/R. Blaumanis/

Rideļkrogs celts tuvu dzirnavām, domājot ne tik daudz par ceļa braucējiem, cik par malējiem un citiem rideļniekiem. Atšķirībā no daudziem citiem Talsu-Rīgas ceļa krogiem, tas būvēts nevis frontāli ceļmalā, bet drusku attālāk, Andžsila malā.

Tā bija liela, plata guļbaļķu ēka uz mūra pamatiem, ar trīs skursteņiem, nelieliem lodziņiem un dakstiņu jumtu. Augstais baltsarkani krāsotais ceļa stabs iepretī krogam vēstīja, ka līdz Rīgai ir 72, bet Talsiem — 33 kilometri.

Lielā stadula rietumu galā bija platāka par pašu krogu. Braucēji te varēja novietot vairākus pajūgus un atpūtināt zirgus. Tos sēja arī ārpusē pie garās slitas. Mājas otrā galā, upītes pusē, auga sešas lielas liepas, pie logiem ziedēja dzeltenās ziemas jorgīnes, bet pagalmu sedza biezs mauriņš.

Divdesmitajos gados neviens no iemītniekiem ar kroģēšanu vairs nenodarbojās. Ēkas un zemes gabaliņa īpašnieks bija vienrocis Berķis. Kreisā roka viņam zaudēta agrā jaunībā tepat dzirnavās, pārgalvīgi mēģinot apturēt lielo ūdensratu. Berķis — neliela auguma vīrelis ar bārdu un ūsām, ikdienā ģērbās pelēkos vadmalas svārkos, garos stulmu zābakos un izbalējušā cepurē ar spožu nagu. Neatņemama viņa tēla sastāvdaļa bija vecā pīpe, kuru viņš reizēm pakšķināja tāpat bez tabakas un tikai retumis izņēma no mutes. Reiz, dzirnavu virtuvē ienākdams, Berķis to iebāzis kabatā. Sēdējis uz blūķīša un šņaukādamiem aizrādījis saimniecēm, ka plīts lupata gruzd. Tad strauji satvēris svārku labo pusi un skriešus meties laukā, pāri ceļam uz ezeru. Gruzdējusi paša kabata.

Rudzi un kartupeļi smilšainajā zemītē diez kādu ražu viņam nedeļa. Berķis vairāk cienīja tehniskās kultūras: smēķēja tikai pašaudzētu tabaku, bet upītes krastā uz veselām desmit maikstīm cītīgi audzēja apiņus.

Pavisam savādāk — melni un svinīgi — Berķis tērpās, kad izvadīja mirušos un teica kapa runas. Vēl viņš prata apvārdot rozi: nočukst dažus vārdus, trīs reizes uzpūš, uz zila papīra ar krītu uzvelk trīs krustus un piesien pie slimās vietas. Reizēm palīdzēja piecelt ar vīvelēm nokritušu malēja zirgu, dziedēja citas nejauši piemetušās kaites.

Ienākumus Berķis guva no plašo kroga telpu īres. Ēkas rietumu galu nomāja bodnieks Zusmans. Bodē varēja nopirkt petroleju, ratu smēri, naglas, koka tupeles, makaronus, cukuru, konfektes, sāli, sērkokciņus, papirosus, kabatas nazišus un citas rideļniekiem vajadzīgas lietas. Pircēju Zusmanam netrūka, citu veikalu jau tuvumā nebija.

Bodniekam bija sieva Zāra, kura ļaudīm nerādījās, meita Lote un dēls Meijers. Tie abi dzīvoja Palestīnā un vecākus apciemoja reti. Sestdienā bode bija slēgta, jo Mozus ticība neļauj šai dienā strādāt. Zusmanim bija jāsadabū kāds no malējiem, kas iekurina Zārai plīti... 1935. gadā viņi aizbrauca pie bērniem. Bode tika slēgta.

Pats Berķis mājoja ēkas austrumu galā. Bērnu viņam nebija, sievas arī nē. Dzīvoja kopā ar Lapeni, kurai Jaunplāvās jaunības dienu dēls Augusts. Tā bija pavāja sieva, garāka par Berķi, vienmēr ar baltu lakatiņu galvā un pelēku seģeni ap pleciem. Kūtiņā viņiem bija melnraiba govs un suķis. Pa dienu Lapene reti kad bija mājās un raibaļu nācās slaukt vienrocim Berķim. Ilgs mūžs jau gotiņai nebija — ganībās viņa norāvās no mieta un pazuda mežā. Sabruka arī kūtiņa. Lapene skaitījās Bazānu un Rideļu kapu kopēja. Vai ik dienas viņa apstaigāja apkārtējās sētas, ievācot un pārstāstot tālāk jaunākās ziņas. Viņa bija tāda kā vietējā «avīze».

Kroga vidējā daļā pirmajos gados dzīvoja Kambali, pati esmu tur nākusi pasaulē. Citi irnieki atmiņā nav palikuši.

Trīsdesmito gadu beigās Rideļkrogu pārdēvēja par Kalnupēm. Kara noslēgumā tās bija pilnas ar bēgļu ļaudīm, kuri vēlāk izklīda. Neremontētā ēka kļuva arvien tukšāka, līdz pārvērtās par graustu un 1997. gadā nodega no īssavienojuma. No senās godības palicis tikai autobusa pieturas nosaukums.

Sešas vecās liepas vēl šalc. Ja spētu saprast viņu valodu, šis stāsts būtu daudz garāks.

RIDEĻU DZIRNAVAS

Vēra Fānsone

Stāv dzirnas zaļā ielejā,
Šalc strautā ūdenskritums...

Rideļu dzirnavu apkārtnē toreiz bija tieši tāda, kā dziesmā dzied. Vecas liepas auga ezermalā pirms tilta, lieli kastaņkoki tūlīt aiz tā. Viss ezera krasts tālāk aiz saimniecības ēkas — zaļos kokos.

Varens ūdenskritums veidojās pavasaros, kad no izkusušā sniega un ledus ezerā ūdens kāpa vai no krastiem laukā. Tad vairāki vīri ķērās pie brīvslūžām un nedaudz pacēla aizsprostu. Brīvībā ticis, ūdens, mutuļodams un augstas, baltas vērpētes griezdam, gāzās upē. Tur bija ko redzēt! Stāvēt uz tilta un ilgi skatīties mutuļojošā ūdenī nevarēja. Likās, ka tu pats lielā ātrumā traucies atmuguriski kaut kur atpakaļ. Reiba galva un tirpa kājas.

Darījām arī bīstamus nedarbus. Slūžu sānu sienas saturēja vairāki vērbalķi. No skolas nākot, mēs nogājām lejā, nometām somas uz lielajiem akmeņiem, ar pūlēm uzrāpāmies uz vērbalķiem un jāteniski šļūcām pāri trakojošai straumei. Bija stingri jāturas pie balķa, nedrīkstēja skatīties ne uz leju, ne uz šļūcošo kaimiņu. Nelaiمة ne reizi nenotika, bet varēja gan... Pēc tam pa slūžu grīdas apakšu lidām pēc somām un godīgi gājām istabā.

Vasarā varēja pa slūžām slidināties, jo ūdens straumītes tikko sūcās. Grīda bija noaugusi ar zaļu sūniņu un noglumējusi. Cieši turējāmies pie slūžu malām, lai neieslīdētu upē uz lielajiem akmeņiem.

Augstais un stāvais upītes labais krasts bija noaudzis ar ievām un lazdām. Taciņa līkumoja uz augšu un leju. Pavasaros tur ziedēja zilās vizbulītes.

Krogs un dzirnavas šajā vietā bijušas jau sen — vēl Esten-Sakena laikā, t.i., pirms 250 gadiem. Rakstos krogs pirmoreiz minēts 1746. gadā, kad tur saimniekojis kokvirpotājs, tautas valodā — dreijers, Fordāns. Pirmais dokumentos atrastais melderis Eliass Glāzenaps baznīcas grāmatā reģistrēts 1759. gadā. Šajā gadā zemnieki, muižnieku sūtiiti, nojauca Engures upes aizdambējumu. Varbūt tieši tādēļ ūdensdzirnavas atdzīvojās.

1836. gadā grāfs Lambsdorfs dzirnavas kapitāli izremontē, ieguldot Vidzemes kredīt biedrības izsniegtu kredītu — 15660 sudraba rubļus. (Inta Dišlere)

Drīz pēc tam sāk rakt kanālu no Engures ezera uz jūru, tādēļ palielinās līmeņu starpība un Rideļu ezera caurplūdes spēks. Lai to izmantotu, grāfs Aleksandrs Lambsdorfs 1866. gadā veco dzirnavu vietā sāk būvēt jaunas, jaudīgākas. Par to vēsta akmenī iekaltie skaitļi. Strādāts rūpīgi un pamatīgi. Ar lieliem kalta granīta bluķiem izklāta ezera mala un kanāli uz dzirnavām un slūžām. Ceļa malās ar dzelzs ķēdi saistīti granīta stabiņi. Zem dzirnavu ēkas no sarkaniem, vietējā ceplī dedzinātiem ķieģeļiem izbūvēts liels pagrabs

trīs nodalījumos ar augstām velvēm. Cepļa atliekas māla bedrē sazīmējamās vēl mūsdienās.

Līdz 1920. gada septembra zemes reformai dzirnavas piederēja grāfam Lambsdorfam. Turpat tuvumā atradās viņa labības klēts jeb magazīne. Dzirnavas darbināja liels ūdensrats. Tur mala miltus, kārsa vilnu un vērpja dziju. Pēdējie strādāja vilnas kāršanas meistars Ivenieks un melderis Alkšņbirze. Pirmā pasaules kara sākumā dzirnavas nodega.

Dzirnavu «privatizācija» zemes reformas gaitā sākotnēji ir neveiksmīga. Tas atzīts Engures pagasta valdes sēdes protokolā: «Rideļu dzirnavas pēc to piešķiršanas līdzšinējam īpašniekam 2—3 gadus nostāvēja neatjaunotas, kaut viņam bija izsniegts Valsts aizdevums un būvkokis.» Tad Valsts bankas valdes loceklis Staņislavs Kambala Rideļu dzirnavu atjaunošanai ieteica savu vecāko brāli, pieredzējušo Donātu Kambalu. Šī izvēle attaisnojās. (R. Kristsons)

Tēvs ar māti Rideļos ieradās 1923. gada maijā un apmetās Rideļkrogā. Dzirnavas, izmantojot upes krauju, veidoja vairākos stāvos. Jau oktobrī iedarbināja pirmo gaņģi rupjo miltu malšanai, drīz pēc tam — otru. Putraimu un grūbu mašīnas uzstādīja pēc gada. Veco koka ūdensratu nomainīja spēcīgs dzinējs — ūdens turbīna. Ievērojami uzlabojumi tika veikti trīsdesmito gadu vidū. Tas bija tvaika dzinējs un zviedru firmas «Biro» kvalitatīvās bīdeļmašīnas, kādas citiem Kurzemē nebija. Dzirnavu darba slava vairojās, malēji brauca no Mērsraga, Dzedriem, Raudas, Oksles un citām tālām vietām. Tē mala miltus arī Rīgas makaronu fabrikai.

Dzirnavu pamatstāvs zemes līmenī bija liela telpa visā ēkas platumā ar sešiem dziļi iemūrētiem logiem. Pie gala sienas stāvēja ēvelsols un citi galdniecības rīki. Vēlāk šeit un stāvu augstāk novietoja bīdeļmašīnas. Šajā telpā malēji ar zemiem ratiņiem iestūma graudu maisus, te tos nosvēra, iegrāmatoja un vēlāk izsniedza malumu. Graudus caur piltuvi, sauktu par zābaku, bēra lejā, bet miltu maisus ar resnu ķēžu trīsi cēla augšā.

Miltu gaņģi, putraimmašīnas un turbīnas rats atradās stāvu zemāk. Te bija tikai divi logi un tāds troksnis, ka runājot jāklie dz ausī. Balti noputējis melderis ar aizbīdni regulēja birstošo straumi un «uz zoba» pārbaudīja maluma gatavību. Otrs melderis strādāja augšā pie bīdelēšanas, kas bija daudz sarežģītāka.

Vēl vienu stāvu zemāk bija mašīnu telpa un dzensiksnas. Pa kanālu gāzās ūdens. Troksnis un tumsa. Tē bija dzirnavu sirds, kas lika tām atdzīvoties un strādāt.

Sešos no rīta, kad tēvs ar lielu atslēgu atvēra galvenās dzirnavu durvis, malēju vezumi jau stāvēja pie lieveņa. Dzirnavas mala cauru diennakti. Vakaros mūs iemidzināja un rītos pamodināja dzirnavu dunoņa. Viegli, tikko manāmi drebēja visa māja. Vienīgi svētdienās bija neierasts klusums...

Dzirnavu īpašumā bija 3 hektāri zemes un tikpat daudz meža. Audzējām

labību, kartupeļus, saknes. Mums bija četras govīs, vairākas cūkas, aitas, putni. Dzirnāvām piederēja arī 40 hektāru lielais Dzirnavu ezers. To izīrēja zvejniekam Freimanim. Ar kritiņiem viņš tur ķēra arī varenus vēžus. Upes krastā bija leduspagrabs zivju glabāšanai.

1937. gadā mūsu māte vienā no istabām atvēra veikalu un ik nedēļu brauca uz Tukumu pēc precēm. Tās pasūtīja arī no Rīgas. Trīsdesmito gadu beigās dzirnavas ražoja elektrību, bija paredzēts to dot arī citām mājām.

Rideļu dzirnavas
1939. gadā

1940. gada sākumā nopirka iekārtu griķu pārstrādei, bet vairs nepaguva uzstādīt, jo dzirnavas bija jānodod Tukuma apriņķa rūpkombinātam un veikals jālikvidē. Tēvu atstāja par dzirnavu vadītāju līdz 1949. gadam, bet tad ar visu ģimeni pārvietoja uz Pūres dzirnāvām. 1969. gadā Rideļu dzirnavas atkal nodega.

Rideļus aizmirsuši nebijām. Septiņdesmitajos gados braucām turp Līgo vakaros, apmezdamies ar teltīm un mašīnām dzirnavu mežmalā vai pie ezera. Māsa Inga ar vīru arhitektu lūdza Sēmes padomju saimniecības direkcijai atļauju vienā dzirnavu galā uzcelt mākslinieku darbnīcu. Neļāva. Būvēt mūsu ābeļdārzā Rīgas auto remontu rūpnīcas māju laikam gan nevarēja neļaut.

Dzirnavu krāsmatas šosejas malā bija rēgojušās jau divdesmit gadus, kad 1989. gada pēdējā aprīļa svētdienā mēs, četrpadsmit Kambali kopā ar 88-gadīgo māti, pulcējāmies pirmajai talkai. Visapkārt postaža. Dzirnavas kopā ar māju pilnīgi sagravušas. Ar līdzpaņemtām lāpstām, laužņiem, ķerrām, vannām un mašīnu piekabēm atbrīvojām no gružiem, akmeņiem un jau saaugušiem kociņiem mūru iekšpusi. Darba bija daudz. Turpat piekrastē uz provizoriskas plīts Inga visiem gatavoja ēst. Pēc 40 gadiem atkal stāvēt pašiem vien savas mājas pagalmā bija līdz asarām aizkustinoši. Pieturējās saulains, silts pavasara laiks, varējām dzīvot teltīs un nodomāto paveikt. Jau 1989. gada beigās dzīvojamais gals bija zem jumta.

No gaisa mums nekrita nekas. Kambalu dēlos atplauka dzimtai raksturīgā uzņēmība. Alnis jau 1988. gadā savā darbavietā Tukuma Eksperimentāli mehāniskajā rūpnīcā izveidoja un vadīja kooperatīvu. Izdomāja taisīt iekārtas kafijas pupiņu grauzdēšanai, kurām Savienībā bija liels pieprasījums. Dzirnāvu atjaunošanu uzņēmās Juris — skaņuplašu rūpnīcas «Ritonis» (agrāk «Melodija») ģenerāldirektors. Sākām paši apdedzināt pupiņas Aļņa ražotajā iekārtā ar 3.5 tonnu jaudu diennaktī. Produkcijai kā deficītam noiets bija neierobežots. Zaļās pupiņas veda no Āfrikas. Šādi iegūto kapitālu izmantoja dzirnāvu atjaunošanai.

1991. gada beigās 57 gadus vecais Juris Kambala gāja bojā autoavārijā. Darbus pārņēma viņa dēls Oskars. Piemērotas mašīnas meklēja pa Latvijas vecajām dzirnāvām, pirka arī jaunas. 1992. gadā dzirnavas palaida darbā, 1994. gadā sāka bīdelēt miltus un ražot mannu, bet 1996. — gatavot putrainus un grūbas. 2003. gadā uzstādīja jaunu turbīnu un milzīgu ūdensratu ar ūdens pievadu no ezera. Dzirnāvās atkal ražo elektrību, ar to darbina mašīnas. Iekārtota kokapstrādes darbnīca — logu, durvju un citu izstrādājumu ražošanai.

Lauksaimniecības vietā tagad ir tūrisms, veikala vietā — kafejnīca «Cope». Tā uzcelta 1998. gadā uz bijušās autoskolas ēkas pamatiem. Ir istabiņas, telšu vietas un laivu bāze tūristiem. Visa apkārtnē labiekārtota, trūkst tikai veco koku paēnas.

Skats uz Ridejū dzirnavām 1989. gadā bija vēl bēdīgāks kā 1923., kad tās sāka atjaunot Donāts Kambala. Šoreiz pie darba ķērās viņa dēli

Tieši pēc 70 gadiem — 1994. — dzirnavas atkal

RIDEĻU PASTA NODAĻA

Rita Kristsons

Es uz pastu aiziešu ik pārdien,
Vaicāšu vai ievas nav arvien...

/V. Līvzemnieks/

Toreiz rideļniekiem bija savs pasts un tajā bija sava romantika. No daudzām mājām ceļš uz pastu veda ik dienas. Tas it kā apvienoja rideļniekus savā ciešā pulciņā. Pasts atradās skolā. Nekādu savu telpu pastam tur nebija, bet smagais dzelzs zīmogs ar lokveida uzrakstu «Rideļi» un «Latvija» — bija. Bet sāksim no sākuma!

Latvijas brīvvalsts sākuma gados pasta piegāde Rideļiem ir neregulāra un caur muižu — tāpat kā pirms kara. 1924. gada beigās pagasta valde ar speciālu lēmumu nosaka jaunu kārtību. Divreiz nedēļā — otrdienās un piektdienās — šķūtnieki klaušu kārtā atved pastu no Tukuma uz Enguri. Nākamajā rītā deviņos to pagastnamā saņem Rideļu šķūtnieks un tajā pašā dienā nodod Rideļu skolā... grāfam J. Lambsdorfam. Šķūtnieku saraksts sastādīts pa datumiem, to šķūtnieks pēc uzdevuma izpildes nodod nākamajam sarakstā minētajam. Par neizpildi draud sods.

Trīsdesmito gadu sākumā pastu vairs neved šķūtnieki. Speciāli algots cilvēks ceļu uz Enguri mēro ik dienas gan kājām, gan ar zirgu, ko dod grāfs. 1933./34. gadā pastu ved skolotāja Grostiņa māsa Alvīne Rošāne. Viņa dzīvo brāļa dzīvoklī, un dēliņš Arno mācās 1. klasē.

Ceļojot caur Enguri, pasta saņemšana nokavējas par veselu dienu. Latvijas pasts ir ar mieru atvērt nodaļu Rideļos ar piegādi tieši no Tukuma, ja tikai būtu telpas. Telpu nav. Tālāk notiek kā pasakā, jo mūsdienās kaut kas tāds nebūtu iedomājams. Skolas pārzine piekrīt pasta nodaļas atvēršanai vienā no sava divistabu dzīvokļa istabām, kur jau atrodas skolas «kanceleja» (liels, augšdaļā stiklots mācību līdzekļu skapis un rakstāmgalds). Viņa izvirza tikai vienu nosacījumu — lai tur neuzturas svešs cilvēks. Atrisinājumu var izlasīt V. Salnā un A. Maldupa grāmatā «Pagastu apraksti» (Rīga 1935.), kura veidota pēc 1935. gada tautas skaitīšanas materiāliem. Tur teikts, ka Rideļu pasta nodaļu vada Edmunds Kristsons.

Pastam atvēl divas rakstāmgalda atvilktnes aizslēdzamā skapītī. Vienā glabājas dažādu pastmarku plāksnes, aploksnes, atklātnītes un apaļa kaste ar metāla naudu, dziļāk — zīmogs ar spilventiņa kastīti un sarkani lakas stiepi. To iznāk virināt bieži, jo pārdot markas un aploksnes var katrs no ģimenes. Otrajā ir pasta veidlapas naudas pārvedumiem, pakām, ierakstītiem sūtījumiem, avižu abonēšanai un pasta atskaitēm. Apmeklētājam jāpagaida līdz starpbrīdim, kad atnāks skolotāja Kristsons.

Vienīgā pasta mēbele bija Kārkliņa taisīts koka statīvs avīžu izlikšanai. Tajā bija četri gari, slīpi plaukti ar maliņu apakšā, lai avīzes neslidētu zemē. Katrai mājai šajā plauktā bija sava vieta, kuru pakalņācēji zināja. To māju avīzes, uz kurām pastu nesa kopīgi, uzreiz tā arī sašķiroja un salika lielā blāķī. Turpat iekšā lika arī vēstules un dažādus paziņojumus.

No visām vēstulēm interesantākās man šķita krāsainās. Tās bija dažādi salocītas sarīkojumu aģišas, kuras saņēmējs uztvēra kā aicinājumu. Aģišas draugiem un paziņām sūtīja arī rīdeļnieki. Tās stāvēja kaudzē uz galda, un katrs varēja izvēlēties, cik un kādu krāsu grib. Naudu maksāja tikai pastmarka.

Parasti avīzes paņēma prom katru dienu. Ja kāda māja kavējās ilgāk, bija jāliek arvien jaunas avīzes klāt vai jāglabā kaut kur atsevišķi.

Plaukts bija novietots pa kreisi no durvīm ar galu pie sienas, un aiz tā atradās vieta divām gultām. Kreisajā pusē, vairāk istabas vidū, stāvēja liels, apaļš ēdamgalds ar krēsliem, pie kura mēs trīs reizes dienā ēdām, jo mūsu virtuve atradās tālu un bija nemājīga, ar cementa grīdu.

Dībenistabā bija guļamistabas mēbeles, bērnu mācāmgaldiņi pie abiem logiem un klavieres. Stūrī apaļa, ar metālu apšūta krāsns. Pie tās lielā pārvietojamā vannā mazgāja bērnus. Lielie gāja uz Lormanu pirti.

Pastu ap četriem pēcpusdienā ik dienas atveda pastnieks ar zirgu no Tukuma, vispirms iebraukdams Plieņu pasta nodaļā. Uz to laiku bija jābūt sagatavotam un ar karstu laku aizzīmogatam prom sūtāmajam maisam. Viens vai divi atvestie bija daudz smagāki, jo tajos atradās vakar iznākušo avīžu «Brīvā Zeme» un «Jaunākās Ziņas» pakas, sestdienās vēl arī žurnāls «Atpūta», reizēm dažas «Zeltenes» vai «Sievietes Pasaule». Centos tās izšķirstīt, kamēr nav atnāks pakal.

Reiz piedzīvoju pārsteigumu. Pastā pienāca skaists bērnu žurnāls «Cirulītis» ar uzlīmētu drukātu adresi: «Rītai Kristsons, Rīdeļu skolā». Ilgi nevarējām nekā saprast. Tad izrādījās, ka to man uz gadu pasūtījusi krustmāte, skolotāja Zenta Ziedīņa Dignājā. Tavu prieku veselu gadu!

Pēcpusdienās līdz pašam vakaram pastā apgrozījās cilvēki. Ja pasts pienāktu agrāk, to varētu paņemt skolēni, bet tagad visi nāca atsevišķi pēc avīzēm. Dažs vēlējās piesēst un parunāties, citi ļoti steigās. Kā tādu atceros Ausekļu Visvaldi, kurš parasti izdvesa tikai vienu vārdu: «Avīzes!», paķēra no augšējā plaukta četru kaimiņu pasta blāķi un prom bija. Vecais Rozenšteins daudz nerunājās, bet arī nesteidzās. Ārpusē pie durvīm viņš noņēma cepuri, saglauda matus, izkāpa no koka tupelēm un ar saulainu sveicienu nāca iekšā.

Runīgākās, protams, bija sievietes. Mucniece nāca reti, apsēdās, noraisīja

trīs galvas lakatus un izrunāja visu aizkavēto par savām, kā mamma smējās, galvenajām tēmām: «Telens un Fricens». Daudz jaunumu zināja Lormanene, kura varēja atskriet tāpat, lielo lakatu apmetusi. Stāstīja viņa interesanti.

Pēc tam mamma iededza galda lampu un ķērās pie dokumentu kārtošanas. Daudz laika prasīja kopgalda rēķini: no katra saņemtie produkti un nauda no vienas puses un izsniegto ēdienu vērtība pēc receptūras no otras puses. Tām bija jāsaskan. Mūsu tumšajā guļamistabā pa durvju apakšu vēl ilgi spīdēja gaisma.

Protams, mums vienmēr bija patīdze — aukle jeb mājstrādniece. Radniece vai nē, viņa dzīvoja kā ģimenē.

Biju zinātkāra meitene, un man ļoti patika klausīties lielo runās. Lai nesūtītu prom, es paslēpos aiz lielās puķu vāzes uz apaļā galda. Par to, ko zinu par Rideļiem un rideļniekiem, lielā mērā varu pateikties tieši pastam mūsu dzīvoklī.

RIDEĻNIEKI PAGASTA ADMINISTRĀCIJĀ

Rita Kristsons

Kam drosme ir un goda prāts un skaidra sirds,
Kam tauta tuvāku par draugu stāv,
Tas nāk man līdz!

/K. Ulmanis/

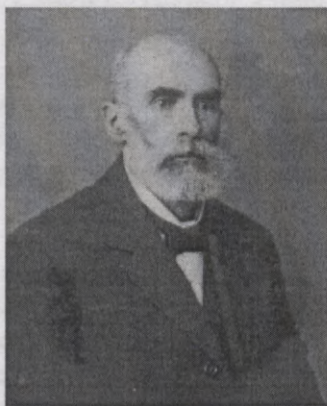
Engurei — zvejnieku un mežkopju pagastam, lauksaimnieciskie Rideļi bija kā tāds piedēklis no citurienes. Pagasta padomē rideļnieki bija pārstāvēti ar 1 — 3 cilvēkiem no piecpadsmit, bet pagasta valdē ne vienmēr. Tas nozīmē, ka aizstāvēt rideļnieku intereses nebija viegli, un mums jānovērtē tie cilvēki, kuri tur darbojās.

Pagasta valde sadalīja un ievāca nodokļus, rūpējās par skolām, nabagiem un bāreņiem, pārzināja ceļu būvi un remontu, labības rezervju magazīnas un pagasta naudas līdzekļus. Saikni ar iedzīvotājiem nodrošināja ar roku rakstīti un caurkopēti apkārtraksti. No mājas uz māju tos nesa iedzīvotāji paši pēc kārtas. Paziņojumus par šķūtīm piegādāja pagasta ziņnesis, vēlāk arī pasts. Šķūtis parasti saistījās ar transporta pakalpojumiem — kaut ko aizvest vai atvest, piemēram, no Tukuma, izvest granti ceļmalās, malku no meža, u.tml. Tās uzlika zirgu īpašniekiem.

Engures pagasts plašā apkārtnē bija nabadzīgākais. 1935. gadā tā naudas līdzekļu apjoms bija tikai nepilni septiņi lati (6.98) uz vienu iedzīvotāju gadā. Arī Zentene kaimiņos nebija bagātiece, tomēr tur šis rādītājs (10.33) bija par 43 % augstāks.

Pagasta valdē ietilpa pagasta vecākais un 2 — 4 locekļi, atkarībā no iedzīvotāju skaita. Valde pulcējās pāris reizes mēnesī, pagasta vecākais pieņēma divreiz nedēļā, bet ikdienā lietas kārtoja pagasta skrīveris, rakstvedis, darbvedis, sekretārs — dažādos laikos dažādi saukti. Gandrīz četrdesmit gadus, sākot no 1882., Engures pagasta skrīveris bija rideļnieks Jānis Kristsons no Likažokiem.

1. pasaules kara laikā, no 1917. — 19. gadam, pašvaldības nedarbojās. 1920. gadā, kā rāda daži vēstures arhīvā saglabājušies apkārtraksti, Engures pagasta priekšnieks ir kāds Helds, no rudens sākot — Pettersons. Par sekretāru no 1921. gada, pēc Jāņa Kristsona nāves, sāk strādāt Ernests Oškalns.

Jānis Kristsons,
Engures pagasta skrīveris
no 1882. — 1921. gadam

1923. gadā valdes priekšsēdētājs ir Eduards Dzirlanks, viņa alga — 20 lati mēnesī, valdes locekļiem — 10, darbvedim Oškalmam — 95, darbveža palīdzīgai Grīnbergai — 50 lati mēnesī. Tāda pati alga kā Oškalmam ir skolotājam R. Sprincim Rideļos.

Pagasta valdes loceklis no Rideļiem līdz 1928. gadam ir Ievalds Ritenis no Krustkalna. Pēc Dzirlanka viņš kādus mēnešus izpilda pagasta vecākā darbu. Tāpat kā skolas padomē, arī pagastā jautājumi risinās vienkārši: Ritenis pret kvīti saņem naudu un noorganizē malkas piegādi Rideļu skolai.

No 1924. gada veselus 16 gadus Engures pagastu vada Miķelis Kolkrabs. Viņa alga ir 30 lati mēnesī, valdes locekļiem — 15 lati, padomes locekļi saņem vienu latu par katru sēdi.

No 1928. — 1934. gadam pagasta valdē nav neviena rideļnieka. Revīzijas komisijā visu laiku strādā grāfs J. Lambsdorfs, padomē līdz 1932. gadam neiztrūkstošī — Vilis Zauermanis no Jostiem, periodiski — Krišs Jansons, Augusts Rozītis, Ievalds Ritenis.

Trīsdesmito gadu sākumā sāk parādīties jaunie. Laikā no 1931. — 34. gadam padomē no Rideļiem ievēlēts ne tikai Augusts Rozītis no Pūcām, bet arī Eduards Jirgens no Dārzniekiem un Edmunds Kristsons no Likažokiem. Viņi visi trīs strādā arī Saeimas vēlēšanu komisijā 1933. gadā.

No 1934. gada oktobra Edmunds Kristsons ir viens no trim pagasta valdes locekļiem. Aug rideļnieku skaits padomē: E. Jirgens, E. Kristsons, J. Lormanis. 1936. un 1937. gadā viņiem pievienojas arī Augusts Rozītis un Donāts Kambala.

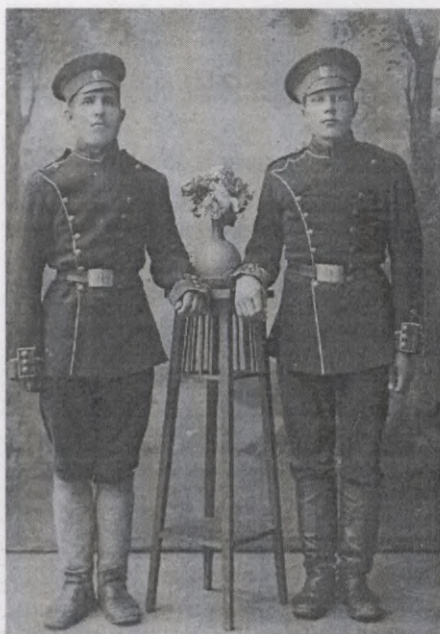
Pagasta vecākā Miķeļa Kolkraba alga visu laiku ir 30 lati, neoficiālam vietniekam Tīlam, vēlāk Kristsonam — 20 lati, pārējiem diviem valdes locekļiem — 15 lati mēnesī. Oškalmam tā ir dubultojušies jau trīsdesmito gadu sākumā. Krieviem ienākot, 1940. gadā viņu kā reāli svarīgāko pagasta amatpersonu nomaina pašu pirmo: jau 29. jūnijā kā pagasta sekretārs parakstās A. Eisters. Vēlāk Kolkraba vietā nāk A. Millers.

No 1941. gada janvāra pagasta izpildkomitejas priekšsēdētājs ir Jānis Gronskis no Čiekuriem un sekretārs A. Eisters, abu alga vienāda — 325 rubļi. Par tālāko laiku dokumenti vēstures arhīvā nav atrasti, tādēļ seko atmiņas.

Pēc gada, krieviem aizejot, pagasta valdē atgriežas iepriekšējie, tikai nesen mirušā Kolkraba vietā nāk rideļnieks E. Kristsons no Likažokiem. Ideoloģisku iemeslu dēļ gan J. Gronskim, gan E. Kristsonam darbs administratīvā amatā tiek ieskaitīts par smagu pārkāpumu, un viņi nonāk ieslodzījumā: Gronskis pie vāciešiem kādus trīs mēnešus, Kristsons pie krieviem — četrus gadus un desmit mēnešus.

Jānis Gronskis smagajā 1941. gada izdarīja to, ko nespēja viņa pēctecis 1949. gadā — pasargāja pagastu no izvešanām. Viņa piemiņai citēsim šeit Imanta Gronska stāstījumu par šo sarežģīto laiku vēstulē R. Kristsonai no Jelgavas 1998. gada 11. aprīlī:

«... Vēsture ar mums bez mūsu pašu piekrišanas ir tā interesanti izrīkojusies: izrādās, ka mēs esam divu okupācijas laikmetu viena pagasta pagastveču bērni.

Jaunais Jānis Gronskis (pa labi) —
cara gvardists
Jānis Gronskis 30.-to gadu beigās

Domāju, ka būtu vērts vismaz mums pašiem to atcerēties. Domāju arī, ka mūsu tēvi aizgāja aizsaulē viens uz otru ļaunu prātu neturot, kas šādā vēsturiskā laikmetā nebija nemaz tik vienkārši.

Tēvs bija Mežmuižas (Augstkalnes) kalpu bērns, vienīgais ģimenē. Spilgti atcerējās 1905. gada revolūciju un «Melno sotņu». Vēlāk ģimene pārcēlusies uz Piņķu muižu, no kurienes 1. pasaules kara laikā devusies bēgļu gaitās uz Vidzemi. Tur tēvs apprecējās vidzemnieci, manu mammu, un pats iesaukts armijā. Norīkots dienēt cara gvardē, tādēļ nav ticis Jukuma Vācieša komandētajos streļķos un nav vēlāk karojis Latvijā ne par, ne pret Latviju. Kopā ar diviem citiem latviešu puisiem atgriezies Latvijā kājām pāri robežai, iepriekš pierobežas purva akacī atstājot savas šautenes. Uz zemes īpašumu Latvijā nav varējis pretendēt, tādēļ lielāko sava mūža daļu nostrādājis par rentnieku.

Kad 1940. gadā ienāca krievi, kaimiņi, to starpā mežzinis Jānis Kronūtis, tēvu pierunāja uzņemties pagasta vecākā pienākumus, kaut gan viņš no politikas centās atturēties. Savu lomu nospēlēja arī Vilis Lācis, kurš tolaik pie Kronīšiem bieži viesojās. Viņa to gadu kundze ar dēliem gandrīz visu 1940. gada vasaru te pavadīja.

Kad sākās «kulaku taisīšanas» kampaņa, tēvs bija ļoti nervozs, taču mājās centās par to nerunāt. Īpaši viņš uztraucās par tiem ļaudīm pagastā, kam it kā «objektīvi» varēja piemērot šo «olekti», kam piederēja dzirnavas, kuļmašīnas u.c.

Kā bija ar izsūtāmo sarakstu 1941. un kāpēc tolaik nevienu no Engures pagasta neizsūtīja? Īstu patiesību varbūt pateiktu mans tēvs, taču viņš tolaik ģimenē netika par to runājis. Varu šai sakarā izteikt tikai savu versiju, kura loģiski izriet no tālāk notikušā un man zināmā. Vai bija izvedamo saraksts? Domāju, ka tāds netika uzrakstīts. Lai šo nelaimi novērstu, tēvs ne vienu reizi vien brauca uz Rīgu

pie Kronīša, bet caur viņu arī pie Lāča, lai pagastu aizstāvētu. Viņš priekš tiem laikiem bija pietiekami labs diplomāts un nebija grūti Lācim pierādīt, ka Engure ir nabaga zvejnieku pagasts. Iespējams, ka pietika ar telefona zvanu Mazjēcim vai kādam citam tā laika dižvīram Tukumā no Lāča kancelejas, lai šo saraksta lietu ja ne atliktu, tad vismaz novilcinātu.

Tam, ka mūsdienu lielā policista Liepiņa tēvs Alfrēds būtu šādu sarakstu redzējis, ne visai ticu, jo tam būtu jābūt stingri konfidenciālam. Turklāt, Liepiņš taču nebija ne partorgs, ne komsorgs... Varu pielaist, ka tēvs muļķīgi pajokojis, ko viņš reizēm atļāvās, un parādījis Alfrēdam kādu citas nozīmes sarakstu. Atceros gadījumu ar gandrīz traģiskām sekām. Tēvam, pārcilājot dokumentus, izkritusi bīskopības biedrības karte ar lielu biti virsū un viņš citu klātbūtnē izsacījies, ka gandrīz pazaudējis komunistu karti. Kad viņu vācu laikā cietumā pratinājuši, izrādījies, ka kāds par to jau bija pratinātājiem ziņojis. Tēvs kompartijā nekad nav sastāvējis.

Katrā ziņā apstākļi, ka no Engures pagasta 1941. gadā nevienu neizveda, ir «nenormāls», un kā tādu to bija novērtējis jau vācu gestapo inspektors Tukuma cietumā. Par to vairākkārt un smagi tēvam nācās izskaidroties arī čekā vēl 1945./46. gadā, jo, lūk, «nenormālība» bija arī tā, ka padomju laika pagastvecis vācu laikā nav ticis nošauts. Manuprāt, par šo otro «nenormālību» savu daļu pateicības jāteic Edmundam Kristsonam — otrās okupācijas perioda pagastvecim.

Negribu savu tēvu glorificēt un uzskatu, ka ne man, ne jums par savu tēvu «grēkiem» nav jākaunas un jāsarst vēsturiska taisnīguma tiesas priekšā.

Būtu ļoti priecīgs Jūs, Gaidu un Edmundu atkal kādreiz satikt. Varētu daudz ko atcerēties un pārrunāt.

Priecīgas Lieldienas!

Imants Gronskis.»

Aizdompīlā laikmeta raksturojums vēstulē ir tik izsmeļošs, ka vairāk te nebūtu ko piebilst. Tikai varbūt to, ka 1941. gada 14. jūnijā Engure bija vienīgais neskartais pagasts visā plašajā Kurzemē no Rucavas līdz Kolkai, Tukuma apriņķi ieskaitot. Latvijā tādi bija veseli 50, apmēram katrs desmitais. Kurzeme izcēlās ar nežēlību.

Noslēgumā vēlos dažus vārdus veltīt savam tēvam. Sākšu iztālēm. Kad 1968. gadā sāku strādāt Mārupē, satiku bijušo rideļnieku, kaimiņmājās Ģibuļos augušo Jāni Ozolu — slaveno dārznieku mana tēva gadus. Man atstāstīja viņa vārdus: «Viņas tēvs bija godavīrs. Nezin, kāda tā meita?»

Ilgī domāju par šiem vārdiem un sāku atcerēties laiku, kad tēvs vadīja Engures pagastu. Toreiz drēbes un apavus veikalā varēja nopirkt tikai pret attiecīgu daudzumu «punktu». Pagasts tos saņēma ierobežotā skaitā. «Punkti» bija nodoti pagasta vecākā pārziņā un atbildībā izdalīšanai iedzīvotājiem iesvētību, kāzu un galējas nepieciešamības gadījumos. Varu kaut ko precīzi neatcerēties, bet vienu zinu skaidri — visu trīs gadu laikā sev un savai ģimenei tēvs neizmantoja nevienu «punktu».

Drēbju un apavu ziņā mēs bijām nenodrošināti, jo viss, arī mammas pelnītais, tika guldīts saimniecībā un ēkās. Kā Ulmaņa ideju sekotājs, tēvs būvēja atsevišķu ērtu mājiņu kalpu ģimenei (tagad Avotiņi). Zentēnē mācoties, mana mammas šūtā divkrāsu kleitiņa bija sastikēta no daudzām sīkām lupatiņām, kaut iztālēm izskatījās glīti. No mēteļiem bijām izauguši. Bet te mums laimējās. 1944. gada augustā Līkažokos ieradās bēgļi — mana krustmāte ar vīra radu ģimenēm. Krustmātei trūka segu, bet bija skaists smalkas vadmalas bakis zilo plūmju krāsā. Mēs to iemainījām pret savām tikko austām segām un vedām uz Šēniņiem šūt. Viņu Rīgas vedekla, izcila meistare, šuva moderni un skaisti. Šo mēteļi valkāju vēl augstskolā.

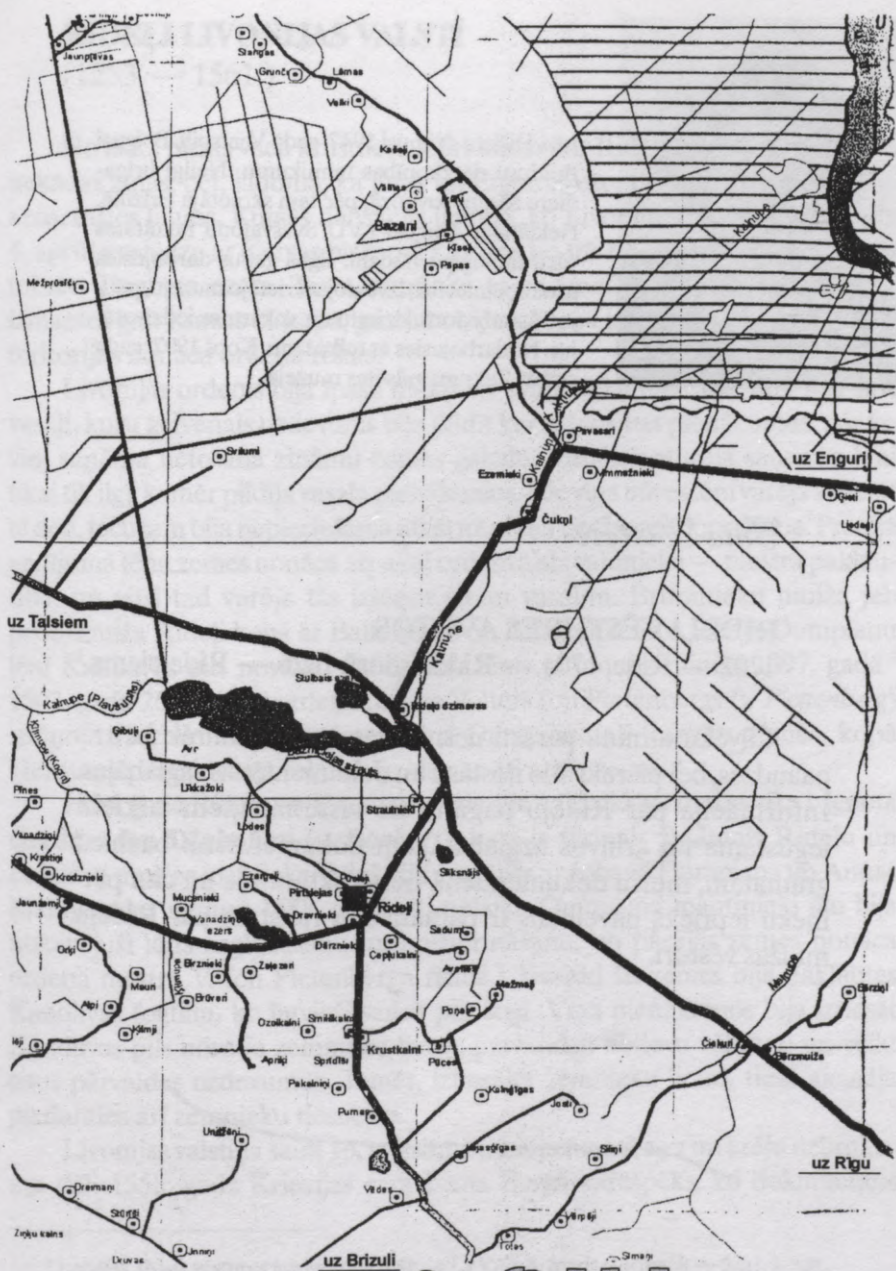
Tā tas bija toreiz...

***

Jau 1941. gada martā nacionalizētajos un pēc tam īslaicīgi atgūtajos Līkažokos pēc kara mainījās daudz un dažādi iedzīvotāji, bet te vēl esam mēs paši.

Kristsonu ģimene 1943. gada vasarā. No kreisās Gaida, Edmunds seniors, Edmunds juniors ar Dadzīti, Milda un Rita. Aizmugurē vecmāmiņa Ede Ziediņa, pēdējā dienestmeita — Minna Roze, muzikanta Ernesta Rozes meita

2. DAĻA

Ridzeļi vēstures avotos

Inta Dišlere dzimusi 1947. gadā Ventspilī. Beigusi Bulduru dārzkopības tehnikumu. Neilgi brigadiere Sēmes sovhozā, pēc tam skolotāja Brizulē. Neklātienē beigusi LVU Svešvalodu fakultātes vācu filoloģijas nodaļu. Ilgus gadus darbojusies novadpētniecībā, izveidojusi vietējo muzeju, pētījusi Lambsdorfu dzimtu un apkārtnes iedzīvotājus. Nodarbojusies ar tulkošanu. Kopš 1997. gada strādā Tukuma pilsētas muzejā.

Inta Dišlere

RIDEĻI VĒSTURES AVOTOS

1702. — Ride, 1704. — Riddelsdorf, 1826. — Rideļciems.¹

Cilvēku atmiņa parasti nesniedzas atpakaļ vairāk kā trīs paaudzes, bet pierakstītie nostāsti un dokumentētais saglabājas. Informācija par Rideļu pagātņi no vissenākajiem laikiem iegūstama no arhīvos uzglabātajiem dokumentiem: baznīcu grāmatām, muižu dokumentiem, tiesas aktīm. Tie un citu pētnieku iepriekš paveiktais ir pamatā šim rakstam par Rideļu muižas vēsturi.

¹ Feldmann, Hans / Mühlen, von zur Baltisches historisches Ortslexikon, Teil II. — Böhlau Verlag Köln — Wien, 1990. — S. 504 (turpmāk — Ortslexikon).

RIDEĻI LIVONIJAS VALSTĪ

(1253. — 1561.)

No laika pirms vācu krustnešu iebrukuma par Rideļiem nav saglabājušās nekādas ziņas, bet, jādomā, ka jūras un Engures ezera tuvumā jau tolaik bija apmetušies ļaudis. Kursas dališanas līgumā, ko Livonijas ordenis 1253. gada 4. aprīlī noslēdza ar Kursas bīskapu, kā viens no trīs brīvezeriem Miera Kursā minēts Engures ezers. Tas nozīmē, ka to ar vienādām tiesībām drīkstēja izmantot gan Kursas bīskapa, gan Livonijas ordeņa ļaudis. Pārējās apkārtējās teritorijas nonāca ordeņa rokās.²

Livonijas ordenis bija īpaša mūku un bruņinieku biedrība, tam bija savi vasaļi, kuru galvenais uzdevums bija pildīt kara klausības pienākumus, par ko viņi saņēma lietošanā zināmu zemes gabalu. Vasalis paturēja saņemto lēni tikai tik ilgi, kamēr pildīja vasaļa pienākumus. Pēc viņa nāves lēni varēja saņemt tā dēli, taču tam bija nepieciešama atkārtota lēņa tiesību apstiprināšana. Pretējā gadījumā lēņa zemes nonāca atpakaļ ordeņvalsts valdnieka — mestra pakļautībā, un viņš tad varēja tās izlēņot citam vasalim. Bruņinieku muiža jeb privātmuiža Rideļi kopā ar Balklāviem un Rindzeli ietilpa senajā Dumpianu lēnī Kandavas pils novadā. Dumpianu lēnis pirmoreiz minēts 1397. gadā.³ 1503. gada 26. oktobrī ordeņa mestrs Volters fon Pletenbergs (v. *Plettenberg*) izlēņoja Hermanim Dumpiatam (arī Dumpianam) 4 arklus zemes, kopā Hermaņa pārvaldīšanā tolaik bija vismaz 16 arklus zemes.⁴

1526. gadā Rideļu muiža, kurai piederēja arī Balklāvu muiža, tika izlēnota **Gerdam fon Dēnhofam** (v. *Dönhoff*), kurš ir pirmais zināmais Rideļu un Balklāvu muižas īpašnieks.⁵ Viņš bija precējies ar Johana Dumpiana un Annas Malinkrodes meitu.⁶ 1528. gadā citi nelaiķa Dumpiana mantinieki jau bija nokavējuši lēņa saglabāšanu un apstiprināšanu, un pārējās zemes nonāca ordeņa mestra V. fon Pletenberga rīcībā.⁷ Tiesiski šīs zemes bija pakļautas Kandavas fogtam, ko latvieši sauca par soģi. Viņa pienākumos bija iztiesāt Kandavas pils novada zemnieku lietas, pārraudzīt nodevu vākšanu un veikt citus pārvaldes uzdevumus. Tomēr, iztiesājot zemnieku lietas, tiesā aicināja piedalīties arī zemnieku tiesnešus.

Livonijas valstiņa saira 16. gadsimtā iekšēju nesaskaņu un ārēju uzbrukumu dēļ. 1558. gadā Krievijas cara Ivana Bargā karaspēks, ko dokumentos

² Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk — LVVA), 8. fonds (turpmāk — fon), 1. apr., 46. lieta.

³ I. Šterns *Latvija vēsture 1290 — 1500.* — Rīga (Daugava), 1997. — 489. lpp. (turpmāk — I. Šterns)

⁴ I. Šterns, 472. lpp. Vienā mestra arklā ietilpa ap 108 ha zemes.

⁵ Ortslexikon, S. 3.

⁶ I. Šterns, 472. lpp.

⁷ J. H. Voldemāra sastādītais Kurzemes un kaimiņapgabalu vēsturiski-topogrāfiskā un genealoģiskā leksikona uzmetums, A — K, 19. gs., LVVA, 640. fon, 3. apr., 694. lieta, 135. lp. o. p. (turpmāk — LVVA, 640. fon, 3. apr., 694. l.)

dēvē par *moskovītiem*, postīdams un laupīdams ielauzās Livonijas teritorijā, un sākās Livonijas karš (1558. — 1583.). Iespējams, ka šajā karā gāja bojā Rideļu lēņa kungs **Hermans fon Dēnhofs**, jo Kandavas novada ļaudis jau 1560. gadā pie Ērgemes piedalījās kaujā pret krieviem. Ordenis cieta sakāvi, un 1561. gadā Livonijas valsts beidza pastāvēt, Polijas virskundzībā nodibinājās Kurzemes un Zemgales hercogiste.

RIDEĻI KURZEMES – ZEMGALES HERCOGISTĒ (1561. — 1795.)

Livonijas ordeņa pēdējais mestrs Gothards Ketlers kļuva par jaundibinātās hercogistes pirmo hercogu. Agrākās lēņu muižas pamazām kļuva par lietotāju pilnīgu īpašumu. Muižu īpašniekiem bija jāzvēr uzticība hercogam. Pēc 1617. gada Kurzemes hercogistes pamatlikuma Rideļu muiža ietilpa Tukuma virspilskunga apgabalā un Kandavas draudzē.

1568. gadā nelaiķis Hermans fon Dēnhofs „*auf Riddeloff*” bija atstājis mazgadīgus bērnus. Dzīvs bija vēl arī viņa tēvs Gerds. Zināmi divi Hermana bērni — dēls **Johans** un meita **Sofija**, kas jau 1558. gadā bija precējusies ar Kandavas pilskungu **Emrihu fon Mirbahu** (v. *Mirbach*), un kuram 1568. gadā, acīmredzot likumīgā mantinieka mazgadības vai nesajemtās pūra naudas dēļ, bijušas izlēņotas Rideļu un Balklāvu muižas.⁸ Taču Gerds fon Dēnhofs drīz pēc tam nodeva abas muižas savam mazdēlam **Johanam fon Dēnhofam**, Balklāvus gan paturot izmantošanai līdz sava un savas sievas mūža galam. Viņš mira 1574. gadā, sasniedzis lielu vecumu.

Johans fon Dēnhofs bija precējies ar **Margarētu fon Šverinu** (v. *Schwerin*) un mira 1616. gadā, apglabāts Kandavas baznīcā, pie kuras līdz 1699. gadam piederēja arī Rideļu un Balklāvu muižas. Viņš atstāja dēlu **Johanu** un meitu, kas vēlāk apprecējās ar **Ādamu fon Trotu**, sauktu **Treidens** (v. *Trotta gen. Treyden*). Parādu dēļ Johana atraitne bija spiesta muižas 1617. gadā ieķīlāt. 1635. gada 11. aprīlī viņas dēls Johans fon Dēnhofs ieķīlāja tās uz 3 gadiem leitnantam Dītriham Frankam (*Franck*), bet pēc tam, kad bija kļuvis par miesassardzes kapteini un Viļņas un Voncostas saimniecības pārzinātāju, novēlēja muižas savai mātei uz tās dzīves laiku. Māte aizņēmas no znota Ādama 6000 poļu florēnus, lai varētu izpirkt ieķīlātās muižas. 1648. gada 2. martā Johans, jau kambarkungs un militārais pulkvedis, Stargardes stārasts, noslēdza ar svaini Ādamu līgumu un ieguva abas muižas sev. Ādams 1654. gadā bija jau miris. Kā savu vienīgo mantinieci viņš bija atstājis meitu **Margarētu Sofiju**, kurai nu piederēja abas muižas — Rideļi un Balklāvi. Viņa apprecējās ar karaļa leitnantu **Frīdrihu fon Brunovu** (v. *Brunnow*), Dzirciema ķīlas kungu, un ienesa viņam muižas pūrā.

⁸ LVVA, 640. fon, 3. apr., 694. l., 11. lp.

1666. gada 10. maijā Rideļos tika noslēgts pirkšanas - pārdošanas līgums, saskaņā ar kuru laulātie — Frīdrihs fon Brunovs un Margarēta Sofija — pārdeva Rideļu un Balklāvu muižas par 33.000 poļu florēniem laulātajiem: kapteinim **Heinriham fon Vīgantam** (v. *Wiegandt*) un **Margarētai**, dzim. **fon Brunovai**, kas varēja būt Frīdriha un Margarētas Sofijas meita. Arī Heinriham un Margarētai fon Vīgantiem bija tikai viena meita **Agnesa Elizabete**, kura bija divreiz precējusies. Pirmoreiz (1684. gada 24. jūnijā) noslēgts laulību līgums ar Cēres un Sumbriķu dzimtkungu **Johanu fon Funku** (v. *Funck*), kuram viņa ienesa pūrā 12.000 Alb. fl., bet pēc tam — 1693. gadā ar karaļa pulkvedi **Heinrihu fon Plāteru** (v. *Plater*).

Pēc sievas Margarētas nāves Heinrihs fon Vīgants apprecējās otrreiz ar **Annu Urzulu Bergu fon Karmelu** (*Berg v. Carmel*), Kandavas pilskunga meitu. Šajā laulībā viņiem piedzima 4 dēli un 6 meitas.⁹

Tas bija hercoga Jēkaba valdīšanas laiks, kad Kurzemē sākās saimniecisks uzplaukums. Tika dibinātas rūpniecības iestādes, un viena no tām – Engures dzelzs ceplis jeb «dzelzs āmurs» (darbojās laikā no 1679. līdz aptuveni 1780. g.), vēlākajiem Rideļu muižas īpašniekiem sagādāja ne mazums rūpju, jo līdz ar dambja ierīkošanu cēlās ūdens līmenis Engures ezerā, appludinot apkārtesošās pļavas un laukus. Uz Enguri tika ataicināti meistari no ārzemēm, kas no purva rūdas prata iegūt dzelzi. Dzelzs cepli pēc Zviedrijas parauga būvēja zviedra Bengta Štrēma (*Ström*) vadībā. Viņš mira lielā mēra laikā 1710. gadā, kad visā apkārtnē palika tukšas arī daudzas zemnieku sētas. Pēc nostāsta Bengts Štrēms savas Kurzemē sapelnītās bagātības apracis kaut kur Engurē, taču dārgumu kārotājiem, neskatoties uz vairākkārtējiem meklējumiem, nav laimējies tās atrast. Engures dzelzs cepla meistarū un kalēju vidū bija Jozeps Deklū, Ēriks Hegfors (*Högfors*) Andress un Georgs Andersoni, Jēss (*Jöb*), Bloms, Erihsons, Hibnets, Švedmans, Ertmans, Larsons, Hero, Jakobs Deprē (*Depree*), Fins, Bruns.¹⁰ Lielākoties viņi Kurzemē nodibināja ģimenes un savās zemēs vairs neatgriezās, bet, kad dzelzs ceplis pārstāja darboties, bija spiesti apgūt jaunus amatus un meklēt darbu citur. Viņu pēcnācēji vēlāk sastopami apkārtējās muižās, arī Tukumā kā amatnieki. 1745. un 1746. gadā Rideļu muižas pārvaldnieks bijis **Deklu** (*Declus*), šajos gados kristītas viņa meitas. 1748. gadā viņš jau minēts kā bijušais Rideļu muižas pārvaldnieks.¹¹

Otra ražotne hercogu laikos Engurē bija dzintara virpotava. Hercogs Jēkabs ataicināja no Vācijas dzintara meistarū, kas apmācītu vietējos dzintara virpotājus. Bet kāda sena teika stāsta par Engures ezera milzu dzintaru, kuru zvejnieki uzgājuši kādreiz bada laikos: «*Kad Engurē vēl strādāja dzelzs āmurs, kādā pavasarī zvejniekiem bija sevišķi grūts laiks. Zveja nepadevās ne jūrā, ne*

⁹ Eduard Frhr. von Fircks Neue Kurländische Güter-Chroniken. - Mitau, 1900. - S. 266-270 (turpmāk - Fircks).

¹⁰ Dokumenti par Engures dzelzs manufaktūru, LVVA, 554. fon, 3. apr., 1685. lieta.

¹¹ Engures, Dzirciema, Mērsraga un Uguņciema baznīcas grāmata, 1722.-1762. g., LVVA, 235. fon, 1. apr., 45. lieta, 16. lp. o. p. (turpmāk - LVVA, 235. fon, 1. apr., 45. l.)

Engures ezerā. Plosījās arī nīknas ziemeļu un ziemeļrietumu vētras. Reņģes un citas zivis šajās straumēs bija aizklīdušas tālu, bet iepriekšējā rudens maize jau apēsta pirms Lieldienām. Daudzas zvejnieku ģimenes iztika tikai no kartupeļiem, kaltētām un sālītām zivīm. Retā mājā vēl bija piens un sviests, jo toreiz lopu un kaut cik iekoptu lauku un pļavu bija maz. Kad pēc garās ziemas beidzot pienāca pavasaris, dažs labs zvejnieks bija pus juntu niedru izēdinājis izbadējušiem lopiem. Pavasaris bija auksts, sauss, bagāts salnām un vētrām un paretam ar sniegu. Ļaudis bija bezcerīgi skumji: tuvojās Vasaras svētki, bet mājās ne maizes, ne pavalga, kur nu vēl parastais svētku plācenis, kas cūkārt tik gaidītus darīja svētkus bērniem.

Pēc kādas stipras vētras, saulei lecot, trīs zvejnieki izmeta Engures ezerā vadu. Izvilka pirmo reizi, bet vadā bija tikai sakaltušās niedres un ezera zāles. Izmeta otrreiz. Arī nekā. Tad viņi izmeta trešo reizi un velkot juta, ka vads aizķēries. Atraišījuši vadu no ķērāja, zvejnieki izvilka labu lomu. Pricējās, ka, pārdodot zivis, būs maize mājās un bērniem svētku plācenis. Līdz ar zivīm laivā ievilka tumšu akmeni. To viens no zvejniekiem svieda atpakaļ ezerā. Sviežot akmens atsitās pret laivas malu un saplīsa. Izbrīnā zvejnieki vēroja saulaino, brūno akmens atspīdumu. Pārveda mājās. Pārdeva Rīgā, un – no tā laika sāka meklēt un arī atrada Engures ezera malā daudz dzintaru»¹². Vēlāk šī meklēšana izvērtās par īstu «dzintara drudzi». Visvairāk dzintaru atraduši mežā pie Rideļu muižai piederīgajām Ģietu mājām.

1700. gada 6. oktobrī pēc Heinriha fon Vīganta nāves tika noslēgts mantojuma sadalīšanas līgums un Rideļi kopā ar Balklāviem atstāti atraitnei Anna Urzulai lietošanā uz viņas dzīves laiku. 1706. Gadā atraitne mira un abas muižas saskaņā ar līgumu par 33.000 florēniem pārņēma vecākais dēls ritmeistars **Kristofers Ādams fon Hoenastenbergs-Vigants**, kas bija precējies ar **Annū Gerdrūti fon Putkameri** (v. *Puttkamer*) un kam jau piederēja Kalnamuiža. Saviem līdzmantiniekiem viņš bija izsniedzis obligācijas, pats muižās neuzturējās. Māsas un brāļi pacietīgi gaidīja savu mantojuma daļu, taču, to nesagaidījuši, izvēlējās tiesas ceļu un iesūdzēja brāļi Polijas karalim, kas 1717. gada 23. septembrī atsūtīja uz Jelgavu komisiju lietas izskatīšanai. Pēc diviem gadiem – 1719. gada 13. oktobrī apelācijas tiesa paziņoja savu galīgo spriedumu, ka visu **Kristofera Ādama fon Vīganta** līdzmantinieku apmierināšanai nododamas Rideļu un Balklāvu muižas. Aizgāja pat tik tālu, ka prasītājiem bija jālūdz manrihtera — tiesneša palīdzība, lai iekļūtu muižās, kas viņiem tad 1720. gada 14. martā beidzot izdevās. Ģimenes locekļi nolēma abas muižas un Kandavā esošās mājas un zemes par 20.000 Alberta florēniem pārdot karaļa kapteinim **Frīdriham Kazimiram fon Heikingam** (v. *Heycking*).¹³ Viņš dzimis Piltenes draudzē 1685. gadā, bija Polijas karaļa kapteinis, Ezeres un Baldones ķīlas kungs. Pirmoreiz precējies ar **Agati fon Bēru** (v. *Behr*), bet pēc tās nāves apprecējies otrreiz ar **Šarloti Emerentiju fon Līvenu**, viņiem

¹² Dzintaru drudzis ap Engures ezeru // Tukuma Balss. — 2.11.1939. — Nr. 44. — 3. lpp.

¹³ Fircks, S. 266 — 270.

bija dēls **Kristofs Frīdrihs**, kas dzimis Aucē 1741. gada 17. martā, bijis Kurzemes hercoga gvardes leitnants.¹⁴

1716. gadā Balklāvi un Rideļi vēl bija vienots īpašums.¹⁵ **1734. gada 24. jūnijā** F. K. fon Heikings un Š. E. fon Līvena pārdeva savu Balklāvu muižu un mājas vietu Kandavā ķeizara kornetam **Jakobam Ludvigam fon Blombergam** un viņa sievai **Eleonorai fon Rozenbergai** par 7000 Alb. florēniem, sev paturot tikai Rideļus. No šī laika abas muižas tika sadalītas un bija patstāvīgas.¹⁶

1730. gada 28. augustā **F. K. fon Heikings** sūdzējās Jelgavā hercogam par saviem zaudējumiem Engures dzelzs cepļa dēļ: *«Tā kā es tik daudz dēļ aizdambētās Engures upes ciešu zaudējumus, ka arī manas robežas Rideļos tikušas ļoti samazinātas, jo ūdens man tik daudzas zemes, pļavas, mājas un ozolu mežu atņēmis. Par to jau esmu vairākkārt sūdzējies, kas gan nav nesis nekādus augļus, lai gan landtāga lēmumi apstiprināja visiem tiem, kuru zemes robežojas, un kas cieš no appludināšanas, visu atkal kompensēt. Bet tā kā hercoga pārvaldes šajā konjunktūras laikā ir tā ierobežotas, ka knapi pietiek alga hercoga ierēdņiem, tādējādi es nu gribu iet atturīgu ceļu un visā pazemībā lūgt Jūsu Augsto hercoga Gaišību un ieteikt, tā kā labdzimušais fon Felkerzams, tagadējais Engures nomnieks, sūdzas nomas dēļ, ka neiespējami no tās iztikt, šo pārvaldi žēlīgi iznomāt man uz 12 gadiem, lai es kaut kā varētu tikt apmierināts dēļ maniem zaudējumiem robežās.»* Heikings gribēja, lai tiktu dokumentēti visi viņa zaudējumi, kas viņam radušies ūdens dēļ. Viņš pats vērtēja šos zaudējumus, kas radušies viņa robežās, aizdambējot Engures upi, uz mazākais 3000 Alberta valsts dālderiem. Viņš lūdza hercogu norīkot ierēdņus, kas konstatētu viņa zaudējumus.

1732. gada 6. jūlijā hercoga nozīmētā izmeklēšanas komisija ieradās Engures muižas pārvaldē, lai izskatītu F. K. fon Heikinga sūdzības lietu. Komisijā bija nozīmēts Saldus pilskungs Z. Korfs, advokāts J. E. Gerke (*Görcke*) un hercoga medību sekretārs J. K. Rihters. No nozīmētajiem nebija ieradies vienīgi Tukuma virspilskungs Georgs Frīdrihs fon Klopmans. F. K. fon Heikings, kas bija ieradies kopā ar saviem Rideļu zemniekiem, šajā sakarībā necēla lielus iebildumus, bet paziņoja, ka viņš *«būtu apmierināts, ja šie trīs komisāri darbotos un lieta vienreiz tiktu novesta līdz galam»*. Enguri pārstāvēja tās nomnieks fon Felkerzāms (v. *Völckersahm*) ar saviem zvejnieku saimniekiem.

Robežas vilkšanu sāka pie Veģu jeb Vilciņupītes, kas no Veģu kroga aiztek uz Engures ezeru. Abas puses to sauca vienādi un atzina, ka upīte ir robeža starp Rideļu un Engures muižām. Tālāk robežu vilka pa Engures ezeru. Rideļnieki no laivām parādīja, kur kādreiz bija stāvējušas Vilciņu mājas, no kurām palikušas tikai krāsmatas. Arī zemes starp Vilciņiem un tālāk esošajiem Bergiem nu visas bija zem ūdens. Rideļu zemnieki savas robežzīmes bija sasprauduši tālāk no krasta, engurnieki iebilda, ka tik tālu sauszeme nav nekad

¹⁴ Genealogisches Handbuch der freiherrlichen Häuser. — Limburg an der Lahn, 1995. — S. 238 — 240.

¹⁵ Saraksti par arķlu skaitu, LVVA, 554. fon, 1. apr., 2367. lieta, 5. lp. o. p.

¹⁶ Fircks, S. 271.

gājusi. Gar mežu robeža veda tālāk gar kādreizējām Vimmažu mājām un Pēpām līdz Bazāniem, kur sākās Rindzeles zemes.

7. un 9. jūlijā tika nopratināti Rideļu un Engures zemnieki. Vispirms katram jautāja, vai viņš iet pie Dievgalda, tad bija jānosauc savs vecums, ko zemnieki nemaz precīzi nezināja teikt. Lai aptuveni noteiktu liecinieku vecumu, Tukuma instances tiesas sekretārs **Kristofs Ernsts Frīderiki** (*Friederici*) par atskaites punktu uzdeva ievērojamu, prātā paturamu notikumu, šajā reizē tas bijis zviedru karagājiens uz Prūsiju, kad arī Engurei un Rideļiem cauri gājis zviedru karaspēks.¹⁷ No Rideļu muižas puses liecības sniedza:

Niks no Bergu mājām, kas pirms tam bija dzīvojis tālāk Krācangu mājās ½ jūdzes attālumā no Bergiem, bet mēra gadā — pirms 20 gadiem, kad Bergu iedzīvotāji izmiruši, pārnācis uz turieni. Par Rideļu un Engures robežām dzirdējis no sava tēva, kas nodzīvojis līdz 100 gadu vecumam.

Šķērsts no Pēpu mājām bija ap 39 gadus vecs, dzimis šajā sētā un varējis pārņemt tēva zemi. Arī viņš par robežām zināja no sava tēva, kuras viņš tam rādījis, kad kopīgi zvejojuši. Niks un Šķērsts bija Rideļu zvejnieki.

Ansis no Gesku mājām dzīvoja Rideļu muižas tuvumā un Vīgantu laikā bijis vagars. Kad zviedri gājuši uz Prūsiju, viņš jau bijis diezgan liels zēns.

Pēterim no Lielnamiem zviedru laikā varēja būt 4 vai 5 gadi, viņš dzīvojis apmēram jūdži no ezera.

Rideļnieku lieciniekus pārstāvējis arī trīsdesmitgadīgais **Miķelis** no kaiņņu muižas Rindzeles Bazāniem, taču viņš kā svešs zemnieks nevarēja neko tuvāk liecināt, vien to, ka visas nelaimes cēlušās tāpēc, ka ezeram nebija brīvas caurteces.

Engures zvejnieku lieciniekus pārstāvēja **Krists** no Vaglejiem. Zviedru karagājiena laikā viņš jau bijis tik liels un stiprs, ka varējis art un panest uzreiz trīs reņģu tīklus, ko viņš ienesis mežā un paslēpis no zviedriem. Jau tolaik viņš dzīvojis Vagleju mājās, kur tagad pats bija saimnieks.

Bērtulis zviedru laikā jau gājis darbā un dzīvojis tagad pamestajās Bunkšu mājās, kas atradās pavisam netālu no Engures ezera.

Bērtulis no Kalpu mājām tad jau gājis ganos, viņš dzīvojis nu jau pamestajās Mežītes mājās, kas arī atradušās netālu no ezera.

Tā kā Engures zvejnieku liecības bija līdzīgas, tad ceturtais saimnieks — **Andrejs** no Kausiem nemaz netika nopratināts. Visu engurnieku izteikumi gan bija par labu hercoga muižai, bet droši vien viņi nemaz citādi nevarēja liecināt.

Pēc visu liecinieku stāstītā paveras šāda aina. Starp Bergu un Vilciņu mājām zem ūdens izmeklēšanas laikā bija: 1 dārza vieta ar apmēram 1 ½ pūrvietas lielu platību, kur Bergu Niks pats kādreiz sējis pupas; 3 kaudžu vietas lielas pļavas, rēķinot pa 10 vezumiem kaudzē;¹⁸ 5 — 6 pūrvietas ganības. Ritmeistara Vīganta nelaiķa tēva laikā (pirms 1706. gada — I. D.) uz Bergiem tika atsūtīti

¹⁷ Ap 1706. gadu.

¹⁸ Kaudzes bija pļavu platības mērs 18. gs., vienā kaudzē rēķināja 10 vezumus, vienā vezumā 30 gristes.

strādnieki, lai palīdzētu sagrābt sienu, tad tur bijušas kādas 20 — 30 gubiņas, tagad viena daļa bija aizaugusi ar krūmiem, bet pārējais atradās zem ūdens. Arī mājas bija jāpārceļ tālāk uz cietas zemes.

Kad ūdens uzkāpis līdz Vilciņu un Vimmažu mājām, ēkas nojauktas un aizvestas prom. Tagadējais Bergu saimnieks Niks Vilciņu mājas paņēmis sev. Tajā vietā vēl bija saglabājusies vecā krāsns vieta. Kādreizējo Vilciņu saimnieku sauca Ansis, viņam piederējis zirgs. Mēra gadā saimnieks un visa viņa ģimene izmirusi. Gan Bergos, gan Vilciņos audzētas pupas, zirņi, arī mieži, rudzi gan ne. Ganības bijušas pietiekoši lielas. Vilciņos turēti līdz 6, bet Bergos līdz 10 ragulopi. Ik gadus saimnieki varējuši vest uz Rīgu un pārdot spaiņos sviestu. Bet nu Bergos vairs knapi izturēja divas govīs, kuras jau vasarā bija jāsūta ganībās tālāk uz sauszemes. Appludinātas bija pļavas pie Vimmažu mājām, kur starp tām un Rideļu mežu tecējusi Vimmažu upīte, tur varējuši ievākt ap 2 kaudzēm siena. Arī trīs dārza vietas, katra pa puspūrvietai, tur bijušas. Pēpu saimniekiem bija applūdušas divas pļavas.

Vēl gājis postā biezs alksņu, bērzu, ošu un ozolu mežs, izskalotie stumbri vētras laikā aiznesti prom, bet ezera malā palikuši akmeņi, kas kādreiz gulējuši mežā un ko ūdens nav spējis aizraut līdz.

No Vimmažiem uz Pēpu pusi bijušas Rideļu muižai piederošās Niedragu pļavas, no kurām arī savulaik varēja ievākt 2 kaudzes siena, pa 10 vezumiem katrā. Aiz tām tad tūlīt sācies Rindzeles mežs.

Zemniekiem jautāts, vai lielie plūdi nav saistīti ar vētrām un ledus iešanu pavasarī, taču rideļnieki to kategoriski noliedza, apgalvodami, ka pirms Engures cepļa uzcelšanas un dambja iekārtošanas ūdens nav darījis nekādu postu. Agrāk ezera krasti bijuši tik sausi, ka gar tiem varējuši braukt un jāt.¹⁹

Komisija gan visus bija uzklājusī, taču nekādas izmaiņas nenotika, un **1732. gada 21. jūlijā** F. K. fon Heikings rakstīja jaunu lūgumrakstu hercogam, atgādinot par zaudējumiem, ko viņam nodarījis hercoga nams, un saņemtajiem solījumiem tos atlīdzināt, kā arī uzsverot, ka nozīmētajai vienpusīgajai komisijai viņš bija visu paskaidrojis. Bija notikusi arī robežu apgaita, piedaloties abām pusēm, nopratināti liecinieki, bet nekas pozitīvs netika panākts, jo lielākoties visi izteikumi netika pierakstīti. Komisijas darbā arī nav bijis klāt komisijas vadītājs, virspilskungs Klopmans. Heikings lūdza hercogu, lai tas vēl šajā gadā nozīmē komisiju, kas nopratinātu viņa lieciniekus kā pienākas — ar zvēresta nodošanu. Un *«ko tad komisija būtu konstatējusi, lai tad to visu hercogs pavēl Engures pārvaldniekam viņam kompensēt»*. Heikings sūdzējās, ka viņa labākās pļavas šajā gadā pavisam pārplūdušas ar ūdeni pusvīra augumā, tā kā viņš no tām nevar dabūt ne saujaš siena. Viņš lūdza hercogu neatstāt viņu galīgi bez lopbarības, lai viņa lopi un zirgi neaizietu bojā.²⁰

Gāja gadi, bet rezultātu nebija. Tad Rideļu kungs fon Heikings un

¹⁹ Izmeklēšanas lieta par zaudējumu atlīdzību Rideļu muižai sakarā ar Engures ezera pārplūšanu, 1730. — 1732. g., (turpmāk — LVVA, 554. fon, 1. apr., 2939. l.).

²⁰ LVVA, 554. fon, 1. apr., 2939. l., 23. lp.

Nurmuižas kungs fon Firkss sūdzējās Polijas karalim. **1749. gadā** Engurē ieradās karaļa nozīmēta komisija, lai izmeklētu «*sliktos apstākļus, kas radušies apkārtējām muižām Engures dzelzs cepla dēļ*». Komisija darbojās Engurē no 9. — 30. septembrim, tās darbā piedalījās 4 komisāri no hercoga un 4 no muižniecības puses, 2 notāri un Tukuma instances tiesas sekretārs Bolners. Rideļu muižas un Nurmuižas tiesības aizstāvēja advokāti. Hercoga komisāri bija apmetušies muižas pārvaldē²¹, kur iesākumā noturēja pirmās kopīgās sēdes, bet laikam jau kopīgs darbs nesekmējās, jo no 25. septembra katra puse savas sēdes noturēja atsevišķi, hercoga pārstāvji pārvaldē, bet muižniecības — Engures mācītājmuižā. Tā bija pārvērtusies par viesnīcu. Mācītājmuižas ērbēgi bija apmeties fon Firkss ar savu laulāto draudzeni un kalpotājiem, bet pretistabas kambarī — 4 muižniecības komisāri, vēl citā istabā — abi notāri, bet mācītājmājas mācību istabā dzīvoja abi advokāti. Spriedums tika pasludināts 30. septembrī.²² Tas acīmredzot nav bijis labvēlīgs muižniekiem, jo viss palika pa vecam.

Heikingam, šķiet, bija apnicis cīnīties ar hercogu par savu zemnieku un muižas zemēm, un **1751. gada 10. februārī** viņš un viņa sieva noslēdza pirkšanas-pārdošanas līgumu ar Zentenes un Vānes dzimtkungu **Fromholdu Ulrihu fon der Ostenu, sauktu Sakens** (*v. der Osten gen. Sacken*) par Rideļu muižas pārdošanu.²³

1758. gada 5. novembrī F. U. fon der Osten-Sakens zvērējis uzticību jaunam Kurzemes hercogam, Saksijas princim Kārlim²⁴. Viņa laikā beidzot tika rasts problēmas atrisinājums. 1759. gadā Engures dzelzs cepla darbība beidzot tika noregulēta tā, lai turpmāk neciestu muižu un zemnieku saimniecības. Muižnieki apņēmas nojaukt aizsprostu un veco manufaktūras ēku. Lai to paveiktu, vairākus simtus zemnieku sūtīja sešu nedēļu ilgās klaušās. Savukārt jaunas manufaktūras ēkas bez aizdambējumiem Engurē un Uguņciemā uzbūvēja **Andreass fon Nordenflihts** (*v. Nordenfliht*), par to saņemot no hercoga nelielu piemaksu²⁵. A. fon Nordenflihts bija Zviedrijas karaļa kambarkungs, kurš no 1748. gada ar ģimeni dzīvoja Rideļu muižā, vēlāk Brizulē. Vēstures avoti sniedz ziņas, ka A. fon Nordenflihta ģimenē Rideļos 1748. gadā piedzimis un 2. aprīlī kristīta meita Katarina Šarlota Filipina. Pēc apmešanās Brizulē Nordenflihts tur aktīvi ieviesa saimnieciskus jauninājumus, piemēram, audzēja lecektis melones²⁶.

No leitnanta F. U. fon der Osten-Zakena (1707. — 1776.) Zentenes un Rideļu muižas mantoja viņa dēls **Peters Ernsts fon der Osten – Sakens**

²¹ Vēlāk — 19. gs. Engures muiža līdz ar visu zemi tika nodota 1875. gadā dibinātajai Engures jūrskolai (Konversācijas vārdnīca. — Rīga, 1904. — 845. lpp., turpmāk - Konversācijas vārdnīca)

²² LVVA, 235. fon, 1. apr., 45. l., 55. lp.

²³ Materiāli par Kurzemes privātmuižu vēsturi, LVVA, 5759. fon, 2. apr., 1391. lieta, 166. lp.

²⁴ Muižniecības vēsturiski ģeoloģiskā leksikona sastādīšanai piesūtītie dokumenti, 1620.-1840.g., LVVA, 640 fon 4. apr., 236. lieta, 40. lp. o. p.

²⁵ LVVA, 235. fon, 1. apr., 45. l., 16. lp. o. p.

²⁶ turpat

(1741. — 1818.). Rideļus viņš iznomājis. 1794., 1795. un 1797. gadā Rideļu nomnieks bija **Otto Ernsts Emerss**, šajā laikā kristīti 3 viņa dēli.²⁷

1798. gadā Osten – Sakens pārdeva Rideļu muižu par 30.000 dālderiem Vikseles kungam **Ādamam Ulriham fon Landsbergam** (1758. — 1803.), kas tad ar visu savu ģimeni apmetās Rideļos. Tur 1801. gada 2. jūnijā dzimis viņa un viņa sievas M. Š. J. fon Štrombergas piektais bērns — dēls **Kristofs Heinrihs** (1801. — 1841.), vēlākais Kurzemes kredīt biedrības kasieris. Viņu vecākais dēls **Fridrihs Karls** (1791. — 1855.) mantoja Vikseles un Rideļu muižas.²⁸

Rideļu muižai 18. gadsimtā piederēja dzirnavas, pusmuiža Krustkalni un divi krogi: Dzirnavu un Veģu krogs. Jau 1737. gadā tiek nosaukts Rideļciems.²⁹

RIDEĻU IEDZĪVOTĀJI 18. GADSIMTĀ

Engures, Dzirciema, Mērsraga un Uguņciema draudzes baznīcas grāmatās, ko, sākot ar 1722. gada augustu, stājoties amatā, «*augstajam Dievam par godu, man pašam zināšanai un draudzei nākotnē nepieciešamajām ziņām*» cītīgi rakstīja hercoga nozīmētais mācītājs **Johans Dītrihs Polšterns** (*Polstern*) un viņa amata pēcnācēji, ir interesanti pieraksti par tā laika notikumiem un cilvēkiem draudzē. Par zemnieku sētu iedzīvotājiem šajā laikā kādu kopsavilkumu grūti dot, jo kā saimniekiem, tā kalpiem doti tikai priekšvārdi, uzvārdu vēl nav. Tāpat nav izdevies atrast liecības par Rideļu saimnieku nodevu un klašu lielumu.³⁰

Muižas pārvaldnieki

18. gs. vidū, kā jau minēts, Rideļu muižas pārvaldnieks bija Deklū. 1785. gadā tas bija Didrihs Taube, bet 1787. un 1788. gadā — Šlīmans (*Schliman*).

Muižas ļaudis un amatnieki

1734. gada 27. februārī Rideļu muižā mirusi 80 gadus veca jumprava Anna Kristina Millere, bet 1748. gadā teoloģijas students un mājskolotājs Kristofers Joahims Deterts no Rostokas. Mācītājs Polšterns viņu apglabājis Engures baznīcā savā izmūrētajā velvē sakristejā, jo Engures pārvaldnieks J. G. fon Rādens bija aizliedzis viņu apbedīt baznīcā. 1793. gadā laulājušies Rideļu kurpnieks Georgs Hils ar Annu Sibillu Kaminski, atraitni Jordanu. 1790. un 1793. gadā Rideļos dzīvoja galdnieks Johans Martins Taube. 1796. gadā te apmeties «muzikants Hāka (*Haak*) kungs». 1788. gadā laulājies kalēja zellis Johans Konrāds Pependiks ar jaunavu Annu Katarinu Kalgenilu. 1795.

²⁷ Engures, Dzirciema, Mērsraga un Uguņciema baznīcas grāmata, 1722. — 1762. g., LVVA, 235. fon, 1. apr., 46. lieta, 68. lp. o. p., 79. lp. o. p., 100. lp. o. p.

²⁸ Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften. — Band II. — Görlitz, [1937]. — S. 665 — 666.

²⁹ LVVA, 235. fon, 1. apr., 45. l.

³⁰ Engures, Dzirciema, Mērsraga un Uguņciema baznīcas grāmatas, LVVA, 235. fon, 1. apr., 45., 46., 48. lieta.

gadā muižā audējs bijis Hitters (*Hütter*). Mucas Rideļos ap 1751. gadu taisīja mucinieks Šprunks, bet kurpes — Pēteris Ernsts Glāznops, 1779. gadā viņš, trīsdesmit gadus vecs, noslīcis Spilves upē.

Mežsargi

1786. gadā — Veilands.

Rideļu dzirnavu melderi 18. gadsimtā minēti:

1759. gadā — Eliass Glāzenaps (*Glasenapp*).

Pirms 1779. gada — Māss (*Maas*).

1779. gadā — Precka (*Pretzka*).

1785. gadā — Bērtuls (*Behrtul*).

1792. gadā — Māss (*Maas*), miris 1795. gadā 64 gadu vecumā. Viņa atraitni Šarloti 1796. gadā apprecējis melderzellis Johans Georgs Štreits no Stendes.

1796. gadā — Kāns (*Kahn*).

Rideļu Dzirnavu krogā saimniekoja kokvirpotājs jeb tautas valodā dreijeris Jordans. 1746. un 1748. gadā viņš licis kristīt dēlus Frīdrihu Evaldu un Ferdinandu. 1751. gadā viņš jau bija apmeties Veģu krogā. 1780. gadā Rideļu krogā dzīvoja skroderis Borhards. 1781. gadā tur krodzinieks bija Millers, viņa meitas Annas Elizabetes krustmāte bijusi Šteina kundze no Rideļu muižas. Savukārt 1787. gadā Dzirnavu kroga krodzinieks bija «godājamais Papendīks (*Papendihk*)», kas licis kristīt Engures baznīcā savu dēlu Kristoferu Benediktu. 1793. gadā skroderis Dzirnavu krogā bija Johans Kristofers Neilands. 1799. gadā Johans Kristofers Meisners no Rideļu Dzirnavu kroga laulājies ar Šarloti Leonoru Šēnbergu (*Schoenberg*).

Veģu krogā no 1752. līdz 1755. gadam krodzinieks bijis Antons Gotfrīds Glāznots (*Glahsnoht*). Turpat 68. dzīves gadā miris viņa vecais tēvs Heinrihs Antons. 1779. gadā krodzinieks bija Taube, bet 1785. gadā — krodziniece Osterlade, mūrnieks Osterlads minēts Veģu krogā 1793., 1795. un 1798. gadā.

Rideļu pusmuiža Krustkalni

1787. gadā Krustkalnos bija apmeties kurpnieks un krodzinieks Rambušs, viņam bija arī māceklis, pēc uzvārda Švarcs. 1788. gadā turpat dzīvojis kurpnieks Hils.

RIDEĻI KRIEVIJAS IMPĒRIJAS KURZEMES GUBERNĀ (1795.-1917.)

Nesaskaņas starp hercogu un muižniekiem, kas saskatāmas arī Rideļu vēsturē, sevišķi saasinājās pēdējā Kurzemes hercoga Pētera laikā. To izmantoja

Krievijas valdība, lai Kurzemi pakļautu savai varai. Tā vilināja Kurzemes muižniekus ar augstām un ienesīgām vietām Krievijas valsts dienestā. Bez tam nozīme bija arī Polijas trešajai un galīgai sadalīšanai starp Krieviju, Prūsiju un Austriju. Rezultātā Kurzemes landtāgs 1795. gadā nolēma padoties Krievijai. Kurzeme kļuva par Krievijas valsts guberņu, bet Rideļu muiža — par Talsu apriņķa sastāvdaļu.

Trīs gadus pēc Kurzemes pievienošanas Krievijas impērijai — 1798. gadā — visās Engurei apkārt esošajās muižās, arī Rideļos, tika izmitināts krievu karaspēks — Neporšas pulka zaldāti. Komandieris ģenerālis Arsenjevs ar savu štābu bija apmeties Tukumā.³¹

Ar 1817. gada brīvvaldības likumu dzimtilvēki Kurzemē ieguva personīgo brīvību, bet zeme palika kronim un muižniekiem. Saimnieki turpināja strādāt kā nomnieki, cerot iegūt «savu kaktiņu, savu stūrīti zemes». 1834. — 1835. gadā latvieši ieguva ģimeņu uzvārdus. Tomēr zemniekiem nebija tiesības atstāt Kurzemes robežas, kā arī apmesties uz dzīvi pilsētās. Bez tam gan zemnieku, gan arī muižnieku stāvokli ietekmēja lauksaimniecības krīze. Lielo parādu dēļ daudzas muižas tika pārdotas, daudzas izūtrupētas, šos laikus mēdza apzīmēt par «konkursa laikiem».

1803. gada 31. maijā nomira Adolfs Ulrihs fon Landsbergs, Vīkseles un Rideļu dzimtkungs,³² viņa sieva Marija Šarlote, dzim. fon Štromberga 1815. gada 13. martā bija izdevusi brīvvaldības rakstu Rideļu dzimtilvēkam Fricim.³³ Rideļu un Vīkseles muižas mantoja viņu dēls **Karls Frīdrihs fon Landsbergs**. Viņš, šķiet, muižu ir iznomājis, jo 1817. un 1818. gadā tur nomnieks bijis **Karls Poreps**. Viņš cītīgi vedis visus ienākumu un izdevumu rēķinus par 1817. gadu. Tie raksturo muižas saimniecību, muižas un tai piederīgo cilvēku attiecības. Kādi tad bijuši nomnieka izdevumi, ko viņš tik akurāti pierakstījis:

(skatīt tabulu 78. lpp.)

Saskaitot visus galīgos izdevumus, Poreps izdevis 71 rubli 5 kap. vairāk nekā ieņēmis.³⁴

1818. gada 10. martā K. Poreps raksta muižas īpašniekam: *«Tā kā šajā gadā noteikti jābūvējas, priekš kam jau ir pievesti nepieciešamie kokmateriāli, Undženiem rija, Krustkalniem klēts, ratu šķūnis un smēde, Kalnaģīgām pretistaba un jālabo dzīvojamā māja un Lejasģīgām jauni staļļi, tad es lūdzu Jūsu labdzimtību, lai Jūs dotu atļauju ņemt no katras mājas divus lieciniekus (darbiniekus), kas, pēc to rīkstēm (platības mērs – I. D.) sadalot, nebūs nekāds apgrūtinājums, kamēr viņi savu ziemas darbu tiklab muižā, kā arī mājās jau ir paveikuši. Kad sāksies lauku darbi, nevarēs ņemt lieciniekus. Šeit ir ļoti nepieciešama pieliekamā klēts, kuru es gribu piebūvēt te pie mājas spārna uz*

³¹ Brandt J. P. Angernsche Chronik vom Jahr 1790 bis zum Jahr 1800. — Riga, 1836. — S. 30 — 31.

³² Materiāli par Kurzemes privātmuižu vēsturi, LVVA, 5759. fon, 2. apr., 1391. lieta, 166. lp.

³³ Rideļu muižas zemesgrāmatu lieta, LVVA, 6678 fon, 14. apr., 144. lieta 1. lp. (turpmāk — Zemesgrāmata).

	Sudraba	
	rubļi	kap.
8 pūri auzas medību suņiem	8	48
1 sieks rudzu fon Landsberga kunga zirgiem	1	30
1 sieks auzu fon Landsberga kunga zirgiem	1	6
1 1/6 sieka auzu fon Landsberga kundzes zirgam	1	23 1/3
2 mārciņas sviesta Cimmermana kungam dakterim	6	-
Tilta nauda, samaksāta vagaram, kas viņam jāizdala cilvēkiem	14	75
Vecā Purnu saimnieka bērēm: 1 pūrs iesala un 4 stopi brandvīna	2	20
Par pāri ragavu sliecēm, kas pirktas Rīgā	2	20
Par kalķi no iepriekšējā gada	2	-
2 birkavi siena, ko Landsberga kungs atvēlēja Lejas Ģīgam	4	-
Pēc Landsberga kunga prasības vagars nopircis 2 zirgus priekš Purnām	42	30
Undženu Reiņa bērēm pūrs rudzu, 4 stopi brandvīna	2	90
2 pūri rudzu kalējam Lasim pēc Landsberga k. rēķina	4	30
Zemnieku magazīnas izlabošana		
No 1816. gada trūkst 10 dvēseles (cilvēki): 5 uz Vikseli; 2 norikoti uz Drīvām; 3 veci valjnieki,	4	67 1/2
1 pūrs 5 1/4 sieka rudzu – 4 rbj.		
1 1/2 sieki miežu – 42 1/2 kap.		
1 2/2 sieki auzu – 25 kap.		
No 1817. gada trūkst 15 dvēseles: 5 uz Vikseli; 2 norikoti uz Drīvām; pārējie vecie un mirušie,	6	90
2 pūri 5 sieki rudzu – 6 rbj.		
2 sieki miežu – 56 1/2 kap.		
2 sieki auzu – 33 1/3 kap.		
Mācītājam Bekera kungam Kandavā baznīcas nodeva par 2 gadiem:	29	82
6 pūri rudzu – 12 rbj. 90 kap.		
6 pūri miežu – 10 rbj. 20 kap.		
6 pūri auzu – 6 rbj.		
skaidrā naudā 12 zekseri vai 72 kap.		
Kandavas ērgelniekam baznīcas nodeva par 3 gadiem:	8	10
1 1/2 pūra rudzu – 4 rbj.		
1 1/2 pūra miežu – 2 rbj. 55 kap.		
1 1/2 pūra auzu – 1 rbj. 59 kap.		
skaidrā naudā 22 kap. Gadā – 66 kap.		
1 pūrs rudzu uz Anša bērēm – 2 rbj. 30 kap.	21	20
2 pūri rudzu uz Undženu Reiņa bērēm – 4 rbj. 60 kap.		
1 pūrs miežu uz Undženu Reiņa bērēm – 1 rbj. 70 kap.		
2 pūri rudzu uz Purnu Jēkaba bērēm – 4 rbj. 60 kap.		
1 pūrs miežu uz Purnu Jēkaba bērēm – 1 rbj. 70 kap.		
2 pūri rudzu uz vecā Klimpa bērēm – 4 rbj. 60 kap.		
1 pūrs miežu uz vecā Klimpa bērēm – 1 rbj. 70 kap.		
Par 152 stopiem brandvīna, kā arī par 1012 stopiem, kas saskaņā ar rēķinu ir aizgādāti uz Vikseli.	30	40
Par takelāžu dzirnavām Rīgā samaksāts	5	10
Par 3 dzensiksniem dzirnavām Rīgā samaksāts	3	60
Par 1 grāpi darvas vārišanai	2	10
Par darvu, samaksāts Brizulei – priekš dzirnavām	4	-
Par darvu vagaram – priekš dzirnavām	6	-
15 dēļi uz Vikseli, zāģera alga par 17 zāģējumiem	2	55
88 pūri labības darveģa alga 7 1/2 sudr. kap.	6	60

zirgu staļa pusi; es arī labprāt gribētu palielināt gulāmistabu, sienu, kas mazo kambari nodala, izņemt laukā. Izmaksas nebūs lielas, un tās izmantošana nebūs ikvienam nepatīkama. Vecais virtuves kambaris ir galīgi nelietojams un ir nojaucams. Jaunajai klētij jāliek jumta dakstiņi. Izdegusi krāsns zālē sagruvusi un nojaukta, tā arī jātaisa, vai to nevar taisīt šejienes mūrnieks Krišs? Pievienoju šē rēķinu uz Ziemassvētkiem.»³⁵ Starp dokumentiem, kas rakstūti ar viņa roku,

³⁵ Lamsdorfu dzimta. Dokumenti par dzimtas locekļu finansiālo stāvokli, 1590.-1858. g., LVVA, 1100. fon, 13. apr., 853. lieta, 17.-18. lp. (turpmāk - LVVA, 1100. fon, 13. apr., 853. l.)

ir kvītis par glāznieka darba u. c. apmaksu. Tas liecina, ka Rideļu muižā patiešām notikuši lielāki celtniecības darbi.

K. Poreps 1818. gada 30. aprīlī sastādījis arī to Rideļu zemnieku sarakstu, kuriem aizdota skaidra nauda, lai vagars varētu par to iepirkt priekš viņiem sāli, dzelzi u. c., vai arī lai viņi varētu nopirkt par skaidru naudu no klēts auzas, miežus, rudzus utt. sējai. Pavisam aizdoti 127 rubļi un 40 kap.³⁶ Iepirkumi liecina ne tikai par katra vajadzībām, bet arī par tikumiem.

Lejasūiņas

1 zirgs	- 24 sudr. rbļ.
skaidra nauda	- 3 "
1 pūrs miežu	- 1 rbl. 70 kap.
brandvīns	- 50 kap.
1 pūrs zirņu	- 2 rbļ. 50 kap.
2 mārciņas sāls	- 60 kap.
¼ mārciņas skābi kāpostu	- 90 kap.
3 pūri auzu	- 3 rbļ. 30 kap.
	36 rbļ. 50 kap.

Lodes Jurim skaidrā naudā - 1 rbļ.

Likažoki

skaidra nauda	- 2 rbļ.
3 pūri auzu	- 3 rbļ.
	5 rbļ.

Purnas

2 zirgi	- 42 rbļ. 30 kap.
1 pūrs zirņu	- 2 rbļ. 50 kap.
½ pūra auzas	- 50 kap.
	45 rbļ. 30 kap.

Jeska Dāvids

skaidrā naudā	- 1 rbļ.
1 pūrs vaku linsēklas	- 3 rbļ. 50 kap.
2 pūri sāls	- 4 rbļ.
1 lenders	- 3 rbļ. 10 kap.
2 podi [svara vien.] dzelzs	- 1 rbļ. 60 kap.
2 podi sāls	- 60 kap.
13 stopi brandvīna	- 2 rbļ.
	15 rbļ. 80 kap.

Josti

2 pūri sāls	- 4 rbļ.
5 pūri auzu	- 5 rbļ.
1 stops brandvīna	- 20 kap.
2 jaunas servjetes un	
1 palags - pazaudēti	- 3 rbļ.
	12 rbļ. 20 kap.
nodots 1 teļš	- 1 rbļ. 50 kap.
	10 rbļ. 70 kap.

Pūces - 13 stopi brandvīna - 2 rbļ.

Pakuli

1 zirgs - 10 rbļ.

Vecais Jeska

½ pūra rudzu - 1 rbļ. 10 kap.

1819. gada 23. jūnijā noslēgts pirkšanas-pārdošanas līgums, ar kuru Karls Frīdrihs fon Landsbergs pārdeva Rideļu muižu par 46.666 2/3 sudraba rubļu genealogam **Frīdriham Vilhelmam fon Dortēzenam** (v. *Dorthesen*; 1786. — 1870.) no Vecpils (Kandavas pag.). Maksājums tika nokārtots uzreiz. Taču Dortēzeniem Rideļi ilgi nepalika, jau **1825. gada 20. decembrī** ar jaunu pirkšanas-pārdošanas līgumu muižu no tiem par 30.000 sudraba rubļiem ieguva Brizules dzimtkungs, grāfs un bruņinieks **Aleksandrs fon Lambsdorfs** (v. *Lambsdorff*). 1827. gadā uz Rideļiem tika nostiprināts apgrūtinājums par 100.000 sudraba rubļiem. Šādu summu grāfs bija saņēmis no grāfu Borhu Varakļānu īpašuma, apprecot Luizi fon Borhu. Laulība vēlāk tika šķirta, bet apgrūtinājums noņemts tikai 1866. gadā, kad Luize, tad jau precējusies fon Funka, naudu saņēmusi.³⁷

³⁵ LVVA, 1100. fon, 13. apr., 853. l., 19. lp.

³⁶ LVVA, 1100. fon, 13. apr., 853. l., 20. lp.

³⁷ Zemesgrāmata, 1. lp.

1830. gadā Jelgavā nodibinājās «Kurzemes muižnieku kredītbiedrība», kas izsniedza maksāšanas grūtībās nonākušajiem muižniekiem lētākus un ilggadīgus aizdevumus. Aleksandrs Emanuels grāfs Lambsdorfs bija tās pirmais prezidents līdz pat savai nāvei 1843. gadā. Lauksaimniecības krīzes un konkursa laiki Kurzēmē pamazām izbeidzās, uzlabojās arī zemnieku saimnieciskais stāvoklis. Sākot ar gadsimta četrdesmitajiem gadiem, Kurzemes muižnieku vairums pārgāja no kļaušu rentes uz naudas renti, tas veicināja intensīvāku ražošanu, nāca par labu arī zemniekiem un stipri pacēla viņu saimniecisko labklājību. Nav tuvāku ziņu, bet iespējams, ka Rideļu grāfs bija iekārtojis skolu latviešu bērniem, kur par skolotāju strādāja Fricis Šifmanis, 1838. gada 2. jūlijā viņš 67 gadu vecumā mira.³⁸

1836. gada 27. aprīlī grāfs un bruņinieks Aleksandrs fon Lambsdorfs parakstīja parādu un ķīlu zīmi, pēc kuras Rideļu muiža tika uzņemta Kurzemes kredītbiedrībā un tai piešķirts 18.450 sudraba rubļu liels aizņēmums, kas nostiprināts zemes grāmatā 25. maijā. Aizdevums bija paredzēts Rideļu ūdensdzirnavu remontēšanai, šim nolūkam kredītbiedrība 1836. gada Jāņos izmaksāja 15.660 sudraba rubļus Kurzemes ķīlu zīmēs, bet, «kad ūdensdzirnavas būs pilnīgi izremontētas, šī summa nonāk debitora brīvā rīcībā. Debitoram ir pienākums par atvēlēto aizdevumu maksāt Kurzemes kredītbiedrībai katru gadu 4 procentus». Atlikusī summa — 2800 sudraba rubļi — tika aplikta ar procentiem, sākot no Jāņiem. Katru gadu 2 % bija jānomaksā 12. decembrī un otri 2 % 12. jūnijā. Vienlaikus bija maksājamas arī summas parāda dzēšanai.

1836. gada 23. jūlijā grāfs un bruņinieks Aleksandrs Emanuels fon der Venge, saukts Lambsdorfs, Brizules, Reņģes muižas, Rindzeles un Rideļu muižu dzimtīpašnieks, rakstījis savu testamentu.³⁹ Pie testamenta izpildīšanas bija jāķeras visai drīz, jo grāfs mira Brizulē 1843. gada 23. maijā.⁴⁰ **1844. gada 19. oktobrī** sastādīts sadalīšanas un pārcelšanas akts starp visiem nelaiķa grāfa mantiniekiem, saskaņā ar kuru viņa otrais dēls grāfs **Georgs Peters Eduards** pārņēma tēva muižas Rideļus un Rindzeli pēc tam, kad pirmais dēls grāfs **Gustavs Mihaels Johans**, vēlāk II ranga kapteinis, bija no tām pret 70.031 rubļu un 39 kap. lielu summu atteicies. Georgs pārņēma arī dažādus uz Rideļiem un Rindzeli gulošos parādus, kopsummā par 55 563 rbļ. 21 kap., kā arī mā sai, komtesei Luizei, tika izdota obligācija par 3000 sudr. rbļ., kas bija nostiprināta uz Rindzeles muižas īpašumu, un par kuru gadā bija jāizmaksā 5 %. Šis parāds dzēsts 1865. gada 16. februārī.⁴¹

1862. gadā Rideļiem piederēja 1403 ha muižas un 778 ha zemnieku zemes ar 15 zemnieku sētām.⁴² Ar 1863. gada 6. septembra Krievijas ķeizara ukazu

³⁸ Engures ev. lut. draudzes dzimušo, laulāto un mirušo registrācijas ieraksti, 1834. — 1849. g., LVVA, 235. fon, 2. apr., 595. lieta, 294.lp.o.p./295.lp.

³⁹ Zemesgrāmata, 2. lp.

⁴⁰ Dr. Roland Seeberg-Elverfeldt Genealogie der Grafen von der Wenge genannt Lambsdorffon — Bonn, 1986. — S. 147 (turpmāk — Genealogie).

⁴¹ Zemesgrāmata, 2. lp.

⁴² Genealogie, S. 93.

naudas noma kļuva obligāta un darba klaušas bija jālikvidē četru gadu laikā. Tieši šis likums deva iespēju zemniekiem iepirkt mājas un zemi par dzimtu. Kamēr mājas nebija pilnīgi izmaksātas, muižnieki līgumos saglabāja īpašuma līdztiesības un atsevišķas privilēģijas. No 1864. gada Jūrģiem līdz 1869. gadam Rideļos bija pārdota tikai viena māja.⁴³ Acīmredzot tās bija Lodes, kas 1867. gada 15. jūlijā vairs nepiederēja pie Rideļu muižas zemēm.⁴⁴

1872. gada 16. maijā noslēgts pirkšanas-pārdošanas līgums, nostiprināts zemes grāmatā 4. septembrī, saskaņā ar kuru grāfs **Georgs Peters Eduards fon Lambsdorfs** pārdevis Rideļu muižu savam vecākajam dēlam, grāfam **Aleksandram** par 85.000 sudraba rubļiem. Pārdošanas cenā ietilpa 29.700 rubļu lielais parāds Kurzemes kredītbiedrībai. Uz Rideļu muižu bija hipotekāri nostiprināta arī obligācija par 12.000 rubļu lielu parāda summu Zūru grāfam Gustavam Lambsdorfam. Kā pircēja mantojuma daļu Aleksandram aprēķināti 1.000 rubļi. Skaidrā naudā viņš izmaksāja tēvam 100 rubļus, bet 33.600 rubļus palika parādā. Tie tika aplikti ar 6 % par labu pārdevējam. Šis parādsaistības nokārtotas 1887. gada 16. novembrī, kad par to izrakstīta kvīts.⁴⁵

Ar Kurzemes kredītbiedrības 1874. gada deklarāciju Rideļu muižas zemnieku sētas Josti, Kalnaģīgas, Lejasģīgas, Līkažoki, Purnas, Mucenieki, Undženi un Vēdes, kā arī zemes īpašums Veģu krogs tika atbrīvoti no senā, kopš 1826. gada uz Rideļu muižu gulošā ķīlas zīmju parāda. 1886. gadā Kurzemes kredītbiedrība gan nostiprinājusi uz Pūcēm un Purnām 1865. gada ķīlas zīmju parādu, un tām tika uzlikta parādu summa, attiecīgi 1100 un 1200 sudraba rubļi, bet atlikušajam muižas kompleksam bija 750 sudraba rubļu liels parāds.⁴⁶

1875. gada 24. aprīlī starp grāfu Aleksandru fon Lambsdorfu kā pārdevēju un **Frici Kristsonu** kā pircēju tika noslēgts Rideļu Līkažoku māju pirkšanas-pārdošanas līgums, pirkšanas cena 3500 sudraba rubļi.⁴⁷

1881. gadā Rideļos bija 382 iedzīvotāji, 13 mājas, 2 muižas, 2 krogi.⁴⁸ **1881. gada 22. decembrī** apstiprināta jaundibinātā Dzirciema-Rideļu krājaizdevu sabiedrība,⁴⁹ kurā 1920-to gadu beigās jau bija 418 biedru.⁵⁰

1887. gada 18. septembrī no Rideļu muižas pilnīgi hipotekāri atdalītas zemnieku sētas Pūces un Purnas.⁵¹

1900. gada kalendārā par Rideļiem teikts: «*Rideļu dzimtmuiža pieder pie*

⁴³ Cand. phil. et hist. Ž. Karlsons Talsu novada vēsture 1795. — 1905. // Talsu novads. Enciklopēdisks rakstu krājums. — II sēj. — 1935. — 256. lpp. (turpmāk: Talsu novads).

⁴⁴ Zemesgrāmata, 14. lp. o. p.

⁴⁵ Zemesgrāmata, 5., 6. lp.

⁴⁶ Zemesgrāmata, 5. lp.

⁴⁷ Tukuma-Talsu zemesgrāmatu nodaļas akts par no Rideļu muižas atdalīto nekustamo īpašumu Līkažoki Tukuma apr. Engures pagastā, 1899. — 1939. g., LVVA, 6678. fon, 14. apr., 140. lieta, 4. lp.

⁴⁸ Talsu novads, 258. lpp.

⁴⁹ Konversācijas vārdnīca, 845. lpp.

⁵⁰ Latviešu konversācijas vārdnīca. — 4. sēj. — Rīga, 1929. - 30. g. — 6510. sl.

⁵¹ Zemesgrāmata, 6. lp.

Engures draudzes Kandavas prāvesta iecirknī. Pasts uz turieni tiek nogādāts caur Tukuma pasta un telegrāfa kantori. Līdz tuvākajai dzelzceļa stacijai Tukumā 21 verstis. Pie muižas pieder 1600 desetīnas muižas un 473 desetīnas zemnieku zemes. Īpašnieks Aleksandrs grāfs Lambsdorfs dzīvo Rideļos. Pagasts apvienots ar Enguri, kur atrodas pagasta valde un pagasta tiesa. Muižas policijas pārstāvis ir pagasta vecākais. Aptieka un pagasta skola atrodas Dzirciemā, skolotājs Kuškevics. Lejasgīgās – Rideļu krājkase. Ūdensdzirnavu nomnieks Ēlerts (Elehrt), kalējs Šprinks (Sprink), ratnieks Frehbergs (Frechberg), krodzinieks Dzirnavu krogā Freimanis.»⁵²

Rideļos, tāpat kā Brizulē, grāfa Aleksandra laikā tika iekārtoti Lambsdorfu dzimtas kapi, tikai tie nopostīti padomju varas gados. Arvien atradās kādi, kas iedomājās, ka tur var atrast zeltu vai citas bagātības, vai arī vienkārši gribēja kaut ko nopostīt.

1907. gadā Rideļu muižas zemei pievienojās klāt nopirktais, Vīkseles muižai līdz tam piederīgais gabals Ģieti (387 pūrvietas kultivētas zemes un 794 pūrvietas meža), kas, acīmredzot, bija palicis fon Landsbergu dzimtas īpašumā. 1909. gadā tika piepirkta klāt vēl Zentenei piederīgā Ezermuiža ar 998 pūrvietām kultivētas zemes un 1718 pūrvietām meža.⁵³ 1912. gadā Ģietu un Ezermuižas zeme aizņēma 1447 ha.⁵⁴

Vecais grāfs Aleksandrs fon Lambsdorfs pārcēlās uz Ezermuižu, bet Rideļu muižu **1910. gada 23. septembrī** dāvināja savam vecākajam dēlam **Džeimsam (James) fon Lambsdorfam** pilnā īpašumā. Tā tika novērtēta par 14.500 rubļiem. Rideļu muižas un tai piederošā rentes gabala kopējā platība bija 1655,39 desetīnas. Šajā sakarībā tika pagatavots muižas plāns, kur atzīmēts muižas ēku izvietojums, dzirnavas ar Dzirnavu krogu un ķieģeļu rūpnīca (ceplis).⁵⁵ 1914. gadā nodega Rideļu ūdensdzirnavas, iespējams, ka tās bija aizdedzinājis kāds, kas bija nonācis naidā ar dzirnavnieku.⁵⁶

Gleznainu aprakstu par Kalnupīti, Ezermuižu, Engures ezeru un piļu medībām tajā sniedzis Aleksandrs fon Ferzens: «...*Mana drauga, grāfa (Lambsdorfa)*⁵⁷ *muiža atradās pie ezera, un tur es esmu pavadījis neaizmirstami skaistas un veiksmīgas medību dienas.*

Visbiežāk mēs augusta vidū tikai divatā izbraucām uz piļu medībām; katrs no mums plakandibena laivā, kuru airēja un stūrēja lietpratējs laivas stūrmanis. Pateicoties šo vietējo laivinieku vietas pazīšanai un airēšanas prasmei, medniekiem bija iespējama veiksmē medībās. Gar muižu tecēja maza upīte, kura daudzos līkumos vijās cauri plašajām pļavām, lai visbeidzot ieplūstu ezerā...» Ap Engures

⁵² Richter's Baltische Verkehrs- und Adreßbücher. II. Band Kurland. — Riga, 1900. — S. 53.

⁵³ Adolf Richter Baltische Verkehrs- und Adreßbücher. II. Band Kurland. — Riga, 1912. — Sp.455 — 456.

⁵⁴ Ortslexikon, S. 504.

⁵⁵ Zemesgrāmata, 8., 54. lp.

⁵⁶ Rundāles pils muzejs, RPM ZA Nr. 12263.

⁵⁷ Domājams Aleksandrs grāfs Lambsdorfs (1843. — 1913.).

ezeru tolaik mājoties ne tikai pīles un citi ūdensputni, bet arī lielā vairumā melnie stārķi.

Visi piekrastē dzīvojošie zemnieki un zvejnieki turējuši mājas zosis, lielākoties nelielas pelēkas, meža zosīm līdzīgas. Katrs saimnieks tās jau mazas iezīmējis, iegriežot to pleznu peldplēvē savas «mājas zīmi». Visu vasaru tās dzīvojušas pilnīgi brīvi ezerā, bet rudenī saimniekam nav bijis grūti tās atkal atrast. Reiz noticis kāds kuriozs. Grupa Rīgas mednieku, kas bija bagātīgi nodrošinājušies ar alkohola krājumiem, ieradušies uz pīļu medībām ezerā. Niedru malā parādījies bariņš «pelēko zosu», kas tūlīt ņemtas «uz grauda», un rezultāts bijis bagāts — 13 zosis gulējušas uz muguras, ar sarkanajām pleznām gaisā. Mednieku prieks ticis stipri apslāpēts, kad tie ieraudzījuši saimnieku iegrieztās piederības zīmes. Īpašnieki pieprasījuši piecus rubļus par zosi, toreiz ievērojamu summu, tā kā šis izbrauciens medniekiem bija izmaksājis patiesi dārgi.⁵⁸

1912. gadā Rideļos jau bija telefons ar centrāli Kandavā. Ja no Cēres stacijas gribēja nokļūt līdz muižai, bija jābrauc ar fūrmaņiem 3 - 4 stundas (21 versti) cauri Brizulei pa ļoti sliktu ceļu, vai arī cauri Plieņu muižai (28 verstis) — pa labu ceļu. Bez galvenās muižas pastāvēja pusmuiža Krustkalni un lopu muiža Sadumi, darbojās ūdens dzirnavas. Muižas kopplatība 1406 hektāri, no tiem: aramzeme — 221, pļavas — 157, ganības — 56, mežs — 874, neizmantojamā zeme — 98 hektāri. No 767 hektāriem zemnieku zemes 718

Rideļu dzirnavas 20. gadsimta sākumā

⁵⁸ Alexander v. Fersen Im Enten-Paradies.

pārdoti īpašumā un izveidotas 13 mazgruntnieku⁵⁹ mājas: Lodes, Likažoki, Mucnieki, Poņas, Kalngīgas, Undženi, Lejgīgas, Josti, Veģu krogs, Pūcas, Purnas, Drīvas un Vēdes. Muižas īpašnieks grāfs Džeimss Lambsdorfs pats pārstāvēja arī muižas policiju. Engures pagasta vecākais šajā laikā bija Mārtiņš Gaile. Aptieka atradās Engurē. Rideļu muiža darbojās Tukuma lauksaimniecības biedrībā⁶⁰

RIDEĻU IEDZĪVOTĀJI 19. GADSIMTĀ⁶¹

Muižas pārvaldnieki

Par tiem ziņu ir maz, 1803. gadā Rideļu muižas pārvaldnieks bija Klau, bet 1807. gadā — J. K. Treimans (*Treumann*). Ap 1817. — 1818. gadu muižā saimnieko K. Poreps.

Muižas ļaudis un amatnieki

1800. un 1801. gadā Rideļu muižā dzīvojis kāds Amendas kungs ar ģimeni, šajā laikā piedimuši divi viņa bērni: meita Šarlote Juliana un dēls Kārlis Otto, kurš miris 4 nedēļu vecumā. Iespējams, ka viņam ir bijusi saistība ar Kandavas un Talsu mācītāju, Kandavas iecirkņa prāvestu Kārli Ferdinandu Amendu (1771. — 1836.). Šajā laikā Rideļu muižā par sulaini kalpojis Mārtiņš Jakopsons.

Rideļu kurpnieka Nagela dienestmeita 1807. gadā bija Johanna Juliana Doroteja Rikmane (*Rückmann*). 1810. gadā miris 50 gadus vecais muižas skroderis Neilands. 1810. gadā kalēja Johanna Ernsta Lasa un viņa sievas Gotlības ģimenē dzimis dēls Georgs Frīdrihs un 1814. gadā — meita Sibilla Šarlota Elizabete. 1820. gadā muižas podnieks bija Johans Gotlībs Vesels (*Wessel*), viņš apprecējis *spīzmani* Karolini Eleonoru Volfrati no Dzirciema. 1821. gadā Rideļos kāzas svinējis arī kurpnieks Johans Gotfrīds Abrahamsons. 1822. gadā muižas galdniekmeistars Joahims Leonhards Halle apņēmis par sievu fon Dortēzenas kundzes kambarjumpravu Doroteju Štūsu (*Stuhs*). 1841. gadā muižas mūrnieka Ulriha Kārļa Postnieka un viņa sievas Luizes ģimenē piedzima dēls Gotfrīds Kārlis. 1839. gadā Rideļu audējs bija Ulrihs Deringers (*Döringer*).

Sākot no 1833. gada, minēta Rideļu galdnieka Johanna Ādama Urbana ģimene, šajā gadā iesvētīti 3 viņa bērni: Heinrihs Aleksandrs, Pēteris Pauls un Agnesa. 1845. gadā Mihaels Ādams Urbāns laulājies ar Rideļu moderi

⁵⁹ Gruntnieks — zemes īpašnieks. Bija divas zemes īpašnieku kārtas: lielgruntnieki un mazgruntnieki. Aristokrātiskie muižu īpašnieki bija lielgruntnieki, savukārt zemnieki — māju saimnieki, kuri 19.gs.izpirka no muižniekiem savu māju zemi, bija īpašnieki — mazgruntnieki.

⁶⁰ Adolf Richter Baltische Verkehrs — und Adreßbücher. II. Band Kurland. — Riga, 1912. — Sp.455-456.

⁶¹ Pēc: Engures, Dzirciema un Mērsraga baznīcas draudzes grāmata, 1800. — 1817. g., LVVA, 235. fon, 1. apr., 47., 48. lieta. Engures ev. lut. draudzes dzimušo, laulāto un mirušo reģistrācijas ieraksti, 1834. — 1849.g., LVVA, 235. fon, 2. apr., 595. lieta.

Konstanci Leontīni Zauerbrei (*Sauerbrei*), kas dzimusi Talsos. Tā paša gada 27. novembrī ģimenē piedzimis meitiņa Johanna Otilija Gothardīne, bet māte trīs dienas pēc smagajām dzemdībām mirusi. Meitenes kristībās 6. decembrī piedalījušies galdnieka Ādama Urbāna sieva Karoline no Čiekurkroga un Rideļu galdnieks Heinrihs Urbāns. Ap 1838. gadu grāfs Lambsdorfs izrentējis muižas galdniekam Gustavam Urbānam Līkažoku mājas, nezināmu iemeslu dēļ izdzenot no turienes līdzšinējos saimniekus Kristsonus. Urbānu rīcībā Līkažoki palika līdz pat 1875. gadam, kad Fricis Kristsons Bērtuļa dēls tos izpirka īpašumā. 1865. gadā Gustava dēls Mihaels ar sievu Šarloti, dzim. Heimani, Līkažokos kristījuši savu dēliņu Georgu Urbānu. Kā krusttēvs piedalījies arī Rindzeles un Rideļu grāfs Georgs Lambsdorfs.

Skolotājs un novadpētnieks Oskars Emīls Smits 1905. gadā savā aprakstā par Rideļiem raksta par galdniekmeistaru Urbānu: «*Blakus dzirnāvām atrodas jau slēgtais Dzirnavu krogs un divas verstis tālāk, netālu no Engures mežkunga muižas, otrs idillisks krogs*⁶², kura ilggadīgs īpašnieks meistars Urbāns kā blakus nodarbi piekopa mēbeļu galdniecību un šajā jomā parādīja ārkārtīgi akurātu un smalku māksliniecisko gaumi. Ierodoties tur, mums bija izdevība atrast ne tikai brīnišķīgu uzņemšanu tīrā viesu istabā, bet arī apbrīnot dažas lieliskas senlaicīgā stilā izgatavotas jaunas mēbeles. Varena tumša ozolkoka bufete bija izpelnījies vispārēju atzinību Rīgas amatniecības izstādē, taču diemžēl nebija atradusi sev pircēju. Kādreiz dārziņa lapotni pie kroga bija iecienījuši medību un zvejas cienītāji. Tas, kurš tur bija izbaudījis meistara Urbāna un viņa abu māsu viesmīlību, saglabāja patīkamas atmiņas par jauko, tīro traktieri mežā un tā saimnieku, kam bija sveša viesu ļaunprātīga izmantošana savā labā.»⁶³ Starp citu, viņš izsaka domu, ka Rideļu nosaukums sakņojas lībiskajā «ridl», kas nozīmē «strīds», un ka īpašuma tiesības te arvien bijušas strīdīgas. Kā piemēru min 1889. gada zemnieku nemierus, kuri apspiesti ar militāru iejaukšanos (domāts t. s. «siena dumpis» pie Engures ezera).

Rideļu dzirnavu melderī:

1803. gadā — Lasis, iesvētīts viņa dēls Pēteris Frīdrihs.

1804. gadā — dzirnavnieks bijis Kāns, viņa meita Gertrute Marija 19. septembrī laulājusies ar Brizules muižas pārvaldnieku Georgu Vilhelmu Rēderu (*Räder*).

1807. gadā melderzellis bija Kārlis Vilhelms Jakubovskis.

1819. gada sākumā dzirnavu meistars ir Ernsts Kāns, viņa sieva Lizete, dzim. Konradi, bet tajā pašā gadā minēts arī Ferdinands Šmīzings (*Schmiesing*).

1822. gadā dzirnavnieks bija Vilhelms Henšels, bet zellis Pēteris Jaspers.

1825. gadā melderzellis Kārlis Johans Neimans (*Neumann*) laulājies ar Doroteju Bucenu, bijušo saimniecības vadītāju pie grāfa Lambsdorfa.

⁶² Iespējams Rideļiem piederošais Veģu krogs.

⁶³ O. E. Schmidt Riddeldorff 1905. — Latvijas vēstures muzejs, VN 12441/24 VII.

1839. gadā dzirnavu meistara Aleksandra Gotfrīda Getlinga (*Göttling*) un viņa sievas Amālijas Lidas, dzim. Lēnertes (*Lehnert*) meitiņas Annas Vilhelmines Šarlotes krustmāte kristībās bijusi grāfiene Anna fon Lambsdorfa. A. G. Getlings bijis dzirnavnieks Rideļos arī 1841. gadā.

1845. gada 15. aprīlī Rideļu dzirnavās noticis traģisks negadījums, par ko mācītājs ir atstājis baznīcas grāmatā sekojošu ierakstu: 70-gadīgais Rideļu Sudmalu kroga vaļinieks Bērtuls Galviņš, kas dzimis Rideļos, noslēcis pirmajās Lieldienās Rideļu dzirnavu diķi starp slūžām. Kad viņš gribēja pasmelt ūdeni, viņš paslidēja no akmens, un viņa pazušana tika ievērota tikai pēc stundas.⁶⁴

1866. gadā Rideļu dzirnavu meistars bija J. A. Getlings.

Rideļu Dzirnavu krogā

1803. gadā dzīvojis Gūtmans, arī 1805. gadā Rideļu muižā vēl minēts Gūtmaņa kungs.

1814. gadā 59 gadu vecumā mirusi Rideļu krodzinieka Glāzenapa (*Glasesapp*) sieva Magdalēna.

1822. gadā Dzirnavu krogā dzīvoja kalējs Johans Kristians Petersens.

Veģu krogs

1803. gadā Veģu krogā dzīvoja kokvirpotājs Gonrics (*Gonritz*), bet 1820. gadā — Johans Otto Krebs un viņa ģimene. 1825. gadā Kārlis Vilhelms Jēgermans, galdnieks no Veģu kroga, laulājies ar Mariannu Juliannu Elizabeti Krebsu, mirušā mūrniekmeistara Krebsa meitu.

1828. gada decembrī Veģu krodzinieks bija Zommers.

Rideļu pusmuiža Krustkalni

1839. gadā vagars bija Johans Kreicbergs, kura meita Anete, apprecējās ar Kristianu Minderu. Abi bija nākamā Latvijas valstsvīra Z. A. Meierovica vecvecāki. Bez Minderiem Krustkalnos 1861. gadā dzīvoja kalējs Fricis Bernhards ar savu ģimeni. (Sīkāk par Minderiem nodaļā *Mājas, dzimtas, likteņi*).

RIDEĻI LATVIJAS REPUBLIKĀ

1924. gada 30. maijā Rideļu muiža uz agrārās reformas likuma pamata, ko pieņēma Latvijas Republikas Satversmes sapulce 1920. gada 16. septembrī par lielo zemes īpašumu likvidāciju Latvijā, pārgāja Latvijas valsts pilnīgā īpašumā.⁶⁵ Atsavinātas tika ne tikai zemes platības, bet arī 31 ēka Rideļu muižā un Krustkalnu pusmuižā.⁶⁶

⁶⁴ Engures ev. lut. draudzes dzimušo, laulāto un mirušo reģistrācijas ieraksti, 1834. — 1849. g., LVVA, 235. fon, 2. apr., 595. lieta, 107. lp. o. p. /108. lp.

⁶⁵ Zemesgrāmata, 8. lp.

⁶⁶ Tukuma apr. Engures pag. Rideļu muižas neatsavināmā daļa Sadumi, 1924. — 1930. g., LVVA, 1679. fon, 92. apr., 13. lieta, 9. lp. (turpmāk: Sadumi).

Jau 1921. gada 20. oktobrī Engures pagasta zemes ierīcības komiteja bija nolēmusi, ka «tā kā Engures pagasta valde muižas dzīvojamo ēku un dārzus pieprasījusi pagasta pamatskolai, tad muižas centra neatsavināmās daļas ierādīšana (bijušajiem īpašniekiem) nevēlama. Krustkalnu pusmuižas ēkas piemērotas jaunsaimnieku novietošanai, kādēļ neatsavināmo daļu arī tur ierādīt nevēlams. Ievērojot to, ka citur piemērotu vietu priekš neatsavināmās daļas ierādīšanas nav, atzīt neatsavināmās daļas ierādīšanu Sadumu kalpu mājās par pieņemamu.»⁶⁷

Arhīva dokumentos saglabāties sekojošs Talsu apriņķa Rideļu muižas un Krustkalnu pusmuižas ēku apraksts,⁶⁸ visas ēkas atzīmētas arī plānā:

Nr.	Ēkas nosaukums	Izmēri pēdās	Sienas	Jumts	Ēkas vecums	Kādā stāvoklī
1.	Labības šķūnis (uz Rindzeles ceļa kreisajā pusē)	120x35	dēļu	niedru	jauns	labā
2.	Ērbeģis	44x30	ķieģeļu	dakstiņu	vidējs	labā
3.	Kungu māja	102x40	koka	šindeļu	vidēja	vidējā
4.	Cūku kūts	45x13	koka	niedru	vidēja	vidējā
5.	Putnu māja	20x15	koka	dakstiņu	vidēja	vidējā
6.	Ledus pagrabs	24x21	koka	šindeļu	vecs	zem vid.
7.	Klēts	50x30	koka	dakstiņu	veca	zem vid.
8.	Dāris un klēts	53x30	akmens	dakstiņu	vidēja	vidējā
9.	Smēde ar dzīvokli (kreisajā pusē no ceļa uz Lamsdorfu dzimtas kapiem)	41x23	koka	dakstiņu	veca	zem vid.
10.	Kalpu ērbeģis	98x48	akmens	dakstiņu	vidējs	vidējā
11.	Stallis ar šķūni	42x23	koka	šindeļu	vecs	vidējā
12.	Pagrabs, sabrucis					
13.	Ratu šķūnis	20x34	koka	šindeļu	vidējs	vidējā
14.	Lopu kūts	45x42	akmens	šindeļu	vidējs	vidējā
15.	Zirgu stallis	123x29	akmens	niedru	vidējs	vidējā
16.	Aitu stallis	70x25	koka	niedru	vidējs	vidējā
17.	Pirts	23x18	koka	lubu	veca	zem vid.
Sadumos						
18.	Labības šķūnis	90x36	dēļu	niedru	jauns	labā
19.	Kalpu ērbeģis	100x25	koka	šindeļu	vidējs	vidējā
20.	Cūku kūts	50x23	koka	niedru	vidēja	vidējā
21.	Lopu kūts	70x25	koka	niedru	vidēja	vidējā
Krustkalnu pusmuižā						
22.	Dzīvojamā ēka	60x30	koka	šindeļu	vidēja	vidējā
23.	Ledus pagrabs	25x20	akmens	niedru	vidējs	vidējā
24.	Kūts	95x42	grants kleķa	niedru	jauna	labā
25.	Klēts	100x22	koka	niedru	veca	sliktā
26.						
27.	Vāgūzis un stallis (otrā pusē ceļam)	90x25	koka	niedru	vecs	zem vid.
28.	Labības šķūnis (pretī „Krustkalniem” esošā ceļa kreisajā pusē)	90x35	dēļu	niedru	jauns	labā
29.	Labības šķūnis (aiz 28.)	50x30	balķu	niedru	vecs	sliktā
30.	Pirts	18x12	koka	lubu	veca	zem vid.
31.	Labības šķūnis (no „Krustkalniem” uz Brizules pusi labajā ceļa malā)	100x36	koka	niedru	jauns	labā

1924. gada 29. oktobrī pie neatsavināmās daļas ierādīšanas, ko veica Talsu apriņķa valsts zemju inspektors T. Leviss, tika sastādīts akts, kurā Dž.

⁶⁷ Sadumi, 12. lp.

⁶⁸ Sadumi, 9. lp.

Lambs-dorfs ar savu parakstu izteica protestu par neatsavināmās daļas platību un labumu.⁶⁹ 1926. gadā privātmuižai Rideļi tika pievienotas Ģietu mājas un pusmuiža Ezermuiža (*Seehof*), kurām līdz tam bija atsevišķs hipotēkas nu-murs.⁷⁰ Visa Rideļu muižas zeme, kopplatībā 597 ha, tika sadalīta 33 vienībās, no tām 4 bija bijušās rentes mājas.⁷¹ Daži zemes gabali tika pievienoti Engures muižas zemes gabaliem.⁷² Muižas kungu namu piešķīra pagastam un tajā iekārtoja skolu⁷³, bet kādreizējam muižas īpašniekam Džeimsam grāfam Lambsdorfam jau ar 1925. gada 7. aprīļa aktu tika galīgi nodota⁷⁴ un ar 1930. gada 30. maija zemesgrāmatu aktu atdalīta muižas neatsavināmā daļa Sadumi, kopplatībā 47 ha.⁷⁵ Neatsavināmajā daļā ietilpa: 20,96 ha tīrumi, 14,90 ha pļavas, 9,90 ha mežs, 1,25 ha nederīgā zeme un Sadumiem piederošās ēkas.⁷⁶ Grāfa ģimene turpināja dzīvot savā iepriekšējā mājā, acīmredzot viņi irēja daļu no sava kādreizējā nama, bet pārējā daļā darbojās Rideļu skola.

Ir saglabājusies kāda ar roku zīmēta Rideļu muižas shēma, kurā atzīmēts grāfa priekšlikums telpu sadalei starp viņa ģimeni un skolu pēc Zemes reformas

Riddeldorf

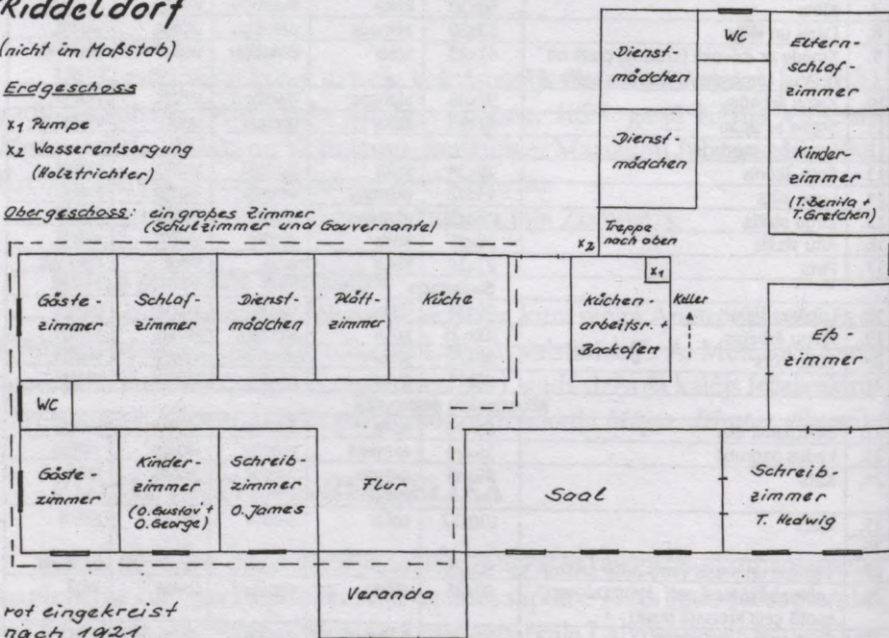
(nicht im Maßstab)

Erdgeschoss

x₁ Pumpe

x₂ Wasserentsorgung
(Kolotrichter)

Obergeschoss: ein großes Zimmer
(Schulzimmer und Gouvernante)

⁶⁹ Sadumi, 3. lp.

⁷⁰ Zemesgrāmata, 7. lp.

⁷¹ Latviešu konversācijas vārdnīca. — 4. sējums. — Rīgā, 1929./30. g. — 7532. sleja.

⁷² Zemesgrāmata, 7. lp.

⁷³ Latviešu konversācijas vārdnīca. — 4. sējums. — Rīgā, 1929./30. g. — 7532. sleja.

⁷⁴ Sadumi, 1. lp.

⁷⁵ Zemesgrāmata, 7. lp.

⁷⁶ Sadumi, 26. lp.

1921.gadā. Ar raustītu līniju apvilktas telpas, kuras grāfs grib paturēt.

Shēmā redzamais telpu sadalījums sniedz priekšstatu par pēdējā Rideļu grāfa dzīvesveidu līdz Zemes reformai. Tēvam un mātei katram sava rakstām-istaba un kopēja guļamtelpa. Bērnistabas divas — zēniem un meitenēm atsevišķi. Trīs istabas viesiem, trīs — dienestmeitām, vēl zāle, ēdamistaba, veļas telpa, virtuve un saimniecības virtuve ar maizes krāsni. Otrajā stāvā telpa mācībām ar dzīvojamo nišu guvernantei. Priekšā veranda un plašs vestibils, pretējā pusē — virtuves ieeja. Zem ēkas — pagrabi. Ir piebilde: *nicht im Maßstab*, kas nozīmē ka shēmā nav ievērots mērogs.

Šeit redzams, ka grāfs vēlējies skolai atstāt ieeju tikai pa sētsduruīm caur saimniecības virtuvi, bet verandu un vestibilu paturēt sev. Tā nenotika. Vestibilam uzmūrēja dibensienu, un to lietoja visi. Grāfs gāja savās telpās pa kreisi, skolēni, pakāruši vestibilā virsdrēbes, devās klasēs pa labi. (R. Kristsone)

Sekojošā tabula rāda kārtību, kādā izveidoto jaunsaimniecību īpašnieki

Nr.	Izpirkšanas līguma noslēgšanas laiks	Jaunsaimniecības nosaukums	Platība ha	Hip. Nr.
1.	1926. gada 17. novembris	Kalnupes	2,44	3639
2.	1926. gada 7. decembris	Rideļu dzirnavas	47,45	4019
3.	1926. gada 20. novembris	Cepjalkalni	18,50	4255
4.	1926. gada 20. novembris	Kalniji	21,20	4271
5.	1927. gada 15. janvāris	Dravnieki	25,93	4272
6.	1926. gada 19. novembris	Vecvagari	16,50	4273
7.	1927. gada 15. janvāris	Strautnieki	24,28	4274
8.	1927. gada 15. janvāris	Pirtslejas	17,18	4276
9.	1926. gada 19. novembris	Kalēji	2,46	4302
10.	1927. gada 10. janvāris	Birznieki	18,80	4303
11.	1926. gada 20. novembris	Krustkalni	18,0	4305
12.	1926. gada 20. novembris	Smilškalni	16,5	4306
13.	1927. gada 15. janvāris	Ozolnieki ⁷⁸	18,8	4312
14.	1926. gada 20. novembris	Zaļezeri	19,05	4316
15.	1926. gada 20. novembris	Dārznieki	17,2	4319
16.	1926. gada 20. novembris	Priežlejas ⁷⁹	17,9	4669
17.	1926. gada 29. decembris	Rideļu kapi	1,04	4828
18.	1926. gada 24. novembris	Rideļu skola	8,3	4829
19.	1927. gada 28. februāris	Graudipi	18,15	4830
20.	1927. gada 15. janvāris	Ezergaļi	21,94	4832
21.	1927. gada 30. marts	Čuknas ⁸⁰	23,96	4833
22.	1927. gada 21. februāris	Vimmažnieki	50,20	5129
23.	1927. gada 27. maijs	Apriki	20,6	5358
24.	1930. gada 18. februāris	Upmaļi	11,14	6634
25.	1929. gada 22. novembris	Brūveri	20,05	7252
26.	1932. gada 28. aprīlis	Gibuļi	29,77	7929
27.	1932. gada 7. jūnijs	Gundegas	17,39	8136

⁷⁷ Zemesgrāmata, 7. lp.

⁷⁸ Ozolkalni.

⁷⁹ Pūclejas.

⁸⁰ Čukņi.

laikā no 1926. — 1932. gadam noslēdza zemes izpirkšanas līgumus⁷⁷:

LAMBSDORFI (*LAMBSDORFF*)

Rideļu muižas dzimtkungi no 1825. gada līdz pat muižu pastāvēšanas beigām 1920. gadā, bet pēc tam vēl muižas atlikuma īpašnieki bija grāfi Lambsdorfi.

Lambsdorfi (kopš 17. gs. vidus — fon der Venge, saukti Lambsdorfi), sena muižnieku dzimta no Vestfāles Vācijā, bija sastopami Baltijā kā vācu Livonijas ordeņa vasaļi jau kopš 14. gadsimta sākuma, bet par Kurzemes līnijas dibinātāju tiek uzskatīts Hermans fon Lambsdorfs (miris pirms 1439.). 15. gadsimta vidū Brizules lēņu kunga Johana fon Štromberga laulātā draudzene Katarina arī bija no Lambsdorfu dzimtas.⁸¹ 1620. gadā dzimta kā viena no pirmajām tika ierakstīta Kurzemes muižnieku sarakstos. Dažādos laikos ģimenei piederējušas muižas trijos Latvijas novados — Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē. Tagadējā Tukuma rajona teritorijā — Brizules, Rideļu, Rindzeles; Talsu rajonā — Galtenes, Laidzes, Klāņu u. c. muižas, bet vislielākā — Zūru muiža Ventspils rajonā.

Lai gan Lambsdorfi jau sen bija apmetušies Kurzemē, dzimtai nebija lielu īpašumu, ne arī nozīmīgu amatu valsts dienestā. Izmaiņas sākās tikai tad, kad daudzi Lambsdorfu dzimtas pārstāvji iestājās Krievijas cara dienestā. Tas sākās ar Georgu Vilhelmu 1726. gadā. Vairumā gadījumu viņi bija virsnieki, vēlāk nodarbināti arī civilajā dienestā.

Ievērojamākais Lambsdorfu dzimtas pārstāvis **Gustavs Matiass** (1745. — 1828.) dzimis Rīgā un Cēsīs dienējušā, tajā laikā pazīstama virsnieka Johanna Reinholda fon Lambsdorfa un Kurzemes hercoga Ernsta Johanna Bīrona galma dāmas Elizabetes Sofijas fon den Brinkenas ģimenē, baudījis mājas izglītību, vēlāk iesaistījies militārajā dienestā. Iesākumā bijis Saksijas leitnants, bet 1763. gadā pārgājis Krievijas cara militārajā dienestā, piedalījies pirmajā karā pret turkiem (1766.), bijis ģenerālleitnanta N. J. Saltikova adjutants.

Pēc Kurzemes hercogistes pievienošanas Krievijas impērijai ģenerālmajors G. M. fon Lambsdorfs 1796. gada 28. janvārī tika nozīmēts par Kurzemes guberņas pirmo civilgubernatoru. Šo posteni viņš ieņēma vairāk kā divus gadus. G. M. fon Lambsdorfs baudīja cara Pāvela I labvēlību, ieņēma augstus valsts amatus. 1800. gada novembrī viņam uzticēja lielkņazu Nikolaja Pavloviča (vēlākā cara Nikolaja I; 1796. — 1855.) un Mihaila Pavloviča (1798. — 1849.) audzināšanu. 17 gadus viņš pildīja šo pienākumu, bija carienes Marijas Fjodorovnas sevišķi ieredzēts. 1810. gadā G. M. fon Lambsdorfs tika paaugstināts par infantērijas (kājnieku) ģenerāli. Pavadījis abus lielkņazus viņu pirmajos ārzemju ceļojumos uz Parīzi un Berlīni. G. M. fon Lambsdorfa audzinātāja pienākumi izbeidzās 1817. gadā līdz ar Nikolaja precībām ar Prūsijas Šarloti, vēlāko carieni Aleksandru. Šī gada 1. jūlijā Matiass fon der

⁸¹ Genealogie, S. 53, 56, 210.

Venge, saukts Lambsdorfs ar visiem saviem kā vīriešu, tā sieviešu kārtas pēcnācējiem tika iecelts Krievijas impērijas grāfu kārtā. Sava dienesta laikā viņš ticis vairākkārt apbalvots ar ordeņiem, saņēmis dārgas dāvanas no carienes Marijas Fjodorovnas un tās dēla cara Aleksandra I. Marijas Fjodorovna viņam savulaik dāvinājusi gredzenu un briljantiem rotātu tabakdozi.⁸²

1802. gadā G. M. grāfs Lambsdorfs mantoja no sava brālēna, Polijas karaļa un Saksijas kūrfirsta pulkveža **Frīdriha Gotharda fon der Brinkena**, Brizules muižu.⁸³

1821. gadā grāfs tika iecelts par valsts padomes locekli, taču valsts lietās St. Pēterburgā vecuma dēļ viņš vairs nepiedalījās, uzturējās vairāk savās muižās Brizulē un citur. Kronēšanas dienā — 1826. gada 22. augustā cars Nikolajs I atsūtīja savam vienīgajam audzinātājam uz laukiem savu portretu. Grāfs Gustavs Matiass fon der Venge, saukts Lambsdorfs, mira St. Pēterburgā 1828. gada 23. martā, kur viņš uz īsu laiku bija ieradies darīšanās. Pēc nostāstiem, viņa bērēs piedalījies pats cars Nikolajs I. Tās gan droši vien noticis viņa izvadīšanā St. Pēterburgā un nevis Brizulē, uz kuriem viņa mirstīgās atliekas pusotra mēneša laikā pēc speciālas Visaugstākā pavēles tika nogādātas un 2. maijā guldītas Brizulē grāfu Lambsdorfu dzimtas kapos. Dzimtas kapos Brizulē tika apbedīta arī viņa St. Pēterburgā mirusī sieva Anna Marija, dzim. fon Behtlinga (*Boehtlingk*; 1780. — 1835.). Tur pavisam atdusas 13 Lambsdorfu dzimtai piederīgie.

Grāfs Georgs fon Lambsdorfs (1820. — 1890.) no 1854. gada līdz pat savai nāvei bija Kurzemes bruņniecības nodibinātā Irlavas tautskolotāju semināra kurators. Viņš ziedojis lielu summu Dzirciema mūra baznīcas celtniecībai, to iesvētīja 1879. gada 25. februārī.⁸⁴

Grāfa G. M. fon der Venges, saukta Lambsdorfa, pēcteči, tāpat kā viņa priekšteči, kalpojuši Krievijas impērijas militārajā un valsts pārvaldes dienestā. Viņa mazdēls **Vladimirs** no 1900. līdz 1906. gadam bija Krievijas impērijas ārlietu ministrs⁸⁵.

RIDEĻOS DZIMUŠIE LAMBSDORFI

Grāfam **Aleksandram** (1843. — 1913.) un viņa sievai **Elizei fon Heincai** (1848. — 1933.) bija 11 bērni, kas visi dzimuši Rideļos. Rideļu Lambsdorfu dzīves visciešāk savijušās ar Heikingu dzimtu. Viņiem nācās piedzīvot traģiskos Pirmā pasaules kara notikumus, lielinieku laiku, bet Latvijā palikušajiem pēc tam arī Latvijas Republikas agrārreformu, kas likvidēja lielos muižu īpašumus.

⁸² Genealogie, S. 142-143.

⁸³ FONG. fond. Brinkena testaments, 20.07.1800., LVVA, 6999. fon, 16. apr., 13. lieta, 3. lp. o. p.

⁸⁴ Theodor kallmeyer. Die evangelischen kirchen und Prediger Kurlands. — Riga 1910. — S. 162.

⁸⁵ Genealogie, S. 142, 156.

Grāfs Aleksandrs f. Lambsdorfs (1943. — 1913.)
Elīze f. Lambsdorfs, dzimusi Heince (1848. — 1933.)

Rideļu muiža Lambsdorfiem tika atsavināta un sadalīta jaunsaimniecībās. Viņu liktenis tika galīgi izšķirts 1939. gadā pēc Molotova-Ribentropa pakta noslēgšanas, kad visi Baltijas vācieši bija spiesti atstāt savu dzimteni un pārcelties lielākoties uz vācu okupētajiem Polijas rietumu apgabaliem. Otrā pasaules kara šausmas sasniedza Lambsdorfus un Heikingus Vartas novadā Polijā, no kurienes viņi, tuvojoties krievu karaspēkam, drīkstēja doties prom pēdējā brīdī — 1945. gada janvārī. Daudzi, it sevišķi gados vecie cilvēki, gāja bojā vai pazuda bez vēsts, arī Aleksandra un Elīzes pēcnācēji. Izdzīvojušo atvases šodien sastopamas ne tikai Vācijā, bet arī citās zemēs. Grāfi Lambsdorfi zaudējuši savas muižnieku privilēģijas, taču vārds «fon der Venge, saukts Lambsdorfs» un Kurzemē iemantotās tradīcijas tiek nodotas tālāk no paaudzes uz paaudzi. Nav vairs Rideļu muižas, nav vairs kādreiz sakoptā muižas centra, taču gan te dzimušie Lambsdorfi, gan viņu bērni laiku pa laikam apciemo savu senču zemi, priecājas par tās skaistajām ainavām Rideļu pusē un stāsta par kādreiz kuplo Rideļu grāfa dzimtu.

Aleka (*Alecca*), dzimusi 1871. gada 19./31. oktobrī. Pirmajā laulībā viņa stājusies Rideļos 1891. gada 22. aprīlī ar Cēres baronu **Eiženu fon Heingu**, kuru lielnieki nogalināja Talsos 1919. gada 22. februārī. Zentenē dzimuši 4 viņu bērni: **Irmgarde** (*27. 02. 1892.), bija precējusies, pazuda, bēgot no krievu armijas 1945. gada janvārī; **Haraldu** (* 10. 05. 1893.) nogalinājuši lielnieki 1917. gadā; **Harijs** (* 25. 07. 1894.) kritis 1919. gada 13. maijā Oktes pusē pie Nariņciema kā Baltijas landesvēra karotājs cīņā pret lielniekiem; **Freda** (* 31. 07. 1897.) bija precējusies, mirusi Berlīnē 1951. gadā. Alekas pirmā laulība tomēr nav bijusi laimīga, tā šķirta, un Aleka apprecējusies otrreiz 1908. gadā ar **Cēzaru, baronu fon Šilingu** (1883. — 1932.). Viņa gājusi bojā 1945. gada

Grāfienes Hedvīgas kabinets
20. gadsimta sākumā

Grāfiene Hedvīga f. Lambsdorfs
ar dēlu Georģu Rideļu muižas
ogu dārzā aiz putnu kūts.
1929. gads

Rideļu muižas «grāfu gals»
ap 1930. gadu

janvārī, bēgot no krievu karaspēka.

Džeimss (James) (1873. — 1951.), ko rideļnieki Latvijas laikā dēvēja par «vecu kundziņu», bija Mazvirbu un Spraugu muižas nomnieks, līdz 1910. gadā kļuva par Rideļu muižas īpašnieku, pēc agrārās reformas 1921. gadā par Rideļu muižas neatsavināmās daļas īpašnieku. Kopš 1897. gada viņš bija precējies ar Cēres baronesi **Hedvīgu fon Heikingu** (1874. — 1945.). Viņiem bija četri bērni: **Georģs Aleksandrs** (*1898.), **Gustavs Adolfs** (*1899.), **Benita Elizabete** (* 1900.) un skaistā **Margarēte Elizabete** (* 1904.), ko vietējie bija iesaukuši par Grietiņu un kas palika neprecējusies.

Vecākais dēls Georģs, Rideļu muižas neatsavināmās daļas īpašnieks, 1939. gadā kopā ar ģimeni izbrauca uz Vācijas okupētajiem Polijas apgabaliem, gāja bojā otrā pasaules kara laikā — 1944. gadā pie Rēzeknes, eksplodējot munīcijas vilcienam. Viņa sieva Marija, savulaik skolotāja vācu kolonijā Iršos, baidoties no tuvojošās krievu armijas briesmu darbiem, noindēja savu deviņgadīgo dēliņu

Karlu Dītrihu, septiņgadīgo meitiņu Hildegardi un pēc tam pati sevi.

Gustavs kopš 20. gadsimta 20. gadiem studēja Vācijā mežsaimniecību un pēc tam apmetās tur uz dzīvi, viņam ir meita Anete un dēls Hans Georgs, kuriem savukārt ir ģimenes un pēcnācēji Vācijā.

Benita, iespējams, ir tā skaistā sešpadsmitgadīgā grāfiene, kurai Prūsijas ķeizara Vilhelma II jaunākais dēls Joahims Pirmā pasaules kara laikā, kad viņš uzturējies Zentenē, dāvinājis zelta brošu. Benita 1929. gadā apprecējās ar brīvkungu Haraldu fon der Ropu un līdz 1939. gadam dzīvoja Jaunsaulē. Viņa nodzīvoja garu mūžu — līdz 100 gadu vecumam, mirusi Espelkampā Vācijā, 2001. gada 14. februārī. Saviem radu bērniem viņa zināja pastāstīt interesantus atgadījumus no dzimtas vēstures, 93 gadu vecumā viņa savā kaligrāfiskajā rokrakstā gotu burtiem rakstīja brālēnam Helmutam: *«Es viņiem pastāstīju par cara vērtīgo dāvanu pirmajam grāfam – dzintara spieķi vienā gabalā, kam rokturis bija apdarināts ar zeltu. Spieķi varēja saredzēt mušu. Kad mums 1919. gadā bija jābēg no lielniekiem, mans tēvs to bija paslēpis klētī zem grīdas. Pēc gada mans tēvs viens pats bija aizbraucis uz Rideļiem un bija izvilcis spieķi laukā, jo viņš baidījās, ka mītrums to varētu sabojāt. Kādu dienu pie viņa atnāca kāds puisis un teica: «Brauciet tik ātri, cik vien iespējams prom, rūt grib nākt banda no meža, lai jūs aizvestu.» Lielajās briesmās un steigā mans tēvs spieķi aizmīrsa noslēpt un tā nu tas pazuda.»*

Arveds dzimis 21. 02./5. 03. 1875., bija precējies ar Galtenes (Talsu raj.) baronesi **Irmgardi fon Heikingu** (1877. — 1954.), vēlāk laulība gan šķirta. Arveds no 1898. gada bija Galtenes īpašnieks, viņam bija trīs bērni : **Otto**, **Herberts** un **Zigrīda**. Herberta dēlu Otto un Hāgena vārdus šodien pazīst ne tikai Vācijā, bet arī Latvijā. **Otto, grāfs Lambsdorfs** (* 1926.) bija Rietumvācijas ekonomikas ministrs, Vācijas Brīvās Demokrātiskās partijas līderis, Vācijas bundestāga deputāts. Arī šodien viņš nenoguris iesaistās sabiedriskajā darbā, it sevišķi saimniecisku sakaru veidošanā starp Vāciju un Latviju. **Hāgens, grāfs Lambsdorfs** (* 1935.) bija Vācijas vēstnieks Latvijā līdz 1993. gada novembrim. 1991. gada 2. septembrī, tikai nedēļu pēc Krievijas prezidenta B. Jeļcina dekrēta par Latvijas neatkarības atzīšanu, grāfs Lambsdorfs kā pirmais ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks tika akreditēts Latvijā. Viņa darbības laikā ar Vāciju tika parakstīti 11 dažādi līgumi un nolīgumi, notika vairākas svarīgas oficiālas vizītes. Kultūras un mākslas sakaru veidošanā lielu ieguldījumu devis ne tikai vēstnieks pats, bet arī viņa kundze **Rūta**.⁸⁶

Alise (*Alice*) dzimusi 20. 08./1. 09. 1876., bija precējusies, šķirusies, mirusi Gotā Vācijā 1945. gada 23. maijā.

Rita dzimusi 21.08./2.09.1879., bija precējusies ar Cēres baronu **Ādolfu fon Heikingu**, Eižena un Hedvigas jaunāko brāli. Viņiem bija meita **Karina** (1905. — 1989.) un dēls **Volfs** (1911. — 1935.), kas gājis bojā negadījumā uz jūras. Karinas meita **Gizi** cītīgi pēta ģimenes vēsturi, vairākkārt apmeklējusi

⁸⁶ A. Kalniņš Lambsdorfs atvadās // Neatkarīgā Cīņa. 23.11.1993. – Nr. 226. – 1. lpp.

Rideļus pēc Latvijas neatkarības atgūšanas.

Hildegarde (**Hilde**) dzimusi 16./28. 04. 1882., mirusi Šlirzē Bavārijā, bija precējusies ar Berlīnes notāru **Berendesu**.

Ralfs, dzimis 1883. gada 18. augustā. Apmeklēja komercskolu Rīgā, studēja agronomiju Jēnā, 1907. gadā kļuva par Talsu apriņķa Spraugu muižas īpašnieku, to pārdeva 1910. gadā, lai apsaimniekotu brālēnam piederošo Brizules muižu, bija pēdējais Brizules kungs. Laulībā ar skaisto **Margarētu fon Reibnici** viņiem bija četri bērni: **Renate, Rene, Karina**, kas dzimusi 1912. gadā Brizulē. Arī viņu jaunākais brālis **Helmuts** dzimis Brizulē 1918. gada 25. jūlijā. Drīz pēc tam ģimene, tuvojoties lieliniekiem, no Latvijas aizbrauca. Ralfs, grāfs Lambsdorfs darbojies dažādās vācbaltu organizācijās Vācijā, no 1957. — 1960. gadam bija Baltijas bruņniecības prezidents. Miris 1970. gadā Šlirzē veco ļaužu pansionātā, kuru pats bija izveidojis, bet viņa skaisto sievu Margarētu ar matu pīnēm līdz papēžiem 1926. gadā pie Berlīnes nogalināja kāds maniaks. Berlīnes kapsētā, kur viņa atdusas, nu mieru atradis arī viņas jaunākais dēls Helmuts, kam bērībā tā pietrūka mātes. Viņš, kura atbalstam pateicoties, tika atjaunoti grāfu Lambsdorfu dzimtas kapi Brizulē, aizmiga mūža miegā 2003. gada Līgo dienā.

Hamilkars dzimis 4./16. 03. 1885. Agrārās reformas gaitā Hamilkars pieteicās uz Ezermuižu kā citi jaunsaimnieki, taču viņam to nepiešķīra. Viņš miris Berlīnē 1936. gadā, bija neprecējies, nodarbojās ar tirdzniecību.

Verners, kas dzimis 23. 04. 1887., nodzīvoja tikai divus gadus, apbedīts Rideļos.

Frida Aleksandra dzimusi 23. 3/4. 04. 1889., mirusi Leipcigā 1935. gadā, bija precējusies ar **Hermani fon Zengbušu** (*Sengbusch*), šķirusies.

Verners dzimis 8./20.02.1891. Vecāki viņam lielka mirušā brāļa vārdu, viņš bija lauksaimnieks, miris Vācijā 1935. gadā.⁸⁷

Savās atmiņās vēstulē brālēnam Helmutam Benita fon der Ropa 1993. gadā rakstīja par Rideļiem un dzimtas kapiem: *«Kā es mīlēju kapsētu; kā bērns es uz turieni gāju, kopu kapu vietīņas un grābu laukumu. No sākuma bija tikai divas kapu kopiņas, vectēva Aleksandra sievasmāte⁸⁸ un mazais Verners. Gizi māte Karina, dzim. Heikinga, arī piedalījās vectēva bērēs, viņa bija ap 6 gadus veca, vakarā ļoti nobijusies teica mātei, kas bija pienākusi pie viņas gultiņas, lai noskaitītu lūgšanu: «Māmiņ, lūdzu neesi dusmīga, es gribēju gan paraudāt, bet nevarēju.» Kad man palika 14 gadi, es uzrakstīju dzejoli:*

*Kā mīlu es savu Dzimteni,
Kā mīlu es vietu, kur man šūpulis kārts.
Ja es nedotos prom,
Es to aizmirstu un ietu bojā,-*

⁸⁷ Genealogie, S. 160—170.

⁸⁸ Emīlija fon Heince, dzim. Hartmane (Heintze geb. Hartmann), dzim. 25. 05. 1820. Valmierā, mirusi 10. 01.1891. Rideļos.

*Es devos prom uz svešu zemi,
Sabiju tur ilgi, līdz ceļu uz Dzimteni atradu,
Ļaujiet man dzīvot šeit, kur es vienīgi varu būt laimīga,
Manā tēvu zemē mani apglabāji.*

Tad es to uzrakstīju uz lapiņas un ieraku pie kapsētas zem mazas eglītes.

Gertrūde Brinkena⁸⁹ reiz teica: «Kas Dzimteni negrib atkal redzēt, tas to nav mīlējis». Es uz turieni nebraukšu, kāpēc man būtu jānodara sev sāpes, lai redzētu drupas, es taču neatrādīšu vairs to, ko biju mīlējusi, es gribu to paturēt prātā tādu, kāda tā bija. Konstantīns un vēlāk arī Johans⁹⁰ mani apmeklēja. Konstantīns man vēlāk rakstīja: «Es esmu tik laimīgs, ka es iepazinos ar tevi». Tas man likās aizkustinoši.

Mēs esam priecīgi, ka mums ir sava neliela mājiņa ar dārzu. Gizī rakstīja: Ezermuiža vairs neeksistējot, Tu raksti, ka Ezermuiža ir labā stāvoklī. Iespējams, ka viņa to neatrada...

*Tevi sirsnīgi sveicina
Benita (93 gadus veca).»⁹¹*

Gan Benita, gan Helmutš nu jau raduši mūžīgu mieru — tālu prom no Rideļiem, no Dzimtenes...

2004. gada janvāris-marts

Pēdējie Rideļu grāfi Lambsdorfi vēl dzīvo vecākās rideļnieku paaudzes atmiņā. Arī manā. Nevaru aizmirst jauno grāfieni Mariju, kuras liktenis izrādījās tik neizsakāmi traģisks. Aizbraukšanas dienā viņa vienīgā toreiz ienāca pie mums atvadīties — raudādama, tērpta sērās, it kā nojaušot turpmāko...

Rideļu muižai vēl saglabājies dzīvojamās ēkas «grāfu gals», daži vecie koki ceļmalās, dāre. Citu ēku nav, dārzs iznīcis pilnīgi. Rideļu vecajos kapos slejas divi Lambsdorfu likti krusti.

Uz metāla krusta vēl salasāms uzraksts vācu valodā: «Hier ruhete ins Gott Cecilie Kozlowsky, gest. 1860. 62 J. a. Dankbar der treuen Wärterin Lambsdorf» (Še dus Dieva mierā Cecilija Kozlouska, mirusi 1860. gadā 62 gadu vecumā. Pateicībā uzticamajai auklei Lambsdorfi).

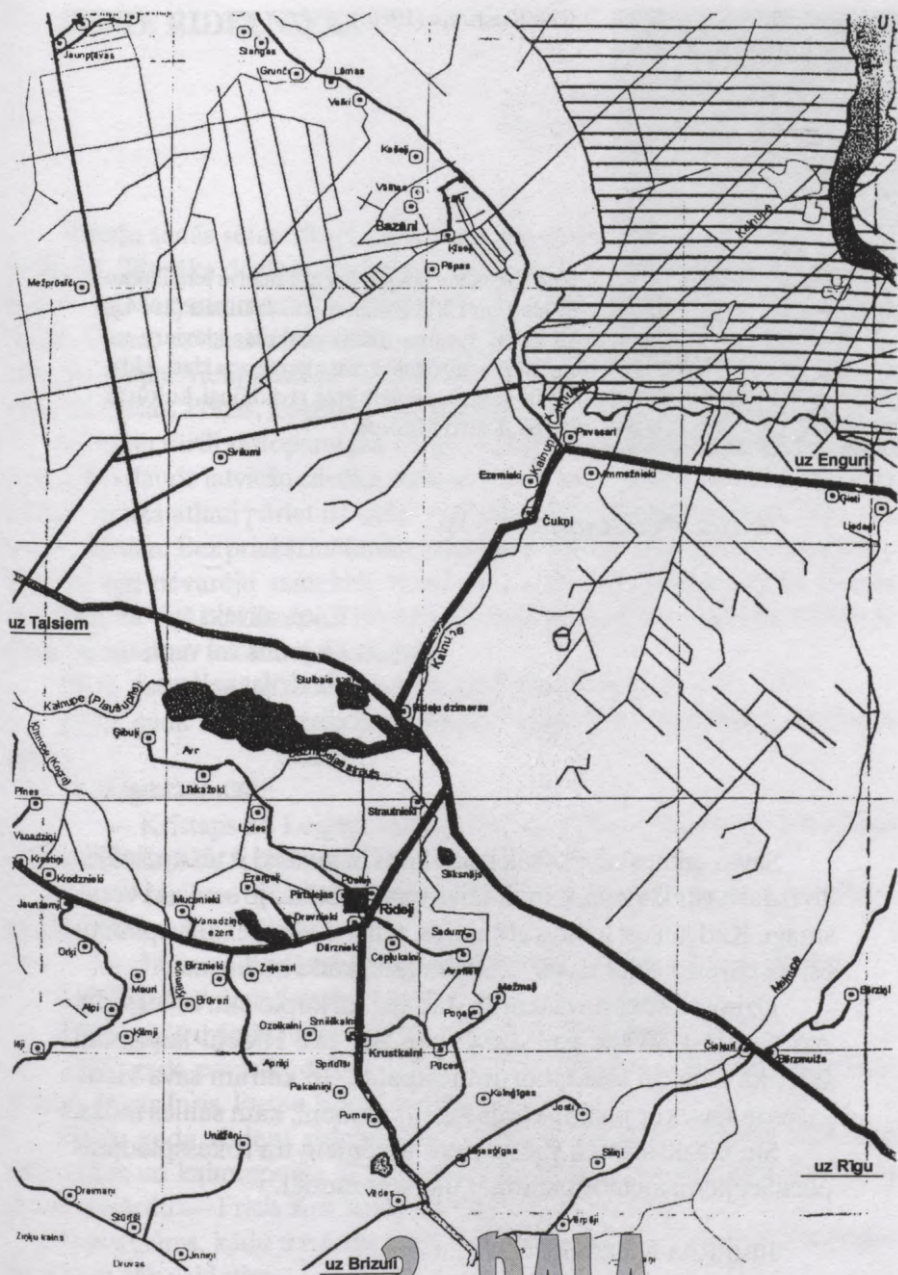
Uz granīta krusta uzraksts latviešu valodā ar šādu saturu: «Grieta Mūrman 1825. — 1910. Mūsu mīļajai auklei ar pateicību grāfa Lambsdorfa ģimīlijai».

/R. Kristsons/

⁸⁹ Vācbaltu dzejniece un rakstniece Gertrūde fon den Brinkena (1892. — 1982.).

⁹⁰ Benitas brāļa Gustava mazdēli.

⁹¹ B. fon d. Ropas vēstule H. grāfam Lambsdorfam, 1993. gads.

3. DAĻA

mājas, dzimtas, likteņi

Rita Kristsons (1966.)

Rita Kristsons beigusi Rīgas Finanšu tehnikumu (1949.) un LVU Ekonomikas fakultāti (1954.), kā arī P. Jurjāna mūzikas skolas klavieru un Smiltenes mūzikas skolas akordeona klasi. Līdztekus savai specialitātei strādājusi kultūras darbā. Dzīvo Mārupē.

Rita Kristsons

Katrs cilvēks
tik jauns vai vecs,
cik dziļas saknes,
cik zaļi
laksti.

/O. Vācietis/

Savas saknes cilvēks sāk izjust kopš brīža, kad ir tās apzinājis. To izdarīt var ikviens, kam ir laiks un pacietība, jo senlaiki veras smagi. Kad jau esi gatavs atkāpties, senči dod ziņu — turpini, tu esi uz pareiza ceļa! Pastāv kāda saikne, kāda nojausma.

Dzimtas koks nav vientuļš, tas aug un kuplo citu koku vidū. Arī tie kļūst savējie gan dzīvē, gan pēc tās. Rideļu kapi man šķiet kā liela un svinīga dzimtu sapulce. Te katram sava vieta, savas mājas, kur palikt. Vārds iekalts akmenī, kam saules mūžs.

Šie mazie stāsti ir pieskāriens likteņiem un rokasspiedienu pēcnācējiem, aicinot pieminēt un nepazaudēt.

Jūsu Rita Kristsons

2004. gada jūnijā

SENIE RIDEĻNIEKI

Nomirt bija, sapūt bija,
Vārduņam še palikt.

/Tautasdziesma/

Rideļu senās sētas 19. gs. pēdējā ceturksnī zemnieki izpirka no muižas īpašumā. Tās sāka dēvēt par mazgruntnieku mājām, bet pēc gadiem četrdesmit — par vecsaimniecībām. Puslokā apkārt muižas zemei tādu bija apaļš ducis. Viena, pavisam nedzirdēta — Drīves — laikam agri saplūdusi ar kādu citu, jo palika vienpadsmit: Lodes, Likažoki, Mucnieki, Undženi, Vēdes, Purnas, Pūcas, Poņas, Lejģīgas, Kalngīgas un Josti¹.

Šo māju vārdi sastopami jau 18. gs. otrās puses baznīcgrāmatās. Katrā no tām dzīvo daudz latviešu cilvēku, kam nav uzvārdu. Viņi piesaistīti mājām. Ja kādam muiža atļauj pāriet uz citām (piemēram precoties), tad viņu tūliņ sāk saukt pēc tām. Bez priekšzināšanām noteikt radniecību gandrīz nav iespējams. Es pati ilgi nevarēju sameklēt vienu savu nebūt ne senāko senci. Beigās izrādījās, ka viņš no Likažoku Bērtuļa pārtapis par Lejģīgu saimnieku Bērtuli. Daži piemēri no tolaiku ierakstiem:

1802. gadā laulāti Vēdes Andrejs un Kalngīgu Grieta;

1813. gadā mirusi Līze, Jostu Jēkaba māte, Pūcu saimniece, 75 gadus veca;

1824. gadā laulāti:

— Kristaps no Lejģīgu mājām, Pakkul dēls, un Grieta no Mucnieku mājām, saimnieka Anša meita;

— Juris no Likažoku mājām, Lodes otrais dēls un Ede no Vēdes mājām, Purnu Jāņa meita;

— Jānis no Lodēm un Trīne no Purnām, Vēdes Andreja meita.

1825. gadā dzimis Jakobs, Lodes Friča un Mares dēls;

1826. gadā dzimis Jakobs, Lodes Janka un Trīnes dēls;

1835. gada pavasarī dzimis Jēkabs, Lodes Jēkaba un Lavīzes dēls. Viņa kūmas: Pūcu Juris, Purnu Ede, Undženu Sape.

1835. gada rudenī rideļniekiem piešķir uzvārdus. Lodes Jēkabiņa vienaudzis un kaimiņpuika tā paša gada 21. novembrī Likažokos piedzimst jau ar uzvārdu — Fricis Kristsons, Bērtuļa un Lavīzes dēls.

Nav zināms, kādu uzvārdu katrs rideļnieks saņem. Tomēr kopskats par Rideļiem sāk veidoties.

Izrādās, ka 19. gadsimta vidusposmā (no 1835. līdz apmēram 1870.) Rideļu mājās saimniekojušas pavisam citas dzimtas nekā vēlāk:

Kalngīgās — Ozoli;

Jostos — Veisbergi, vēlāk Pētersoni;

Poņās — Dobeļi, vēlāk Egles;

Purnās — Kānbergi;

1804. gadā celtā un
divreiz kapitāli atjaunotā
Engures baznīca
(K. Edelnieks,
E. Zubova «No Slokas
līdz Engurei»).

Engures draudzes
mācītāju ieraksti
baznīcgrāmatās ir
galvenais ziņu avots par
senajiem rīdeļniekiem

Pūcās — Kānbergi;
Lejģīgās — Kristsoni;
Vēdēs — Vedbergi, vēlāk Kristsoni;
Undženos — Pētersoni;
Lodēs — Jēkabsoni;
Mucniekos — nezināmi;
Līkažokos — Kristsoni, vēlāk Urbāni.

Purnu saimnieks Kārlis Kānbergs, precēts ar brizulnieci Sapi Krūmiņu, pildījis baznīcas pērmindera amatu. Baznīcgrāmatā reģistrēta četru viņa meitu piedzimšana: Līze (1884.), Minna (1848.), Grieta (1850.) un Anne (1856.). Dzimtu raksturo aicinātie kūmās:

Līze Krūmiņa — kalpone Vēdēs;
Jānis Krūmiņš — skolotājs, vēlāk krodzinieks Brizulē;
Grieta Strazdiņa — muižas meita;
Minna Kānbergs — no Smilšukroga;
Lavīze Kristsons — Lejģīgu saimniece;
Žanis Krūmiņš — vaļinieks Purnās;
Jete Kalniņš — no Strautiņkroga;
Anne Egle — Poņu saimniece;
Sape Krūmiņa — kalpone Poņās.

Sape Kānberga mirusi 1879. gadā 64 gadu vecumā kā atraitne, tātad Kārlis Kānbergs miris agrāk.

Pūcu saimnieki ir Jānis un Minna Kānbergi. Viņu bērni: Katrīna (1859), Ede (1861), Lavīze (1868) un Ādams (1871). Kūmu sarakstā:

Katrīna Kānberga — saimnieka māsa Purnās;
Anne Kalnozola — Kaibīšu saimniece;
Pēteris Ozols — Kalnģīgu saimnieks;
Minna Rēfelds — Skāpūžu saimniece;
Katrīna Putra — Rindzeles muižas meita;
Ēvalds Jansons — Pīnu saimnieka svainis;

Lavīze Kalnozols — dārzniece Pūcās;

Fricis Kristsons — Vēdu saimnieks;

Līze Kānberga — Poņu saimniece.

Pie pēdējā kūma vārda mēs vēl atgriezīsimies.

Pūcu saimnieks Jānis Kānbergs mirst 1873. gadā, 36 gadu vecumā, kad bērni vēl mazgadīgi.

Otra spēcīga dzimta ir Pētersoni. Saimnieko Undženos, bet pēc 1862. gada — Jostos. Zināmi trīs viņu bērni: dēls Ādolfs, ierēdnis Rīgā, meita Anna, precēta ar Jāni Kristsonu, un meita Emīlija, precēta ar Vili Zauermani.

Kā redzējām, Poņu saimniece 1868. gadā ir Purnu saimnieku vecākā meita Līze Kānberga. Viņai nepilni 24 gadi. Nākamreiz Poņas minētas jau drīz — 1872. gadā, kad saimniekiem Kārlim un Līzei Jēkabsoniem piedzimst meita Bille Marija. Lautību ieraksts neatradās, tomēr šķiet, ka šī Līze ir agrākā Kānberga un caur viņu senā dzimta Rideļos turpinās. Mazā Bille nodzīvo tikai pusotru gadu, bet viņiem dzims vēl citi bērni.

Lodēs jau kopš uzvārdu došanas saimnieko Jēkabs un Lavīze Jēkabsoni. Kādu laiku tur dzīvo «saimnieka svainis» Kristaps Šmīzenbergs (dz. 1811. g. Mucniekos) ar sievu Lavīzi (dz. Veismane 1821. g. Rideļos). Vēlāk Šmīzenbergi ir kalpi Vēdēs, Sadumos, Rideļu muižā. Lavīze daudz aicināta kūmās, arī mūsu dzimtā. Mirusi 1906. gadā, 85 gadu vecumā Brizulē.

Ap 1860. gadu vecos Lodes nomainījuši Pēteris un Anna Jēkabsoni. Lodes esot pirmās izpirktās mājas Rideļu muižā (ap 1867. gadu), tomēr Jēkabsoni tur nav palikuši. Pēteris miris 1891. gadā 79 gadu vecumā, Sadumos.

Visā apkārtņē ievērojama dzimta bija Minderi, kuri dzīvojuši arī Rideļos. Tas bija Kristians Minders (1812. — 1896.), Druķu saimnieka Fekaba brālis, kurš 1839. gadā dedzinājis brandvīnu Kruškalnu pusmuižas brūzi, bet kopš 1840. gada bijis šīs pusmuižas nomnieks un Rideļu mežsargs. Viņš apprecējis Rideļu muižas vaģaru Johana Kreičberga meitu Aneti. Rideļos dzimušai viņu abu meitai Zēnijai Minderei lemts kļūt par Latvijas Republikas ārlietu ministra Zigrūda Annas Meierovica vecmāmiņu.

Zēnija Mindere 1857. gadā apprecas ar Kabilēs skolotāju Johanu Ernstu Filholdu, viņiem piedzimst meita Anna un dēli Pauls un Roberts. Annā neglābjami iemīlas Durbes ārsts Hermanis Meierovics. Abu lautībā piedzimst dēls Zigrūds Anna Meierovics, diemžēl, tūlīt pazaudēdams savu māti.

Vēlāk Zigrūds apprecēja savu māšīcu, Paula Filholda meitu Annu, bet otrs mātesbrālis, Roberts Filholds, arī skolotājs Kabilē, kļuva par viņa audzētāvu.

/J. Dišlere/

Kā iepriekš stāstīts, Rideļos jau no senlaikiem bijušas dzirnavas ar krogu. Par pārējiem diviem tuvīnajiem krogiem man ir versija, kura pamatojas uz mana vectēva stāstīto. Netālu no Veģu kroga, uz Rīgas pusi otrpus ceļam, bijis Desu krogs. Domāju, ka tas varētu būt Čiekurkroga senāks nosaukums. Pārdēvēšana būtu saistāma ar čiekuru kaltes ierīkošanu tuvējā Bēzrmuižā.

Savulaik Rideļu muižai piederējušas senās ezermalas mājas Pēpas un Ģieti. Pēpās 19. gadsimta sākumā dzīvojuši Zēbergi. Tā bija 1801. gadā dzimuši un garu mūžu (87) nodzīvojuši Klāra Alma Luda Zēbergs ar vīru, kura vārds gan nav zināms. Pēpās dzimuši vismaz trīs viņu dēli: Jēkabs (1820. — 1898.), vēlāk mežsargs Čukņos, Pēteris (1826. — 1897.), vēlāk mežsargs Balgales Jēčos, un Jānis (1833. — 1891.), vēlāk vaļinieks Rindzelē. Zēbergi Pēpās dzīvojuši līdz 19. gadsimta sešdesmitajiem gadiem². Viņu pēcnācēji mainījuši uzvārdu, to pārtulkojot — Ezerkalni. Ceturtais Zēbergu dēls, krodzinieks Ernests, uzvārdu nav mainījis. Pie viņa Dzirciemā māte pavadījusi savas vecumdienas.

Ģietos līdz savai nāvei 1848. gadā saimniekojis jauns neprecēts puisis Jēkabs Eglītis, bet pēc tam Rideļos dzimušais Pēteris Pavlovskis (1801. — 1875.). Viņa meita Lība (1820. — 1880), precēta ar brīvo vīru Jēkabu Reinholdu (1809. — 1874.), dzīvojuši Ģietos kā vaļinieki. Viņiem pieci bērni: Pēteris (1843.), Julianna (1844.), Marianna (1846.), Anna (1849.) un Fricis (1857.). Par Ģietu saimnieku kļuvis vecā Pavlovska mazdēls Pēteris Reinholds. Viņš pildījis mežsarga dienestu un bijis kuģu līdžīpašnieks. Pētera meita Anna Pauline bija mana tēvmāmiņa.

***

Senatne turpinās paradumus un tradīcijās. Vēl simts gadu pēc uzvārdu došanas rideļnieki mēdza cilvēkus saukt mājvārdos. Interesanti, ka ne visus. Tā sauca tikai tos, kuri dzīvoja senajās mājās — vecsaimniecībās. Bija Pūcu Rūdis, Lodu Valdis, Purnu Fricis, Lejģīgu Emma, vecais Likažoks, vecais Josts, vecais Mucnieks u.c.

Jaunsaimniecībām šis paradums nepielīpa: Jansonu Valdis, Lāču Valija, Krūmiņu Elliņa, Lormaņu Anna, Zitmaņu Alfrēds, vecais Jirgens, vecais Jansons, vecais Ošnieks, u.c. Vecsaimniecībām ne katrs zināja uzvārdus, jaun-
saimniecībām — mājvārdus.

Vienu no senajām rideļnieku dzimtām — savējo — man izdevās izpētīt kopš 1738. gada, jo vectēvs Kārlis Kristsons man mazai atstāja dzimtas atslēgvārdus:

Kārlis — Fricis — Bērtulis — Krists.

Uz tiem kā uz zobenu droši varēja paļauties, cērtot ceļu seno ierakstu biežokņos.

¹ Mājvārdi šeit un turpmāk minēti pēc izrunas un atsevišķos gadījumos var nedaudz atšķirties no dokumentiem. Likažokiem un Mucniekiem vēlāk ieviesies lieks burts, dokumentos ir tā, kā rakstīts šeit.

² Vēlāk Pēpās saimniekoja Kārlis un Mīna (1882. — 1972.) Jātņieki. 1915. gadā saimniece ar 4 bērniem devās bēgļu gaitās. Atgriežoties izrādījās, ka Pēpas pilnas ar bēgļiem. Atpakaļ mājās viņi tika pēc 3 gadiem, līdz tam piemetās Vandzenē. Tagad Pēpu vairs nav, tikai mājas pamati kalniņā. /No Jātņieku mazmeitas Ārijas Šteinbergas vēstules/

DZIMTAS HRONIKA «BAZNĪCGRĀMATU VĒSTĪJUMS»

(Saīsināts)

1. Mūsu senči

Nu klusu apstājies, kad esi galā,
Tu senču mājasvietā viesis.

/M. Rozentāle/

Viņi visi dzīvoja Likažokos. Tīrumus ierīkoja vispirms uz ezera pusi. Pats ezers toreiz bija augstāks, dziļāks, neaizaudzis. Vasaras vakaros viņiem nebija jāiet uz Dobeļstrautu, sviedrus varēja noskalot tepat, savā krastā. Nolida arī Lapsīkalnu. Redzēdami, cik grūti strādāt tā stāvumos, otru seno kāpu — Āpškalnu — ar visām āpšu alām atstāja neskartu. Lauku Lapsīkalna nolaidenajā galā vēl tagad sauc par Plēsumu. Iespējams, ka Likažoku vīri nodarbojās arī ar rūdas piegādi Engures dzelzsceplim kaut kur no Vecezera apkārtnes.

Nav zināms, kas un kad cēlis veco māju, bet skaidri zināms, ka tās simtgadīgie baļķi vēl tagad notur jauno Likažoku sienas.

Pirmais rakstītais avots pieminētais ir Likažoku saimnieks Pēteris (1738. — 1798.) ar sievu Anni (1726. — 1813.). Viņu ģimenē kā jaunākais no astoņiem bērniem piedzimst dēls Krists.

Likažoku Krista laiks (1781. — 1836.)

Mūsu sentēvs piedzima kā dzimtcilvēks, piederīgs Rideļu muižai. Viņa bērnības gadi sakrita ar Kurzemes hercogistes pēdējo posmu, bet turpmākais laiks (no 1795.) pagāja Kurzemes guberņā. Viņš piedzīvoja notikumus, kuri savīņoja zemnieku ikdienu: dzimtbūšanas atcelšanu Kurzemē (1817.), atļauju brīvi pārvietoties guberņas robežās (1832.) un uzvārdu došanu latviešiem (1835.). Pats Krists uzvārdu nesaņēma (būtu jāsauc par Pētersonu), toties pēcnācēji viņa vārdu nes joprojām cauri paaudzēm un gadsimtiem.

Droši vien, viņš neprata rakstīt un parakstījās uzvelkot krustiņu, taču vadīja kuplu saimi. Toreiz Likažokos dzīvoja kādas astoņas ģimenes. Zināmi pieci Krista bērni: Bērtulis, Krists (paņemts zaldātos), Sape, Jānis un Jēkabs.

Ieraksts par Krista nāvi 1836. gadā — «Miris Krists, Rideļu muižas Likažoku saimnieks, 55 gadus vecs, dzimis Rideļos, precējies, apglabāts 14. decembrī» — mums stāsta divas lietas. Krists miris saimnieka godā, nevis kā «vecais saimnieks». Krista dzīvesbiedre viņu pārdzīvojusi, citādi būtu rakstīts «atraitnis». Laulāti viņi varētu būt ap 1800. gadu. Ieraksts par to nav atrasts, mūsu senmātes vārds paliek nezināms.

Aiziedams no šīs pasaules, Krists zināja, ka viņam paliek divi mazdēli — Krists un Fricis, Bērtuļa un Lavīzes dēli. Paliek arī uzvārdā iemūžinātais vārds.

Tolaik tas bija plaši izplatīts, tomēr draudzē Kristsonu dzimtas bija tikai divas — Rideļos un Mērsragā. Arī pašlaik šis uzvārds ir ļoti rets.

Bērtuļa laiks (1801. — 1857.)

Bērtuļa bērnība un jaunība pāriet Likažokos. Viņš ir Krista vecākais dēls, tomēr par Likažoku saimnieku nekļūst. Bērtulis apprec Lejģīgu Lavīzi. Viņi nedzīvo Likažokos, bet kļūst par saimniekiem Lejģīgās. Tur 1832. gadā piedzimst viņu pirmais dēls Kristis. Laikam vecais Kristis dzīves nogalē ir slimojis, jo otrs mazdēls — jau ar uzvārdu! — Fricis Kristsons 1835. gada 21. novembrī piedzimst Likažokos.

Un tad nāk trieciens. Drīz pēc vecā Krista nāves, visticamāk 1838. gada Jurgos, Aleksandrs Emanuels grāfs Lambsdorfs ģimeni no Likažokiem izliek. Iemesls atrodas, vai arī nemaz nav vajadzīgs. Zemniekam jau nekas nepieder, bet... viņš pats arī vairs nepieder. Bērtulis savu sabiedrisko stāvokli, t. i. saimnieka statusu, saglabā.

Likažokus grāfs izrentē vācietim, muižas galdniekmeistaram Urbānam. Zemi apstrādā kalpi.

Pēc izlikšanas no Likažokiem Lavīze un Bērtulis atkal saimnieko Lejģīgās. 1850. gadā viņu vecākais dēls Kristis Kristsons, vēl pavisam jauns (18), apprec Kalnģīgu saimnieka meitu Minnu Ozolu. Lejģīgās paliek jaunie, bet Bērtulis un Lavīze kļūst par saimniekiem Vēdēs.

1852. gadā Kristam un Minnai Kristsoniem piedzimst meitiņa Anne. Nezināmu iemeslu dēļ viņi pārceļas uz Pūcām, kur 1855. gadā piedzimst dēls Fricis.

1857. ir melnais gads. Pavasarī no dzīves šķiras Bērtulis, bet rudenī — mazā Annīte (šarlaks!) un viņas tēvs, 25 gadus vecais Pūcu saimnieks Kristis Kristsons. Atraitne Minna ilgi nesēro — saimnieks mājās ir vajadzīgs! — un jau pēc pusgada apprecas otrreiz ar Jāni Kānbergu.

Pēc visām šīm traģēdijām arī Lavīzes spēki ir galā, viņa mirst 1859. gada janvārī 53 gadu vecumā.

Friča Kristsona laiks (1835. 21. 11. — 1924. 01. 05.)

Fricis, tāpat kā viņa vecaistēvs Kristis, piedzima un nomira Likažokos. Tur pagāja 52 no viņa mūža 89 gadiem — pirmie trīs un pēdējie četrdesmit deviņi. Vidū bija Lejģīgās (12) un Vēdes (25).

Fricis bija skolots. Viņa rokraksts ir glīts, burti smalki. Droši vien tā ir Dzirciema vai Brizules skola, kurā viņš mācījies, bet tas noteikti nav viss. Viņš turpinājis mācīties, ja ne citādi, tad pašmācībā un satikdamies ar gudriem cilvēkiem.

Tēva vārgās veselības dēļ viņam agri nākas vingrināties saimniecības vadīšanā. Viņš enerģiski meklē līgavu un apprec dzirciemnieci no Kalnīnužiem — Grietiņu Kiršteinu, 1856. gada 21. oktobrī viņi svin kāzas. Viņai divdesmit, viņam — divdesmit viens gads. Vēdu jaunais saimnieks un saimniece. Un tad ik pa diviem gadiem nāk bērni: 1858. gadā — dēls Jānis, 1860. — meita Minna, 1862. — dēls Kārlis, 1863. — meita Lavīze.

1867. gadā Grietas māsa Līze Kiršteina apprecas ar Dzirciema baznīc-
kroga īpašnieku Johanu Freidenfeldu. Viņu dēls Kārlis Fridrihs vēlāk ir teoloģi-
jas doktors un praktizējošs mācītājs Rīgā, Ģertrūdes draudzē. Mans vecaistēvs
Kārlis Kristsons visu mūžu uzturējis radniecību ar savu piecus gadus jaunāko
brālēnu Kārli Freidenfeldu. Sīkāk par abiem Freidenfeldiem var izlasīt «Zente-
nes novadā» 40. — 41. un 68. — 69. lappusē.

Pēc ilgāka pārtraukuma Grietai un Fricim Kristsoniem piedzimst vēl divi
bērni: 1872. gadā — meita Emīlija un 1875. gadā — dēls Pēteris Roberts.

Fricis ar bērnu audzināšanu daudz nenoņem, viņš aizņemts ar rūpēm
par nākotni. 1863. gadā iznāk likums par Kurzemes guberņas zemnieku
tiesībām pirkt un nomāt zemi. 1867. gadā beidzas kļaušu laiki. Fricim vairs
nav miera — jāiekrāj nauda, jāiegūst īpašums.

Friča domas nesienas pie ainaviski skaistajām Vēdēm, bet traucas tur —
garām muižai, pāri pļavai, cauri Tiltiņsilam un Lodēm... Viņam kremt dzimtas
aizvainojums pagātnē.

Mūsu dzimtas liktenis ir — tapt no Līkažokiem izdzītiem un atkal tur
atgriezties. Tas noticis pavisam trīs reizes — 1838., 1941., un 1945. gadā ar
atgriešanos attiecīgi pēc 37 gadiem, pēc 4 mēnešiem un — 47 gadiem...

Alexander Graf Lambsdorff
Fricis Kristsons
Dieu in Gottes liebe obige Kaufverträge
sind bestätigt abhert
Rindzele, am 10. 9. 1875
Kaufverträge d. Lambsdorff
K. Freidenfeld
1875. gada 24. aprīlī

Grāfa Lambsdorfa un Friča
Kristsona paraksti Līkažoku māju
robežu plānā 1875. gada 24. aprīlī

Pirmā atgriešanās Līkažokos, Friča laikā, tiek nostiprināta pamatīgi —
ar māju izpirkšanu dzimtīpašumā. 1875. gada 24. aprīlī Fricis Kristsons ar
grāfu Aleksandru Lambsdorfu noslēdz Rideļu muižas Līkažoku māju
pirkšanas-pārdošanas līgumu par 3500 sudraba rubļiem, skaidrā naudā
samaksājot 175 rubļus. Dokumentā redzami abu pušu paraksti. Fricis raksta
skaidri, smalkiem burtiem, varbūt tikko manāmi neveiklāk kā grāfs Aleksandrs.
Nākošajā dienā slēgts līgums ar Rindzeles grāfu Lambsdorfu par Meļkakta
pļavas pirkšanu, visu summu, 50 sudraba rubļus, samaksājot skaidrā naudā.

Fricis bijis tiem laikiem gara, kalsna auguma, stingrs un prasīgs, vienīgais
noteicējs mājā un ģimenē, kuru visi klausījuši uz vārda. Savas nepiekāpīgās
dabas dēļ Rideļos iemantojis iesauku «Tiepums».

Fricim sākas rūpju un nepatīkšanu pilns laiks. Palīdzība no dēliem neiznāk tāda kā cerēts. Otro dēlu Kārli 1880. gadā paņem cara armijā, bet pirmais — Jānis — drīz paziņo, ka nevēlas mantot māju un strādāt zemes darbu. Viņš pārceļas uz Ķesterciemu, kļūdamas par Engures pagasta skrīveri. Pastarītis Roberts vēl tikko ganiņa vecumā.

[..] Kārlis no krieviem pārnāk pēc 14 gadiem. Redzēdams ģimenes stāvokli, viņš atsakās no izsapotajiem nākotnes plāniem un piekrīt palikt Likažokos. Steidzami jāmeklē līgava ar pūru. Apklaudinājies Kārlis dodas precībās uz Ģietiem pie mežkunga Reinholda meitām. Viņš netiek atraidīts un 1895. gada 22. maijā salaulājas ar deviņus gadus jaunāko Annu Paulīni Reinholds.

1900. gada 11. februārī Fricis kopā ar sievu un visiem sešiem bērniem ierodas Tukumā pie zemesgrāmatas nodaļas sekretāra Katerfelda viņa dienesta telpās Pils ielā, dāvinājuma līguma noslēgšanai. Īsos vārdos: māja ar visu zemes pirkšanas parādu nastu — Kārlim, naudas izmaksas — pārējiem, izņemot Jāni.

4. līguma punktu tomēr gribētos citēt:

«Apdāvinātajam jādod man un manai sievai Grietai Kristsons līdz mūža beigām šādi alimenti un pabalsti:

a) atsevišķa istaba ar apkuri un viņu pašreiz lietotais sakņu un augļu dārzs, kā arī zeme dārza atjaunošanai;

b) divu aitū ganīšana un barošana kopā ar savējām un viena laba govs lietošanā;

c) pilnīgs uzturs pie sava galda jeb pēc dāvinātāja vēlēšanās pārtika: 9 lotes rudzu, 6 lotes miežu, 2 lotes kviešu, 1 lote zirņu, 25 lotes kartupeļu, 100 mārciņas sāls, cūku un 5 rubļi naudā;

d) 30 rubļu skaidras naudas gadā.

Ta kāds no vecākiem nomirst, pārdzīvojušais saņem tikai pusi produktu un 20 rubļi naudā, bet pārējos alimentus pilnībā.

Alimentu nodrošinājumam uzlikt Likažokiem ķīlas saistību 1000 rubļu apmērā, kurū dzēst pēc dāvinātāja un viņa sievas nāves.»

Friča galvenā nodarbošanās tagad ir dārzs un bites. Ar produkciju viņš apbraukā zvejniekiem.

Lai nu kā mūsu vecvecmāmiņai gājis ar stūrgalvīgo vīru, Grietas liktenis tomēr ir bagāts un laimīgs. Viņas dzīves laikā apkārtņē plosās dažādas sērgas. 1869. gada baku un difterijas epidēmijā daža ģimene zaudē pat trīs bērnus uzreiz. Briesmīgs ir šarlaks. 1873. gadā holēras uzliesmojums Dzirciema muižā prasa septiņu cilvēku dzīvības.

Fricis un Grieta nav zaudējuši nevienu bērnu, kas pie toreizējās mirstības ir retums. Epidēmijas un kara šausmas gājušas viņiem secen. Visi seši izauguši, izveidojuši ģimenes un atraduši savu vietu.

Grietas dzīves laikā sadzimuši 23 mazbērni, vēlāk piedzimis vēl 5. Tas dara gaišu viņas pēdējo stundiņu, kura pienāk 1904. gadā, kamēr 20. gadsimta kolizijas vēl nav sākušās.

Fricis pārdzīvo ne tikai savu sievu par veseliem divdesmit gadiem, bet arī abus vecākos bērnus — Jāni un Minnu. Viņš nomirst 1924. gada 1. maijā 88 gadu vecumā. Jaunākā dēla Roberta meita Valija sešgadīga bērna acīm vērojusi vectētiņa bēres.

«Tur bija daudz cilvēku, zirgi ar ratiem soļoja rindā. Mamma teica — uz vectētiņa atdusas vietu. Izbraucot caur appušķotiem vārtiem, ceļš smaržoja pēc skujām... Puķu bija daudz.

Mājās, lielā telpā bija klāti gari galdi ar visādiem ēdieniem... Visi jautri čaloja, jo vectētiņš nodzīvoja garu mūžu un neesot slimojis.»

2. Dzimtas zarojums

Liela vētra lielījās
Ozolam zarus lauzt.
Stāvi stipri ozoliņi,
Laid vējiņu pazarēs!
/Tautasdziesma/

Vēl viņi visi ir kopā, vienas ģimenes bērni, seši jauni dzinumi ciltskokā — brāļi un māsas. Stiepdamies arvien tālāk, tie sazaros dažādu pakāpju brālēnos un māsīcās, kuri cits citu pat nepazīs. Sāksies divdesmitā gadsimta vētras — revolūcija un soda ekspedīcijas (1905./06.), Pirmais pasaules karš (1914.), bēgļu gaitas (1915.), juku laiki, sabrūkot impērijām. Katru jauno ģimeni tās skars savādāk. Dažu zaru tikai papluinīs, citu bīstami aizlauzīs, vēl citu nolauzīs un aizraus tālumā.

Vecākais brālis Jānis Kristons
(1858. 04. 04. — 1921. 07. 03.)

Vīrs piedzima, vīrs uzauga,
Vīram vīra valodiņa.
/Tautasdziesma/

Jānis mācījies Tukuma apriņķa skolā, kura vēlāk, 1888. gadā pārdēvēta par pilsētas skolu. 1875. gada maijā 17-gadīgo jaunekli iesvēta Tukuma Vācu draudzē. Vecākajam dēlam jāamanto zeme un māja, bet zemes darbs viņu neinteresē. Vairāk gribas nodarbināt gaišo prātu. Tieši tobrīd Engures pagastā vajag skrīveri. Jāni neiespaido tēva draudi izslēgt viņu no mantojuma. Pretēji tēva gribai, jau 1882. gadā viņš dzīvo pagastmājā, kura līdz 1902. gadam atrodas Ķesterciemā.

Par sievu Jānis apņēma sava krusttēva, Jostu saimnieka Pētera Pētersona meitu Annu. Viņiem piedzimst trīs dēli: Aleksandrs (1887.), Rūdolfis Valentīns (1889.) un Kārlis Viktors (1896.). Vecākais un jaunākais nomirst bērnībā, izdzīvo tikai Viļa Zauermaņa (precējies ar Annas māsu Emīliju Pētersoni) krustdēls Rūdolfis Valentīns.

Jāņa darba dzīve ir veiksmīga, un materiāli viņš ir labi situēts. Bet tad nāk karš. Kopā ar tūkstošu tūkstošiem kurzemnieku Jānis Kristsons ar savējiem izbrauc uz Krieviju. Masveida bēgšanas sekas labi redzamas Engures baznīcas grāmatā: agrāk ik gadu piedzima līdz 150 bērnu un laulājās kādi 40 pāri (Engures draudzē ietilpa arī Mērsraga un Dzirciema baznīcas). Tagad civilā dzīve gandrīz apstājas, piemēram, 1917. gadā kristīti 14 bērni un laulāts viens pāris.

Arī Jāņa ģimenes dzīve sagrūst. Viņa sieva Anna mirusi, bet dēls Rūdolfs palicis dzīvot Petrogradā. Engurē viņš atgriežas viens pats un nodzīvo vēl tikai pāris gadus. Par to liecina ieraksts: «1921. gada 7. martā desmitos no rīta miris un 13. martā apbedīts Jānis Kristsons, Engures pagasta rakstvedis, dzimis Rideļos, 63 gadus vecs, atraitnis. Iemesls — vecums.»

Petrogradā palikušais dēls ar ģimeni trīsdesmitos gados represēti. Šis dzimtas zars ir nokaltis. Ja vēl kāda atvasīte kaut kur Krievijā zaļo, savu identitāti tā neapzinās.

Vecākā māsa Minna Kristsons-Zēbergs-Ezerkalns
(1860.20.01. — 1912.31.03.)

Kas kaitēja nedzīvot

Diža meža maliņā.

/Tautasdziesma/

Apprecēdamās ar divpadsmit gadus vecāko Jāni Zēbergu, Minna ienāk Čukņos — senā mežsargmājā, kura toreiz atrodas viņpus upei. Minnas vīrs, vīratēvs, vīrabrāļi, vēlāk arī dēli un mazdēli — tā ir vesela mežsargu dinastija. Viņu pirmie divi dēli — agri mirušais Georgs (1882.) un Jānis (1884.) nāk pasaulē kā Zēbergi, pēc tam vāciskais uzvārds tiek nomainīts, to tulkojot latviski — Ezerkalns.

Minnai piedzimst vēl seši bērni: Marija Luda (1886.), Kārlis (1888.), Anna Malvīne (1889.), Pauls Roberts (1892.), Lūcija Amilda (1896.) un Helēna Emīlija (1898.), kura nodzīvo tikai četrus mēnešus.

Minnai un Jānim Ezerkalniem izaug trīs dēli un trīs meitas — tāpat kā savulaik Grietai un Fricim Kristsoniem. No tēva puses viņiem ir kādi piecpadsmit brālēni un māsīcas, no mātes puses — ap divdesmit. Šķiet, ka Minna savā dzīvē, aiz omulīgā vīra platās muguras jutās labi.

Vecākā meita Marija Luda 1904. gadā astoņpadsmit gadu vecumā apprecas ar divdesmitpiecgadīgo Frici Zvēru no turīgajiem Gartiltiem. Viņu dzīve sākas skaisti, bet laime ir pavisam neilga. Slimība vienu pēc otra paņēmus abus dēliņus — Arnoldu un Pauli Robertu. 1909. gadā ar tuberkulozi mirst arī pats Fricis Zvērs. Bērēs pie zārka stāv jauna sieva ar sirmiem pavedieniem matos — viņai 23.

Meitas bēdas dziļi skar Minnu. Viņa nepieredz neviena cita sava bērna kāzas, tikai bēres tuvos vīra rados. Minna Ezerkalns mirst 1912. gadā 52 gadu vecumā un apgulstas Rideļu kapos līdzās mātei Grietai Kristsonam.

Ezerkalnu ģimene 1906. gada pavasarī Čukņu mežmalā. Stāv no kreisās: tēva brālis, Amilda, Pauls, Kārlis, Jānis, Anna un znots Fricis Zvērs no Gartiltiem. Sēd no kreisās: Jānis Ezerkalns seniors, Mīnna, dzimusi Kristsons un Marija Zvērs, dzimusi Ezerkalns ar dēliņu Arnoldu klēpī

Ezerkalnu jaunākā meita Lūcija Amilda ar vīru atraitni Kārli Lipstu. Viņa mazdēli no pirmās laulības ir zinātnieki Ilgonis un Imants Bērsoni. Divdesmitie gadi

Jānis Ezerkalns piedzīvo otras meitas Annas kāzas ar Frici Lāci no Bērziema Bancām un viņu pirmdzimtā Kārļa piedzimšanu, kā arī abu vecāko bērnu kāzas. Marija Luda Zvērs pēc piecu gadu sērām sniedz roku Jēkabam Ģilim no Balgales. Pēc zemes reformas viņi izpērk īpašumā Vecmuižniekus (bijušo Petenhofu), ieguldot Marijas mantojumu no pirmā vīra. Viņiem piedzimst četri bērni: divīņi Egons un Vilma (1918.), vēlāk Irma un Rūdolfis.

Kara laikā Čukņi uz laiku pamesti, iespējams, kā ietilpstoši 10 kilometru zonā gar jūru. Jānis Ezerkalns juniors Balgalē laulājas ar Rideļu muižas istabeni Lizeti Eglīti. Tur, Jēču mājās, 1918. gadā piedzimst viņu vienīgais bērns — Marta Hildegarde. Pēc sešiem gadiem viņi atgriežas Čukņos.

Divi Ezerkalnu bērni ģimenes dibina 1920. gada februārī. Lūcija Amilda kļūst par Balgales Kaplāšu māju saimniecei, izejot pie deviņus gadus vecāka atraitņa ar diviem bērniem — Kārļa Lipsta. Viņiem 1927. gadā piedzimst dēls Alberts. Kaplāši jāpamet 1949. gadā. Viņi dzīvo Ģietos, vēlāk — Engurē.

Kārlis Ezerkalns, tobrīd kalējs Zentenē, salaulājas ar Līnu Romih. Vēlāk viņi dzīvo Ezermuižā, Kārlis strādā par mežsargu. Viņiem 3 bērni: Aldonis (1921.) un dviņi Mirdza un Edvīns (1925.).

Divi Minnas mazbērni — Valdis un Judīte aug Ķemeru Pauļā un Līnas Ezerkalnu ģimenē.

Lāčiem Bērzciemā pēc kara piedzimst vēl Augusts (1921.), Milda (1925.) un Artūrs (1927.).

Pēdējais dzimtas mežkopis ir Aldonis, pēc kara mežzinis Kandavā. Visu 12 viņa mazbērnu uzvārds ir labskanīgais Ezerkalns.

Šeit minētajiem Minnas mazbērniem kopā ir ap piecdesmit pēcnācēju, tikai neviens vēl nav atradis ceļu atpakaļ uz Čukņiem (tagad Ošniekiem), dzimtas mājvietu kopš 19. gadsimta četrdesmitajiem gadiem.

Vidējais brālis Kārlis Kristsons

(1862. 02. 04. — 1939. 17. 03.)

Bāliņš ņēma pārļoto,
Lai nenīka dzīvošana.
Pārtrūkst diegi, izbirst pārles,
Iznīkst vīra dzīvošana.

/Tautasdziesma/

Šis ir mans mīļais vectētiņš, kuram agrā bērnībā es soli soli staiģāju pakaļ, kamēr piesavinājos viņa stāju. Attapos, kad kāda skolniece dziedošā balstiņā man žēli teica: «Mazs meitīš, tiks mugurīš...»

Būdams otrais dēls ģimenē, Kārlis 1880. gadā 18 gadus vecs aizgāja karadienestā. Vecākie dēli — māju mantinieki — no tā bija atbrīvoti. Kādus 8 gadus viņš dienēja Polijā, lepojās, ka zinot poļu valodu. Vēlāk laikam tika kaut kur tuvāk. Dienesta laikā viņš ielauzījās namdara arodā un, mājās pārnācis, gribēja doties pasaulē. Viņam bija mīlotā meitene.

Kā notika īstenībā, stāstīts jau iepriekš. Nekas no sapņotā nepiepildījās, visa dzīve bija jāziedo mājai un dzimtai. Arvien vairāk auga rūgtums pret vecāko brāli Jāni, kura rīcību viņš uzskatīja par savu likstu cēloni. Liktenis nepiedeva arī nodoto mīlestību.

Bet pagaidām viss ir labi, Kārlim ar Paulīni dzimst bērni. Pirmie ir trīs dēli — Arvīds Roberts (1896.), Haralds Alfrēds (1899.), Edmunds Herberts (1899.). Pirmā meitiņa piedzimst 1901. gadā, tā ir Elvīra Otīlija Minna. Jaunākā — Klāra Alvīne Kamilla nāk pasaulē 1906. gadā.

1905. gadā Kārlis kopā ar citiem gājis ar izkapti uz muižu. Pretī uz lieveņa iznācis pats grāfs Lambsdorfs. Nezinu, kādas bija zemnieku prasības, bet viņi vienojās, un grāfa ģimene palika neskarta. Reakcijas gados grāfs, savukārt, iestājās par zemniekiem.

Stāsts par Kārļa attiecībām ar pārļoto Paulīni ir smags. Kā jau minēts, tās bija aprēķina laulības. Ģieti — iekopta saimniecība, Paulīnes tēvam mežsarga postenis un kuģu līdzīpašnieka slava. Pūrs nav mazs, bet tā nav nauda, uz kuru bija cerēts. Līdzī nāk lepna sieva, nevērīga pret vīru un saimniecību, bet mīļa māte bērniem. Viņa gādā par apģērbu, uzvedību, manierēm — bērnus audzina sabiedrībai. Bet saimniecība nīkuļo.

Trīsiena laiks. Visi ļaudis pļavā. Viena pati Paulīne palikusi mājā pusdienas vārīt. Pārņāk darbinieki — nosvīduši, izsalkuši. Paulīne sēd un spēlē ermoņikas, visi bērni dejo, bet... pusdienu nav! «Nevarej iekurinet plīt...»

Tādos apstākļos gājēji mainās katru gadu. Īgnums pret vīru aug augumā un reizēm aiziet galējībās. Paulīne nonāk ļaužu valodās, jo ir nejauka pret meitām, bet uzkrītoši labvēlīga mājas puisiem. Tā pārtrūkst diegi un izbirst mana vectētiņa pārles...

1911. gadā, Paulīnes četrdesmitajā mūža gadā, piedzimst viņas pēdējais bērns — Helmūts Leonhards Kārlis.

Padziedami mēs, bāliņi,
Visi vienā pulciņā.
Kas to zin', kur citu gadu
Mēs, bāliņi, dziedāsim.
Cits būs smilšu kalniņā,
Cits būs kara pulciņā. /Tautasdziesma/

Līkažokos atkal aug seši bērni. Šoreiz ir dēlu pārsvars — kā jau uz kariem... Arvīds — nopietns puisis, ļoti labi mācās, Alfrēds — jautrs jokotājs, tēva mīlulis, Edmunds, kaut vecāko brāļu ēnā, tomēr visur turas ar viņiem kopā. Elvīra — glīta gaišmate meitene ar smalku sejiņu, kuru — pēc vectētiņa vārdiem — jau trīspadsmit gadu vecumā puisi godbijīgi sveicinājuši. Vairāk gadu viņai arī nebūs. Šarlaks. Slimojuši visi seši, nomiruši divi — Elvīra un mazais Leonhards. Viņus apglabā 1914. gada novembrī.

1915. gadā mammiņa ar atlikuša-jiem bērniem dodas bēgļu gaitās, bet papiņš ar grošiņu paliek Līkažokos sargāt tos no izpostīšanas un izlaupišanas.

Kārlis Kristsons, 1918. gada vasarā,
Līkažokos

Bēgli apmetas Valkā un tālāk neaizbrauc. Arvīds ar Alfrēdu beidz praporščiku skolu un aiziet armijā. Jaunāko māsiņu Kamillu jau ilgāku laiku grauž kaulu tuberkuloze. 1918. gada maijā divpadsmitgadīgā meitene apguļas svešos kapos, kuri vēlāk nonāk igauņu robežās.

Likažokos atgriežas mammiņa ar Edmundu. Tad armijā iesauc arī viņu. Dien par štāba rakstvedi un nonāk gūstā Vācijā, no kurienes atgriežas ar koka tupelēm kājās.

Alfrēdam dienests tepat Rīgā, un viņu palaiž atvaļinājumā. Izciemojies, viņš atsveicinās un aizbrauc, pa ceļam iegriezdamies pie slima drauga Dzirciemā. Pēc dažām nedēļām pienāk ziņa, ka Haralds Alfrēds Kristsons miris 1919. gada 20. jūlijā kara hospitālī un apglabāts Brāļu kapos Rīgā...

Arvīds — nopietnais, gudrais, tumšacainais puisis nonāk pašā kara peklē. Viņš pazūd Krievijā, cīnoties balto karaspēkā. Viņu gaida mājās, bet nepārnāk... Ne ziņas, ne miņas. No Arvīda nav palicis nekas. Vienīgā fotogrāfija ar trim brāļiem Valkā, kuru bieži skatījās vectētiņš, iznīcināta apdraudētības laikos. Ja dzirdu dziesmu «Ai, Latvija, kur tavi dēli?», allaž pieminu savu tēvabrāli Arvīdu: «Ne egles zieds, ne rožu pumpurs...»

Kari nāca, kari gāja,
Līdz aizrāva bāleliņu.
Trīs vasaras nezijdēja
Apsviluši ievu krūmi. /No dziesmas/

Trīs vasaras pagāja, un ievas atsāka ziedēt. Galu galā mājās vienmēr paliek viens. Pārējie bērni aiziet pasaulē, šoreiz tā patālāk, bet gan jau tur tiksimies. Arī tā var sevi mierināt.

Šķiet, Kārlis pratis izmantot naudas kursa maiņu. Divdesmitajos gados Likažokiem veco parādu vairs nav. Reizē ar Latvijas valsti, saimnieciska rosība sākas arī Likažokos. Tiek ņemti kredīti un celtas jaunas ēkas. Pirmā ir plaša sekla kūts uz laukakmeņu mūra pamatiem. Rideļos tas ir jaunums.

Tādā kūtī iegāju pirmo reizi mūžā, kaut gan jau vairākas vasaras biju ar gotiņām biederjusies. Celiņš tāds, ka pa to varēja ar balles kurpēm staigāt. Gotiņas stāvēja ērtās, gaišās vietās, tādas cēlas, majestātiskas... Tavu vectētiņu visi sauca par Veckungu. Šis vārds viņam piestāvēja. Viņš bija tāds nosvērts, mierīgs, ar visiem cilvēkiem laipns. Ļoti simpātisks. /A. Feldberga/

Nolemj attīstīt cūkkopību. Uzceļ vieglu, gaišu cūkkūti ar barības virtuvi. Šo rosību veicina Edmunda laulības ar Rideļu skolas pārzini Mildu Ziediņu 1928. gada maijā.

1930. gada septembrī nepilnu 59 gadu vecumā šo pasauli pamet Paulīne. Cits pēc cita sadzimst mazbērni: Rita Astrīda (1930.09.), Gaida Biruta (1932.03.) un Edmunds (1933.06.). Viņu laimei Kārlis Likažoku pagalmā iestāda ozolu un divas liepiņas.

Māja dēlam vēl nav pārrakstīta, Edmunds saimnieko ar ģenerālpilnvaru. Paklausot labākā drauga lūgumam, viņš paīrē tam vekseli par trīstūkstoš latiem. Jau pēc nedēļas vekselis nāk protestā. Ģāatbild žirantam. Edmunds izmisis — būs jāzaudē saimniecība! Šajā kritiskajā brīdī dēlam līdzās nostājas Kārlis: «Papīš teic, ka viņš to Likažok māj pa trīstūkstoš lat neatdos. Viņam vel i mežs!»

Kārlis Kristons 1932. gadā

Vasarsvētki Likažokos. 1943. gads

Toziem nocirta daļu meža, to — gar Lodu robežu. Uzpircējs sevišķi kāroja piecas lielas priedes mežmalā pie ceļa, bet vectētiņš tās neatdeva ne par kādu naudu. Manās acīs tās kļuva par Likažoku simbolu. Ja kādu gaidīja mājās, majestātiskās priedes ceļa galā ziemu un vasaru apliecināja: «Būs!»

1933. gada 6. februārī, līdzīgi kā Friča laikā, tiek slēgts dāvinājuma līgums starp tēvu un dēlu. Vecās mājas aizmugurē veidojas jaunās pamati. Milda grib augstus griestus un lielus logus.

1934. gada vasara mums, bērniem, ir interesanta. Ģaunās mājas stāva sliešanai izmanto vecās mājas stipros, simtgadīgos balķus, tādēļ visi dzīvo kur kurais. Mēs guļam dārza mājīnā, kur vectētiņa ēvelsols un lietkoki. Vēsākās naktīs tēvs kurina krāsniņu ar ēvelskaidām. Vēlāk celtniecībā piedalos arī es. Mēs ar vectētiņu drīvējam balķu spraugas ar baltajām sūnām viņš augstāk, es pa apakšu.

Norit klusa sacensība divu brālēnu starpā, jo jaunu māju ceļ arī Jānis Ezerkalns Čukņos. Skaistas iznāk abas: Čukņi saules krāsā ar stikla verandu, Likažoki gaiši pelēki ar baltiem stūriem un sešām baltām kolonnām uz trīsvirzienu lieveņa. Ideju tēvs noskatījis Mežgrēzās.

Kad māja pilnīgi pabeigta, — šķiet, 1936. gadā — Ģaņos notiek tās iesvētīšana un iedancošana. Viesojas viss Rideļu koris. Kad mani deļot līdz vectētiņš, atsaku: «Tu i vecs!» Tēvam tāpat. «Ar ko tad tu gribi deļot!» «A Lāč Ot!» Otis, protams, tādu knīpu nelūdza.

Kārļa Kristsona mazbērni:
Rīta (vidū), Gaida,
Edmunds, 1937. gads

Vectētiņš ir sabiedrīks, viņam patīk ciemi. Svētdienās caur mežu pa taku uz Mucniekiem, vismaz reizi gadā uz Ezermuižu pie krustdēļa Kārļa Ezerkalna un noteikti ik gadu uz Ķemeriem, pie brāļa Roberta.

Kārļa mūža pēdējie gadi pagāja jaunajā mājā ar Paulīnes pūra mēbelēm iekārtotā stūra kambarī. Viņa sarunu biedrs un uzticības persona biju es. Ganos mēs dzinām pēc brokastīm, līdz tam govīs ēda aplokā. Vectētiņam prāts, mums ar Boli tās kājas. Viņš man izstāstīja visus bībelstāstus un daudz ko par dzīvi.

Kādos Ziemassvētkos pie eglītes abi vectēvi teica runas. Milda atzina, ka Kārlim tā nav bijusi ne par matu sliktāka kā profesionālim — skolotājam Andrejam Ziedīnam.

Bija marta svētdiena 1939. gadā. Vectētiņš mūs vizināja ar virpuli ap dīķa vidū iesaldētu mietu. Vakarā virtuvē noliecies rādīja Serafīnai, kā pareizi tīra zivis, un — pakrita ar insultu. Pārbrauca tēvs un iecēla viņu gultā. Nākamā rītā ar skolas somu plecos iegāju viņa istabā. Vectētiņš skatījās asaru pilnām acīm. Vecais grāfs Lambsdorfs, tajā pat rītā uzzinājis par notikušo, noteicis: «Tad man ir jāiet,» paņēmis spieķi un tūlīt devies uz Līkažokiem. Par ko viņi abi runāja, nav zināms. Drīz nāca otrs insulta trieciens ar bezsamaņu.

No bērēm atceros sevi, laužoties cauri pavadītāju pūlim pie sava vectētiņa lielajā, ar eglītēm biezi izspraudītajā šķūnī. Zārks bija vaļā, sveces dega. Lavizīte (Dakstiņtante) stāvēja tuvu viņam sānos, bet abi Edmundi — galvgalī. Sāku histēriski raudāt, un mamma mani aizsūtīja mājās.

Spēlēja pūtēju orķestris. Mājas durvīs stāvot, aizvilkdamās elsoja Serafīna. Cauri pagalmam prom pa ceļu, garām godasardzē sastingušajām vectētiņa priedēm slīdēja bērū brauciens...

Liktenis Kārli pasargāja no tālākajām laikmeta kolīzijām, tāpat kā savulaik viņa māmiņu Grietu. Viņam nebija jāpieredz ne ceturtā mazbērņa zaudējums 1940. gada sākumā, ne Līkažoku nacionalizācija 1941. gada martā, ne viņa priežu nociršana, ne saimniecības ēku nokurināšana. Pagalmā vēl kuplo viņa stādītais ozols un divas liepas. Tās sargā vienīgo Līkažokos atlikušo dzīvojamo ēku, kurai balto kolonnu gan vairs nav.

1940. gada janvāris bija stindzinoši auksts. Trīs dienas veco puisīti baltajā zārciņā tēvs nesa klēpī. Aizņemtajā kapuvietā mazulītis palika viens pats. Pārējie guldīti 1. Meža kapos Rīgā: Edmunds seniors — 1967., Edmunds juniors — 1970., Milda — 1988. gadā.

***

Pirmā pasaules kara laikā smagi aizlauztais Kārļa zars tomēr atlaba. Šodien viņam aug astoņi mazmazbērni: Rūdolfs (1988.), Raita (1989.), Krišjānis (1989.), Annija (1992.), Elīza (1992.), Uldis (1997.) Pumpuri, Ēriks (2000.) un Imants (2001.) Kristsoni.

Viena no «liepiņām» — Gaida ir atgriezusies denacionalizētajos Līkažokos. Viņa īstenojusi savu slēptāko sapni, vēl nezinādama, cik senas senču paaudzes te dzīvojušas.

Kopā ar viņu jaunie, Lietišķās mākslas koledžā skolotie — dēls Andris (1967.), kokačīlnieks, vedekla Agita (1968.), dz. Dišlere (ar saknēm Kaivē), tekstilmāksliniece un trīs Engures vidusskolas skolēni — Rūdolfs, Raita, Elīza.

Dzīve sentēvu mājās turpinās ar citu uzvārdu — Pumpurs.

Vidējā māsa Lavīze Kristsons-Dakstiņš
(1863.18.08. — 1956.)

Grūtu mūžu pavadīju
Ar priecīgu padomiņu.
/Tautasdziesma/

Lavizīte pati un viņas mūžs ir citāds kā brāļiem un māsām. Citāds jau no dzimšanas.

Māte viņai izvēlējusies vārdu Elīza, bet tēvs ielicis savas mātes vārdu — Lavīze. Tātāk — kristības. Visi viņas krustvecāki ir kalpu kārtas. Tas it kā apzīmogo. Bet Lavizīte aug saulaina, labsirdīga, ir mātes mīlule, viņai līdzīga arī izskatā. Nešķirama ar brālīti Kārlēnu, labprāt auklē mazo māsiņu Emīlīti.

Apprecas vecākā māsa, karadienestā aiziet Kārlis, mājas pamet Jānis. Tagad Lavizīte ir vecākā. Precinieki brauc, bet viņa visiem atsaka, jo ir ieskatījusies mērsradnieka Indriķa Dakstiņa tumšzilajās acīs.

Kur viņi satikušies? Varbūt Indriķis, pēc amata skruderis, ir apšūvis Līkažoku vīriešus uz Minnas kāzām? Varbūt tas bijis kādos zaļumsvētkos?

Ģimene šīs laulības neatbalsta, bet Lavīze paliek uzticīga savai sirdij un vēlāk to māca saviem bērniem un mazbērniem.

Lavīze ar Indriķi dzīvo vaļinieku dzīvi. Katrs bērns piedzimst citās mājās: Emma Emīlija (1887.), Jānis (1889.), Anna (1892.), Marija (1894.). Lielajai

ģimenei arvien grūtāk atrast mājvietu. Tādēļ viņi apmetas Ķūļciemā, kur Indriķis uzceļ savu mājiņu. Šī vieta šķiet viņa raksturam piemērota.

Ķūļu ciems vecos laikos saukts par Ģala ciemu. Tā stāsta. Te bijis gals visiem ceļiem. Te patvērušies visi tie, kas citur nevarējuši vairs iverties. Jenākuši mežā, nocirtuši baļķus, cēlušī mājas, iekopuši zemi, nemaz neraizēdamies, kam tas viss pieder. Tie bijuši vareni vīri, tādi, kas kunģiem kaut kā sariebuši. Te viņiem bijusi sava pasaule.

IV. Veldre «Dzīve pie jūras»/

Lavīze Dakstiņa, dzimusi Kristons, Lavīzes meitas Marija un Emīlija

Ķūļciemā Lavīzei piedzimst abi jaunākie dēli — Indriķis Artūrs (1897.) un Kaspars Pauls (1900.). Kad Indriķi par dalību 1905. gada revolūcijā aizdzina katorgā uz Krieviju, Lavīze paliek viena ar sešiem bērniem un visus izaudzina lielus. Indriķis nepārnāk.

1915. gadā Lavīze visus bērnus izvada bēgļu gaitās, bet pati paliek Latvijā. Atgriežas četri vecākie. Jānis apmetas Ķūļciema mājiņā, bet meitas ar ģimenēm pēc vairākiem klejojumu gadiem nostabilizējas katra savā mājiņā. Annai un Heinriham Rožkalniem Jaunpļavu Stangās aug meita Erna (1921.), Marijai un Žanim Mūrniekiem turpat Kazupēs — dēls Augusts (1923). Vecākajai meitai Emīlijai bēgļu gaitas ir liktenīgas — tur viņa satiek vīru Jāni Liepiņu, kuram nupat mirusi pirmā sieva, atstādama divus mazgadīgus bērnus. Visi kopā viņi atgriežas Latvijā. Emīlija izaudzina veselus sešus: Valiju (1911.), Alfrēdu (1914.), Zentu (1919.), Loniju (1921.), Mildu (1925.) un Ādolfu (1929.). Viņi dzīvo Pēpās, Čukņos, Kalnupēs un beidzot savā mājiņā uz rentētas zemes — Gundegās, meža klajumiņā pie Rideļu-Ezermuižas ceļa. Ģimenes vecākie bērni agri sāk gājēju gaitas. 1939. gadā Liepiņi iegūst zemi Pirtslejās un apmetas divās istabās vecajā kalpu mājā.

Lavīze dzīvo pie Mūrniekiem un audzina mazdēlu. Augusts — augumā neliels, gaišs un labsirdīgs zēns — jau agri kļūst par vietējo muzikantu, jo labi spēlē ermoņikas. Viņa lēnā bojāeja pēc leģionā gūtajiem savainojumiem ir Lavīzes mūža lielākā sāpe pēc vīra Indriķa zaudējuma.

Liepiņu ģimene ap 1924. gadu. Stāv Valija un Alfrēds,
sēd Emīlija ar Loniju un Jānis ar Zentu

Savu saulaino dabu viņa nezaudē nekad un nodzīvo garu mūžu (93), pārspējot tēvu Frici. Tāpat kā viņš, pārdzīvo divus vecākos bērnus — Jāni un Emīliju. Sagaida desmit mazmazbērnu piedzimšanu. Tie ir Zentas dēli Jānis (1941.) un Dzintars (1944.) Gronski; Lonijas bērni Imants (1940.), Zenta (1941.) un Juris (1942.) Ģīļi un Jānis Reinsons (1954.); Mildas dēls Juris Sils (1949.) un Ernas dēli Aldis (1942.), Guntis (1944.) un Jānis (1951.) Riekstiņi. Vēlāk piedzims vēl pēdējais Lonijas un pieci Ādolfa Liepiņa bērni.

Lavīzes dēlu pēcnācēji aizklīduši svešumā, bet meitu dzimtas tālāk sazarojušas astoņpadsmit dažādos uzvārdos.

Jaunākā māsa Emīlija Kristsons-Minders

(1872. 30. 01. — 1947. 20. 09.)

Kā eglīte tautu meita,

Kā skujiņa valodiņa.

/Tautasdziesma/

Emīlija nāk pasaulē kā Kristsonu piektais bērns pēc deviņu gadu pārtraukuma. Viņa pieder pie gājputnu cilts un no Līkažokiem lido tieši uz Rīgu — šūt mācīties. Tur satiek amatnieku Kārli Minderu no Brizules, slaveno Minderu attālu radnieku. Ģimene meitu brīdina, ka viņam dzērāja slava, bet Emīlija atcērt: «Nekas, toties būs smuk bērni!»

Tā arī notiek. Piedzimst Erna, Jānis Valdemārs un pastarīte Tekla (1905.). 1925. gadā Emīlija kļūst atraitne. Trīsdesmito gadu sākumā Valdis ar māti atgriežas Brizulē.

... *Atceros viņa seju. Bija tāds smaidašs puisis, liels dancotājs. Viņš tinās ap Kalējemīņu, un draudzene Līna arī bija arvien tuvuumā. /A. Feldberga/*

Emīlija Kristons
20. gadsimta sākumā.

Minderu ģimene ap 1913. gadu. No kreisās: Emīlija,
Erna, Voldemārs, Kārlis, vidū — Tekla.

Valdis ar Emmiņu (Emīlija Leispole) apprecas, un viņiem piedzimst meitiņa Dzidra. Kara beigās abas aizbrauc emigrācijā. Valdis apprecas otrreiz ar Mariju Bērziņu. Piedzimst Gunārs un Ausma, bet ģimene atkal izjūk. Šķiršanās līga vajā visus Minderus — arī Teklu, Dzidru un Ausmu.

Emīlija mirst 1947. gadā 75 gadu vecumā, Brizulē.

Jaunākais brālis Roberts Kristons
(1875.27.10. — 1955.14.12.)

To vietīņu gan zināju,
Kur piedzimu, kur uzaugu.
/Tautasdziesma/

Robertam piedzimstot, vecākais brālis Jānis ir jau septiņpadsmit gadus vecs. Kad Kārlis iet dienestā, Robertam ir pieci gadiņi, kad pārnāk mājās — deviņpadsmit. Sākas abu brāļu draudzība. Tā ilgst visu mūžu un turpinās pēcnācējos. Dzīvodams citur — Tukumā un Ķemerose, Roberts uztur ciešas saites ar tēva mājām.

Apprec ķemernieci Mariju Dikmani. Viņiem piedzimst divi bērni — Rūdolfs (1909.) un Valija (1918.). Apgūtā rakstveža profesija Robertam nepatīk, viņš izmācās par galdnieku un namdari. Pēc 1. Pasaules kara desmit gadus vada Tukuma dzirnavas, tad atgriežas Ķemerose, atjauno savu karā nopostīto māju un uzceļ vēl otru Jaunķemerose. Dēls Rūdolfs apprecas ar Ķemeru otro skaistuli Lūciju Vanāgu un jūrnieku formas vietā apvelk dzelzceļnieku. Viņiem piedzimst meitiņa Ausma (1934.). Valija iziet par sievu

pie ķemernieka Pētera Postnieka, kurš vada nodaļu Armijas ekonomiskajā veikalā. Abas jaunās ģimenes pārceļas uz Rīgu.

1941. gada martā pēc Līkažoku nacionalizācijas Edmunds patveras pie tēvabrāļa Ķemeros un atrod tur darbu. Roberts pats strādā Rīgas Vagonu rūpnīcā pie liela un steidzama pasūtījuma: preču vagonos jāierīko divstāvu guļamlāvas, grīdā caurums, lodziņos restes. Strādnieki brīnās, kur ņems tik daudz arestantu.

Roberts Kristsons ar dēlu Rūdolfu 1938. gadā

Friča Kristsona jaunākā mazmeita Valija ar vīru Pēteri Postnieku Ziemassvētku gaidās, 1939. gadā

Roberts un Marija Kristsoni pēc 2. Pasaules kara Ezerniekos

Atbildi sniedz 14. jūnijs. Tagad mēs zinām — tas bija masveida izvešanu pirmais vilnis, kuram sekotu nākošie. Bet laiki atkal mainās, un jau jūlijā notiek mūsu otrā atgriešanās tēva mājās. Atceros pirmo gājieni no skolas uz turieni — četratā, trīs bērni un tēvs. Savās robežās atritinājām Latvijas karogu, nesām katrs pie viena stūra un mājas priekšā uzvilcām mastā...

Tad nāk 1944. gada rudens. Valija ar Pēteri grūtu sirdi izšķiras par emigrāciju. Lūcija ar Rūdi, kurš cietis no Gestapo, paliek Rīgā. Marija ar Robertu atbrauc uz Līkažokiem. Kad 1945. gada maijā, atjaunojot Zirgu un

mašīnu iznomāšanas punktu, viņus no turienes padzen, apmetas pie māsasdēla Kārļa Ezerkalna Ezermuižas saimniecības galā. Robertam jau pāri 70, tomēr viņš strādā gan pie gatera, gan galdniekdarbnīcā. Abi ar sievu palīdz Ezerkalniem saimniecībā. Nodzīvo tur kādus deviņus gadus. Apkārtņē viņu vēl atceras.

Pēdējais mūža sprīdis abiem vecākiem pāriet pie dēla Rīgā, Grīziņkalna dzīvoklī. Savu omulību un jautro prātu Roberts saglabā līdz savai pēdējai stundiņai, kura pienāk 80 gadu vecumā.

Viņa vienīgais mazmazdēls Armands Fišers ar sievu Inesi tagad ir jaun-saimnieks Ķeipenes Līčupēs, netālu no māsas Minnas mazmazdēla Dzintara Ezerkalna.

***

2003. gada 4. jūnijā Rideļu kapos bija lielas bēres. Ar valsts karogu segtā zārkā, valsts prezidentes sūtītu vainagu un līdzjūtības adresi, ar militāru godu izvadīja Latvijas brīvības cīņu dalībnieku Jāni Reinsonu (1901. — 2003.). Toreiz viņš apbalvots ar Lāčplēša ordeni¹ un zemes reformas laikā ieguvis īpašumā Cēres muižas centru.

Pēdējie vairāk kā 50 viņa mūža gadi pavadīti kopā ar otro sievu, mūsu dzimtas locekli Loniju, dzimušu Liepiņš. Izaudzināti astoņi bērni — pa trim no katra iepriekšējās laulības un divi savi dēli — Jānis un Miķelis. Simtajā dzimšanas dienā Reinsonu — slaidu un taisnu kā niedre — godināja Rīgā. Tur dāvātie ziedi aizņēma vai pusi autobusa...

Īpašums Cērē tagad atgūts. Plašajā mājā dzīvo Lonija Reinsone un pēcnācēji. Rideļu kapos Lonija ierīkojusi vietu savām abām — Reinsonu un Ģīļu ģimenēm.

---

¹ Apliecinājums par to laika gaitā pazudis, tādēļ atjaunotajā Latvijā ordenis viņam vairs neskaitījās

RIDEĻU VECSAIMNIECĪBAS

Ja, Dieviņi, mantu dodī,
Dod ar gudru padomiņu.

/Tautasdziesma/

Kad sākās zemes izpirkšana no muižas privātā īpašumā un atbildībā, daudzās Rideļu mājās nomainījās saimnieki. Cilvēki nevēlējās riskēt un iekrist parādos, jo bez tiem iztika retais. Viņi neticēja saviem spēkiem un baidījās strauji mainīt dzīvi. Veco dzimtu pēcteči izpirka tikai trīs mājas — Jostus, Poņas un Likažokus.

Iedzīvotāju maiņa vērojama ikreiz, kad mainās īpašuma formas. Nākošais vilnis bija divdesmitā gadsimta divdesmitie gadi, zemes reformas laiks. Ienāca jaunas ģimenes, bet daži vietējie, kuriem arī bija tiesības, zemi pieprasīt baidījās. Pēc 2. Pasaules kara iedzīvotāju maiņai vairāk bija politisks raksturs, tomēr arī tad īpašums — kolhozu veidā — spēlēja savu lomu.

Pašlaik, gadsimtu mijā, notiek tas pats. Nespēdami pielāgoties jaunajiem apstākļiem un krasi mainīt ierasto dzīvi pilsētā, daļa cilvēku atgūtos īpašumus pārdod. Par to nav ko brīnīties, ne arī kādam pārmet. Tā tas bijis senāk, un tā ir tagad. Vienīgais, ko varam — bijušo piepulcēt kultūrvēsturei.

Lodes

Lodes būvētas piekalnē. Lejup uz dzirnezera pusi stiepās ābeļdārzs, otrpus olnīcai Vecezers virzienā — Lodu lepnums, plūmju dārzs. Kalna galā — sena rija, no tās plašs skats uz dienvidiem. Lejas pļava turpinājās līdz muižai.

Likažoku pusē spīgoja Vecezers ar brūnu mīkstu ūdeni. No pirtiņas līdz tam varēja aiziet pa ligojošu kāršu klāju. Cauri krūmājam taisna taka veda uz kaimiņiem. Jāņu laikā šur tur biežoknī redzēja spīdam naktsvijoles.

Pati māja un milzīgā, vēlāk jau ar baļķi atstutētā liepa pagalmā ļoti senas. Tās noteikti tur jau bija, kad Lodēs ieradās jaunie saimnieki — Jēkabs Rorbahs (32) ar sievu Plūksnu Anniņu (17).

Jēkabs dzimis 1844. gadā Grenčos. Vēlāk Rorbahi bija rentnieki Mazbrizulē. Engures baznīcas grāmatā kā Lodu saimnieks viņš pirmoreiz minēts 1876. gadā.

Anniņa dzimusi 1859. gadā Strutelē, šķiet, muižas kalpotāja ģimenē, jo nevainojami pārvalda vācu valodu un ļoti grib būt vāciete. 1879. gadā viņa spēj pārliecināt Engures mācītāju: viņas pirmā bērna kristību ieraksts sastādīts vāciski un pati nodēvēta par «Ehefrau». Rozā spicēs ģērbtajai meitenītei reģistrēti četri (!) vārdi — Julie Malvine Elfride Rosalie — un četri krustvecāki: Līvmuižas saimnieks Miķelis Dišlers ar sievu Mariju, dēlu Fridrihu un meitu Trīni.

Nākošos desmit gados Anniņai piedzimst septiņi bērni: Karoline Lucie (1880.), Hanss Roberts (1883.), Marie Elize (1885.), Johans Pēteris (1887.),

Johans Vilhelms Augusts (1888.), Šarlote Minna (1890.) un Anete Ella (1891.). Vecākais dēls Hanss 5 gadu vecumā mirst.

Jau vēlos trīsdesmitos viņa dzemdē vēl trīs meitiņas. Divas nenodzīvo ne mēnesi, viena — Lūcija Marija Ženija (1897.) — izaug.

Annas Rorbahas liktenis ir smags: vienpadsmit dzemdības, iedzērājs vīrs, daudzu bērnu zaudējums. Bez jau pieminētajiem trīs mazajiem 16 gadu vecumā no difterijas mirst Rorbahu otrā meita Karolīne. Ģimeni piemeklē arī dilonis. Ar to 1909. gadā 65 gadu vecumā mirst pats Jēkabs Rorbahs, bet 1920. gadā meita Šarlote, kurai 30.

Pats traģiskākais tomēr ir pirmā bērna — Jūliņas liktenis. Viņai aptumšojas prāts. Iemeslu neviens vairs nevar pateikt, bet tas noticis jaunībā, jo pēc tēva nāves māju manto nevis viņa, bet nākamā izdzīvojusī — 25 gadus vecā Marija (1885. — 1979.), kura apprecas ar desmit gadus vecāko Oto Miezi (1875. — 1944.). Turpmāk Lodēs ir šis uzvārds.

Pēcnācēji nezina arī to, kas noticis ar abiem brāļiem Pēteri un Johanu. Varbūt viņi devušies no mājas prom uz Krieviju vai Ameriku, varbūt pazuduši karā. Lodēs apgrozās vairs tikai divas Marijas māsas — par viņu 6 gadus jaunākā Ella un 12 gadus jaunākā Lūcija.

Anetes Ellas Rorbahas kāzas ar Frici Rozenfeldu 1912. gada maijā Lodēs. Vieta izskatās kā Vecezers mežmala, šķiet, izvēlēta tumšāka fona dēļ. Sēd kreisajā stūrī vidū — Marija Mieziš, Lodu jaunā saimniece, labajā stūrī jaunākais — Oto Mieziš, viņas vīrs. Sēd uz sola pirmā no kreisās vecā Lodu saimniece Anna Rorbaha, otrā pa labi no ligavas jaunākā māsiņa Lūcija Rorbaha. Jādomā, ka fotogrāfijā ir arī pārējie trīs dzīvie Anniņas bērni — meita Šarlote Minna (varbūt stāv pirmā no kreisās) un abi dēli (varbūt līdzās Marijai). Jūliņas nav

1912. gadā Ella apprecas ar Frici Rozenfeldu, bet Miežiem piedzimst dēls Johans Valdemārs. 1914. gadā viņam pievienojas māsiņa Lūcija. Vecā saimiece ar Jūliņu pāriet dzīvot pretistabā.

Jūliņa bija labsirdīga, strādīga un liela dziedātāja. Viņas balsi no ganiem dzirdēja pāri ezeram dzirnavās. Par viņas nelaimi runāja dažādi. Mans vectēvs teica — tas tādēļ, ka māte situsi pa galvu. Teica arī — vainīga nelaimīga mīlestība. Varbūt abi iemesli kopā — mīlestības dēļ māte sita... Lēkmju reizēs viņa sagrieza garas bērza vicas un, tās pa zemi vilkdama, staigāja pa mājām, katrā vienu atstādama. Runāja ātri un nesaprotami, bet varēja nojaust, ka rīkste domāta viņas mātes pārmācīšanai. Jūliņai bija dēls Ludvigs, kura dzīve izveidojās normāla. Viņš Rīgā apprecējās, mazā meitiņa Olita vasarās ciemojās Lodēs. Viņa ir tā pati māksliniece keramiķe Olita Āboliņa, kura Latvijā kļuva pazīstama ar savu sīkplastiku.

Anniņas jaunākā meita Lūcija, precēta ar Rīgas lombarda galveno grāmatvedi Geski, dzīvoja Rīgā. Viņai divi bērni — Ilgvars un Aelita.

Pēc divdesmit pieciem gadiem — Valda Mieža un Līnas Rozenšteins kāzas. Sēd no kreisās: Ella ar vīru Rozenfeldu, Lūcite ar vīru Geski, tālāk pa labi no vedējta Marija ar vīru Miezi, līgavas vecāki Rozenšteini. Priekšplānā zālītē sēd no labās Jūliņa un bērnu kompānija: Augusts (Bēzrs), Edgars (Rozenšteins), Ritiņa (Kristšone), Anniņa (Lormane), Aelita (ar bizēm), vairāk uz priekšu — Olita un Valdiņš (Lormanis). Rīdeļu Lodēs, pirmajos Vasarsvētkos 1937. gada 16. maijā

Aelita bija mana Rīgas draudzene. Mācījās 3. ģimnāzijā un sūtīja man vēstules uz tik skaista papīra, kādu vēlāk vairs nekad neesmu redzējusi. Reiz mēs abas gājām pie

Lormaņu Anniņas uz vārdadienu. Lita nesa puķes, es tikai bumbierus, par ko biju ļoti nelaimīga. Citu viesu Anniņai nebija, un neviena no mums līgā nezināja, ko tādās vārdadienās dara.

1944. gadā Geskes aizbrauca uz Vāciju, bet vēlāk uz Ameriku.

Lūcija Mize, precēta Vīnšteina, ar omulīgo vīru Augustu savu bezbērnu mūžu nodzīvoja Rīgā, Torņakalna dzīvoklītī. Valdis palika Lodēs.

Lodu vecā māja izloloja vēl vienu Miežu paaudzi, par kuru būs atsevišķs stāsts.

Lodu saimniece Marija Miezis savu vīru apbedīja jau 1944. gadā. Kad jaunie pārcēlās uz Tukuma pievārti, viņa palika Lodēs viena ar lopiņiem, kuru skaits pakāpeniski saruka līdz sunītim un kaķītim. Pati dzīvoja vienā kambarī, otru turēja Valdim. Ja kāds piedāvāja mītnieku, atbildēja: «Le tik nāk un dzīve, kure kakte grib.»

Agrāk lielstabā tiešām kakti bija nožogoti ar širmjiem un apdzīvoti. Vienā mita vecās Lodenes māsa Šarlote. Abas reizēm sarunājas vāciski.

Marija turējās pie savām mājām, kamēr vien spēja kājās nostāvēt. 94 gadu vecumā viņu izvadīja no Lodēm uz Rideļu kapiem. Vietā stājās 67 gadus vecais dēls Valdis.

Lodu māju senatnīgums, klusā, skaistā apkārtnē un ūdeņi saistīja dzejnieci Māru Zālīti. Astoņdesmito gadu vidū viņa ar ģimeni vasarā te vairākkārt atpūtās, pat vēlējās šo māju pirkt.

Josti

Viena no trim mājām, kuras izpirka iepriekšējie saimnieki. Vecais Josts — Pēteris Pētersons (1828. — 1914.) nodzīvoja garu mūžu — 86 gadus. Viņi abi ar jaunības draugu — veco Likažoku Frici Kristsonu pa trešdienām esot braukuši viens pie otra kārtis spēlēt...

Stūrmanis Vilis Zauermanis arī pēc kāzām ar Emīliju Pētersoni līdz pat 1. Pasaules karam gāja jūrā un uzkalpoja līdz kapteinim. Turīgs vīrs būdams, viņš izpirka divas vecsaimniecības — Jostus un Kalngīgas. Zauermaņiem piedzima seši bērni, piecas meitas: Lībe (1888.), Anna Lūcija (1892.), Vilhelmīne Otīlija (1894.), Emelīne Marta (1900.), Ērika Milda (1904.) un viens dēls Ādolfs Konstantīns (1896.). Par viņu likteņiem vēstulē stāsta Viļa Zauermaņa mazdēls Visvaldis Auseklis:

«Par tādu Zauermaņu meitu Lību man nav ne jausmas. Neesmu dzirdējis neko. Vecākā meita Anna aizprecējās uz Tukumu, vīrs Alfons Ekmanis bija grāmatveikalīņa īpašnieks. Vilhelmīne, mana mamma, apprecējās ar Rūdolfu Ausekli (1900.), kurš toreiz Jostos strādāja par puisi. Vecāstēvs jaunajam pārim uzdāvāja Kalngīgas. Marta apprecējās ar Engures pagasta skrīveri Oškalnu. Viņa bija Engures pasta un telefona centrāles vadītāja. Visjaunākā — Ērika, mana

krustmāte, bija skolotāja Pūrē, precējusies ar lauksaimnieku Edgaru Bergmani. Vēlāk viņi uzvārdu latviskoja — Kalnējs. Abi bija aizsargi, sabiedriski aktīvi, viņš, laikam, Pūres aizsargu priekšnieks.»

Kapteiņa Zauermaņa un Emīlijas, dzimušas Pētersons, zelta kāzas 1938. gadā. Sēd pa labi no jubilāriem Jostu saimnieki — dēls Ādolfs ar sievu Annu, dzimušu Gailis, un dēliem Andreju un Pēteri. Pa kreisi — Kalngīgu saimnieki — meita Vilhelmīne ar vīru Rūdolfu Ausekli un dēliem Visvaldi un Gunāru. Stāv no kreisās: meita Anna ar vīru Alfonu Ekmani un diviem bērniem, meita Marta ar vīru Ernestu Oškalmu un diviem dēliem, meita Ērika ar vīru Edgaru Bergmani un meitu Birutu (pie loga). Izskats gandrīz kā Zītaru dzimtai, pat uzvārds sākas ar to pašu burtu...

Kapteiņa Zauermaņa kuplais pēcnācēju pulks redzams viņa zelta kāzu bildē 1938. gadā. Četrdesmito gadu pārmaiņas dzimtu izklīdina. Visvaldis Auseklis:

«Kalnēju ģimene 1941. gada 14. jūnijā tika izsūtīta. Viņš nomira lēģerī, bet viņa ar meitu nonāca Jamalu-Ņencu nacionālajā apvidū. Sākumā strādāja mežā, vēlāk skolā. Abas atgriezās Latvijā. Anna un Marta ar ģimenēm 1944. gada rudenī izbrauca uz Vāciju. Pēc tam Marta bija Zviedrijā, vēlāk Kanādā, bet Anna nonāca ASV. Abas ir mirušas. No bērniem dzīvs vēl tikai Laimonis Oškalmis Kanādā.

Visi Zauermaņu bērni bija skoloti: divas meitas beidza Tukuma pilsētas skolu, mana mamma — Jūles Rozenbergas privāto saimnieču skolu Tukumā, bet Ērika studēja franču valodu un matemātiku Universitātē. Beigusi nav. Viņas

meita Biruta neklātienē beidza matemātikas fakultāti Daugavpilī un ir bērnu bieds Talsu vidusskolā.

Jostos saimniekoja Viļa Zauermaņa dēls Ādolfs. Viņš apprecēja kalponi Annu Gaili no Engures, bija divi dēli — Andrejs un Pēteris. Vecie saimnieki 1945. gadā nomira, bet Ādolfs pēc filtrācijas pakārās. Vēlāk kaut kādu naudas pārpratumu dēļ, tādu pat ceļu aizgāja viens no dēliem — Pēteris. Anna kaut kā kūlās, apprecējās atkal, bet vīrs nomira. Andrejs izstudēja par elektroinženieri un paņēma māti pie sevis Bauskas pusē. Nu jau mirusi arī viņa.»

Ērika bija vienos gados ar manu mammu, ciemojās pie mums skolā un arī pēc Sibīrijas Rīgā. Viņa bija kalsna, kustīga un enerģiska. Ziemeļos palikušie draugi viņai sūtīja briezādas zābaciņus, viens pāris tika arī mums. Tie bija ar īsu spalvu iekš- un ārpusē, silti kā krāsniņa. Mūsu vēsajā istabā tos nēsājām uz maiņām.

Ar stabiņiem un ķēdēm norobežotā Jostu kapu vieta Rideļos ilgi stāvēja tukša, jo vecie saimnieki nodzīvoja garu mūžu. Tā strauji pildījās tūlīt pēc kara. Kapakmeņos rakstīts:

Emīlija Zauermane (1865. — 1945.)

Vilis Zauermanis (1860. — 1945.)

Ādolfs Zauermanis (1896. — 1945.)

Pēteris Zauermanis (1936. — 1972.)

Piektais — mātes Annas kaps pagaidām bez uzraksta.

Kalnģīgas

Esam pakāpušies Kalnģīgu kalnā un lūkojamies apkārt tur dzimušā Visvalža Ausekļa acīm:

«Apkārtne jau bija tīri smuka: no kalna lejā uz birzi, dienvidu nogāzē — dārzs. Tālāk Lejģīgas, bērzi, vectēva Zauermaņa stādītie ozoli un liepas. Rietumos — Pūcu bērzi, Pakalniņu mājas, tālumā — Dzirciema kalnu apaugums, Lamiņu vējeņu galva, Dzirciema baznīcas torņa smaile. Tālāk uz ziemeļiem Krustkalni, Pūcas, caur Cepļukalna priedēm Rideļu muižas čukurs. Aiz tā redzams mežs, kapsētas stūris, pašos ziemeļos — Poņas. Austrumos — atkal mežs, tālumā Mazbrizules jumti. Loka noslēgumā — Totas.

No ēkām — dzīvojamā māja, klēts ar zirgu stalli, govju un aitu kūts ar sienu un salmu galu, vecā rija, jaunais šķūnis, nostāk — vēl divi šķūņi. 1937. gadā uzcēla jaunu dižu kūti. Lasīja «Brīvo Zemi», lauksaimniecības žurnālus, klausījās lauksaimnieku pusstundu. Vienmēr kaut ko uzlaboja — izkopa govju ganāmpulku, pīrka sugas aitas, ķēvi lecināja Oktē. Sāka sēt zālājus sienam, lietot mākslīgos mēslus, pamazām sagādāja visas zirgvilkmes mašīnas. Bija desmit govīs, 3 zirgi un kumeļš. Uz tirgu veda sivēnus, labā gadā — dzeltenās plūmes. Cūkas — «Bekona eksportam», labību — valsts iepirkumā, bet pašu galveno produkciju — pienu — Rindzeles pienotavai.

Kalnģīgu saimnieki
Vilhelmīne un
Rūdolfis Ausekļi

Strādāja paši, viens puisis un viena meita — ilggadīgā Marija Jansone. Katram bija savi uzdevumi, arī mums ar brāli Gunāru (1926.) jau no mazotnes — slaucīt putekļus, liet puķes, nest malku, lasīt dārza ražu. No 1937. gada katrs pa dienai gājām ganos. Vēlāk Gunāru lika pie lielākiem darbiem un ganos gāju tikai es. Man bija jāslauc arī govīs. Pamazām jau gāja uz augšu, bet tad nāca 1940. gads un karš. Vācu laikā jau vēl cerēja, bet tad visas cerības paputēja.»

Pēc kara Ausekļu dēli aizgāja pasaulē — Visvaldis tālās skolās, Gunārs — armijā. Pēc tam viņš palika Rīgā, strādāja ugunsdzēsībā, vēlāk — gāzes dienestā.

1950. gadā 56 gadu vecumā nomira māte Vilhelmīne Ausekle. Pēc pieciem gadiem tēvs izveidoja jaunu ģimeni, piedzima meita Rasma Ausekle (1956.). Rūdolfis Auseklis un vecākais dēls Gunārs nomira abi vienā gadā, 1988. Gunāram palika meita Indra. Tagad Kalnģīgas pieder Rasmai Auseklei.

Lejģīgas

Šajā mājā jau diezgan sen parādās Kāpostu uzvārds. Tas izlasīts pussabirzušajā Rideļu muižas dvēseļu revīzijas sarakstā, kurš vēlāk arhīvā vairs nebija pieejams.

1864. gada 22. janvārī Rindzeles-Rideļu pagasta tiesas vecākais Vilis Kalnozols ar trim uzvilktiem krustiem paraksta vietā un pagasta skrīveris Deringers apliecināja, ka «Brižules pagasta tiesa šī paša mēneša 17. datumā izdevusi apliecinību pie Brižules piederīgam neprecētam puisim Fēkabam Kāpostam, kas no 1864. gada Turģiem satīgtis par saimnieku Lejasģīgu mājās un līdz ar to tiek pierakstīts pie Rideļu zemnieku pagasta.»¹
/J. Dišlere/

V. Auseklis: «Lejģīgās, cik atminos, saimniekoja Reinis Kāposts, liels prātvēders bez ģimenes. Par kalpiem strādāja precēts pāris Legzdiņi. Tiem bija

vientiesīgs dēls Reinis un meita Emma. Kāposts Emmu visādi lutināja, rīkoja viņai lielas iesvētības (1933. gadā) un beigās novēlēja māju.

Avīzes Lejģīgās lasīja maz, laikam tikai «Tukuma Balsi». Emmu apprecēja viens no Totu dēliem — Arvīds Grīnbergs. Viņiem dēls Helmūts un meita Vera.»

Helmūts ar sievu Gaidu dzīvo Lejģīgās, viņiem meita Guna un divi mazbērni — Eva un Mareks. Vera, precēta Lasmane, ar ģimeni dzīvo Tukumā.

Turpat aiz Lejģīgu gravas kalnā ir kāda ar Rideļiem cieši saistīta Brizules māja, kuru gribas pieminēt.

Divas Emmas Grīnbergas, vecā Totas vedeklas: pa labi Lejģīgu saimniece, pa kreisi — agrākā Emma Lācis

Totas

V. Brūvere: «Tagad par tiem Grīnbergiem. Viņi bija trīs dēli — Žanis, Rūdolfs un Arvīds un viena meita — Paulīne. Dzīvoja visi tēva mājās Totās kā vecsaimnieka bērni. Vecais Tota bija lustīgs uzdzīvotājs, mājās maz strādāja, bet bieži brauca uz Tukumu. Aizņēmās naudu no sava māsasvīra Vismaņa, kurš bija skolotājs Tukumā. Tā tas gāja diezgan ilgi, kamēr svainis, naudu nesagaidījis, tiesas ceļā māju atņēma. Grīnbergiem viņš atstāja 2.2 hektāru zemes vienā saimniecības malā, kalnā. Tur tad nu 1938. gadā sāka būvēties. Mans tēvs palīdzēja savam znotam Rūdolfam ar Emmu uzcelt mājiņu «Vērpėjus», kuru

Bēres Totās

Rūdolfs vēlāk paplašināja. Žanis uztaisīja māju netālu, un vecais Tota arī — tādu mazu būdu. Arvīds izmācījās Rīgā par miesnieku, bet, aprēķinājis, ka izdevīgāk būt saimniekam, noprecēja Lejģīgu Emmu. Rūdolfs ar Žani iegādājās kuļmašīnas komplektu un kūla saimniekiem labību plašā apkārtnē.»

Pazīnu visus trīs brašos Totu dēlus — skaistulis Arvīds, brašulis Rūdis un savdabīgais Žanis. Tajos gados pie mums atnāca deja fokstrots, jeb šiberis. Šiberēšanā neviens ar Totu Žani sacensties nevarēja. Kā sāka vienā mūsu zāles galā, tā ar trīs soļiem bija aizšiberējis līdz otram galam. Arī viņu māsa Paulīna bija skaista, glezna.

/A. Feldberga/

Arī Žanis apprecēja rideļnieci — Purnu Līnu. Vēlāk, kad Totu jaunie īpašnieki aizbrauca bēgļu gaitās un māja palika tukša, viņi dzīvoja Totās ar savu kuplo bērnu pulku — sešiem dēliem (Jānis, Rūdolfs, Aivars, Zilgars, Normunds, Ziedonis) un meitu Silviju. Tagad Totas pārdotas.

Pūcas

Pūcu agrākā saimniece, atraitne ar četriem 2 — 14 gadus veciem bērniem, Minna Kānberga pēc vīra nāves 1873. gadā par māju izpirkšanu vairs domāt nevarēja. Pūcas nopirka Augusts un Berta Roziši, visticamāk 1887. gadā, kad Augustam bija 34 un Bertai 30 gadi.

Viņiem jau ir četri bērni — Emīlija, Anna (1880), Augusts juniors (1882.) un Rūdolfs. Nākošais dēliņš Kārlis Jūliuss nomirst 3 gadu vecumā 1891. gadā. Divi jaunākie — dēls Fricis Roberts (1894.) un meita Matilde Šarlotte Vilhelmīne (1898.) — piedzimst Pūcās, kad māte jau attiecīgi 37 un 41 gadu veca.

Vecākais no dēliem — Augusts — ir mājas mantinieks, otrs — Rūdolfs, pazīstams 1905. gada revolūcijas cīnītājs, tādēļ emigrējis uz Ameriku. Tur ātri iedzīvojies, izsaucis pie sevis sievu Lizeti un kļuvis bagāts vīrs. Trūcis tikai pēcnācēju. Trīsdesmito gadu sākumā viņš atbraucis apciemot radniekus un sarunāt sev audzībērnus. Viņam par godu Pūcās rīkotas lielas dzīres ar pūtēju orķestri, uz kurām, kā atceras A. Feldberga, «aicināti visi». Radi sabraukuši kuplā skaitā, bet neviens no bērniem nav gribējis uz Ameriku braukt. Rīgā uz kuģa viņš atkal uzkāpis viens pats.

Visas meitas precētas tepat Latvijā. Annai Rutkis divas meitas — Emīlija un Elza, Matildei Kaugurai arī divas — Ilga un Mirdza, kura pašlaik ir vienīgā vecākās paaudzes radniece. Emīlijai divas laulības, pieci bērni un plaši sakuplojis pēcnācēju pulks (par to turpmāk!).

Fricis kara laikā bijis strēlniekos un atgriezies mājās, bet drīz miris ar tuberkulozi. Pie viņa zārka kristīta meitiņa Gaida.

Šis notikums rideļniekus dziļi aizkustināja, par to man mazai stāstīja vecaistēvs. Frici Roziša kapa plāksnē iegravēto pantu es bērniībā zināju no galvas:

«Mīļa paņņ, saldu dusu
 Navēlu tev kapsētā.
 Savā sirsniņā es kļusu
 Turēšu tev' piemiņā.»

Jaunais saimnieks Augusts ilgi — līdz 1920. gadam nodzīvoja vecpuišī. Toreiz 1. februārī Balgales baznīcā laulāja divus pārus: Kaplāšu saimnieku, 33 gadus veco atraitni Kārli Lipstu ar Čukņu mežsarga jaunāko meitu Lūciju Amildu Ezerkalns (24) un Pūcu saimnieku, 38 gadus veco Augustu Rozīti ar jūrmalnieci Mariju Kušķevicu (26). Baznīcēniem bija ko apbrīnot abas izcili skaistās ligavas.

1922. gadā Augustam un Marijai piedzimst dēls Rūdolfs Gotfrīds, Rozīšu dzimtas vienīgais turpinātājs. Šo prieku piedzīvo arī vecvecāki. Augusts se-

Viesības Pūcās par godu amerikāņim ap 1932. gadu.

Sēd sirmā Berta Rozīte un pieci viņas bērni ar dzīvesbiedriem: no labās — Emīlija ar Jāni Rēvaldu, Anna ar Gotfrīdu Rutki, Augusts ar sievu Mariju, Rūdolfs, māte, Matilde ar Jāni Kauguru un Ilgu klēpī, pēdējais — kaimiņš, Lejģīgu saimnieks Reinis Kāposts.

Stāv: pirmajā rindā mazbērni: no labās — Lina Rēvalds, Zelma Paegle, nezināms, Emīlija Zanders ar vīru Jāni, Elga Kalve ar Mirdzu klēpī, Antonija Bite, Gaida Rozīte, kaimiņi Kārkliņi un pagasta kārtībnieks;

otrajā rindā no kreisās — Poņu saimnieks Georgs Jēkabsons, vecais Berķis, mazznoti Jēkabs Bite un Roberts Kalve, nezināms, mazdēls Fricis Rēvalds un divas dienestmeitas.

Trešajā rindā muzikanti, starp viņiem trešais no kreisās — vecais Likažoks Kārlis Kristsons, trešais no labās — dienestpuišis Alfrēds Liepiņš; priekšplānā zālītē no kreisās sēd mazmazdēls Kārlis Bite, mazdēls Rūdolfs Rozītis, kaimiņš Georgs Kārkliņš, mazmazdēli Arnolds un Raimonds Paegli

niors mirst 1928. gadā 75 gadu vecumā. Juniors līdz savām sudrabkājām nenodzīvo. Nesasniedzams pat pilnus sešdesmit, viņš atstāj šo pasauli 1941. gadā. Rūdolfam nepilnos deviņpadsmit gados jāuzņemas saimnieka rūpes.

1945. gadā viņš pārved mājās jauno saimnieci — divdesmitgadīgo Lormaņu Anniņu. Vecāmāte Berta piedzīvo ne tikai mazdēla kāzas, bet sagaida arī mazmazdēlu Valdi (1946.). Viņa mirst 90 gadu vecumā 1947. gadā.

Otras Valda vecvecmāmiņas Jūlijas Kuškevicās mūža nogale ir traģiska. 1949. gada 25. martā viņu 82 gadu vecumā kopā ar Rūdolfu, Annu, Mariju un Valdi Rozišiem no Pūcām izved uz Sibīriju. Viņas kaps paliek tur.

«Pēc tās izvešanas jutāmiēs briesmīgi. Otrā vakarā Ozolkalnos varēja dzirdēt, kā Pūcās gaudoja suns...»

Bet tad aprīlī nāca tā kolhozu dibināšana, bēdas par lopīņiem, par zirgu mocīšanu. Arī pašiem bija smagi jāstrādā: ar rokām jāslauc 15 govīs, jābaro jaunlopi, ik trešā dienā ganos jāiet, pašiem lopi, bērni — nu gatavā Sibīrija arī.» /V. Būvere/

«Toreiz domāja, ka mazus un vecus neņems. Mēs vairākas nakts slēpāmies mežā, bet pusgadu veco māsu un vecmāti atstājām mājā. Vēlāk uzzinājām, ka ņemti visi...» /Eduīns Miezis/

1954. gada Jāņos Sibīrijā Rozišiem piedzimst otrs dēls Jānis. Pēc atgriešanās viņi var apmesties savās iztukšotajās Pūcās. 1958. gadā piedzimst Andrejs. Nedaudz vēlāk, 1962. gadā, 68 gadu vecumā nomirst vecmāmiņa Marija Rozīte.

Marta mēnesis Rozišu dzimtai bijis liktenīgi nežēlīgs jau trīs reizes — 1949., 1975. un 1980. gadā. 1975. gadā pēkšņi pārtrūka tikai 50 gadus vecās Annas Rozītes dzīves pavediens. Trīs dēlu māte mira gandrīz kā tautasdziesmā — «maizi mīcīdama». Bet 1980. gadā Pūcas izpostīja ugunsgrēks. Tās uzceltas no jauna.

Rūdolfš Rozītis nodzīvoja vēl 25 gadus un pieredzēja gadu tūkstošu miju. Viņš aizgāja viņšaulē 2000. gada beigās ar pārliecību, ka tēvutēvu dzīto vagu dēli turpinās.

Jānis Rozītis precējies ar Skaidrīti Ozolu, pēckara «iesaukuma» rideļnieci. Kopā ar savu vecāko dēlu Ritvaru viņi dzīvo Rideļu Smilškalnos un kopj zemi. Jānim lauksaimniecības inženiera-mehāniķa diploms un ilga prakse agrākajā Sēmes sovhozā. Viņš bija šīs saimniecības pēdējais vadītājs. Skaidrīte bija Rideļu pārstāve Sēmes pagasta administrācijā — ilggadīga ciema, vēlāk pagasta sekretāre. Ģimenē vēl pēdējā kursa studente Dace un skolēns Andris.

Andrejs Rozītis, meliorācijas inženieris un darbu vadītājs, tagad arī SIA «Meliorceltnieks» līdzīpašnieks, ar sievu Silviju dzīvo Pūcās, apsaimniekodams senču zemi. Arī viņiem trīs bērni — studenti Inese un Jānis, skolēns Mārtiņš.

Vecākais dēls Valdis, ilggadīgs Tukuma Lauktechnikas galvenais enerģētiķis, ar sievu Natāliju un dēlu Normundu dzīvo Tukumā. Rozišu dzimta turpinās.

Poņas

Poņas, kā iepriekš stāstīts, ar citu uzvārdu turpinājās Kānbergu dzimta Rideļos. Lizei un Kārlim Jēkabsoniem baznīcgrāmatā registrētas divas meitas: Vilhelmine Marie (1884.) un Jūlija Irma (1888.). Bijusi vēl trešā meita Emīlija un divi dēli — Georgs un Pauls. Pirmajām divām meitām pūra tiesa atmērita no Poņu zemes, Marijai Blumbergai — Druvas un Irmāi Kārklīnai — Mežmaļi. Georgs palicis Poņās par saimnieku, kuram jāizmaksā daļas Emīlijai un Paulim. Jau krietni gados viņš apprecēja padzīvojušo Annu Šteinbergu, tautā sauktu par Grāfannu. Viņa bija ilggadīga grāfu Lambsdorfu kalpotāja — tā kā istabmeita, tā kā ķēkša.

Apbrīnojamā kārtā ir saglabājusies Annas līguma grāmatiņa, slēgta ar grāfu Lambsdorfu uz 1935. / 36. gadu (no Jurgiem līdz Jurgiem). Viņas pienākumos ietilpst visi mājas darbi: «vārīšana, cūku kopšana, piena kannas tīrīšana un istabas uzturēt kārtībā.» Par to viņai pienākas: «trijas aitas tiek izturētas pa ziemu, dzīvojamā telpa un uzturs darba devēja un par brīvu» un alga 260 lati gadā.

Līguma grāmatiņa formā apstiprināta.
Rīga, 1932. g. 10. martā.
Tautas tieslietu ministri K. Zariņš
Sociālo ministru K. Zariņš
Darba ministriņe, deputāte direktora P. Pora

Līguma grāmatiņa.
I daļa: Līguma noteikumi.

1. Darba devēja vārds, tēva vārds un uzvārds:
Anna Šteinberga
Jonas Jansons
Alksandru d.

2. Darba vieta (cilvēka, acriņķis, pagasis, māja)
u. t. l. j.:
Grāfanna apr.
Engures pag.
Pūslu m.

3. Darba pienājamā vārds, tēva vārds un uzvārds:
Anna Šteinberga

— 17 —

Algas rēķins.

s a p ē m u		Sagādājuma parāsts	
Neturējuma stāvoklis	La		Sant.
—	21	50	A Šteinberga
—	60	—	A Šteinberga
—	20	—	A Šteinberga
—	20	—	A Šteinberga
—	100	—	A Šteinberga
20x	1	15	
	37	55	
	260		A Šteinberga

Grāfannas
līguma
grāmatiņa

Annai atceros labi — gan sakarā ar jau pieminēto ūdenspumpi, gan viņas istabiņā, pūru izrādot. Tur bija pasakaini skaisti cimdi! Pēc kāzām viņa pazuda no redzesloka, jo Poņu ļaudis dzīvoja noslēgti.

V. Brūvere: «Bērnu viņiem nebija un grūti gāja, kamēr izmaksāja tās daļas. Kad Žoržs nomira, Annai gadījās viens cits. Tas arī nomira, un Anna sametās dzīvot kopā ar bijušo Kalnģīgu kalponi Mariju Jansoni. Abas reizē gāja uz veikalu, viena labāk dzirdēja, otra vēl redzēja. Tad nomira arī Marija. Mūža nogali Anna pavadīja Raudas pansionātā. Apbedīta Rideļu kapos.»

Radi Poņas pārdevuši.

Purnas

Purnu gruntnieki zemes izpirkšanas laikā bija Bērtulis un Anna Rēvaldi. Nav izslēgts, ka šī Anna ir Kānbergu jaunākā meita, dzimusi 1856. gadā, un Bērtulis — iegātnis, kaut pagaidām tam nekāda apstiprinājuma nav. Viņiem 1876. gadā piedzima meita Līna Ģertrūde, bet 1880. gadā dēls Kārlis. Par zēna pirmo krusttēvu aicināts Poņu saimnieks Kārlis Jēkabsons (Purnu saimnieces māsasvīrs?). Pēc tam piedzimst vēl divi dēli — Jānis (?) un Vilis (1884.)

Purnas manto Jānis Rēvalds un apprec atraitni ar 3 mazgadīgiem bērniem Emīliju Pavlovsku, dz. Rozītis. Viņu laulībā piedzimst Līna (1908.), vēlāk precēta ar Totu Žani, un Fricis (1912.)

Kas viegli nāk, tas viegli iet... *«Purnam patika uzdzīvot pa Tukumu. Ietaisīja lielus parādus, māja nāca pārdošanā un paši palika bez pajumtes. Tad grāfs Lambsdorfs par viņiem iežēlojās un ielaida Sadumos. Tas bija 1937. gadā»* (V. Brūvere) Ar to beidzās Kānbergu-Rēvaldu laiks Purnās.

Purnas toreiz nopirka kārtīga un centīga Latvijas krievu ģimene — Vasīlijs (1886. — 1945.) un Katrīna (1886. — 1972.) Kozlovi. Viņiem bija 3 dēli: Vasīlijs, Nikolajs (1921. — 1944.) un Aleksandrs. Jaunākais jau pirms kara beidza vidusskolu un palika Tukumā. Kara laikā ģimene zaudēja vidējo dēlu Nikolaju, kurš, dienot krasta apsardzē, krita no nejaušas savējo lodes. Iesauca arī Aleksandru, bet viņš dezertēja un slēpās Purnās.

1945. gads bija laiks, kad Rideļos parādījās nodevība. Tai par upuri pirmais krita Purnu saimnieks Vasīlijs Kozlovs. Neatraduši dēlu, vācieši nošāva tēvu...

Vecākais dēls Vasīlijs ar sievu Antoniju vēl arvien dzīvo Purnās. Viņiem divi dēli — Valdemārs un Nikolajs. Plašo Purnu saimniecību vada Vasīlija vedekla Silvija Kozlova. Viņiem ar Valdemāru divi bērni — Valda Rīgā beidza studijas, bet Zintis strādā policijā.

Vēdes

Kā redzējām, 1840. gadā Vēdu saimnieks ir Pēteris Vedbergs. Viņa uzvārds, šķiet, atvasināts no mājas vārda. Pēc viņa no 1850. gada — Bērtulis Kristsons un viņa dēls Fricis. Kad Kristsoni atgriežas Likažokos, Vēdēs ienāk Jānis un Trīne Zandbergi. Trīne dzimusi Jaunsātu pagastā, turīgajā Tūtu māju saimnieku Grīnhofu ģimenē. Jānis — Ķemeru muzikants — arī neesot bijis tukšinieks, viņi par Vēdēm spējuši maksāt zelta naudā.

Piedzimst divi bērni — Kārlis (1876.) un Otilija (1879.). Lai katram iznāktu pa mājai, Zandbergi nopirkuši Undženus.

Otilija apprecas ar kaimiņpuiši Vili Rēvaldu un paliek saimniekot Vēdēs. Arī Vēdu Rēvaldiem tikai divi bērni — Marija (1913.) un Alfrēds (1919.). Rēvaldu vājība uz stipriem dzērieniem piemitusi arī Vilim, bet Otilija, kā jau saimiece, naudas maku turējusi cieši savā stingrajā rokā un nekādus parādus nav pielāvusi.

Pēc Otilijas nāves (1939.) atraitnis Vilis Rēvalds apprec kalponi Paulīni, kura dzimusi vienā gadā ar viņa meitu Mariju. Paulīnei ar veco vīru, kuram

esot bijusi «liela mute», nākas pārdzīvot sešus gadus ilgu izsūtījumu Sibīrijā. Trīs gadus pēc atgriešanās 74 gadus vecais Vilis Rēvalds nomirst, bet 45 gadus vecā Paulīne atgriežas savā Latgalē. «*Kādu laiku Vēdēs dzīvoja Rēvaldu mazdēls Kārlis Alfons Rozentāls, tad aizgāja uz Dzirciemu pie sievastēva. Māja palika tukša un to, kā jau tas notiek, pamazām noplēsa, tāpat kā tās Druvas uz Poņu zemes.*» (V. Brūvere)

Undženi

Vēdu saimniece Otilija Rēvalds savu vecāku pirktos Undženus novēl mantojumā savai meitai Marijai. Kamēr mantiniece paaugas, zemi, tāpat kā līdz šim, strādā rentnieks. Pēc kāzām ar Miķeli Rozentālu (1906. — 1948.), Marija sāk saimniekot pati un būvē Undženos jaunu māju «ar tikpat augstiem griestiem kā Līkažokos». Līdzīgi vairākām citām rideļniecēm, arī viņa ir mācīta viesību saimniece.

Rozentāliem izaug divi bērni: Kārlis Alfons (1933.) un Alda Maiga (1937.), Lāču Valijas krustmeita.

Kārlis Alfons Rozentāls precēts ar Šalderu Vēru, viņiem divi bērni — Sarmīte un Vairis. Alda precēta ar Laimoni Krastiņu, pašreiz uztur Undženus. Viņu ģimenē divas meitas: mūziķe ar maģistra grādu Silva Krastiņa, dzīvo Somijā, un gleznotāja Antra Krastiņa.

Visās paaudzēs, sākot ar Trīni, sauktu «Gogiņa», dzimtai raksturīgas enerģiskas, vitālas sievietes un nelielas divbērnu ģimenes. Undženu saimniece Marija Rozentāle, dz. Rēvalds, mirusi 1992. gadā un apglabāta Rideļu kapos.

Undženu saimniece Marija Rozentāls zīda tērpā ar volāniem un īsta darba cilvēka rokām

Mucnieki

Šo māju vēsture rāda, cik apdraudēts ir zemnieks savā sētā, ja viņam trūkst naudas. Vienā jaukā dienā tev jāaiziet... Mucniekos tā noticis divreiz.

Krišs Pavlovskis (1837. — 1896.) dzimis un audzis Mucniekos, turpat palicis strādāt par puisī. «*Pagājis gads pēc gada, bet saimniekam nav bijis ko maksāt viņam algu. Toreiz bijis tā, ka tad jāatdod māja. Tā Pavlovskis kļuvis par saimnieku un tad precējās jaunu sievu...*» Tāds ir dzimtas saglabātais nostāsts par seniem laikiem.

Dokumenti to apstiprina. 1862. gadā Krišs Pavlovskis laulāts ar Minnu Rēfelds un viņiem, Mucnieku saimniekiem, piedzimuši seši bērni: Jānis (1864. — 1867.), Anna Cecīlija (1867.), Kārlis (1869.), Eduards (1874.), Minna Pauline Rozālija (1877. — 1894.) un Anete Emīlija Otilija (1881.).

Krišs Pavlovskis bijis viens no tiem Rideļu saimniekiem, kuri 1875. gada 24. aprīlī slēguši māju izpirkšanas līgumus ar grāfu Lambsdorfu. Šis līgums un citi sen necilāti dokumenti, kā izrādījās, vēl arvien glabājas Mucniekos. Pirkuma summa ir 3700 sudraba rubļi, no tā uzreiz samaksāti 185 rubļi (5%), pārņemts muižas parāds Kurzemes kredītbiedrībai — 1300 rubļu, palicis parāds pašam grāfam — 2125 rubļi, par kuru jāmaksā «intereses» 5% gadā, tas dzēšams 25 gados. Krišs zem līguma uzvilcis trīs krustus, jo pratis tikai lasīt un rēķināt.

Iznācis tā, ka turpmākos gados saimnieks spējis nomaksāt tikai parāda procentus, piedevām vēl saslimis ar diloni. Šajā situācijā, tā liekas, Krišs sapratis, ka viņa paša bērni nespēs Mucniekus laikā izpirkt. Viņš vienojies ar radnieku (varbūt brāļa dēlu) Jāni Mārtiņa dēlu Pavlovski, kuram saderēta bagāta līgava, par Mucnieku pārņemšanu un garantijām savai sievai un bērniem. Dokumentos to nav paspējis nostiprināt, taču baznīcas grāmatā Krišs Pavlovskis nāves brīdī 1896. gada 14. maijā nosaukts par agrāko Mucnieku saimnieku.

Zemesgrāmatā turpreti teikts, ka par Mucnieku mantiniekiem ar pagastietiesas 1896. gada 6. jūnija lēmumu atzīti atraitne Minna un bērni Kārlis un Anete Emīlija Pavlovski. Kā redzēsim, šī pretruna izsauc ilgstošu konfliktu divu radnieku ģimeņu starpā.

1896. gadā abi jaunekļi (varbūt brālēni) apprecas: vecā saimnieka dēls Kārlis Pavlovskis (27) ar Pūcu saimnieka meitu Emīliju Rozīti, bet «jaunais saimnieks» Jānis Mārtiņa dēls Pavlovskis (24) ar mīklaino Annu Strauss, par kuras personību nav nekādu tuvāku ziņu. Taču Annai ir nauda un līdz ar to — teikšana.

Nav ziņu par pārējiem vecā saimnieka mantiniekiem, bet Kārlim ar jauno sievu Emīliju jau drīz vien Mucnieki jāatstāj. Viņu abu pirmdzimtā Antonija Vilhelmīne 1887. gada jūlijā piedzimst Pūcās kā vaļenieku bērns. Turpat pasaulē nāk trīs pārējie: Georgs Ludviigs (1899—1900), Otīlija Zelma (1900) un Augusts (1904) Pavlovski.

Strīdos paiet gandrīz divi gadi, tomēr 1898. gada 7. martā zemesgrāmatā parādās ieraksts, ka Kriša Pavlovska mantinieki pārdod Mucniekus Jānim Mārtiņa dēlam Pavlovskim par 3112 rubļiem. Protams, nekāda nauda netiek maksāta, jo jādzēš parādi.

Tālāk notikumi risinās strauji. Izrādās, ka arī jaunais saimnieks ir slimis ar diloni. Viņš steidzami jau tajā pašā vasarā (3. augustā) māju oficiāli dāvina savai sievai Annai, bet pats 1898. gada 6. oktobrī divdesmit sešu ar pusi gadu vecumā, tikai pusgadu pabijis īsta saimnieka godā, dodas viņš pasaulē.

Pavecā, bet naidīgā Anna Pavlovska līgumā noteiktajā termiņā, 1900. gadā nokārto ar Mucnieku pirkšanu saistītos parādus kredītsabiedrībai (1300) un grāfam Lambsdorfam (2215), daļu naudas — 2000 rubļus aizņemoties bankā pret mājas ķīlu. Viņa ievēd Mucniekos, jādodomā, senu savas jaunības mīlestību, atraitni Kārli Smilškalnu (1849. — 1926.), ar pieaugušu dēlu

Kristapu. Kristaps Smilškalns (1878. — 1939.) savulaik cietis baku epidēmijā un var-būt tādēļ vēlu precējies. Viņiem ar sievu Matildi, dzimušu Klaubergs (1891. — 1962.) piedzimst divi dēli: Eduards (1925. — 1926.) un Fricis (1927. — 1985.)

Pie 1926. gada mums atkal jāapstājas. Tad viņsaule aiziet divi Smilškalni — vectētiņš Kārlis un mazdēliņš Eduards. Viņus apglabā Rīdeļu jaunātukšā kapu kalna pašā galotnē pie zvanu torņa, kurš būvēts arī 1926. gadā. Šī sakrītība ir mulcinoša. Varbūt Smilškalni bija zvana būves iniciatori? Tlgi viņi tur augšā palika vientuļi, jo citi rīdeļnieki kapus raka tuvāk vecajiem, tuvāk senčiem.

Mucnieku saimniece Anna ar savu otro vīru Kārli Smilškalnu

Anna Smilškalns, agrāk Pavlovska, Mucniekus atstāj savam padēlam Kristapam, 1929. gadā to noformējot ar pirkšanas-pārdošanas līgumu. Pēc desmit gadiem, kad dēlam Fricim ir 12, Kristaps aiziet ar nedziedināmu kaiti un apguļas līdzās tēvam.

Mucnieku jaunais saimnieks Kristaps Smilškalns ar dēliņu Frici. Aiz zirga neredzama — saimniece Matilde. Ap 1930. gadu

Savu tēvam līdzīgo dēlu Matilde lolo kā acuraugu, tomēr 1943. vai 1944. gadā apprecas otrreiz ar pārdesmit gadus jaunāko Žani Gūtmani.

Tajās kāzās es biju. Jaunais pāris izskatījās... pārāk nesaderīgs. Žanis drīz karā pazuda, bet pati saimniece Mucniekos nodzīvoja vēl 18 gadus un saņaidīja arī mazmeitiņas.

Fricis pabeidza lauksaimniecības tehnikumu un strādāja Viesātos par agronomu. Tur apprecējās ar Mariju Mitrofānovu. Viņi pārnāca Mucniekos pie mātes, piedzima divas meitas — Brigita un Aija. Abas apprecējās ar Rideļu jauniešiem: Brigita, ķīmijas skolotāja, ar Ivaru Brūveru, bet Aija ar Miervaldi Kleinu. Abas ģimenes un visi pieci Friča mazdēli dzīvo Rīgā.

Pats Fricis aizgāja bojā 1985. gadā varmācīgā nāvē. V. Brūvere: «Viņš tirgojās ar āboliem un nevarēja vienoties ar dārza lasītājiem, kuri gribēja pusi no ienākumiem. Tie viņu likvidēja, un mums visiem atkal bija liels pārdzīvojums. Tagad Mucniekos dzīvo Marija Smilškalne, tiek bērnu un mazbērnu aprūpēta.»

Ķīmijas skolotāja Brigita Brūvere šogad (2004.) Rīgā apbalvota ar zelta pildspalvu.

Ģibuļi

Juridiski šī māja atrodas vidū starp vec- un jaunsaimniecībām, jo ir senāka. Baznīcgrāmatā Ģibuļi pirmoreiz minēti 1892. gadā.

Ģibuļi bija neliela muižas rentes māja Rideļu ezera galā, kurā dzīvoja amatnieki. Gadsimtu mijā tā bija Bērzu ģimene — Ansis Bērzs ar sievu un dēlu Frici (1881.). Fricis Bērzs 1905. gadā apprecēja Alīdu Ozols (1887.). Tajā pat gadā ar tuberkulozi nomira jaunās sievas tēvs, Rideļu muižas moderis Oto Ozols, un drīz pēc tam visa lielā Ozolu ģimene pārvācas uz Ģibuļiem pie vecākās māsas. Tā radies stāsts par Ģibuļiem kā Ozolu dzimtas šūpuli. Vēsturiskā patiesība izskatās mazliet citāda. To pētījis viens no Oto Ozola mazdēliem, rīdzinieks Ziedonis Ozols (1928.).

Ozolu dzimta nāk no Kaives Bedrītēm. Tur saimniekojis Atis Ozols, kuram trīs dēli. Jānis Ozols palicis Bedrītēs, Fekabs Ozols ieprecējies Lamiņu Jaun-zemos, bet Oto Ozols izmācījies par moderi, strādājis Lamiņu muižā. Tur 1885. gada janvārī salaulāts ar Edi Paegli. Lamiņos piedzimuši četri bērni — Alīda, Lidiņa, Marija un Augusts (1891.). Tad Ozoli pārnākuši uz Rideļiem un te dzimuši trīs jaunākie — Minna Malvīne (1897.), Jānis Ādolfs (1899. gada septembrī) un Milda Emilija (1902. gada jūlijā). Tā ir vēlākā skolotāja Milda Ozola, precēta Kobrova, kura minēta gan Lūcijas Kuzānes pētījumos par Jāni Faunsudrabiņu, gan tēlota paša Faunsudrabiņa darbos (māsa Antonija «Neskaties saulē» un Rīta Svītra «Citi ciemi, citas meitas»), kā arī Raimonda Paula dzīvesstāstā un dokumentālās filmas kadros kā viņa pirmā skolotāja Ilģuciemā.

Sākoties 1. Pasaules karam, Frici Bērzu iesauc armijā. Visa lielā ģimene dodas bēgļu gaitās uz Krieviju. Tur nomirst Friča un Alīdas pirmais bērns — apmēram 10 gadus vecā meitiņa. Bērzi atgriežas, un zemes reformas komisija rentēto zemi viņiem piešķir īpašumā. 1924. gadā piedzimst dēliņš Jānis Au-

gusts Bērzs. Māmiņa Alīda drīz nomirst ar tuberkulozi, tāpat kā viņas māsas Lidija un Marija. Augustiņu (vēlāk viņu sāk dēvēt par Jāni) no divu gadu vecuma audzina Friča Bērza otrā sieva, labā un sirsnīgā Emīlija (1898.)

Hilda un Jānis Augusts Bērzi

Fricis un Emīlija
Bērzi Ģibuļu
pagalmā

Ģibuļu māju labestīgo garu jūta katrs, kas tur iegrīzās. Tur bija kaut kas no Straumēniem — miers, klusums, nesteidzība, bišu dziesma lielajās liepās. Dažreiz ar vectētiņu gājām tur sviestu pirkt, ja bija aizmirsts pasūtīt pienotavā. Ģibuļi pienu pārstrādāja paši. Sviesta mērs — koka kastīte — atbilda vienai mārciņai. Visur dvesmoja senatne.

Traģiskajā 1945. gada maijā Ģibuļi pieņēma manu vecmāmiņu Edī Ziediņu. Izveda no Likažokiem arī manas 1939. gada rudenī no Silu barona pirktās klavieres un noslēpa savā kambarī. Vecmāmiņai viņi atdeva lielāko — gala istabu. Viņa tur auda un maksu saņēma produktos. Šos 5 — 6 gadus Bērzu ģimenē vecmāmiņa atzina par labākajiem un bezrūpīgākajiem savā dzīvē.

Arī Augustam, tāpat kā tēvam, laimējas ar dzīvesbiedri. 1954. gada beigās viņš apprec Emīlijas brāļa meitu Hildu Būcenu (1933.). Viņiem četri bērni: Olīta (1956.), Lilīta (1958.), Ervīns (1963.) un Jānis (1968.).

Jānis Augusts Bērzs beidzis Zaļenieku lauksaimniecības vidusskolu. Desmit gadus — līdz 1974. — vadījis Sēmes sovhozu. Esam viņam pateicīgi, ka viņš toreiz, stingri atsaukdamies uz likumiem, nepārdeva Likažokus «labtīcīgiem» tīkotājiem.

Pēc abu vecāku nāves (māte — 1964., tēvs 1970. gadā) viņš Ģibuļus pārdeva un atlūdzās no amata veselības dēļ. Nopirka skaistu māju Talsos, strādāja un vēl tagad dzīvo tur. Turpat netālu arī visi bērni.

¹ LVVA 630f. 1.apr. 565. lieta, 1. lpp.

JAUNSAIMNIEKI

To celiņu rītā teku,
To celiņu vakarā.

/Tautasdziesma/

Ar jaunsaimniekiem Rideļu sabiedrībā ieplūda jaunas asinis, dzīvotprieks un daudz enerģijas. No kara laimīgi atgriezušies, savu zemi ieguvuši, viņi spēja pārvarēt jebkuras grūtības. Kā redzējām, atkritēju bija pavisam maz, gandrīz visi pabeidza iecerēto — uzcēla ēkas, iekopa saimniecības, audzināja jaunus rideļniekus.

Tam bija savs pamats. Tē nevienam jaunsaimniekam nebija jācinās ar purvaini vai plēsumu kā dažā labā vietā citur. Visu Rideļos sadalīto var uzskatīt par muižas centra zemi, nomaļu te nebija.

Būdami gados jauni, viņi ātri iejutās sabiedrībā, bija visu pasākumu pirmie atbalstītāji un dalībnieki. Arī daļā vecsaimniecību sāka saimniekot jaunie. Tas viss kopā veidoja toreizējos Rideļus.

Jansoni

Baznīcgrāmatā pirmās ziņas par Jansoniem ir no 1892. gada, kad Rideļu muižas vagaram Jānim Jansonam (1854. — 1916.) ar sievu Lavīzi piedzimst dēls Jēkabs, kura krustvecāki ir 19 gadus vecais Džeimss Lambsdorfs un mežsargs Fricis Rēvalds. Jānis Jansons bijis amatā līdz pat savai nāvei 1916. gada 16. oktobrī, par ko mācītājam ziņojusi grāfiene H. Lambsdorfa. Viņš miris 62. dzīves gadā ar plaušu karsoni. Savu darbu muižā pildījis vismaz 25 gadus.

Interesants cilvēks ir viņa sieva Lavīze, dzimusi Zilaisgailis, Brizules Strautiņos, netālu aiz Vēdēm. Dzīva, valodīga, mazliet īpatnēji ģērpta, viņa nodzīvoja daudz ilgāk. 1933. gada 30. aprīlī mazmeitas Frīdas kāzu bildē viņa sēd pavisam stalti, ar sarežģītu zīda lentu savijumu uz galvas tumšajos matos. Viņai piemītis kaut kas no ekstrasesensa, jo, «mājās sēdēdama, zinājusi vagaram pateikt, ko tas ar kungu muižā runājis». Bez tam «viņai bija dziesmas par visiem Brizules un Mazbrizules saimniekiem,» tā mazdēls Vilis Jansons.

Jānim un Lavīzei Jansoniem bija vēl četri dēli — Krišs, jaunībā mirušais Ernests, Dobeles slimnīcas galvenais grāmatvedis Ansis, Skaistkalnes saimniekmājā ieprecējies Pēteris. Abas meitas dzīvojušas ārzemēs — Anna Petrogradā un Lizete (vai Elizabete) Amerikā.

Vecākais dēls Krišs Jansons (1880. — 1961.) bija spilgta personība Rideļu sabiedrībā. Allaž smaidīgs un omulīgs, galants dāmu draugs — tāds viņš izskatījās manās bērna acīs.

Atceros viņu lielajā masku ballē ar «cepurišu galdā» pirkto melni spožo, miniatūro cilindri uz lielās galvas plikā pakauša. Sveicinādamies viņš pacēla un atlaida cilindri tā, lai tas ar skaļu pakšņi atkristu atpakaļ. Izskatījās iespaidīgi.

Alberta Jruševica un Frīdas Jansones kāzas Dravniekos 1933. gada pavasarī. Tukuma fotogrāfa Ž. Berga bildē redzama liela daļa no grāmatā pieminētajiem cilvēkiem.

1. rindā sēd zemē no kreisās: Augusts Amoliņš ar dēlu, trīs Jansonu Jēkaba bērni — Olga, Ženija, Arvīds, Lormaņu ģimene ar bērniem Anniņu un Valdi, vecais

Līkažoks Kārlis Kristsons, Vilis Jansons, kučeris no Ķilmjiem, Rozālijas tēvs Grezmanis, vecāsmātes Lavīzes brālis Zilaisgailis, starp muzikantiem — Eduards Jirgens, malā ar papirosu — Kristaps Smilškalns.

2. rindā sēd no kreisās: precēts pāris Zilaisgaiļi, Kārlis, Anna, Alberts Jurševici, Frīda, Anna, Krišs Jansonī, Bēzmuīžas mežzinis ar sievu (?), Krišs un Anna Lāči, vecmāmiņa Lavīze, Līda Jirgena, Matilde Smilškalns ar Frici klēpī, Anete, Kristaps un Edgars Rozenšteini, malā zemāk — Šēniņa.

1. rindā stāv no kreisās: nezināma, Strautiņu saimniece Zilaisgailis, Paulīne, dzimusi Jurševica ar otro vīru Amoliņu, Marija Šēniņa, Fricis un Anna dzimusi Jansons, Rozenšteini, Rūdolfs Grezmanis un Hermīne Krūmiņa īsi pirms savām kāzām, Rozālija Grezmane, vēlāk Vānaga, Valdis Jansons, Meralda Jansons, Kārlis Vānags, Valdis Grezmanis, Lūcija Mīze, Edgars Riekstiņš, Zetiņa Rozenšteins, Ernests Šēnbergs, Ausmas tēvs Pēteris Jansons, divi rīdzinieki, Ansis Jansons (ar lentu), rindas galā — Zitmanene.

2. rindā stāv no kreisās: Ernests Zilaisgailis, Jēkabs Jansons ar sievu Annu, dzimušu Ērliti, Fricis Rēvalds, Marija Ausekle, Otto Lācis, Emma un Rūdolfs Grīnbergi, Valdis Mīezis, Līna Rozenšteins, Grezmane, nezināms, Pēteris Auseklis, Valija Lāce (13 gadu vecumā), Žanis Rozenšteins, divi nezināmi, Krišs Ošnieks, rindas galā — Šēniņš.

Krišs bija plaša vēriena cilvēks. Par to liecina zemes atvēlēšana danču placim un kupli rīkotās kāzas abām vecākajām meitām. Šis rakstura īpašības viņam palīdzēja dzīves ceļa veidošanā.

Nav zināms, vai viņš dzimis Rideļos, bet šeit apprecējies muižas ķēkšu Annu Krīgeri (~1884. — 1949.). Slokā izmācījies par smalku galdnieku un savas mājas Dravniekus rotājis ar kokgriezumiem. Bijis iesaukts karā, bet ierakumos nav nokļuvis — norīkots dienēt oficiēru klubā Vitebskā. Tuvumā atradusies izbēgusi ģimene ar meitiņām Annu (ap 1907.), Elfrīdu (1910.) un mazo Meraldu (1915. gada aprīlis). Vecākais dēls Valdis, iespējams, dzimis Krievijā.

Pēc kara Krišs izlēmis zemi prasīt Rideļos. Ģimene vispirms dzīvojuši Čukņos, tad vecajā kalpu mājā. Dravnieki pabeigti uz Annas un Friča Rozenšteina kāzām 1929. gadā, kad viesu dēļ paši nakšņojuši govju silēs kūtī. Jaunākais dēls Vilibalds piedzimis Rideļos 1923. gada decembrī.

Bez jau agrāk minētajiem Jansonu talantiem, viņiem piemita arī citi un lauzās uz āru, neatkarīgi no tā, cik kuram iznācis skolā iet. Vilim padevās izteikšanās rakstos. Vēstules lasot, paliek iespaids, ka spalva viņa rokās pati slīd uz priekšu, tikko pielikta papīram:

«Tēvs bija labs meistars savā galdnieka arodā, ko vēlāk pārmāca vajadzība būt zemniekam. Arī kā zemnieks nebija laika vilcējs, bet darītājs un rīkotājs. Kaut alus dzeršanā un brūvēšanā starp kaimiņiem dalīja pirmo vietu, darbs

tādēļ ciest nedrīkstēja. Vakardienas dulnumam bija jāizkūp šodienas sviedros. Mīlēja ieņemt arī visādu biedrību amatus.

Māte bija sirdscilvēks, ļoti strādīga, visu protoša un vienmēr līdzsāpoša savu bērneļu bēdās. Viņa mira 1949. gadā, kad dēlus vēl auklēja svešums un

sirds spēja tikai sāpēt. Labi, ka paspēju 1948. gadā, kad no Igaunijas būv-bataljoniem tiku 10 dienu atvaļinājumā, stādīt mātei priekšā savu līgavu Ausmu un saņemt viņas prieku un svētību. Šī svētība nepievīla: labāku un mīļāku cilvēku manas acis nav skatījušas un sirds nav sajutusi...

Tēvs nodzīvoja līdz 1961. gadam, kad abi dēli bija atgriezušies mājās.»

Vecākais brālis Valdis jaunības gados līdzinājās filmu aktierim. Viņa veselību un dzīvi sagrāva karš un kara sekas. Aizgāja ar jaunu kaiti trīs gadus pēc tēva.

Jaunākā māsa Meralda Kodoliņa (1915. — 2004.) daiļajām mākslām bijusi vistuvāk. Par to viņa 1983. gada novembrī raksta savai pirmajai skolotājai:

«Mīļā Skolotāja! Cik brīnišķi pareizi Jūs pēc tik liela gadu attāluma esat uzminējusi manu patieso būtību! Pat es to īsti apzinājos, tikai izlasot Jūsu jauko vēstulīti, kas mani dziļi savīlņoja. Sapņi! Atceraties, Jūs man devāt lasīt Friča Bārdas dzejas, vēl tagad daudzas zinu no galvas. Vai dzīve bez sapņiem nav kā zieds bez smaržas? Taisni sapņi man daudz palīdzējuši, jo laiks, kas gājis mums pāri, nav bijis no viegļajiem.

Man ir liela ģimene — divi dēli un divas meitas ar saviem mūža draugiem, un kur tad vēl seši mazdēli un sešas mazmeitas! Dobelē savā mājiņā patreiz dzīvoju viena pati, un Jūs patiešām esat mani pieķērusi tajā mākslas būšanā. Arī šogad Mākslas dienās manas bildes bija izstādītas Rīgā. Pie Dzeguzes mācījos tēlniecību, un esmu bērniem pilnus dzīvokļus pieražojusi. Arī rokdarbi nav aizmirsti un lielā puķu audzēšana. Teātri gan vairs nespēlēju, arī ar režiju vairs nenodarbojos. Veselība nav spīdoša, citādi nevaru gausties. Prieku sagādā viss, pie kā pieķeros, katrā ziņā dzīve plusos. Ceru, ka arī turpmākās dienas pažēlos...»

Gada beigās pienāca Meraldas sacerētais apsveikums:

*«Pa sudrabotu birzi
Sirms ceļinieks, lūk, brien.
Gurds solis, elpot grūti,
Bet acis skaistums sien.*

*Viss sarmas klāts tik zvīļi,
Pat nedaļlais kā mirdz!
Var mūža melnās sāpes
Mest nost un aizmirst sirds.»*

Ar šo veltījumu skolotājai Meralda it kā paredzēja pati savu likteni, jo līdz galam dienas viņu nežēloja vis. 2003. gada ziedonī viņas vecākais dēls Juris Kodoliņš traģiski gāja bojā, strādādams uz mehānisma paša saimniecībā. Bija arī prieks un lepnums — otra dēla Artūra Kodoliņa Augstākās Padomes deputāta gods un balsojums par Latvijas neatkarību 1990. gada 4. maijā.

Vilis ar Ausmu (tēvabrāļa, Skaistkalnes Pētera meitu) visu laiku dzīvoja Dravniekos. Iznāk, ka Ausma mantojusi vectēva Jāņa Jansona amatu — viņa bija brigadiere... Izaudzināti trīs bērni, mazbērnu nav. Arī Vilim jūtu savīlņojuma brīžos gan jaunībā, gan vēlāk, radās pa dzejolim.

Pagastā vēl atceras represēto piemiņas sarīkojumu deviņdesmitajos gados, kad Vilis lasīja savas vārsmas ar spēcīgu nobeigumu:

*«Šo ciešanu piemiņa svētā
No paaudzes paaudzē kvēl.
Tr nelaužams brīvības vairogs,
Ja tautas un dzimtenes zēl...»*

Ausma mira 78 gadu vecumā 2002. gada Ziemassvētkos.

Vilis par sevi 2004. gada maijā raksta: «*Esmu vecs un dzīves nežēlots optimists, kam nu vienreiz tā pa īstam vairs netik ne dziedāt, ne smaidīt...*»

Jurševici

Šī stāsta ievadā varētu likt iepriekš minētās vārsmas. Nu jau ceturta un piektā Jurševicu paaudzē kvēlo nomocītā vecvectēva piemiņa. Tas noticis Vecmoku muižā un ne tik sen — 19. gadsimta vidū. Negantās dūsmās aizsvīlies, kungs licis savu priekšstrādnieku pērt, pērt, pērt — līdz nāvei... Viņa dēls Oto šo vēsti atstājis saviem bērniem, kuri auguši netālu aiz Totām — Sīmaņos. Bērni bijuši četri — Paulīne, Augusts, Kārlis un Ernests. Trīs palikuši dzīvot tepat apkārtnē: Paulīne Sīmaņos, Augusts Sēmes Krieviņos, bet Kārlis kalpojīs Balgales muižā. Ernests ieprecējies bagātākā vietā — Smārdes Mazpuriņos un kara laikā emigrējis, nonācis Amerikā. Trīs Jurševiciem — Oto, Kārlim un Ernestam sievas bija Annas. Ernesta meitasmeita Maija, uzturzinātnes profesore Kalamazū universitātē, braukā uz Latviju konsultēt šejienes uzturzinātniekus.

Kārlim un Annai, dzimušai Grezmanis, Jurševiciem 1909. gadā piedzimis vienīgais dēls Alberts. Sākoties zemes reformai, viņi pārcēlušies uz Rideļiem, dzīvojuši kopā ar citām jaunsaimnieku ģimenēm Krustkalnos un būvējuši savus Kalniņus — Pakalniņus. Vēlāk, kā jau sacīts, atpirkuši Apriķu zemi.

Jurševicu Alberts abi ar brālēnu Rūdolfu Grezmani bija visslaikākie no Rideļu puīšiem. 1933. gada 30. aprīlī viņš dzēra kāzas ar daiļāko no Jansonu meitām Elfrīdu (Frīdu). Viesu skaita ziņā tās pārspēja visu līdz šim redzēto. Viņi dzīvoja Pakalniņos, kamēr uzbūvēja savu māju Apriķos. Piedzima trīs meitas — Laimdota (1934.), Ausma (1935.), Maija (1939.) un beidzot, 1947. gadā, arī dēls Jānis.

Frīda (1910. — 1975.) un Alberts (1909. — 1982.) Jurševici jau labu laiku atdusas Rideļu kapos, bet viņu dzimta turpinās 8 mazbērnos un 8 mazmazbērnos.

Pārtikas rūpniecības speciāliste Laimdota pēc tēva nāves kādu laiku dzīvoja Apriķos, tad māju pārdeva, palikdama vīra vecāku mājās Jelgavas apkārtnē. Ausma beigusi Fizikas-matemātikas fakultāti Daugavpilī, visu mūžu strādājusi skolās. Maijai vidusskolas un Zaļenieku tehnikuma izglītība. Viņa dzīvojusi tepat Rideļos un strādājusi lopkopībā, tagad atraitne. Abi ar dēlu Eināru turpina saimniekot Pakalniņos.

Laimdotas Jurševicas kristības 1934. gadā. Pirmajā rinda zemē sēd no kreisās: Anna Jansons, Hermīne un Rūdolfs Grezmaņi, Valdis un Meralda Jansoni. Otrajā rindā sēd: Kārlis, Frīda, Alberts Jurševici, krustvecāki Anna un Fricis Rozenšteini, Anna Jurševica. Aiz Frīdas Krišs Jansons, skautu formā — Vilis Jansons. Augšā pa labi — Kārlis Vanags ar sievu Rozāliju

Jānis, saskaņā ar dzimtas tradīciju, precējies ar Annu, viņiem divi dēli Jurševici — Sandris un Kārlis. Pašlaik vēl dzīvo Tukumā, bet Rideļos, netālu no Kalnīgām, ir izbūvējis un iekojis zemnieku saimniecību Zemdegas.

Jirgeni

Rideļu skrodera Kārļa Jirgena (1875. — 1952.) un viņa sievas Olgas (1872. — 1954.), dzimušas Meijers, lielajā ģimenē bija seši dēli un viena meita. Divi vecākie dēli esot dzīvojuši Engurē un pašreizējā vecākā rideļnieku paaudze fotogrāfijās viņus no izskata nepazīst. Zina četrus: Edvards, Ansis, Alberts un Gustavs. Meita, pastarīte Lidija, dzimusi 1911. gadā.

«Zentenes novadā» 87. lappusē minēts interesants fakts: E. Birznieks-Upītis laikrakstā «Dienas Lapa» 1894. gadā publicējis pētījumu «Dzirciemiešu izloksne», kurā ievietota «ziņģe «Skrodeļ precibs», uzrakstīta pēc rideļnieces Edas Jirgen priekšā teikšanas». Droši vien Eda ir augšminēto jaunekļu vecmāmiņa.

Kārlis Jirgens skrodera arodu varēja turpināt arī jaunsaimniecības laikā, jo vīriešu darbaspēks ģimenē bija pietiekams. Dārznieki ātri uzplauka, cēlās pamatīgas ēkas. Galvenā saimniekotāja — Edvarda lolojums bija augļu dārzs un zivju dīķis. Ansis aizgāja uz Enguri, Alberts — uz Jaunplāvām, un jaunākais — Gustavs strādāja Balgales pienotavā par sviesta meistar.

Jirgenu bērnu iesvētības ap 1931. gadu. Vidū sēd vecāki Kārlis un Olga (rūtainā blūzē) Jirgenu. Stāv no kreisās — Jānis Lormanis ar sievu Liziņu, aiz vecākiem iesvētāmie: garākais — Gustavs, Lidija, Ansīš, tālāk Edvards ar dēlu Zigfrīdu un sievu Lidiju, sievas brālis Ernests un māsa Mice Šenbergi. Augšā profilā stāv Alberts Jirgens, priekšplānā klēpi sēd Edvarda vecākais dēls Imants

Lidija bija piemīlīga izskata, tāpat kā visi Jirgenu bērni, bet ar dzirdes defektu. Tādēļ tēvs bažījās par mīlotās meitas nākotni un aktīvi meklēja precinieku. Vairīdamās, Lidija dažreiz noslēpās pie mums skolā, kamēr kārtējais precinieks aizbrauc. Beidzot viņa apprecējās ar Jāni Meņģeli (1900.), un tēvs viņiem norakstīja Dārzniekus.

Edvardam bija jāaiziet. Viņi ar sievu, muižas modera Šenberga meitu Lidiju, 1939. gada rudenī, pēc Reitlingshēferu aizbraukšanas, nopirka Silmuižas centru, bet pēc 5 gadiem emigrēja paši.

Šo laiku Edvards vēlāk atcerējās šādi:

«Mums bija tikai viena māsiņa, un es runāju ar tēvu, lai atmaksā man kādu daļu no padarītā, un mēs ar Līdu pirsim citur... Viss nokārtojās labvēlīgā garā, nobraucām pie notāra un cauri. Ja es būtu dabūjis Silos tikai 8 gadus pastrādāt, tad Tu, Milda, redzētu, kas būtu par fermu! Tas lielais zivju dīķis, uz avota uzliktu vēja rotoru, un kur vēl labā zeme un plašums! Taisni tā, kā biju jaunībā sapņojis, vajadzēja tikai 8 gadus pastrādāt...» (Vēstule no ASV jaunības draugiem maniem vecākiem 1963. gada beigās)

«Tur man neizdevās, bet šajā krastā atkal tiku uz augšu. Tas ir liktens, es to zināju, jo viena zūlniece man 18 gadus vecam visu pateica. Es esot metis skatus uz trīs brunetēm un vienu blondīni. Ja paņēmu pirmo, ko iemīlēšu, būs maz

labuma, bet ja otru, būs liela ģimene. «Pusmūžā dabūsi ar visu ģimeni tālu pāri jūrai braukt, tur būsi turīgs vīrs.» Toreiz pasmējos, bet redzi, kā viss piepildījies... Ja kādu reizi brauc uz Rideļiem, tad nu gan visus pasveicini!»

Edvardam un Līdai 3 dēli un 3 meitas, bet tikai viena precēta ar latvieti. Imants un Zigfrīds bija mani skolasbiedri. Latvijā dzimušas arī Ārija un Rita.

Alberts Jirgens ieprecējās Jaunpļavu Zvirbuļos, sieva Milda, dzimusi Reinfelds. Pēdējos dzīves gadus Alberts dzīvoja pie meitas Elgas Laidzē, tur arī 2002. gada rudenī mira. Viņa dēls Edmunds Jirgens dzīvo Zentenē, bet meita Rita Antiņa — Jaunpļavu Vecskujās.

Par pārējiem dēliem ziņu trūkst.

Meņģeļu dzīve Dārzniekos nebija ilga. Lidija mira ar Botkina slimību 1951. gadā, bet Jānis nositās autokatastrofā 1954. gada februārī. Nepilnu četrpadsmit gadu laikā Dārznieku kapu vietā radās četras jaunas kopīņas. Divi bērni — Egons un Lilita — palika apaļi bārenīši. Viņi uzauga pie tēva radiem un tagad ir Dārzniekus pārdevuši.

Ošnieki

Kriša Ošnieka dzīvē galvenā bija mūzika. Nopļautais siens Strautniekos reizēm varēja arī pagaidīt... Lai neatkārtotos, šis stāsts būs par pēcnācējiem.

Ošnieku vecākā meita Valija (1903. — 1974.) 1927. gadā apprecējās ar Ati Liepiņu un ienāca Dzirciema Penčos. Šajā mājā vēl bija dzīvs vīratēva, agri mirušā kapteiņa Jāņa Liepiņa (1853. — 1898.) gars.

Viņš audzis Kesterciema Liepiņās zvejnieka ģimenē, agri sācis iet jūrā uz burukuģiem. Pēc vairāku gadu prakses ar pašmācības ceļā papildinātām matemātikas un svešvalodu zināšanām iestājies Ventspils jūrskolā, ieguvis kapteiņa grādu un turpinājis jūras dienestu kā kapteinis. Atsaucies Krišjāņa Valdemāra aicinājumam un Engures jūrskolā mācījies navigācijas priekšmetus. Viņa meita Hedviņa (1888. — 1983.) precēta ar Lejasinnužu saimnieku, Dzirciema pagasta vecāko Lakševicu. Dēls Fēkabs (1892.) bijis jūrnieks un gājis bojā 1. Pasaules kara laikā.

Atis Liepiņš (1896. — 1949.) saimniekojis Penčos, bijis būvgaldnieks, biškopsis, kuļmašīnas īpašnieks. Viņiem ar Valiju piedzimuši divi bērni — Lonija (1928.) un Žanis (1929.), bet ģimene izirusi. Lonija palikusi Penčos vecmāmiņas Edes Liepiņas, dzimusi Jēgermane, audzināšanā, bet mazo dēlu Valija paņēmusi uz Strautniekiem. Strādājusi saimniecībā, beigusi mājturības kursus un gājusi par saimniecei godībās. Mūža otrajā pusē slimojusi ar deformējošo reimatismu. Slimībai attīstoties, draudējusi palikšana uz gultas, tādēļ aicinājusi pie sevis meitu Loniju.

Otra Ošnieku meita Irma (1905. — 1981.) jau sešpadsmit gadu vecumā kļuva cērenieka Kārļa Ausekļa sieva un ieguva jaunsaimniecību Robežnieki Jaunpļavās. Viņiem trīs bērni. Abas meitiņas Elga un Dzidra gāja bojā pusaudžu gados, bet dēls Roberts Auseklis (1923.) ar sievu Lidiju, dzimusi

Blūma, dzīvoja pie Ķesterciema un Atmosdas gados kļuva slavens ar Latvijā pirmo novadnieku saietu Jaunplavās.

Dēls Žanis Ošnieks (1911. — 1986.) ieprecējās Čukņos, 1937. gadā salaulādamies ar Martu Ezerkalns (1918. — 1987.). Strādājis par kokmateriālu brāķeri, mežsarga palīgu un meža ugunsdzēsības stacijas priekšnieku. Māja pārdēvēta par Ošniekiem. Ģimenē divas meitas — Daina (1942.), precēta Daģe, beigusi Latvijas Universitātes Fizikas-matemātikas fakultāti, un Valda (1947.), precēta Ancāne, Ošnieku īpašniece. Uzvārds turpinās tikai mājas nosaukumā.

Šeit aprakstītos radu rakstus pētījis Žanis Liepiņš (1929.), kurš nav iedzimis muzikantos, bet savu raksturu vairāk mantojis no otrā vectēva — jūras kapteiņa. Par sevi viņš raksta:

*«Mana ganu bērnība pagāja apkār-
tējos mežos, pie mežiem arī paliku. Pēc
Rideļu un Zentenes skolām Aizupes meža
tehnikumā izmācījos par mežkopi, vēlāk
neklātienē beidzu Lauksaimniecības
akadēmiju kā mežsaimniecības inženieris.
Vairāk kā 25 gadus nostrādāju tepat,
Engures mežniecībā, no tiem 18 par mežzi-
ni. Kantorim Ezerniekos (bijušā Ezermui-
žā) piekļūt varēja tikai pa šauru, smilšainu
meža ceļu. Man izdevās izprojektēt un
izbūvēt 8 kilometrus garu jaunu ceļu no
Kalnupēm gar Ezerniekiem līdz Kolkas-
Engures šosejai, pietuvinot rideļniekus jūrai
un Engurei.*

1974. gadā mani aicināja vadīt pašā izveidoto Latvijas Lauksaimniecības aka-
dēmijas Mācību un pētījumu mežsaimnie-
cības Engures iecirkni. Šeit, skaistā priežu
mežā pie jūras, izprojektēju un uzbūvēju
studentu sporta nometni, vasaras tipa konferenču zāli un atpūtas bāzi
pasniedzējiem. Nostrādāju tur 20 gadus. Savas ieceres esmu realizējis dzīvē. Ar
1994. gadu aizgāju pensijā. Kopā ar ģimeni — sievu Annu (1939.), dzimušu
Eltermane, meitu Guntu (1964.) un māsu Loniju joprojām dzīvoju Strautniekos.»

Lāči

Krišs Lācis (1886. — 1944.) dzimis Sēmē. Kalpoja Engures pagasta Ķesterciemā Kausu mājās un apprecēja šīs mājas kalponīti, jauniņo Annu Antons (1894. — 1944.), dzimušu turpat Ķesterciemā. Pēc kāzām brauca jūrā zvejot, kamēr bija jāiet karā. Ģimene — sieva ar māti un diviem maziem bērniem — Emmu un Oto — aizbrauca bēgļu gaitās uz Valmieru. Atgriezās

Kriša Ošnieka un kapteiņa Liepiņa mazdēls Žanis Liepiņš, 70. gadi.

un līdz zemes reformai atkal dzīvoja Ķesterciemā. Tad pārcēlās uz Rideļiem un būvēja Ozolkalnos, par ko jau stāstīts.

«Mamma bija galvenā vadītāja saimniecībā, tirgus braucēja un tirgotāja. Pagastā dokumentus arī kārtoja viņa. Gāja viesībās par saimnieci tikai pazīstamiem, jo strādāja par «paldies». Kad Rideļos bija balle, Kristsona kundze viņu aicināja par tējas galda — bufetes pārzinātāju, jo viņai varēja uzticēties — konfekti mutē nepaņems. Mammai gribējās redzēt, kā mēs spēlējam teātri, bet neuzdrīkstējās atstāt tējas galdu. Un tā katru reizi. Mājās pārnākusi, drusku pagulēja un cēlās viena slaukt un apkopt lopus, mani augšā necēla. To atceroties, vēl tagad pabirst asaras. Godīgi mums bija abi vecāki, izpalīdzīgi, un tas tika ieaudzināts arī mums, bērniem,» atceras Valija Brūvere.

Jaunsaimnieku Lāču ģimene, 1931. gadā Ozolkalnos. Stāv: Emma, Oto.
Sēd: Krišs, Valija, Anna

Valija Lācis, tagad Brūvere 1938. gadā

Emma Lācis-Grīnberga (1911. — 2003. 31. 12.) bija dziļas gara kultūras cilvēks, kaut skolojusies maz. Daudz guvusi no dzīvē satiktiem cilvēkiem, vēstulēm, grāmatām. Bērnu viņai nebija, visu mīlestību atdeva vīram, savam vienīgajam Rūdolfam (1908. — 1978.). Viņa piemiņai veltīja skaistākās rindas visos Rideļu kapos: «...un atmiņas ziedēs ap viņu baltas kā ābeles.» Visus divdesmit piecus gadus pēc vīra nāves viņa nespēja pamest Rūda būvētos Vērpējus. Reiz pamēģināja, bet pārdomāja un atgriezās.

Oto Lācis (1914. — 1997.) lielu daļu savas darba dzīves pavadīja Rīgā, braukdamas par šoferi ministrijās. Viņam divas laulības un divi dēli — Māris un ārsts Imants Lācis.

Valijai Lācei-Sūcei-Brūverei (1919. gada oktobris) dzīve veidojusies sa-režģītāka un smagāka. Jaunība viņai, ar tērpiem lutinātai un kavalieru aplidotai, bija ļoti skaista. Visu mūžu pazinusi radīšanas prieku dramatiskajā mākslā. Vēl tagad, tik cienījamā vecumā, apbrīnas vērtā ir viņas atmiņa. Bez tās nebūtu stāsta par dažu labu no dzimtām. Divās laulībās viņai piedzimuši trīs bērni: Daila (1943. — 1997.), invalīde kopš bērnības, Ruta (1944.), saimnieko Kokne-sē, atraitne kopš 2000. gada. Viņai divi dēli — Ingars un Ilmārs, kā arī meita Ivanda. Trešais Valijas pēcnācējs — dēls Ivars Brūveris (1952.) dzīvo Rīgā, viņam trīs dēli — Kaspars, Mārcis un Artūrs.

Par Valijas dzīvi lasījām arī I daļā. Viņas otrais vīrs Pēteris Brūveris (1903. — 1998.) nodzīvoja garu mūžu. Apbedīts Rideļos. Par viņu tagad rūpējas mazdēls Ilmārs, ātrās palīdzības feldšeris Tukumā. Šogad viņš beidz Liepājas Pedagoģijas akadēmijas Sociālo zinātņu fakultāti.

Lormanpi

Zemes komisijas loze toreiz izšķīra, ka Jānis Lormanis (1889. — 1966.) ar sievu Liziņu (1890. — 1947.) varēja sākt saimniekot Vecvagaros. Būvēt māju, kā citiem jaunsaimniekiem, viņiem nevajadzēja. Agrāk tā esot bijusi muižas vagara mītne. Vienā no telpām bija iekārtota goda istaba, allaž saposta, ar spoži krāsotu grīdu. Tu stāvēja augsta gulta ar tamborētām apmalēm rotātu baltu pārklāju, galds ar svaigiem ziediem vāzē un kumode ar greznumnieciņiem.

«Pati Lormanene bija klusa, piemīlīga būtne. Viņa audzināja divus savus bērnus — Anniņu (1925.) un Valdi (1928.), bez tam vēl gādāja par kādu savu radu bērnu, kurš vasarā ganīja govīs, bet ziemā turpat gāja skolā. Viņu sauca Ilgars. Lormanis pats bija uzkrītoši strādīgs, vasaras rītos jau ap četriem laukā, pļavā, pie darba. Pēc dabas ātrs, arī skaļš.» tā Lormanus atceras Anna Feldberga, kuras māsa Līna tur kalpojusi veselas piecas vasaras.

Man, savukārt, daudz atmiņu no kopīgām bērnības ziemām. Atceros slidināšanos pa aizsalušo Kalēju dīķi. Valdiņa lepnums bija slida, ar auklām piesieta pie vienas kājas. Man patika nogulties uz dzidrā ledus un pētīt ūdensaugus, kas tur apakšā dzīvi un zaļi kustējās. Tr arī viena vasaras atmiņa no 1941. gada, kad no kārtīm taisījām plostu un braucām pa pārplūdušu grāvi uz Ozolkalnu pusi Valijas un Teodora kāzas skatīties. Tas bija 15. jūnijā...

Anniņa ārstēja plaušas Inčukalna sanatorijā un pārbrauca apaļīga. Bijis jādzer kausēts sviests. Pēc kara izgāja pie vīra un kļuva Pūcu saimniece. Lormanos palika Valdis ar sieviņu Valiju, dzimušu Vanagu. Viņiem divi bērni — Ligita aizprecēta Zantē, Uldis ar sievu Guntu strādā savā zemnieku saimniecībā Vecvagari Rideļos. Viņiem četri bērni — Kristīne mācās Medicīnas Akadēmijā, Ilze — vidusskolā, Jānis — pamatskolā, bet Zane dosies uz Mūzikas internātvidusskolu Rīgā.

Krūmiņi un Grezmaņi

Pirmā Pasaules kara laikā, kamēr Bērzi un Ozoli bija izbēguši uz Krieviju, Krūmiņi rentēja Ģibuļus. Viņiem jau bija trīs bērni — Lidija, Hermīne un Alfrēds. Ģibuļos 1921. gadā piedzima dvīņi Oto Valdemārs un Ella Veronika. Abu krustvecāki bija no Lodēm — Oto un Valdemārs Mieži (pēdējais 9 gadus vecs) un Ella Rozenfelds, dzimusi Rorbahs.

Bērzi atgriezās mājās, un zemes komisija Krūmiņiem piešķīra zemi otrpus muižai. Kamēr izveidoja savu saimniecību Smilškalni, Jānis un Lizete Krūmiņi ar bērniem dzīvoja Krustkalnā.

Vecākā meita Lidija ap 1930. gadu apprecējās ar Ernestu Linbergu, bet ātri izšķīrās. Viņiem bija meitiņa Dzidra.

Krūmiņu ģimene
Hermīnes kāzās
1933. gadā.
Sēd no kreisās:
Lidija ar Dzidriņu, Jānis,
Lizete, Ella.
Stāv no kreisās:
Alfrēds, Rūdolfs
Grezmanis, Hermīne
un Valdis

Hermīnei (1912. — 1941.) ar vīru Rūdolfu Grezmani bija divi bērni — meita Ilga un dēls Aldis, kuri agri kļuva bāreņi, jo Hermīni pieveica tuberkuloze. Pēc pāris gadiem tēvs ar Liepiņu vecāko meitu Valiju izveidoja jaunu ģimeni.

Tā bija laimīga tikšanās un Valijai — kura nodarbojās ar šūšanu — arī atgriešanās Rīdēfos pēc neveiksmīgas pirmās laulības. Biju viņu abu kāzās kara beigās posmā Krustkalnos. Pirtslejās izauga seši viņu bērni — Dzintra, Daina, Māra, Rūdolfs, Valdis un Jānis. Vēlāk ģimene pārcēlās uz Sidgundu, kur Valija ātri iemantoja «galma šuvējas» slavu, liekot lietā īpatnējus, pašas atrastus amata paņēmienus. Rīdēfu dāmām tas bija zaudējums...

Abus Krūmiņu dēlus paņēma karā. Alfrēds gāja bojā, bet Valdis kļuva invalīds un palika dzīvot Vācijā.

Ellīņa aizprecējās uz Kalnciemu, viņai meita Inta. Pati kopš 1978. gada guļ Rīdēju kapos, jo 57 gadu vecumā mira ar astmu. Smilškalnus Ella novēlēja savam krustdēlam Aldim Grezmanim, bet tas pārdeva Skaidrītei Rozītei, kura šai mājā dzīvoja. Ilga ar ģimeni dzīvo Smārdē, Aldis — Jelgavā.

Zitmaņi

Fricim Zitmanim ar sievu piederēja jaunsaimniecība Cepļukalni muižas pievārtē. Viņiem bija trīs dēli — Alfrēds, Pēteris un Arvīds, kurš krita Austrumu frontē. Par Pēteri sīkāku ziņu trūkst.

Alfrēds Zitmanis Cepļukalnā nodzīvoja mūžu. Staltais melncirtainais puisis redzams daudzās Rideļu māksliniecišķo kolektīvu fotogrāfijās. Bija sieva, bija meitas, tomēr viņa mūža mīlestība vienmēr palika mūzika, vijole un caur to — skolotāja Vilhelmīne Neimane.

Felgavas skolotāju institūtā glītā, muzikālā Viliņa bija iekritusi acīs un sirdī Jānim Ozoliņam, vēlāk komponistam, Konservatorijas rektoram. Viņi kopā muzicējuši, vienaldzīga nav bijusi arī Viliņa. Taču mātei otrs viņas pielūdzējs — enerģiskais un praktiskais Eduards Neimanis šķitis piemērotāks. Meita klausīja mātei, bet iekšēji it kā apdzīsa... Kamēr satika Alfrēdu Zitmani Rideļos.

Alfrēds Zitmanis
mūzikas varā

Pārvarot attālumu no Brizules līdz Cepļukalniem, viņi kopā muzicēja, arī komponēja. Dzīvoja it kā divās pasaulēs. Gāja gadi. Kad Alfrēda acis satumsa un ārējo pasauli vairs neuztvēra, viņam palika tā otrā...

Tagad Cepļukalnā vairs neviena nav. Zemi rentē Vecvagaru saimniecība.

Šēniņi

Jānis Šēniņš ar sievu Annu un diviem bērniem saimniekoja Ezergaļos. Dēlam Fricim gadījās nelaime: medīdams, viņš nejauši trāpīja cilvēkam. Pēc soda izciešanas apprecēja drēbniekmeistari un dzīvoja Rīgā. Meita Marija bija skaistule ar klasiskiem sejas vaibstiem, viņai divas laulības. Pirmais vīrs Gricmanis, ar viņu meita Meta. Otrajam vīram Ābolam bija sava fotodarbnīca Tukumā. Viņš Mariju daudz fotografēja un sauca par Mēriju. Viņiem dēls Zigrīds.

Kalēji

Šajā mājiņā toreiz bija melna smēde un dzīvojamais gals ar aizkariem un ziedošām ģerānijām lodziņā. Kalējam Kārlim Leispolim ar sievu Lību bija divas meitas — Olga un Emīlija, saukta Kalējemmiņa. Arī viņām meitas, katrai viena — Mirdza un Dzidra. Pēc daudziem Amerikā pavadītiem gadiem Emmi-

ņa atgriezās dzimtenē un 2004. gada aprīlī apgūlās Rideļu kapos, vidū starp tēvu un māti.

Vēlāk Kalējos ilgus gadus dzīvoja Merteni, Teodors (1912. — 1990.) un Melānija (1923. — 1990.). Viņu dēli dzīvo citur, Alberts — Ķesterciemā, Imants — Rīgā.

Kalēji ir pārdoti.

Ausekļi

Rideļos dzīvoja arī Kalngīgu saimnieka brālis Kārlis Auseklis ar sievu Aneti, dzimušu Vanagu. Viņiem piederēja jaunsaimniecība Birznieki. Bija trīs bērni — Pēteris, Marija un nedzirdīgais Ēriks. Kārlis Auseklis darbojās Rideļu skolas vecāku padomē. Birzniekus mantoja meita Marija (1914. — 1991.), precēta ar Artūru Anmani (1911. — 1991.). Viņiem trīs dēli — Viesturs, Ivars un Māris, kurš ar sievu Zigrīdu dzīvo Birzniekos. Viņiem meita Gita.

Pēteris Auseklis precēts ar Lizeti Rozenšteinu (par viņiem turpmāk!). Ēriks apprecējies un aizgājis dzīvot uz Mērsragu.

Vanagi

Pēteris (1880. — 1960.) un Līna (1890. — 1956.) Vanagi bija Zaļezeru saimnieki. Viņu dēls Kārlis (1914. — 1956.) apprecēja Rozāliju Grezmani (1914. — 1951.). Labi atceros Rozālijas rožaino sejiņu, kura atbilda viņas vārdam, bet viņas dzīve ilga tikai 37 gadus. Bija trīs bērni — Valdis, Marta un Anna. Valdis dzīvo Tukumā, Marta Engurē. Anna pašreiz dzīvo Zaļezeros kopā ar Kārļa Vanaga otro sievu jūrmalnieci Mariju. Dēls no otrās laulības Arnis Vanags ir skolotājs un dzīvo Piņķos.

Jaunsaimnieki
Pēteris un Līna Vanagi

Vimmažnieki

Šis mājas nosaukums kādreiz bijis kādai senai sētai turpat tuvumā. Jēkabs Bite (1888. — 1962.) to izvēlējies savai zemes reformas laikā no Ezermuižas izdalītajai jaunsaimniecībai. Viņa sieva Antonija, dzimusi Pavlovska (1897. — 1973.), bija Emīlijas Rozītes pirmdzimta. Viņa strādājusi pie kungiem Iģenē un Ezermuižā, kur iepazinusies ar nākamo vīru. Jēkaba Bites vecāku māja

Zālītes bijusi mežā, netālu no Ūzām. Bijuši trīs brāļi un trīs māsas. Jēkabs bijis rosīgs vīrs, tirgojies ar mežiem. Jaunsaimniecības laikā ar savu kuļmašīnu apkūlis visas Jaunplavas un daļu Rideļu. Viņu vienīgais dēls Kārlis (1925. — 1993.) bija kārtīgs un apzinīgs zēns Rideļu skolā, pēc tam Engurē. Precējies ar Āriju Puplaku (1929.) no Jaunplavām. Par sevi viņa stāsta:

«Puplaki dzīvoja Valku mājās netālu aiz Bazāniem. Zeme sadalīta uz pusēm manam tēvam ar māsu. Abi ar māsasvīru viņi bija zvejnieki Engures ezerā. Mamma pēc uzvārda bija Silkalna. Pirmajā klasītē ik dienas staigāju astoņus kilometrus uz Dzedriem, pēc tam mācījos Zentenē, kopā ar mātesmāsu Valiju Silkalns.»

Mācoties mūsu klasē, Ārija bija vienkārša, katra meitene un savu skaistumu neapzinājās, bet tas bija izcils. Visā lielajā Zentes skolā vēl tikai Liāna Vilka varēja ar viņu mēroties. Krāsas mūsdienās var iegūt ar grīmu, bet Ārijai tās bija dabas dotas.

Viņiem ar Kārli Biti bija divi dēli. Agris (1964.) jau desmit gadus guļ Rideļu kapos, Raimonds ir inženieris Rīgā. Ārija dzīvo Vimmažniekos.

Ārija Puplaka-Bite

Pavasari

Mežsarga Pētera Riekstiņa (1882. — 1961.) būvēta māja pie Ezermuižas. Viņa pirmā sieva Anna mirusi 26 gadu vecumā 1921. gada oktobrī, Ģietos, atstājot divus dēlus — Edgaru (8) un Kārli (3). Tos izaudzinājusi otrā sieva Lizete (1884. — 1958.)

«Ar Kārli Riekstiņu gāju reizē skolā un, Engurē mācoties, dzīvoju vienā mājā — pie Kalnbaļķīšiem, Priedītēs. Kad trīs vasaras pēc kārtas biju izpalīdzē Vimmažniekos, iepazinu arī Edgaru, jo Riekstiņi ar Bitēm draudzējās.

Ķītes bija ļoti labi cilvēki. Ar tur nopelnīto rudens mēteli izstaiģāju visu institūta laiku.» /A. Feldberga/

Edgars Riekstiņš (1913. — 1979.) esot braucis precībās pie Lāču Valijas, bet nokavējis — viņa jau bijusi aizņemta. Tad apprecējis mūsu radniecī Ernū Rožkalnu (1921. — 1992.). Viņu trīs dēli minēti iepriekš. Kārļa Riekstiņa (1918. — 2001.) mūžam daudz kopēja ar tēvu. Strādājis par mežsargu, agri zaudējis sievu Oļgu (1923. — 1964.), izaudzinājis divus dēlus — atkal Edgaru un Kārli. Tēva piemiņas akmenim viņi izvēlējušies aizkustinošus vārdus:

«Tai gaismā zaļajā,
Kas pāri siliem klājas,
Bez vārdiem mežs
Un cilvēks sarunājas.»

Krustkalni

Šis senās pusmuižas vārdā nosaukta Ievalda Riteņa jaunsaimniecība. Viņam, tāpat kā Lormanim, dzīvojamā māja nebija jāceļ. Abiem ar sievu Annu bērnu nebija, pieņēma Annas brāļameitu Valiju. Anna drīz nomira, Valija aizprecējās uz Bērzcietu, un Ritenis palika viens. Tad viņš izrentēja zemi Kristapam Tišleram pret mūža apgādību. Tā Krustkalni palika Tišleriem. Viņu meita Auguste, sauksa Gustiņa, apprecējās ar tukumnieku Kārli Kleinu un ātri iedzīvojās Rideļu sabiedrībā. Kleiniem bija trīs dēli — Agris, Kārlis, Miervaldis un meita Līvija, kura ar ģimeni dzīvo turpat, pēc kara uzceltajos Sprīdišos.

Sadumi

Zemes reformas laikā neatsavināmo daļu — 47 hektārus zemes — grāfam Lambsdorfam iedalīja pie Sadumu mājām. Dzīvojamā ēkā, vai vismaz daļā no tās, bija nespējnieku patversme (vecos laikos sauksa nabagmāja). Iespējams, ka tieši tādēļ grāfs pats varēja dzīvot skolā. Nespējnieki bija pagasta aprūpē. Pirms Ziemassvētkiem pa mājām vāca ziedojumus naudā vai graudā un izdalīja nespējniekiem.

Kādu laiku Sadumos dzīvoja atraitne ar trim bērniem Emma Tisiņa, dzimusi Tīrmane. Viņas istabiņā es biju un redzēju, kas tas ir — trūkums... Pēc grāfu aizbraukšanas Emma dabūja apkopējas vietu un istabiņu skolā, tad apstākļi uzlabojās. Viss ap viņu bija tīrs un sakopts, arī vīra Friča kaps. Bērni apprecējās: vecākā, Alma — ar Jāni Voļski un no 1942. gada dzīvoja un strādāja Likažokos, Augusts — ar Hertu Anmani un saimniekoja Rindzeles Krodzniekos, Milda — ar mūsu radnieku Artūru Lāci un dzīvo Engurē.

Kad nelaimē nonāca Purnu Rēvaldi, arī viņi varēja apmesties Sadumos un pēc pāris gadiem nopirkt Sadumu zemi. Tur notika slavenās Friča Rēvalda un Anastasijas kāzas. Fricis no kara nepārnāca. Vecie Rēvaldi palika turpat dzīvot, sākumā abi, vēlāk Emīlija viena pati, jo vīrs noslika.

Emīlija ar Jāni Rēvaldu esot draudzējušies jau agrā jaunībā, bet māte piespiedusi jauno meiteni iziet pie cita.

Kad enerģiskā Berta kaut ko līdzīgu gribēja atkārtot ar jaunāko meitu, viņai tas neizdevās. Matildei tad jau bija 24 gadi, un viņa savu likteni lēma pati — priekšskāzu naktī nēma un aizbēga no mājas! Pēc šī skandāla četrdesmitgadīgajam atraitnim ar diviem puikām Pēterim Riekstiņam bija jāmeklē cita sieva...

1949. gada 25. martā Emīlijas dēls no pirmās laulības Augusts Pavlovskis (45) kopā ar sievu Annu (44) un bērniem — Ainu (15) un Aldi (6) — no

Brizules Sānkauliem izvesti uz Sibīriju. Nometināti vienā sādžā ar brālēna Rūdolfā Roziša ģimeni. Aina un Augusts ir Sibīrijā dzimušā Jāņa Roziša krustvecāki.

Kad Augusts Pavlovskis ar ģimeni atgriezās no Sibīrijas, vienīgā piemešanās vieta izrādījās Sadumi. Pārvarot dažādas grūtības, arī divus ugunsgrēkus, viņi tomēr tur iedzīvojās: Aldis Pavlovskis ar ģimeni Sadumos, Aina Mierkalns, dzimusi Pavlovska, ar ģimeni netālu uzcēla Avenes. Katrā ģimenē pa trim bērniem, kuri brīvdienās apciemo vecākus Rideļos.

Vecā māte Emīlija mūža nogali pavadīja Vimmažniekos un nomira sirmā vecumā 1965. gadā.

Brūveļi

Par šo māju maz ziņu. Tur dzīvoja lielā Barsukovu ģimene: pirmās laulības bērni Vasilijs Orlovs, Zinaīda un Teodors Barsukovi un četri savējie. Valija apprecējās ar Edgaru Rozenšteinu. Savai mātei Olgai Barsukovai (1900. — 1980.) viņa uzlika lielu pieminēkli un pie tā iestādīja rozi... Vēra dzīvo Tukumā, Marija apprecējās ar Zilaisgaili un strādāja Engures pastā, bet dēls Nikolajs aizgāja uz Jūrmalu.

Avotiņi

Tā ir mana tēva Likažoku tuvumā celtā kalpu mājiņa, toreiz vēl bez iekšējās apdares, domāta Voļsku ģimenei. Pēc kara Jānis Voļskis sameklēja mūs Vidzemē, un mamma labprāt parakstīja apliecinājumu, ka māja pieder viņam. Pēc tam vairākkārt pārdota un apaugusi ar piebūvēm. Aizņemtā zeme nogriežusi ceļu uz mūsu ezermalu. Tādas ir laikmeta zīmes Likažokos.

Pašreizējie saimnieki ir manas bērniībā apbrīnotās mežziņa Kronīša darbvedes Veltas Zeltiņas meita Inta Zēna ar vīru.

KAMBALI

Vēra Fansone

Visskaistāko meiteni
Nemšu pie sevis
Un dzīvošu mūžu laimīgi.

/No dziesmas/

Coreiz, 1922. gadā, kad 36-gadīgais Donāts Kambala Rēzeknes baznīcā noskatīja jauniņu (21) Teklu Safronovu un sūtīja pie viņas preciniekus, šo dziesmu Latgalē laikam gan vēl nedziedāja. Un tomēr — tā ir par viņiem! Viss bija tieši tā: Teklas starojošais skaistums, Donāta enerģija un uzņēmība un abu nerimstošais strādīgums kā laimīgas dzīves ķīla... Tik ilgi, cik tas 20. gadsimtā bija iespējams.

Mūžu nodzīvodami Kurzemē, viņi vienmēr palika uzticīgi mātei Latgalei, ar sulīgi latgalisko runu un katoļu tradīcijām. Bērni? Bērni auga un runāja «abās valodās».

Autore Vēra Kambala

Tēvamāte Dārta Kambala dzīvoja pa pusgamam pie katra no pieciem dēliem pēc kārtas

Tēvs

Mans vec-vecvectēvs no tēva puses bija Pēteris Kambala, Bērzgales muižas piķieris (Rēzeknes raj.). Muižnieks licis viņam apprecēt savu audzumeitu Zoju un iedevis Stapuļu sādžā Latgales apstākļiem prāvu zemes gabalu — 30 hektārus. Zināmi četri viņu dēli — Antons, Jānis, Kazimirs un Jāzeps.

Mani vecvecāki bija Antons un Dārta Kambali, viņiem divas meitas — Ksaverija (1878.) un Viktorija (1880.) un pieci dēli: Antons (1881.), viņam 9 bērni, saimnieks Stapuļos; Jāzeps (1882.), viņam seši bērni, nopērk Liepājas rajona Asītes muižu, izceļo uz Vāciju; Donāts (1886.), mans tēvs; Francis (1891.), 6 bērni, ierēdnis Rēzeknē; Staņislavs (1893.), 2 bērni, Saeimas deputāts, Latvijas bankas direktors, Litenes dzirnavu īpašnieks.

Dēli jau agros gados devušies peļņas meklējumos uz Krieviju. Arī Donāts 17 gadu vecumā pametis dzimto sādžu, ar laiku aizklīdis līdz Ķīnas pierobežai, kur sācis savu «biznesu» — tējas vairumtirdzniecību, piegādājot to Maskavai un Pēterburgai. Desmit gados līdz I. pasaules kara sākumam iekrājis diezgan lielu kapitālu un Sibīrijas pilsētā Čitā uzcēlis divus namus. Pēc revolūcijas, dabūdamas kārtīgu «pērienu» Petrogradā, tik tikko paspējis aizbēgt uz Latviju.

Arī te viņa pirmais darbs saistās ar celtniecību — viņš atjauno jaunākā brāļa Staņislava dzirnavas Rēzeknes apriņķa Riteņos. Pats Staņislavs aizņemts valstiskā darbā Satversmes sapulcē, 1921. gadā pat kā tās viceprezidents.

«Strēlnieku virsniekus Fāni Rubuli, Staņislavu Kambalu un Pēteri Lazdānu 1917. gada aprīlī ievēl Latgales Pagaidu zemes padomes (LPZP) sastāvā. Viņiem tiek uzticēts bīstamais aģitācijas darbs, braucot no pagasta uz pagastu, par kuru var saņemt lodi pierē, nevis santīmu kabatā... Lai uzzinātu, kas notiek Rīgā, LPZP 1918. gada oktobrī deleģē turp Staņislavu Kambalu. Lielinieki viņu notver un iesēdina Cēsu cietumā. Viņam izdodas izbēgt un novembra sākumā ierasties Rīgā. Viņš nekavējoties iesaistās Rīgas demokrātiskā bloka apspriedēs kā Latgales pārstāvis un piedalās Tautas Padomes izveidošanā. Latvijas valsts tapšanas brīdī 1918. gada 18. novembrī uz skatuves pārējo Tautas padomes locekļu vidū — bērzgaliētis Staņislavs Kambala.»¹

(S. Ribakova «Rēzeknes Vēstis», 2003. 17. 11.)

1923. gada maijā tēvs ar nelielu kapitālu, sievu ar pūru un sievasmātes dāvāto govī, stiprām rokām un lielu uzņēmību ierodas Rideļos. Apmetušies Rideļkrogā divās mazās tumšās istabiņās. Te piedzimuši pirmie divi bērni — Vēra (1924.) un Donāts (1925.). Tēvs ar strādniekiem dzirnavu un saimniecības ēku atjaunošanā darbojušies no agra rīta līdz vēlam vakaram. Dzirnavas palaiž darbā jau 1923. gada beigās. Pēc pāris gadiem pārvācas uz saimniecības ēkas dzīvojamo galu — lielu istabu, kuru plata krāsns daļa divās daļās — virtuves un guļamajā. Te 1926. gadā piedzimst Pēteris.

Tēvam bija zelta rokas. Pirmie galdi, soli, bērnu gultiņas tapa uz viņa ēvelsola. Viņš laboja mūsu apavus un vasarai šuva sandales.

1925. gadā Kambalu ģimene vēl ir maza. Vidū Vēra, mātei klēpī mazais Donāts

Arī es staidāju šporzābakos, bet kā man gribējās kurbītes ar podziņām sānos kā Rīgas māsiņai, mātei un skolotājai! Otrajā klasē tēvs tādas nopirka — brūnas, spožas, pogājamas. Reiz, ejot pa pieneņu taku un skatoties saules atspulgā kurbīšu purngalos, vaicāju brālītim: «Vai es tagad neizskatos pēc Rīdeļu skolotājas?» Alnim bija četri gadi, viņš skolotāju redzējis nebija, tomēr piekrita: «Jā!»

Vēra ar mātesmāsu muzicē ezermalā zem kastaņkokiem, 1936. gads

Lauka darbi gan tēvam nepatika. Netiku viņu redzējusi aiz arkla vai ar izkapti rokā. Šos darbus veica dienestpuisis, vēlāk jau paaugušies pašu dēli.

Māte

Mans vec-vecvectēvs no mātes puses bija Donāts Pliekšāns ar sievu Doroteju Krišjāni. Viņiem sešas meitas: Tekla, Agnese, Bārbala, Zuzanna, Marija un Ilze.

Mani vecvecāki — Zuzanna un Jezups Safronovi dzīvoja Rēzeknes rajona Makašānos. Viņiem viens dēls Antons (1900.), telegrāfists, un septiņas meitas: Tekla (1901.) Kambala; Matilde (1903.) Beķere, skolotāja; Monika (1907.) Andža, skolotāja, vēlāk grāmatvede; Anna (1911.) Ankipāne, izceļoja uz Ameriku, meita Lidija dziedāja «Čikāgas piecišos»; Vanda (1913.) Apšeniece, skolotāja; Apolonija (1914.) Zabiņako, skolotāja; Veronika (1922.) Soprāne, skolotāja, arī Engurē.

Māte kā vecākā meita skolā laista tikai 2 ziemas. Rēzeknes pilsētā lauku bērni nav skolā ņemti, tādēļ bijis jāiet uz krietni tālāko Adamovas skolu. Astoņi kilometri kājām no rīta turp, vakarā atpakaļ. Mātei bijusi gaiša galva. Skolas pārzinis divas reizes nācis pie tēva runāt, lai meiteni laiž skolā. Trūcis apavu. Jaunākās māsas gan jau drīkstējušas mācīties trīs kilometrus attāļajā Rēzeknē un visas beigušas Rēzeknes skolotāju institūtu.

Mātes ģimene bijusi muzikāla. Brālis spēlējis vijoli, māte balalaiku, māsas ģitāru un mandolīnu — iznācis ģimenes stīgu orķestris.

Arī mani māte iemācīja spēlēt gan balalaiku, gan ģitāru. Abi instrumenti viņai bija pūrā. Mātei patika dziedāt, arī atcerējās melodijas un vārdus. Staidāja un darbu darīja, dziedādama patīkamā samtainā alta balsī. Man lika dziedāt pirmo balsi, pati piedziedāja otro. Ja bija skumjāks prāts, dziedāja baznīcas dziesmas.

Māte jau agri — 14 gadu vecumā Rēzeknē pie poļu panes mācījusies šūt,

pūrā viņai bija «Singer» šujmašīna. Audumus reizēm nopirka no ceļojoša žīda, kurš vasarās, pa lielceļu braukdams, pieturēja mūsmājās.

Vezumā viņam bija divas, reizēm trīs ar brezentu un auklām aptītas paunas. Tās nosvieda un izsaiņoja uz grīdas lielajā istabā. Sievas un bērni satupa apkārt un visu apbrūnoja, stāipīja, šo to pirka.

Māte visu ģimeni gan apšuva, gan apadīja. Zēni toreiz valkāja īsās bikses, arī viņiem vajadzēja garas zeķes. Mātei vienmēr bija adīklis rokās. Viņa adīja neskatoties, reizēm ar kāju šūpodama bērna gultiņu. Prata arī dziju gatavot, vērpt.

Arī ēdiena gatavošana piekrita mātei — trīs reizes dienā. Gaļas zupas vārīja spaiņa lieluma katlos. Pie mūsu galda ēda arī dzirnavu strādnieki un dienestmeita. Vīri bez gaļas nevarēja iztikt ne dienas.

Ik sestdienu lielajā maizes krāsnī cepa baltmaizi un plātsmaizi visai nedēļai, ik pārnedēļas — lielos rupjmaizes klaipus. Tād smaržoja visa māja.

Lielai saimei daudz vajadzēja. Velvainajā pagrabā stāvēja gurķu un kāpostu mucas ar lauka un dārza ražu. Turpat arī spaiņa lieluma aveņu un melleņu podi. Brūklenes, savāritas ar āboliem, glabājās koka toverī pieliekamajā kambarī līdzās virtuvei.

Mežā bija ogu bagātība. Māte ar lielu grozu, bērni ar bleķa krūzītēm un, skaties — grozs jau pilns, var doties mājās! Sēņot mēs ar māti gājām agri no rīta divatā. Viņa smalki zināja visas sēņu vietas. Ziemai iesāltās, tās nesmādēja arī Rīgas radi. Septembrī turpat purviņā aiz Stulbezera lasījām dzērvenes. Tās glabāja bērniņos kastēs ar baltajām sūnām un lietoja svētdienu un svētku ķīseliem.

Māte piedalījās arī steidzamos lauku darbos. Mēs kopā grābām sienu tālajās (3 un 6 kilometri) Čabu un Mežpūru plāvās, lakatiņus mērcējot plavas grāvītī. Sienu sabāza turpat šķūnītī, mazākie piebradāja. Tas nebija tik patīkami, kā strādāt plāvā...

Neskatoties uz aizņemtību, māte 1937. gadā izņēma patenti veikalam. Šis darbs viņai bija kā izklaide, izraušanās no ikdienas. Viņai patika! Mums arī, jo saldumus, medniekdesiņas un barankas nesmādējām. Peļņa neesot bijusi, bet zaudējumi arī ne.

Bērni

Kambalu ģimene Rideļos bija viskuplākā — piedzimām pieci dēli un piecas meitas. Viena no māsiņām Eleonora (1929.) nepilnu četru gadu vecumā Rīgas bērnu slimnīcā mira no odzes kodiena. Nelaiمة bērniībā notika arī ar Pēterīti (1926.). Divu gadu vecumā viņš, atmuguriski skrienot, iekrita karsta ūdens traukā. Bija applaucēta daļa muguras, to klāja lielas tulznas. Vairāk kā mēnesi pie Pēterīša ik dienas brauca ārste Mauriņa. Kādu vakaru bērns kļuvis

pavisam vārgs, nav gandrīz reagējis uz apkārtni, nav runājis un vairākas dienas arī ēdis. Tādā smagā brīdī tēvs un māte iedeguši baznīcā svētītu vaska sveci un ielikušī bērna rociņā. Pēterītis pasmaidījis, pateicis: «Skatāties, svecīte deg!» un prasījis ēst. Pēc tam strauji atlabis.

Māte mūs mācīja skaitīt Ēvreizi un krustīties. Svētku un svētdienu rītos, pirms sēsties pie brokastu galda, mēs, uz celišiem nometušies, skaitījām Ēvreizi, tad, apsēdušies ap lielo galdu, no mātes biežās, ādas vākos iesietās dziesmu grāmatas nodziedājām dažas baznīcas dziesmas. Tikai pēc tam drīkstējām ēst. Vasarā pāris reizes braucām uz dievkalpojumu Lamiņu baznīcā. Bet cik tad cilvēku var sasēsties vienos ratos? Man kā vecākajai allaž vietiņa atradās.

1936. gadā Kambalu ģimenē ir 8 bērni.
Stāv: Donāts, Alnis, Pēteris, Vēra, Jānis.
Mātei līdzās Jurītis, klēpī Marija. Divu mazo māsiņu vēl nav

Mēs augām veselīgi, un slimības mūs nemāca. Mūsu spēles vasarā saistījās ar ūdeņiem. Peldējāmies, kamēr tēvs sāka bārties, ka nu jau par daudz. Skraidījām vieglām, basām kājām. Zēnu «dzērvju zābakus» māte vakaros zieda ar krējumu. Braucām ar laivu, maksķerējām ar lazdas vicai diegā piesietu āķi. Gadījās arī baismi brīži. Bijām aizbraukuši patālu, airēja Donāts. Piecgadīgais Jānis, uzkāpis uz laiva gala, sāka lēkāt un pazuda zem ūdens. Peldēt viņš vēl neprata. Laiva bija atgrūdotsies nost. Kad pieairējām, Jānis jau trešo reizi nāca augšā. Saķērām un izvilcām. Maz trūka no lielas nelaimes.

Mūsu spēles mijās ar darbiem. Mazākie ganīja govīs krūmos un mežmalās. Gāja divatā un reizēm tā aizspēlējās, ka govīs pazuda. Paši raudādami pārskrēja mājās. Parasti govīs bija šaurajā vietā pārpeldējušas ezeru un mielojās kaut kur Lodu laukā.

Neviens ēdiens mūsu saimē netika smādēts. Ezerā pašu vajadzībām stāvēja divi vai trīs venterī zivīm. Brāļiem diez ko negaršoja zupas, bet vienmēr jau vaļā bija pieliekamais, kur karājās žāvēts speķis, plauktā — maize, spainī — piens ar zupas kausu pasmelšanai. Ķiseņkulē bija sestdienas cepumi, un arī tas vēl nebija viss!

Dienstmeita darīja kūts un lauka darbus. Bija četras govīs, kāds teļš, zirgs un vairākas cūkas. Zosis ātri tika likvidētas, jo arvien gadījās nikns zostēviņš, kurš pieaugušos likās neredzam, bet bērniem neļāva parādīties pat uz sliekšņa. Pīles reizēm sadraudzējās ar meža pīlēm un nenāca mājās ne saucamas.

Pavasaros abas ar māti cirpām aitas. Manas dzirkles bija mazākas, tomēr likās, ka aitiņām vilnas cirpšana ir sāpīga. Pa vasaru aitas atdeva saimniekiem ganībās.

Rudenī mūsmājās iegriezās jorgīnēm pušķota kuļmašina un dampis, kuri ducināja visu dienu.

Dzīvojamā daļa dzirnavās bija plaša, varēja izskrieties. Augšējā stāvā guļamistaba, plata krāsns to dalīja vecāku un bērnu daļā. Lejā trīs istabas ar galdniekmeistara Kārkliņa taisītām mēbeļu garnitūrām — tumšu ēdamistabai un gaišu viesistabai. Aiz virtuves lielās maizes krāsns — vannas kaktiņš. Pēc laika dzīvoklis vēl paplašinājās, izremontējot un pārkārtojot plašo priekšnamu.

Ziemassvētkos mātei bija savs rituāls: zem galdauta palikta siena sauja veidoja pacēlumu, kuram virsū balts šķīvītis ar baznīcā svētītām dievmaizītēm — kaladām. Tās Ziemassvētku rītā pirms brokastīm izdalīja mājas iedzīvotājiem. Krāšņi pušķotā eglīte stāvēja līdz Zvaigznes dienai, tikai tad drikstējām ēst tajā iekārtos gardumus. Kas tev deva! Daļa bārksaino konfekšu izrādījās tukšas. Vainīgo zinājām, bet brīnījāmies, kā to nebijām manījuši.

Lieldienu šūpoles tēvs kāra lielajā liepā aiz tilta. Tad mūs bija grūti sasaukt pusdienās. Toreiz varēja nopirkt speciālu olu laku — Lieldienu olas iznāca skaistas, spīdīgas, dažādās krāsās.

Reiz mūsu lielajā istabā rādīja mēmo kino. Tas bija kāds ceļojošs meistars un primitīva tehnika: ar roku griezdams tarkšķošu riteni, viņš skaļā balsī stāstīja par notikumiem uz baltā palaga. Sanāca ļoti daudz skatītāju, mēs, bērni, sēdējām uz guļamistabas trepēm. Tas bija pirmais kino manā mūžā.

1933. gada rudenī Rideļos mācījās trīs Kambali.

Sēd pirmajā rindā otrais no labās — Donāts, otrajā rindā otrais no labās — Pēteris, ceturtnā no kreisās — Vēra, līdzās Ella Krūmiņa

Kad paaugāmieš, mežmalā aiz dzirnavām ierīkojām savu sporta laukumu. Visvairāk spēlējām volejbolu. Bumba bija, bet tīklu aizvietoja tēva groži no viena staba uz otru. Bumbu spēlēt svētdienās ar riteņiem sabrauca arī Rideļu puīši. No meitenēm — es vienīgā... Pēc spēles — pelde.

Mazajām māšēlēm savas intereses. Upītes krastā starp vecajām plūmēm viņām bija saceltas būdas. Marijas būdā Ingai un Rutai nebija brīv iet, tikai paskatīties. Viņām abām bija sava, kopēja būda.

Sestdienas un svētdienas vakaros ezera otrā krastā sveķainu skalu gaismā vēžojām. Jānis un Alnis droši bāza rokas krasta pacerēs un ļāva vēžiem ar knaiblēm ieķerties pirkstos. Es parasti nesu spaini.

Mums visiem pirmā bija Rideļu skola.

Vēra

Sevi atceros no divu gadu vecuma, kad abi ar brālīti Donātu pastrādājām pirmo nedarbu. Mums bija skaists ar reljefām rozītēm rotāts cukurtrauks. Kad pie galda bijām atstāti vieni, abiem reizē to ievajadzējās. Raustot un strīdoties, trauks nokrita zemē, pārplīsa un mazās rozītes atdalījās. Uzrāpāmies aizdurvē uz mūrīša un gaidījām rājienu. Mūs tik mazus tomēr nebāra, tikai žēloja svaines dāvāto trauku.

Kad paaugos, man patika atrullēt un skatīties mammas piegrieztnes. Uz dažām bija jātnieces gan ar pelerīnēm, gan biksēs — tieši tādas kā Rindzeles baroneses, kad izciemojušās pie Rideļu grāfiem, tievas un šmaugas kā skudras nojāja gar dzirnavām.

Abas manas lelles bija ar Tukumā pirktām galviņām un paštaisītu rumpi, rokām un kājām. Māte mācēja no kastaņiem un sērkokociņiem taisīt figūriņas. Pirmais zīmulis, ko turēju rokā, bija sarkans. Bija nopirkta vesela krāsziemuļu kastīte, māte mācēja zīmēt puķītes, sautītes un lelles. Manu pirmo ogles gleznojumu — cāku uz sienas preti tēva sēdvietai — man pašai lika nomazgāt. Tamborēt desmit gadu vecumā iemācījās no Lapenes. Tas nebija grūti — sev apkaktīti zirnekļrakstā notamborēju tūlīt.

Beidzu 4. klasi. Pēc publikācijām presē vecāki atrada, ka Jaunaglonā ir pansionāts, kur pieņem 5. klases skolnieces. Nokļūšana tur man, 11-gadīgai meitenei, bija gana satraucoša. Vairākkārt ar vecākiem biju ciemojusies pie radiem Latgalē, tomēr nevarēju iedomāties, kā man vienai bez brāļiem dzīvot svešos ļaudīs. Kā zināšu atrast ceļu un atbraukt mājās? Tas taču tik sarežģīts: ar zirgu līdz Tukumam, ar vilcienu līdz Rīgai, no citas stacijas ar citu vilcienu līdz Rēzeknei, vēl ar citu līdz Aglonai, pēc tam ar ormani 10 kilometrus līdz Jaunaglonai. Būšu otrā pasaules malā!

Faunaglonā tēvs mani un lielo čemodānu, kurā bija noteiktais veļas komplekts un apģērbs, nodeva audzinātājas rokās. Nedaudz pakavējies, devās ar ormani atpakaļ uz Aglonas staciju... Nē, es te nepalikšu! Skrēju pakaļ pajūgam un skaļi raudāju. Aiz

manis bars meiteņu un audzinātāja. Nomierināja mani, atveda atpakaļ un sākām spēlēties. Tēpazīnos ar citām meitenēm, kuras būs 5. klasē. Bet tēvs, pārgulējis nakti Rēzeknē pie brāļa un savanījis ar māti Rīdelos, otrā dienā ieradās man pakaļ, lai vestu mājās. Biju jau sadraudzējusies ar Trēnu no Rīgas, un viņš aizbrauca bez manis.

Pamatskola atradās puskilometru no pansionāta, kuru uzturēja klosteris. Mūķenes bija vācietes un holandietes. Mana audzinātāja *Schwester* Gabriele drusku prata latviski, bet es vācu valodu apguvu ātri.

Pavasara brīvdienās saslimu. Tukumā dr. Apsītis atzina, ka tas ir šarlaks. Lai neapļūpinātu brāļus un mazo māsiņu Mariju, paliku slimnīcā. Veselu mēnesi viena pati gulēju lielā un gaišā verandā. Ar vecākiem sarunājos caur stikla durvīm. Ģarlaicīgi man nebija, darbinieki baltos ķītofos nesa spēles un grāmatas.

Pamatskolu beidzu 1937. gadā Skaistkalnē. Tur 6. klasē mācījās Donāts. Rīgas 3. ģimnāzijā netiku un atgriezos Jaunaglonā, bet brālis Donāts — 4 kilometrus attāļajā Aglonas vīriešu ģimnāzijā. Jaunaglonā skolotājas bija sievietes, izņemot ticības mācību un zīmēšanu, ko mācīja skulptors Tomaševics.

*Pansionāts atgādināja augstzimušu meiteņu iestādi. Papildus ģimnāzijā mācītājam angļu un vācu valodām bija jāapgūst grieķu un franču. Obligāta bija klavierspēle. Ģammas un etīdes diendienā spētēt man galti nepatika. Vecāki to kompensēja, nopērkot skaistas klavīeres. Ikdienā vīrs kleitām valkājām melnus uzsvārcus ar baltām apkaklītēm, svētdienās tumšzilas kleitas. Smalki un precīzi bija jāapgūst sveiciena reveranss, ar to jāsvaicina augstprātīgā direktore ar zelta degunkniebi *Schwester Paulina*, kura latviski neprata nemaz. Bijām aprūpētas un smalki paēdinātas. Tas viss maksāja 25 latī mēnesī.*

Jaunaglonas
pansionāta audzēknes
1937. gadā.
Vēra — pirmajā rindā
trešā no kreisās

Pēc diviem Jaunaglonā pavadītiem gadiem vecāki no dārgā eksperimenta atteicās. Noīrēja Tukumā divas istabiņas, un sākām tur mācīties visi trīs — mēs ar Donātu ģimnāzijā, Pēteris proģimnāzijā.

Tukuma ģimnāzijā, savukārt, visi skolotāji bija vīrieši, izņemot ticības mācību (Biteniece) un vingrošanu (Piņķe). Piedalījās mākslas vingrotāju pulciņā. Mums bija nodarbības arī dejās.

Piedzīvoju skaistu pārsteigumu. Klasē mācījās 16 meitenes un 10 puīši. Viņi izraudzīja mani par 3. klases Mis, no katra saņēmu pa sarkanai rozei.

Bet tad jau nāca 1940. gada jūnijs. Veikalu likvidēja, dzirnavas nacionalizēja, tēvu atstāja par melderi. Garām ejoša krievu karavīru grupa paņēma mūsu radioaparātu, ģitāru un balalaiku.

Septembrī atsākās mācības. Bija pazudis mūsu patriotiskais klases audzinātājs Kohs-Staris. Trūka vēl dažu veco skolotāju. Jau skolas sākumā mūs centās iesaistīt aktivistos. Nesapratām, kas tie un ko dara. Mēs, meitenes, zem melnā skolas formas priekšauta piestiprinājām Latvijas karodziņu. Tas nāca ausīs audzinātājam. Viņš mūs izsauca pa vienai un ieteica nejokot. Turpmāk vairs karodziņu nenēsājām.

Kādu vakaru klases biedrs Pēteris aicināja uz kino. Kad izgājām uz ielas, viņš nozuda, bet man līdzās stāvēja čekas priekšnieks. Aizveda uz čekas namu. Ilgi centās pierunāt, lai kļūstu par klases biedru izspiegotāju — stukaču. Bija jāparaksta vairāki papīri. Par sarunas izpaušanu piedraudēja ar sankcijām pret ģimeni. Jau pēc mēneša noteiktā vietā un laikā bija jānodod ziņojums. Uz tikšanos neaizgāju. Nekas nenotika. Tomēr čeka mani neaizmirsā. 1941. gada 15. jūnijā mans vervētājs bija mani meklējis Rideļu dzirnavās. Par laimi, tai laikā atrados Burtniekos, vingrotāju nometnē.

Skatījās labākā vingrotāja Tukuma vidusskolā, tādēļ nokļuvu šai nometnē, kur mūs gatavoja Vissavienības fizkultūriešu parādei Maskavā. Bijām 160 vingrotāji no vidusskolu pēdējām klasēm un augstskolu pirmajiem diviem kursiem. Mūs dresēja gandrīz 2 mēnešus. 24. jūnija rītā pēc notīgotas nakts mums paziņoja, ka nometne slēgta un varam izkļūst. Ar nelielu pauniņu nūjas galā, visādiem pār- un piedzīvojumiem ceļā, caurās tenisa cībās un neēdusi pārrados mājās. Vingrošana man bija sirdslieta, ar to nodarbojos arī studiju laikā.

Pēc vidusskolas beigšanas 1942. gadā sekoja 4 gadi skolās, par ko jau stāstīts. Sapratu, ka skolotāja nebūšu. Izšķirties par specialitāti bija grūti, jo — kā redzams atestātā — vienādi labi padevās eksaktās zinātnes un valodas.

1945. gadā nacionalizēja ne vien dzirnavas, bet arī visu pārējo — mežu, ezeru, dzīvokli un zemi. Ģimenei palika 1 govys, cūka un bars bērnu. Jaunākajai mātai 4 gadi. Izvest no dzirnavām varēja jebkurā laikā (pēc 4 gadiem tas arī notika). Tēvu atstāja par strādnieku ar algu 100 rubļi mēnesī.

Ko darīt bērniem? Mācīties, strādāt un reizē mācīties! Atcerējos bērībā nolemto — kļūt par ārsti. Baidoties no konkursa, vispirms 1946. gada septembrī iestājos Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas fakultātē. Pēc gada, ar paša

profesora Kirhenšteina rezolūciju, kļuva par Medicīnas fakultātes 2. kursa studenti. Tagad atskatoties šķiet neticami, ko visu paveicu nākamajos gados. Viena gada laikā — divu kursu darbs. Visas brīvās dienas un stundas pavadīju anatomikumā pie kauliem un liķiem. Vajadzēja galvas skeletu. To pirkām no liķu Mārtiņa. Novārijām pašu atrastos kaulus. Mācību grāmatu nebija, tās atpirkām no studijas beigušiem vācu un franču valodās.

Faungada sarīkojumā iepazinās ar Fizikālās institūta studentu Hariju. Pēc pusotra gada draudzības apprecējāmie. Ne mums bija kāzas, ne man baltā kleita. Kam es būtu varējusi to prasīt? Brāļi studēja, jaunākajai mātai 7 gadi, Harija vecāki un radi izsūtīti 1941. gadā. Pats bija izbēdzis un dzīvoja ar izdomātu biogrāfiju. Harijs bija izdarīgs, labs organizators un runātājs, viņu nozīmēja par institūta komjaunatnes sekretāru. Bija jāstājas partijā.

Vēras un Harija kāzu mielasts 1948. gada augustā. «Tēvs atveda ļergus pudeli, māte — auksto gaļu.»

Pirms valsts eksāmeniem man bija jāpārliet vidusskolas eksāmeni, vācu laika atestātus neatzina. Raiņa vidusskolā notika semināri, kuri bija jāsavieno ar lekciju un praktikumu apmeklēšanu augstskolā. Izturēju vidusskolas eksāmenus 13 priekšmetos. Valsts eksaminācijas komisija 1951. gada 13. jūlijā man piešķīra kvalifikāciju «ārsts». Man piedāvāja palikt darbā institūtā, bet Harijs domāja, ka provincē viņam būs mierīgāk. Tā arī pagāja septiņi gadi. Biju Gulbenes rajona Veselības aizsardzības nodaļas vadītāja jeb, kā tagad saka — galvenā ārste.

1958. gadā rajona partijas komitejā par instruktoru sāka strādāt Harija ģimnāzijas klases biedrs, kurš zināja par vecāku deportāciju. Kad dzērājam — izspiedējam vairs nemaksājām arvien lielākas naudas summas par klusēšanu, viņš Hariju nodeva. Vienu gadu nācās pavadīt Olaines darba nometnē. Pēc tam pārcēlāmie uz Liepājas rajonu un dzīvojam kā trešās šķiras cilvēki. Harijam aizliedza strādāt par skolotāju, viņš strādāja skolās par saimniecības pārzini, vēlāk Rucavas kolhozā, kur dzīvojam, par noliktavu pārzini. Tur arī nomira pēkšņā nāvē pie rakstāmgalda ar zīmuli rokā 1992. gada novembrī...

Par zobārsti esmu nostrādājusī 52 gadus, no tiem 25 vienlaicīgi biju Liepājas rajona galvenā stomatoloģe.

Mana vājība ir valodas. Ģimnāzijā jau ar pirmo gadu ļoti stingri mācīja latīņu valodu. Tukumā tulkojām Cicerona runas, lasījām Ovidija un Horācija dzejas. Esmu apguvusi poļu, čehu un ungāru valodas, tās pielietoju ekskursijās un ciemos, arī lasu.

Mana meita Ilze beidza Mākslas akadēmiju kā māksliniece — interjeriste, bet strādā savā cepuru salonā Liepājā. Dēls Juris ir fizikas skolotājs Līvānos. Man ir trīs mazdēli un viena mazmazmeita.

Donāts

Brālis Donāts (1925.) bija liels delveris. Palaikam abi plēsāmiešiem un darījām kopīgas blēņas: sagriezām mātes skaisto, viegli caurspīdīgo kleitu, lai iegūtu krāsainas puķītes. Māte mūs pieķēra, un abi dabūjām pērienu. Es toreiz jau zināju, ka raudāt vajag pēc iespējas ilgāk, kamēr ierodas tēvs. Ja asaras vairs nebirst, vaigus un acis var apslāpināt ar siekalām. Tēvs mūs ļoti mīlēja un vienmēr iedeva naudu konfektēm, bet, ja bijām abi sadusmojušies, lika apkampties un sabučoties, tad strīdi beidzās. Reiz nolēmām izjokot trīsgadīgo brālīti Alni, kurš bija kārs uz saldumiem. Salasījām krūzīti zaķa spīru un pārkaisījām ar cukuru. Alnis katru «konfektī» aplaizīja, pārkoda un izspļāva. Bija gaužām nosplaudījies, kad māte, izdzirdusi klusumu, mūs sameklēja. Brāzienu visi trīs saņēmām, jau noslēpušies pagultēs.

Pēc Rideļu pamatskolas Donāts mācījās Skaistkalnē, ģimnāziju sāka apmeklēt Aglonā, turpināja un pabeidza Tukumā 1943. gadā. Pēc gada viņu iesauca dienestā, krasta apsardzē.

1944. gada rudenī vācieši mums atņēma sienu un salmus, nomīnēja dzirnavu tiltus. Mūsu ģimene ar iedzīvi un lopiem paslēpās mežā, 3 kilometrus attāļajās Svilumu mājās. Dzirnavās palika Alnis un dažas bēgļu ģimenes. Bija silta bezsniega ziema, un govīs varējām ganīt vecajā kūlā. Novembrī tur ieradās Donāts, pametis dienestu. 27. novembrī, tieši Birutas dzimšanas dienā, viņu četrrēiz uzurrājis, izgāja no mājas un vairs nepārnāca. Tanī pat dienā viņš bija saņemts un ieslodzīts kādā pamestā, aukstā un tumšā mājā Pūrē aiz augstām, suņu apsargātām, dzeloņdrātīm. Mēs to uzzinājām un ar māsīcu aizbraucām, bet tuvoties nedrīkstējām.

Jau 8. decembrī Donāts iesūtīts Štuthofas koncentrācijas nometnē Polijā un vēlāk gājis bojā. Leonīda Siliņa grāmatā «Latvieši Štuthofas nometnē 1942. — 1945.» 270. lappusē līdzās lasāmi divu rideļnieku — Donāta Kambalas un Alfrēda Krūmiņa vārdi.

Puikas

Vecākie brāļi jau agri devās skoloties citur. Mājās kopā turējās Alnis (1928.) ar Jāni (1931.). Pat gulēja abi vienā platā gultā. No mātes veikala viņi sļepeni pievāca lietas, noderīgas apmaiņai ar citiem skolas puikām: kabat-

nazišus, spoguļišus, papirosu «Balva» paciņas, par kurām toreiz bija izsludināta divriteņa izloze. Drīz «afēru» atklāja. Arī tēvs savu mašīnu pazudušās detaļas nemaldīgi atrada zēnu bunkurā ezermalas piekalnītē. Viņš aprobežojās ar bārienu.

Kara beigās vācieši turpat mežmalā bija pametuši vairākus tankus. To padzirdējis, no Rīdējiem atnāca savādnieks Neilandu Kārlis, kurš sevi uzskatīja par ieroču speciālistu no 1. Pasaules kara laikiem. Aicinājis zēnus līdzi skatīties. Viņš paņēmis spridzekli un akmeni, iesēdies bedrītē. Puikas, nelabu jauzdami, aizmukuši uz upes pakrasti. Drīz atskanēja apdullinošs grāviens. Mēs ar māti pa loģu redzējām pacelamies putekļu mākonīšus no šķembām. Tūlīt istabā ieskrēja puikas, saukdami: «Neilands beigts! Neilands beigts!» Sprādziena vietā bija palikusi dziļa bedre. Cilvēka atliekas izmētātas visapkārt, pat tuvējo priežu zaros.

Krievu sapieri daudz spridzekļu izņēma arī no tiltiem. Tomēr puikas bija un palika puikas! Jaunākais brālītis, vienpadsmitgadīgais Juris kopā ar tādīem pat bēgļu puikām, aiz lielā šķūņa satupuši, nodarbojās ar pulvera meklēšanu ieročos un — nodedzināja visas trīs mūsu saimniecības ēkas. Lopus izglāba. Lielākais varonis todien bija Alnis, kurš cīnījās uz dzirnavu jumta. Tās izdevās nosargāt. Mazie nedarbnieki bija aizbēguši uz mežu. Pievakarē atradās. Tas notika 1945. gada 10. maijā.

Pēteris

Otrais brālis Pēteris (1926.) bērnībā bija mierīgs un kluss. Kad es gāju 4. klasē, Pēterītis — pirmajā. Reiz visi trīs nācām no skolas nevis pa ceļu, bet pāri Lodes kalniņam un aizsalušajam ezeram. Bijām piegājuši pārāk tuvu ezera šaurākajai vietai — Rīklei, kura tikai dažus metrus plata (vajadzības gadījumā ezeru šeit varēja aizdambēt). Ūdens pa to plūda straujāk, un ledus bija plānāks. Pēteris ielūza līdz pat kaklam. Es nezinu, kā, bet man izdevās brāli izvilkēt uz ledus un pašai neielūzt.

3. klasē Pēteris bija kļuvis nesekmīgs un atstāts uz otru gadu. Tante Vanda zēnu paņēma pie sevis Zilānu pamatskolas ceturtajā klasē un panāca, ka viņš to pabeidza teicami. Pēc tam Pēteris mācījās kopā ar mums Tukumā — progimnāzijā.

No skolas sola viņu izcēla tas pats karš. Atradās Kurzemes katlā un pēc kapitulācijas 1945. gadā kopā ar diviem biedriem caur mežiem devās uz māju. Atšķirībā no Donāta, Pēterim laimējās. Krievu karavīru ķēde, mežu ķemmējot, aizgāja viņam garām nepamanītam. Sveiks un vesels viņš 12. maijā atgriezās mājās un rudenī turpināja mācības Tukuma vidusskolā.

Tālāk Mehānikas fakultātē Universitātē. Ļeņingradā, inženiera-mehāniķa pēcdiploma praksē būdams, iepazinās ar tādu pašu praktikanti ķīmiķi Noru Aizsilnieci. Viņas tēvs, tautsaimniecības profesors Aizsilnieks, sadarbojies ar Konstantīnu Čaksti un, saņēmis kāda labvēļa brīdinājumu, jau 1944. gada

vasarā aizbraucis no Rīgas uz Kurzemi, bet rudenī — uz Zviedriju. Arī Nora un Pēteris iztika bez baltās kleitas un kāzām.

Pēc neilga laika Tramvaju un trolejbusu parkā, Pēteris visu mūžu nostrādāja par konstruktoru biroja vadītāju un galveno konstruktoru Rīgas mašīnbūves rūpnīcā. Viņa meita Marita ir ārste Vācijā, tur aug divi viņa mazbērni Denīze un Ēriks. Dēls Guntars — celtnieks Jelgavā. Viņam trīs dēli — pāragri mirušais Kristaps, pazīstamais basketbolists Kaspars Kambala, pašlaik spēlē Madrides Real komandā Spānijā, un skolnieks Aldis.

Pēterim ir mazmazdēls Kristaps Andželo.

Alnis

Aļņa (1928.) dzīve ritējusi gludi, jo viņu neskāra mobilizācija. Beidza Tukuma ģimnāziju. Bija labs sportists vieglatlēts, labi spēlēja volejbolu. Bija gadījums, kad trīs brāļi Kambali — Pēteris, Alnis un Jānis — sporta svētkos uzvarēja sešu vīru komandas no Engures un Zentenes.

Alnis mantojis tēva zelta rokas. Lai pie kāda darba ķērās, tas viņam izdevās, pat šūšana ar šujmašīnu. Dzirnāvās Alnis prata strādāt ar visām mašīnām.

Darba gaitas sāka Tukuma rūpkombinātā. Pēc tam visu mūžu strādāja Tukuma eksperimentālajā rūpnīcā, bija direktora vietnieks un pārdzīvoja sešus direktorus.

1960. gadā Līgu dzirnāvās tika svinētas Aļņa un Ilgas Falkas kāzas. Farmaceite Ilga daudzus gadus vadīja Tukuma Dzelzceļa aptieku.

Sākoties Atmodai, Alnis realizēja veiksmīgu projektu — turpat rūpnīcā viņš nodibināja kooperatīvu ar 30 darbiniekiem un ražoja kafijas pupiņu grauздēšanas mašīnas — automātus, kurus pārdeva Krievijā. Aļņa nopelns dzirnavu atjaunošanā ir nepārvērtējams, jo viņš ir labsirdīgs un nesavtīgs, palīdzēja tapt arī šai grāmatai.

Jānis

Ceturtais dēls — Jānis (1931.) bērnībā bija nerunīgs, bet ļoti kustīgs un draiskulīgs. Vienmēr staigāja ar svaigiem puniem pierē un visvairāk dabūja žagarus. Vasaras brīvajās dienās un stundās vai nu upītē vēžoja, vai peldējās ezerā. Kad tuvojusies todien jau desmitā reize, tēvs sācis bārties, ka nepaliek slim. Jānis taisnojies, ka neko nevar darīt, kompānijas pēc taču viņam jāpeldas ar katru atnākušo draugu.

Pēc pamatskolas Jānis iestājās Tukuma Ekonomiskajā tehnikumā, kuru vēlāk pārcēla uz Rīgu. Zēns dūšīgi nodarbojās ar sportu, īpaši ar lodes grūšanu, diska un šķēpa mešanu. Tālāk mācījās Fizikultūras institūtā, 1960. gadā bija Vissavienības jaunatnes čempions lodes grūšanā.

Jau studiju laikā sāka vadīt sporta darbu Rīgas Elektromehāniskajā tehnikumā, tagad koledžā. Turpat, savā vienīgajā darbavietā, strādā joprojām. Viņa sieva, arī Ilga, bija galvenā grāmatvede dažādās Rīgas iestādēs.

Juris

Jurītis (1934.) bija pēdējais brālis, aiz viņa vēl trīs māsiņas. Visi mazie arī mācījās Rideļu skolā. Jurim patika organizēt bēgļu bērnus. Viņš visiem izgatavoja stumjamas nūjas ar divām tukšām konservu kārbām galā. Kārbas griezās, un bērni ar Juri priekšgalā, stumdami tarkšņošās nūjas, joņoja pa lielceļu, ka putekļu mākonis vien griezās. Māte teica, ka laikam jau viens mulķis no lielā Kambalu bara būšot. Īstenībā tā izpaudās Jura topošās organizatora spējas.

Tālāk Juris izglitojās Tukuma vidusskolā. Pēc dienesta armijā strādāja un mācījās neklātienē Lauksaimniecības akadēmijas Mehānikas fakultātē. Viņš bija enerģisks, izdarīgs, apveltīts ar uzņēmēja dotībām.

Jau padomju laikā kā Rīgas Skaņuplašu rūpnīcas «Melodija» direktors daudzkārt devās ārzemju komandējumos, piedzīvojot kuriozus notikumus. Vēlāk šī rūpnīca kļuva par kopuzņēmumu, «Sintez corporation Latvia» firmu «Ritonis», un Jura pēdējais amats saucās — ģenerāldirektors.

Atjaunošanas darbi.
Māja pabeigta,
dzirnavas vēl top,
1991. gads

Arī Rideļu dzirnavu atjaunošana ir Jura nopelns. 1991. gada decembrī ceļā no Rīgas uz Rideļiem viņš gāja bojā autoavārijā, apglabāts dzimtas kapsētā Lamiņos.

Jura sieva Elza ir tehnoloģe. Viņiem divi dēli — Aldis un Oskars.

Oskars beidzis Rīgas Lietišķās mākslas koledžas koktēlniecības nodaļu. Viņš vada Rideļu dzirnavu kompleksu un savu galdniecības darbnīcu. Abi ar sievu Ingūnu, kura pabeigusi Mākslas akadēmiju, audzina «meldermeitiņas» Grietiņu un Dārtiņu.

Aldis ir dažādu projektu vadītājs Rīgā.

Māra Marija

Marija (1935.) pēc Rideļu skolas beidza Tukuma pamatskolu un Lietišķās mākslas vidusskolas dekoratīvās tēlniecības nodaļu, tūlīt pēc tam iestājās

Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultātē. Ilgus gadus bijusi Talsu rajona galvenā arhitekte, specialitātē strādā vēl tagad. Pirmais vīrs Valdis, arhitekts, traģiski gājis bojā. Viņu meita Inese beigusi Mākslas akadēmiju, strādā par pasniedzēju. Otrais vīrs — Aldis, būvinženieris, viņiem divas meitas: Elīza Beta ir arhitekte, Māra — literatūras kritiķe, beigusi Kultūras akadēmiju. Marijai ir trīs mazdēli un trīs mazmeitiņas.

Inga

Inga (1938.) Rideļu pamatskolu beidza 1949. gadā. Pēc tam mācījās Pūrē un Lietišķās mākslas vidusskolā par tērpu modelētāju. Vasarās lasīja ogas, modelēja un šuva dāmām vakartērpus. Turpināja mācīties un pabeidza Mākslas akadēmijas grafikas nodaļu. Zīmēja mākslas plakātus un ilustrēja grāmatas. Precējusies ar arhitektu. 54 gadu vecumā Inga nomira ar nedziedināmu kaiti. Dēls Jēkabs beidza metālistus Mākslas akadēmijā. Viņam meitiņa Urzula.

Biruta

Birutiņa (1940.) bija mūsu pastarīte. Viņu — četrgadīgu — toreiz Donāts uzurrāja, aiziedams uz visiem laikiem... Mācījusies Rideļu un Pūres pamatskolās un Kandavas vidusskolā, sekojot tēva spiestā kārtā mainītajām dzīvesvie-

Seši Teklas un Donāta Kambalu bērni 2004. gadā: Biruta, Vēra, Marija, Jānis, Alnis un Pēteris vecākās māsas 80 gadu jubilejā

tām. No 1959. gada studēja Universitātes Ģeogrāfijas fakultātē, izbraukājoties tuvās un tālās ekspedīcijās. Pirmos trīs darba gadus atstrādāja Kabiles vidusskolā, ļoti sliktos dzīves apstākļos. Pēc tam dažādās Rīgas vidusskolās 27 gadus bijusi direktora vietniece mācību darbā, pašreiz — ģeogrāfijas skolotāja. Vīrs — inženieris.

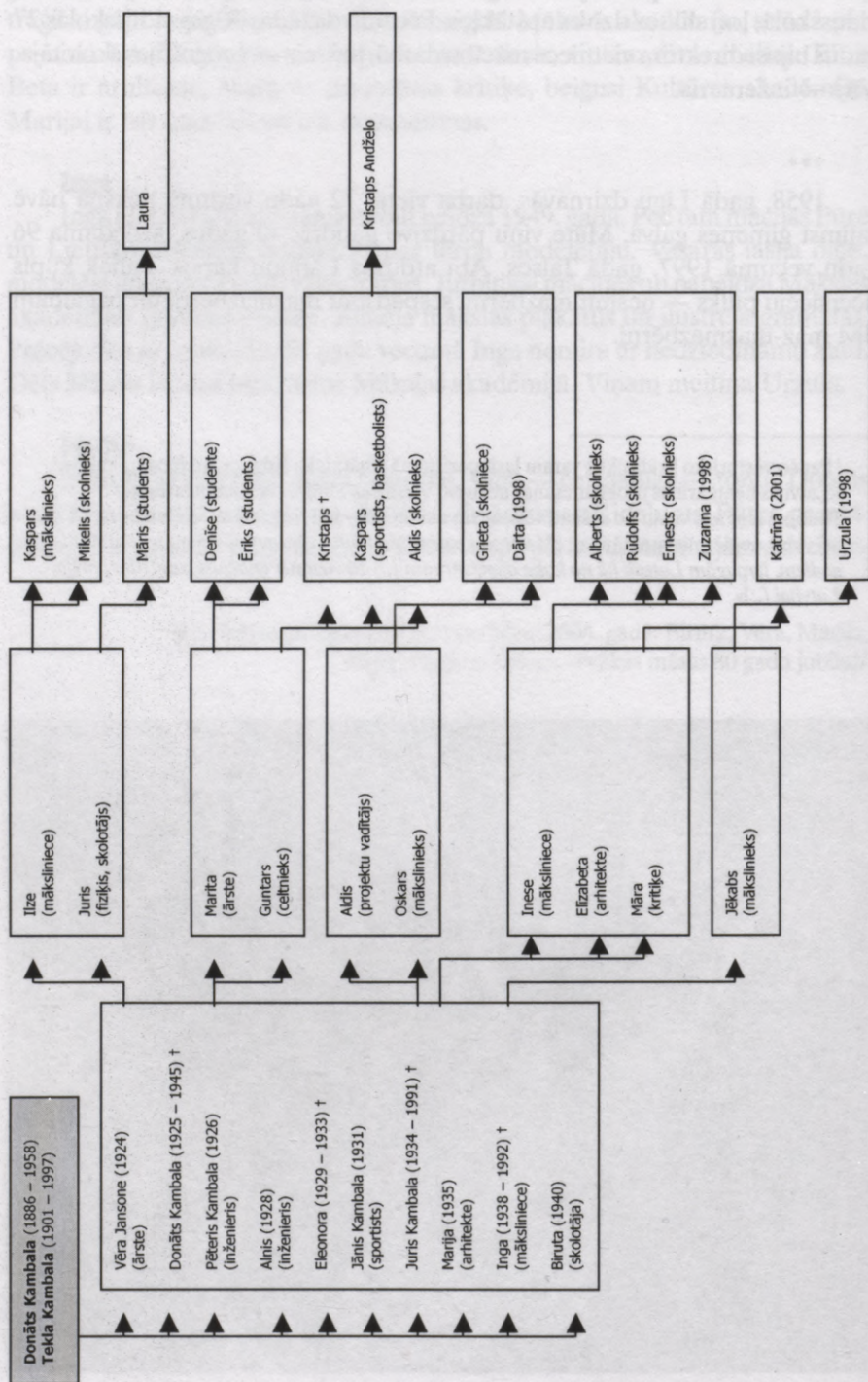
***

1958. gadā Līgu dzirnavās, darba vietā, 72 gadu vecumā pēkšņā nāvē saļimst ģimenes galva. Māte viņu pārdzīvo gandrīz 40 gadus, aiziedama 96 gadu vecumā 1997. gadā Talsos. Abi atdusas Lamiņu kapos. Paliek kupls pēcnācēju pulks — desmit mazbērni, sešpadsmit mazmazbērni un pagaidām divi maz-mazmazbērni.

---

¹ Par šo vēsturisko brīdi sīkāk varam lasīt pazīstamā zinātnieka Edgara Andersona rakstā «Latvijas neatkarības proklamēšanas norise». Virsnieks Staņislavs Kambala Tautas Padomē ieņēmis vienu no sešiem vēlētajiem amatiem — bijis sekretāra otrais biedrs, kā arī viens no desmit runātājiem: «*Metot skatu uz mūsu tautas vēstures pēdējiem septiņi simti gadiem, ieraugām Latgali kā no koka atgrieztu zaru (..) Tā vienmēr gribējusi pieslieties pārējai Latvijai (..)*»

Donāta un Teklas KAMBALU DZIMTA 2004. gada janvārī

ROZENŠTEINI

Anna Feldberga

Tad, kad manis nebūs,
Mīlestība paliks.

/No dziesmas/

Mans tēvs Kristaps Rozenšteins ir dzimis 1884. gadā Garlenē (netālu no Laucienes jūras virzienā), Lāču mājās. Viņa vecāki Jānis un Katrīna Rozenšteini šīs mājas laikam rentējuši. Ģimenē pavisam 8 bērni, četri dēli: Kristaps, Jānis, Fricis, Kārlis un četras meitas: Anna, Lizete, Emīlija, Katrīna. Mazā māsa Katiņa mirusi jauna.

Mana māte Anete Rozenšteina, dzimusi Vilumsone, 1883. gadā Balgales Ķīmās. Viņas māte Marija Vilumsone, dzimusi Ošniek, bija Ķīmu māju saimnieka meita, precējusies ar kalpa puisi Jāni Vilumsonu. Māju mantojis brālis, mani vecvecāki abi tur kalpojuši. Viņiem vēl viena meita Līna, kura neapprecējās, un dēls Fricis — precējies, krita I Pasaules karā, izauga viņa meita Auguste, bet jaunībā mira ar ātro diloni. Senas fotogrāfijas apliecina, ka abas māsas Līna un Anete bijušas ļoti glītas, lielām, izteiksmīgām gaišzilām acīm.

Kristaps pavisam jauns sācis strādāt Zentenes pilī par dārznieka palīgu, tā ar likteņa lēmumu pamazām pietuvodamies savai Anetei.

Mežā aiz Balgales baznīcas ir mājas Mucenieki un Silāši, apmēram 0.5 kilometri viena no otras. Uz Silāšiem atnākusi Vilumsonu ģimene par kalpiem, uz Muceniekiem — jaunais staltais Rozenšteins par puisi.

Anetei ar Kristapu bija jāsatiekas, jo viņi bija viens otram nolemtie. Atnākusi lielā mīlestība, bet tētīm priekšā dienests, un viņa māte nedeva atļauju laulībām. Toreiz vecāku vārds bija likums, un tā Kristaps aizgāja dienestā, bet Anetei 1907. gada 25. februārī piedzima dēls, kuru nosauca par Frici. Pēc dienesta māte vairs neiebilda, un 1910. gada 14. februārī Balgales baznīcā laulāja Kristapu Rozenšteinu ar Aneti Augusti Emīliju Vilumson.

Tā paša gada novembra beigās, pēc vecā stila, turpat Balgales Muceniekos piedzimst viņu otrais bērns, meitiņa Līna Marija Rozālija. Bērna tēvs Kristaps šajā ierakstā nosaukts par kučieri, tāpat jau sācis strādāt Rideļu muižā, uz kuriem pēc meitiņas piedzimšanas pārcēlies ar visu ģimeni. Šeit viņi abi un četri no sešiem bērniem nodzīvo visu mūžu. Kopā ar viņiem līdz savai nāvei 1916. gada Ziemassvētkos ir arī vecmāmiņa Marija Vilumson, dzimusi Ošniek.

Autore Anna Feldberga

1914. gada 6. februārī Rozenšteiniem piedzima otrs dēls Žanis. Bet vasarā sākās I Pasaules karš. Manu tēti iesauca armijā ar pirmo gājienu un dzina uz Austrumprūsiju, uz Mazūru ezeriem. Krievu ģenerāļi karavīriem teikuši, ka viņi iet uz Berlīni un drīz būšot klāt. Vācieši krievu armiju tur smagi sakāva. Mans tētis dabūja gurnā lodi, kuru, Varšavā divreiz operējot, tomēr neatrada un kura palika kopā ar tēti līdz mūža beigām.

Pēc kara tētis zemi neprasīja tāpēc, ka baidījās par savu kāju. Tā negantā lode «staigāja», pārvietojās un daudzreiz darīja lielas sāpes. Likās, ka zemnieka darbus viņš nevarēs veikt. Bērni visi vēl mazi. Varbūt arī bailes no nezināmā.

Kalpa gaitas tēvs atstāja ar 1930. gadu. Ulmaņlaikos viņš sāka saņemt pensiju 15 latus mēnesī. Pats arī vēl strādāja, cik varēja, bet viens pats. Viņš raka lielajā mežā tā saucamās ugunsliņijas, bija kurinātājs pie kuļmašīnas, vēlāk vasarās dežūrēja lielajā ugunsdzēsības tornī pie lielceļa. No kolektīva darba viņš vairījās, baidījās dzīvot uz cita rēķina.

Kad dēli 1939. gadā nopirka Pūclejas, tēvs ar mammu dzīvoja tur un palīdzēja viņiem. Līdz tam Lambsdorfi deva viņiem bezmaksas dzīvokli Sadumos.

Par vecāko brāli Frici varu teikt pašus siltākos vārdus. Viņš bija ļoti labsirdīgs cilvēks, gudrs, katru brīdi gatavs palīdzēt citiem grūtībās, bēdās, nelaimē. Liels estēts, priecājās par katru lauku puķīti, kociņu. Fricim bija skaista balss, labas dotības teātra lietās. Viņam bija tikai viena mīlestība, noskatīta jau tad, kad Jansoni ieradās Rideļos. Tomēr viņa dzīve nebija laimīga.

Rozenšteinu ģimene
vecākā dēla Friča kāzās
ar Annu Jansoni.
Sēd: tēvs Kristaps, māte Anete,
vidū Edgars. Stāv: Žanis, Līna,
jaunais pāris, Zetiņa un jaunākā
meita Anna.
1929. gads

Pamatizglītību Fricis ieguva Dzirciemā pie Kušķevica. Visus gadus viņš nostaigāja ceļu uz skolu ritā un vakarā, sākumā viens, tad kopā ar Līnu. Beidza Laidzes lauksaimniecības skolu un vadīja Balgales krejotavu. Tur strādāja arī jaunā sieva Anna. Viņu kāzas 1929. gadā Jansoni sarīkoja Dravniekos. Pēc pāris gadiem darbs Balgales krejotavā, diemžēl, bija jāatstāj. Fricis ar sievu atgriezās Dravniekos.

Divi jauni darba piedāvājumi tiek izbrāķēti — par tālu, vecāki meitu netais. Fricis viens, protams, neiet. Tad Jansoni dod meitai un znotam gabalu zemes, pāris govju, darba rīkus. Jaunie dzīvo atsevišķi un strādā zemes darbu. Rosīgi piedalās sabiedriskajā dzīvē.

Tas notika 1944. gada jūlija beigās, kad sarkanie jau bija Latvijā un no Jelgavas puses nāca uz Tukumu. Cilvēki bija satraukti, samulsuši. Fricis, jaunākais brālis Edgars un Līnas vīrs Valdis izgājuši no mājām un uz lielceļa satikuši kādus bruņotus vīrus. Tie sākuši šaut un tūlīt aizbraukuši Talsu virzienā. Valdim un Edgaram nekas, bet Fricis saņemis no trāpījuma vēderā.

Ziņu par šo nelaimi saņēmu pēc dažām nedēļām, kad krievi bija atspiesti un sakari atjaunoti. Mēs ar vīru tūlīt aizbraucām. Man bija uzziēdējušas ļoti skaistas krēmkrāsas asteres. Aizvedu brālītim veselu klēpi. Sēdēju un raudāju, raudāju... Kāda rideļniece garāmejot teica: «*Par Frici jau raudāja visi Rideļi...*»

Šajā karā mani vecāki jau bija zaudējuši vidējo dēlu, septiņus gadus jaunāko Žani. Būdams jauns puisis, viņš aizgāja strādāt uz Zentenes Kogrēm, atrada sev sievu — saimnieka māsas meitu Līnu Ilmani un palika dzīvot Zentenē. Žani agri iesauca karā. Tā kā mājās palika divi mazi bērniņi Laimonis un Daina, viņu 1942. gada vēlā rudenī palaida atvaļinājumā. Viņš apmeklēja arī Rideļus, savus tuviniekus, savu pirmo skolu un skolotāju. Pēc dažiem mēnešiem, 1943. gada 4. februārī, trīs dienas pirms savas divdesmit devītās dzimšanas dienas, viņš apgūlās Volhovas purvos.

Vecākiem palika trīs meitas: Līna, Lizete (1912. 06. 07.), Anna Alice (1917. 17. 09.) un jaunākais dēls Edgars (1923. 09. 10.).

Gaidot Zetiņu (par Lizeti viņu neviens nesauca), mamma esot bieži skatījusies uz Lambsdorfu Grietiņu, tādēļ bērns piedzimis skaists. Zetiņa gāja par ganu un septiņpadsmitajā dzīves gadā

Trīs brāļi Rozenšteini: Žanis (ar lentu), Edgariņš un Fricis lielajās Jansonu Frīdas kāzās, 1933. gada 30. aprīlis

(1929.) sāka strādāt par meitu Pakalniņos pie Jurševiciem. Šerpā saimniece viņas darbu slavējusi. Bet ap labības laiku uzbrukusi nelaime — bērnu trieka. Bija jāārstējas trīs gadi — ziemās vairāki mēneši jāpavada slimnīcā, katra vasara — Ķemerose. Vecākiem nekas jāmaksā nebija. Zetiņa atlaba, bet ne pavisam. Rokas un kājas pilnu spēku neatguva, tomēr viņa darīja visus mājas darbus, nesūdzējās, mīlēja dzīvi, dziedāja korī un dejoja ballēs — palēnām, mierīgi.

Zetiņa apprecējās ar Pēteri Ausekli no Birzniekiem, dzīvoja ar viņu klusi, satīcīgi un arī pieticīgi, jo piedzima 7 bērni: Arnolds (1937. — 1997.), Laima (1938. — 1941.), Velta (1940.), Biruta (1941.), Vilnis, Edgars (1947. — 1988.), Pēteris (1949. — 2001.). Astotais bērniņš aizgāja mūžībā kopā ar Zetiņu 1951. gadā. Viņai vēl nebija četrdesmit...

Pēc kara viņi dzīvoja Līkažokos. Es tur ciemojos gan tad, kad Zetiņa bija dzīva, gan arī pēc tam. Mana bijusī svaine Anna bija Frici jau zaudējusi un aizgājusi pie otra atraitņa — Pētera Ausekļa. Mēs abas sirsnīgi izrunājāmies, un es jautāju, vai nebija bailes nākt par pamāti tik lielam mazu (2 — 14 gadi) bērnu pulciņam. Viņa teica: «*Nē, jo tie bija Zetiņas bērni. Pie svešiem nebūtu gājusi.*»

Manis pašas dzīvē nozīmīgs kļuva 1939./40. gads Virbos.

Bija ziema, sniega laiks. Man bija jātiek Talsos. Toreiz tas nozīmēja 7 kilometri pa zemes ceļu līdz Stendei un tālāk ar mazbānīti. Pāris dienas iepriekš zvanīja mans nedaudz iepazītais draugs un piedāvāja aizvest ar zirgu, jo arī viņam Talsos esot darīšanas. Zināju, ka Kliņģos ir tāda maza melna ķēvīte, par Ģerlu sauc, liela skrējēja, jo kādreiz jau biju vizināta. Priebrauca kamanas, mani ietina, lai nenosalstu, un braucām. No Stendes izbraucām reizē ar mazbānīti un arī Talsos bijām reizē — tā skrēja Ģerla. Vakarā atgriezoties, uzaicināju savu vedēju uz tēju. Zanis apsedza savu Ģerlu un gājām augšā. Mēs ar otru jauno skolotāju dzīvojām blakus istabās ar kopēju virtuvīti. Viņa mūs sagaidīja ar maizītēm un karstu smaržīgu tēju, tik noderīgu pēc ziemīgā brauciena...

No tā laika man mīļa Jāņa Keņģa dziesma «Liepu tēja». Man tūlīt acīs sī diena, brauciens un draudzīgā pasēdēšana. Un draudzība kļuva par mīlestību.

Mūs ar Žani Feldbergu laulāja 1940. gadā Sabiles baznīcā. Pēc piecdesmit gadiem, zelta kāzās, bērni mūs uz turieni aizveda atkal. Mācītājs ar mums runāja un mūs svētīja, tas bija saviļņojoši. Vīrs bija mana mūža stiprums un balsts, to pa istam sapratu tad, kad viņa vairs nebija — pēc 1995. gada 22. jūnija...

Sabiles Kliņģi, kur ieprecējos, bija sena mežsargmāja. Kad vīra vecaistēvs to ap 1880. gadu pircis, aramzeme bijusi tikai 13 pūrvietas, pārējais — mežs. 1940. gadā tīrumi pletās 56 hektāros, kopējā platība pie 100, to bija paveicis Žaņa tēvs un vectēvs. Tad atnāca padomju amatvīrs un teica — tev tik daudz zemes, tu esi budzis! Un atņēma lielo tiesu. 1940. gadā vismaz no mājas atstāja 4 istabas, bet 45.-tajā arī māju atdeva jaunajiem saimniekiem. Vecākiem palika tikai viena istaba. 1949. gadā bijām sarakstā, bet mūs tomēr neizveda.

Viņš ar savu brāli bija prom Sibīrijā pa divi lāgi. Vispirms no 1945. līdz 1947. gadam. Pēc četriem gadiem viņu paņēma atkal, bet nākošajā — 1952. — mani atlaida no darba. Pēc «tīrīšanas» Virbu skolā no 13 agrākajiem skolotājiem palika tikai divi.

Sezonas darbu dabūju Jaunpagasta Stērķeļu fabrikas kartupeļu pieņemšanas punktā, bet no jaungada biju maiņas ķimīķe Jaunpagasta brūzī. Dzīvoju 6 — 7 kilometrus attāļajos Virbos, bet darbs maiņās. Lai to spētu, mani labie vīra vecāki pieņēma abus mazos — Marutu (4) un Fanci (2). Jemantoju direktora labvēlību, jo nodibināju kori un nopietni ar to strādāju. Pēc kāda gada man iedeva dzīvokli un kļuva vieglāk. Koristi bija uzcītīgi, un 1955. gadā mēs uzvarējām skatē un tikām uz Dziesmusvētkiem Rīgā.

1953. gadā nomira Staļins, un no vara raktuvēm virszemē izlaida «verģus», arī manu vīru. Nu viņš varēja darīt mūrnieka, kalēja un citus darbus. 1956. gada pavasarī tika mājās, bet mani rudenī atjaunoja skolotājas darbā. Izvēlējos vietu tuvāk savai dzimtenei — Dursupi — un nostrādāju tur 16 gadus.

Mūsu vecākais dēls Juris (1941.) ir nopietns, darbīgs cilvēks. Lasa lekcijas Rīgas tehniskajā universitātē, darbojas arī kā konstruktors. Sieva Vija ir inženiere, meita Ieva ekonomiste Stikla rūpnīcā.

Meita Maruta (1948.) beidza Rīgas pedagoģisko skolu kā muzikālā audzinātāja, dzīvoja un strādāja Talsos, apmēram kā Lienīte Mārupē. Viņš Jānis strādāja autosporta uzņēmuma administrācijā. Viņiem dēls Jānis (1974.) un meitas dvīnītes (1976.) — Ilze un Zane.

Jaunākais dēls Jānis (1950.) studijas RTU pameta, apprecējās, strādā dažādās vietās Rīgā. Viņam 5 bērni — Mārīte, Aija, Liene, Jānis un Dainis, visi labi mācās. Bez šiem 9 mazbērniem man vēl ir arī 5 mazbērni.

Mazais brālītis Edgars bija mans auklējamais. Interesants tādēļ, ka vispirms sāka dziedāt pareizu melodiju un tad tikai runāt. Vēlāk izveidojās tāda balss, ka kopā ar Frici viņi varēja piedziedāt visus Rīdeļus. Pie «grāmatas» gan, mammai par lieliem krenčiem, bija paslinks, bet darba darītājs kārtīgs.

Feldbergu ģimene 1965. gadā.
Priekšplānā — Anna, Jānis, Žanis,
aizmugurē Maruta un Juris

Pēc īsas un neveiksmīgas laulības ar Liepiņu Mildu, ilgi nodzīvoja viens ar vecākiem. 1953. gadā apprecējās ar Valiju Barsukovu (1932.) no Brūveļiem. Viņiem divas meitas un trīs dēli: Brigita (1953.), Anita (1957.), Edgars (1959.), Edmunds (1962.) un Mārtiņš (1963.).

Vedekla Valija Rozenšteina turpināja vīratēva rūpi par Rideļu kapiem, skubināja piederīgos un pārdzīvoja, ja kāds nekopa. Visu laiku strādāja algotu darbu, pēdējā laikā Ezernieku zāgētavā. 1992. gada 27. janvārī ceļā uz darbu viņu sabrauca... Edgars bija satriekts. Šajā laikā viņu balstīja dēls Edgars. Braukājot no Sēmes uz darbu mežniecībā, viņš allaž iegriezās Pūclejās. Taču 1997. gada rudenī, 38 gadu vecumā, avārijā nositās arī viņš.

Pats Edgars seniors nodzīvoja vēl 2 gadus. Liktenis viņam aiztaupīja trešo, vislielāko traģēdiju ģimenē — mazmeitiņas Baibas Kļaviņas (Anitas meitas) varmācīgo nonāvēšanu Dārziņos 18. dzimšanas dienā. Šogad beidzās tiesas process ar mūža ieslodzījumu slepkavam.

Reiz deviņdesmito gadu beigās tā paagrāk ierados kapusvētkos. Jauns vīrietis patlaban beidza pļaut pēdējo zāli. Uz manu jautājumu: «Kas te pļauj?» atbilde skanēja: «Rozenšteins!» /R. Kristsons/

LĪNA

Balta nāca tautu meita
Kā ar sniegu apsnigusi.
Nav ar sniegu apsnigusi,
Nāk ar savu tikumiņu.

/Tautasdziesma/

Rozenšteinu vecākā meita Līna (1910. — 2000.) bija gaišs cilvēks ar daudziem talantiem. Mūža beigās viņa rakstīja... Domās, jo sastrādātajiem pirkstiem rakstāmūks bija par smalku. Viņas sacerējums saucās «Kalpa bērns stāsts». /R. Kristsons/

Savā māsā visaugstāk vērtēju viņas cieņu un mīlestību pret saviem vecākiem. Vienalga, vai viņai bija 15, 25 vai vairāk gadu, šī bijība un cieņa nemainījās. Viņa vienmēr atrada brīdi atnākt, atbraukt, atskriet un pateikt mierinošu vārdu, ja nekas cits nebija iespējams. Un tā bija visu mūžu, kaut pašai gāja visādi.

Ļoti augstu vērtējams Līnas strādīgums, katra darba kārtīga veikšana. Vēl meitene būdama, viņa prata mūsu istabas nekrāsoto grīdu izberzt un turēt baltu jo baltu. No mājām, kur Līna bija strādājusi nāca sirsnīgas, siltas atbalsis. Vēl vecuma dienās, kad ceļgali bija deformējušies un sāpēja, viņa ar taburetes palīdzību aizstūmās līdz dobitēi, apsēdās un, atspiedusies uz spieķa, ravēja.

Ravēja un domāja. Rakstīja savu stāstu un vēstules māsai. Aizbraukusi Sabilē, viņa sniedza tai abas rokas, sacīdama: «Atvedu tev visas vēstules, ko esmu rakstījusi.» /R. Kristsons/

Sevišķi spilgti māsas raksturā, teikšu — dvēselē, iezīmējas svētā dzirksts uz mākslām. Viņa ar prieku dziedāja kori, piedalījās teātra izrādēs. Līnu nebaidīja ne Tiltiņsila priežu šalkas tumšajos rudens vakaros, ne mūžīgie dubļi pļaviņā pie Pirtskalniņa, ne sniega kupenas ziemā. Neatturēja arī nogurums pēc dienas darbiem. Viņas tēlojumā rideļnieki varēja vērot gan Silmaču Antonijas dzīves likločus, gan Roplainu Ilzes kautro, nelaimīgo mīlestības stāstu un daudzus citus tēlus. Pēckara gados, kad koris Rideļos vairs nedarbojās, Zitmaņu Alfrēds organizēja sieviešu ansambli, un tajā skanēja arī Līnas balss. Ciemos braukdama, allaž aizvedu viņām kādu jaunu dziesmiņu. Pašdarbība Līnai bija gandrīz tikpat mīļa kā pati dzīve. Pensijas gados Tukumā viņa gāja un dziedāja baznīcas kori.

Tālāk gribu stāstīt par māsas taisno un nešķobāmo mūža mīlestības līniju.

Jaunībā Līna bija skaista meita — arī tikumīga, kurai liktenis papildnam bija devis kalpu meitas lepnumu. Viņai bija patīkama stāja, gaita, viņa skaisti dejoja, kā jau cilvēks, kurš izjūt mūziku. Vīnes valsī ar brāli Frici skaistāka pāra balles zālē nebija.

Tādai iznesīgai meitai netrūka pielūdžēju. Dažus labprāt būtu vēlējusies par saviem svaiņiem. Turpat «Dārzniekos» bija uzaudzis patīkama izskata stalts puisis Alberts Jirgens. Viņa simpātijas bija skaidri redzamas. Man patika Alberts, patika, kad viņš bija māsas tuvumā. Nevarēju saprast, kāpēc viņa ir tik vēsa pret šo glīto, pieklājīgo puisi. Tas atklājās krietni vēlāk.

Darba gaitas Līnu aizveda uz Balgales mācītāja māju pie rentnieka Kaijas. Skolas brīvlaikā, kuru sauca par kartupeļu nedēļu, aizgāju māsu apciemot. Sagadījās, ka tanī dienā tur bija kulšanas talka. Vajadzēja palīdzēt vakariņu gatavošanā. Pēc tam bija tradicionālā mašīnballe. Ievēroju, ka viens puisis kā «vilciņš» tinas ap manu māsu. Glīts cilvēks ar klusinātu runas manieri un pieklājīgu uzvedību, dažus gadus vecāks par Līnu. Viņa vārds bija Valdis, kāda turīga Balgales saimnieka dēls un mantinieks. Valdim bija māsa Alīda, kurai jau saderēts līgavainis Kārlis.

Manas simpātijas šis Valdis ieguva tajā pašā vakarā. Savā pusaudzes prātā sapņoju, ka viņš kļūs mans radnieks — māsas vīrs. Taču Līnas vēsums ne tikai nosaldēja manus sapņus, bet uzcēla ap sevi ledus sienu.

Kā parasti, Rideļos gatavojās Jaungada ballei.

Saimnieki bija piešķīruši brīvdienas, un Līna ieradās jau Vecgada vakarā. Viņa nedaudz nervozēja, jo ballē laikam būšot divi puisi no Balgales. Esot centusies tos atrunāt, baidot ar 17 — 18 kilometrus tālo ceļu un auksto laiku, bet laikam nekas nebūšot izdevies.

Tā arī bija. Valdis ar Kārli stāvēja Rideļu skolā pie zāles durvīm tādi domīgi, lai neteiktu — skumji. Mana mīļā māsiņa tik tikko piegāja pie viņiem, apsveicinājās, un tas arī bija viss. Man no visas sirds bija Valdiņa žēl, nevarēju saprast, kā viņš Līnai var nepatikt.

Līna vēlāk mums, māsām, izstāstīja, kā šis Balgales Valdis pēc viņas tiecies, bijis gatavs visu darīt viņas labā. Arī māsa Alīda bijusi laipna un mīļa, centusies

Līnu piesaistīt savējiem, aicinot ciemos un vedinot līdzī dažādos braucienos, sarīkojumos. Taču māsa šo Alīdas sirsnību nekad nav izmantojusi. Sirds nav atļāvusi.

Līna draudzējās ar Valdi Miezi, bet vecākiem nepatika viņa uzvedība (piedzērās, kāvās). Līna skaidri pateica, ka mīl Valdi, nevienu citu negrib. Bez tēva un mātes atļaujas viņa neprecēsies, dzīvos viena pati. To saprata arī vecāki. Tā mūsu ģimene bija nonākusi pie tās vietas, kas bija likteņa lemta. Un Valdis Miezis tika pieņemts mūsu ģimenē kā znots, kā svainis.

Lodēs Līna netika sevišķi gaidīta. Vest pārtikušu saimnieku mājās nabadzīgu kalpu meitu tur nelikās prāta darbs. Tomēr arī Valdis čaklo un labsirdīgo meitu bija ieslēdzis dziļi savā sirdī, un viņa vecāki ceļā nestājās.

Līna sava mūža laimīgākajā dienā. Kāzas ar Valdi Miezi 1937. gada 16. maijā

Kāzas Lodēs rīkoja 1937. gada 16. maijā. Kā baltas kupenas ziedēja ķirši. Pusnaktī pēc mičošanas lielajā istabā ienesa lielu lakatā ietītu nastu. Tur bija māsas darinātās veltes vecākiem un radiem — cimdi, zeķes, šalles, lakati.

Bet otrā rītā agri vīramāte bija modinājusi Līnu govīs slaukt... Kad sāka celties kāzu viesi, jaunā sieva slaucīja lielo istabu. Manā apziņā tas iezīmējās kā māsas mūža simbols — slaucīt, mazgāt, strādāt... strādāt...

Valda tēvs bija kluss, mierīgs darba rūķis, kas godīgi kopa savu saimniecību, nevienam pāri nedarot. Abām vecajām tantēm patika Līnai iedzelt, visbiežāk nicinājums nāca no Šarlotes gan latviešu, gan vācu valodā. Vecās dāmas bieži mēdza sarunāties vāciski, un Līnai tad vienmēr bija skumji ap sirdi. Jūlite bija sirsnīgāka, viņa pati bija nelaimīga, jo māte tai bieži darīja pāri. Visumā nekāda gaišā dzīve Līnai nebija jau tāpēc vien, ka visa mājas atmosfēra toreiz bija tumša un drūma. Tādā mājā prieks ir svešinieks, kas uz brīdi ienācis, ātri atkal izgaist, pazūd...

Līnas un Valda ģimēni piemeklēja senais Lodu lāsts — mazu bērnu bojāeja. No viņu septiņiem bērniem trīs nomira pirmajā dzīves gadā. Sevišķi smagas bija Līnas pirmās dzemdības mājās 1938. gada aprīlī. Kad no Lodēm atnesa skumjo vēsti — dēliņš dzimis, bet nav — mūsu paps sēdēja uz zemā soliņa pie plīts. Viņš aizsedza seju ar plaukstām un raudāja tā, ka likās — sirds lūst. Daudzus gadus vēlāk Līna tikpat smagi pārdzīvoja sava mazdēliņa Uldīša Aizgrāvja aiziešanu.

Traģisks izvērtās 1945. gads. Pirmajā miera dienā savas mājas pagalmā Līnu sašāva no lidmašīnas. Visu vasaru viņa ārstējās Čalsu slimnīcā. Vasaras vidū apcietināja Valdi. Viņam uzrādīja apsūdzību ar triju rīdeļnieku parakstiem... Šis fakts grauza visvairāk. Vorkutā pagāja vairāk kā gads. Valdis pārnāca 1946. gada novembrī izdilts un bez spēka.

Līnai un Valdim izauga četri skaisti, stalti bērni: Edvīns (1940.), Brigīta (1942. — 1993.), Kristaps (1945.) un Rīta (1948.). Līna ar patiku noraudzījās, kā viņi pāri kalnam dodas uz skolu.

Miežu ģimene 50. gadu sākumā: Kristaps, Edvīns, Līna, Valdis, priekšplānā Brigīta un mazā Rīta

Valdis centās, bija labs pret savu ģimēni un arī pret mums. Palīdzēja Līnai smagos darbos, stāvēja līdzās bēdu brīdī. Bieži apmeklēja mūsu vecākus, no sirds iedraudzējās ar brāli Edgaru. Viens par otru viņi stāvēja un krita līdz abu mūža beigām (1999. gadā, Valdis — aprīlī, Edgars — jūnijā).

Bet pa vidu bija vairāk kā 20 gadus ilga Tukuma periods, kad Valdis strādāja ceļu būvē, bet Līna agri rītos apkopa telpas iestādēs, pēc tam savu nelielo zemīti un mājiņu Milzkalnē. Izskatījās, ka viņi dzīvo samērā labi. Kopā ar viņiem bija Rītas lielā ģimene. Taču Līnai arvien vairāk sāka sāpēt kājas, deformēties ceļgali. Viņa vairs nevarēja būt ar Valdi kopā viņa darbavietas pasākumos.

Tad Valdis aizgāja pensijā un pārcēlās uz Lodēm, kur esot klusāks un ne tik biezs. Kad Līna pēc vairākiem gadiem viņam uz turieni sekoja, izrādījās, ka viņa traucē. Ļauna slimība bija izmainījusi Valda raksturu, viņa acis bieži meta dusmu zibeņus. Saprāšanās bija zudusi. Tādā gaisotnē pagāja Līnas vecumdienas. Sirsnība atjaunojās Valda pēdējā vakarā, kad Edvīns viņu uz brīdi atveda no slimnīcas uz Lodēm...

Liktenis gādāja, lai šajā Līnai tik smagajā laikā Likažokos uz dzīvi atgrieztos viņas kādreiz auklētā Gaidiņa ar Kārli.

«Es gāju uz Lodēm, kad Valdis nebija mājās. Mums ar Līnu tā sapasēja! Mēs abas varējām dziedāt un smieties bez gala...» Tā atceras Gaida.

Bet visgrūtākajā Līnas vasarā, kad Valdis jau gulēja kapos, divreiz dienā ceļu uz Lodēm mēroja Kārli. Tā bija iespēja pateikties Līnai par nemainīgo draudzību un uzticību mūsu ģimenei ne tikai labos laikos, bet arī tad, kad tas varēja būt bīstami.

(R. Kristsons)

Līnai līdzīgu likteni, tikai straujāk un intensīvāk, izdzīvoja Brigita. Viņai piemita mātes īpašības — skaistums, strādīgums, gaišs prāts, izveicība. Abi ar Jēkabu viņi bija tik saderīgs pāris! Un tomēr... Smagie darbi un sāpīgie pārdzīvojumi salauza Brigitas sirsnību.

Viņa atnāca rudenī un aizgāja savā piecdesmit pirmajā pavasarī. Viņa — pieminēkli iekaltā

«Brigita Aizgrāve (1942. — 1993.11.05.)

Pūš vējiņš. Dūc bites. Svilpj strazdi.

Un ābeles raud un zied...»

Līnas un Valda Miežu pēcnācēju pulkā ir desmit mazbērni un desmit mazmazbērni. Lodes gan nesen pārdotas.

Vecumdienas Lodēs:
Līna, vīrs Valdis, brālis
Edgars, dēls Edvīns.
Deviņdesmitie gadi

SERAFĪMA

Rita Kristsone

No dzimtā ciema Polijā septiņpadsmitgadīgā Serafīma Dragūna atvadījās 1938. gada aprīlī. Viņa devās uz Latviju strādāt laukos par dienestmeitu. Māte viņu pamācījusi: *«Neej, meitiņ, kur liela saime! Mazākā vietā būs labāki cilvēki.»*

Tukuma darba tirgū spēcīgi noaugusi meita tika pamanīta. Māti klausīdama, viņa atsacīja zengalietim, kam piecas meitas un četri puīši, un salīga pie cita, kuram divas meitas un viens puisis. Atbrauca uz Rideļu Likažokiem.

Mājas lievenī stāvēja kalsns vecs vīrs ar mazu meiteni. Viņš padeva roku un sacīja dažus vārdus poliski. Šie vārdi: *«Tā ir saimnieka meitiņa, viņa būs tava draudzenīte.»* Serafīmu iedrošināja.

Iestrādājās, iemācījās darbu un valodu, pierada. Ar pirmo darba gadu bija apmierināta. Bet tad dzīve sagriezās kā kinofilmā. 1939. gada pavasarī nomira vecais saimnieks, bet rudenī sākās karš, krita Polija un vairs nepienāca vēstules no mājām. Serafīma centās virzīt domas uz savām pašas lietām. Otrā gada algu viņa izlietoja daudz lietderīgāk, pirka tikai labas lietas.

Nākamajā vasarā ienāca krievi. Arī dzimtā vieta bija nonākusi krievu zonā, un Serafīmai atkal pienāca vēstule no brāļa. Šī bija trešā vasara Likažokos, kura izrādījās pēdējā. 1941. gada pavasarī Likažoku vietā bija Zirgu un mašīnu iznomāšanas punkts ar vadītāju — jaunu un jautru puisi Alfrēdu Liepiņu. Daži mēneši Serafīmai pagāja kā romantiskā sapnī. Bet jau jūlijā Alfrēdam bija jāiet prom. Viņš dabūja darbu dzimnavās, un Serafīma gāja līdzi. Alfrēds piekrita salaulāties. Piedzima sprigans zēns, tēvs, kas tēvs, Laimonis Liepiņš. Otro, 1943. gada septembrī dzimušo, dēliņu nosauca vectēva vārdā par Jāni.

Serafīma 1938. gada rudenī uz Likažoku lieveņa. Gaišzilā zīda kleita nupat pirktā Tukuma smukumtirgū. Līdzās otra dienestmeita — Irma no Tukuma

Nepaiet ne mēnesis, kad dzirnavās notiek nelaime: nepacietībā, gribēdams ar bomi piebremzēt un ātrāk apturēt dzirnavu spara ratu, Alfrēds saņem nāvējošu belzienu vēderā...

Bēres bija Pirtslejās pie vecākiem. Mazais Laimonis kāpaļāja pa soliem un smaidīja katram, kas ar viņu parunājās. Uz ko varēja cerēt izmisusi Serafīma? Alfrēdam radu daudz, bet vienīgais tuvais — tēvs Jānis — drīz sekoja dēlam kapsētā.

«Par Serafīmu Liepiņu-Ausekli man tāds žēluma pilns atmiņu stāstījums. Pēc vīra nāves viņai klājās ļoti grūti. Sākumā palika dzīvot vēl tai pašā mājiņā dzirnavās, otru ceļam, tad pārcēlās uz Pakalniņiem pie vecās Jurševicu Annas. Mans tēvs, dzirnavās būdams, palīdzēja viņai pārvākties. Mazo, dažus mēnešus veco Jānīti satinis zirgu segā, lai nenosalst. Serafīma gāja gadījuma darbos, arī pie manis, kad vecāki nomira. Viņa adīja, šuva citiem, dzīvoja arī Mucniekos.

Kad sākās kolhozs, gāja Krustkalnu fermā govīs slaukt ar koka tupelēm kājās ziemā. Nedaudz piena paņēma bērniem un tika nosūdzēta... Cik varēju, palīdzēju.

Vēlāk viņa sāka kopt jaunlopus Kalngīgu fermā, tad apstākļi uzlabojās. Paaugušies zēni jau varēja palīdzēt. Serafīma apprecējās otrreiz ar Kalngīgu, pasaulē nāca Rasma Ausekle. Visiem bērniem bija vieglas galvas...» (V. Brūvere)

Tās vieglās galvas nāca no mātes. Neviens Liepiņš dzīvē nav ticis tik tālu, kā abi Serafīmas dēli. Laimonis Liepiņš pēc Rīgas Elektromehāniskā tehnikuma un Minskas augstākās milicijas skolas beigšanas strādāja vadošā darbā. Bija pirmais atjaunotās Latvijas Republikas Kriminālpolicijas priekšnieks. Tagad vada apsardzes firmu. Jānim Liepiņam divas augstākās izglītības: Latvijas universitātes Juridiskā fakultāte pabeigta neklātienē, bet Maskavas Ārējās tirdzniecības akadēmija — klātienē. Bijis PSRS tirdzniecības atašejs Taizemē, daļas vadītājs LPSR Plānu komisijā. Tagad strādā somu firmā. Arī Rasma Ausekle 1983. gadā beigusi LVU Ekonomikas fakultāti.

Serafīma nomira Kalngīgās 2002. gadā 82 gadu vecumā, atstājot četras mazmeitas, trīs mazdēlus un četrus mazmazbērņus.

***

Pa simtu gadiem reizi
Mazs rūķīts augšā nāk...

/A. Pumpurs/

Noticis neticamais. Esam tikuši pie savas Rideļu grāmatas.

Meklējot cēloņus, nonākam pie domas par mūsu senču neredzamo klātbūtni šajā lietā. Citādi nav izskaidrojama tā veiksmē, kāda mūs pavadīja gandrīz vai ik soli. Viņi, aizgājušie, mūs satur kopā — citas vietas, kur pulcēties jau Rideļos nav.

Piepildījās pat klusā cerība par jauno un visjaunāko rideļnieku līdzdalību grāmatas tapšanā. Paldies, paldies visiem!

Esam kopīgi atcerējušies krietni vairāk, kā cerēts, tādēļ grāmata iznāk biezāka. Gan jau ir arī kļūdiņas. Būsim iecietīgi — pašu darbs!...

2003. gada oktobris — 2004. gada augusts

Grāmata top. Pa ceļam pie izdevēja Dižstendē, mēs — Alnis Kambala, Vēra Jansone un Rita Kristone — iegriezāties pie Annas Feldbergas Kliņģos. 2004. gada 13. aprīlis

«AT THAT TIME IN RIDELI»

Documentary stories and memoirs

«A. Pelēča lasītava» Publishers

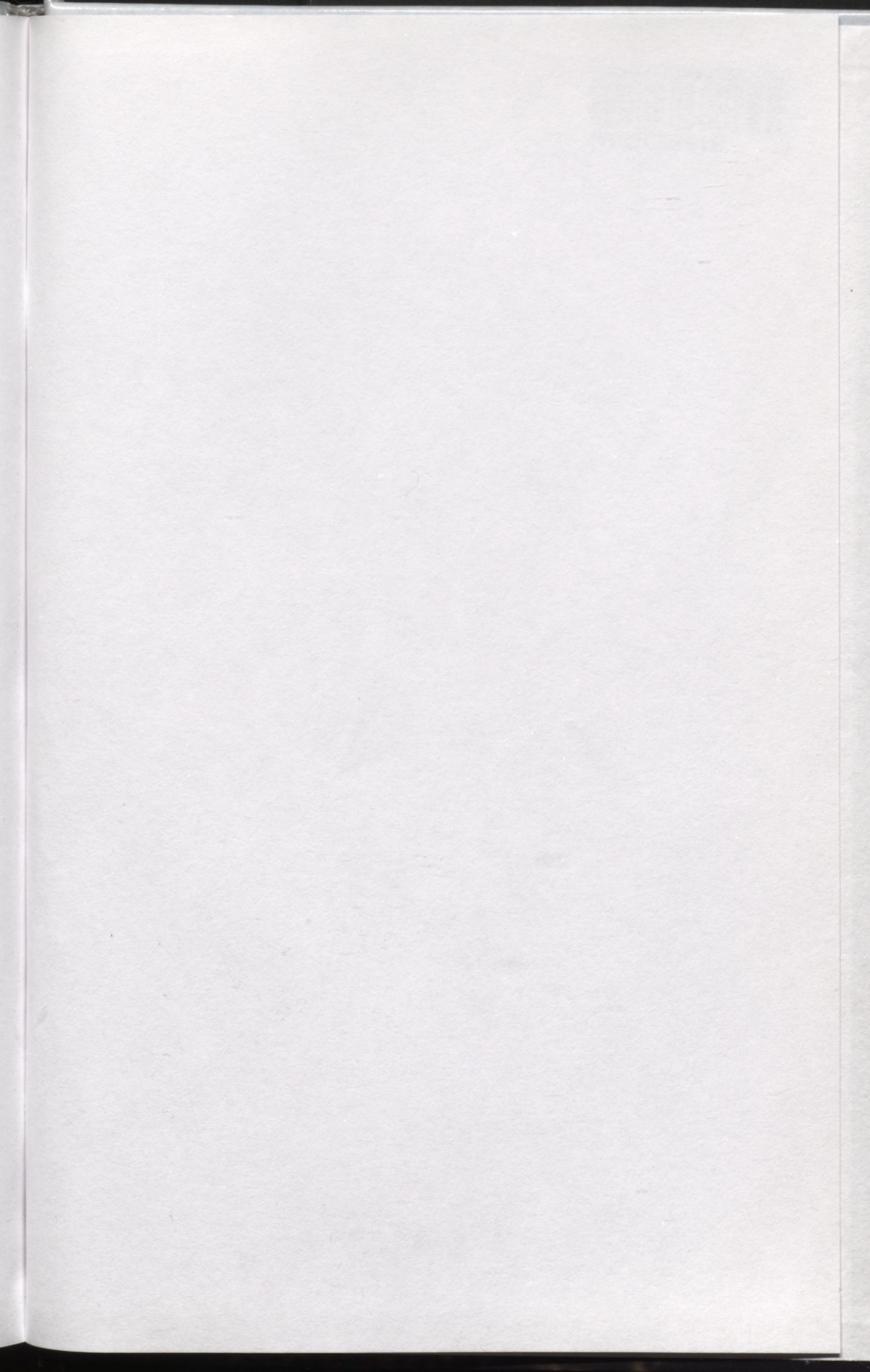
Talsi 2004, In Latvian

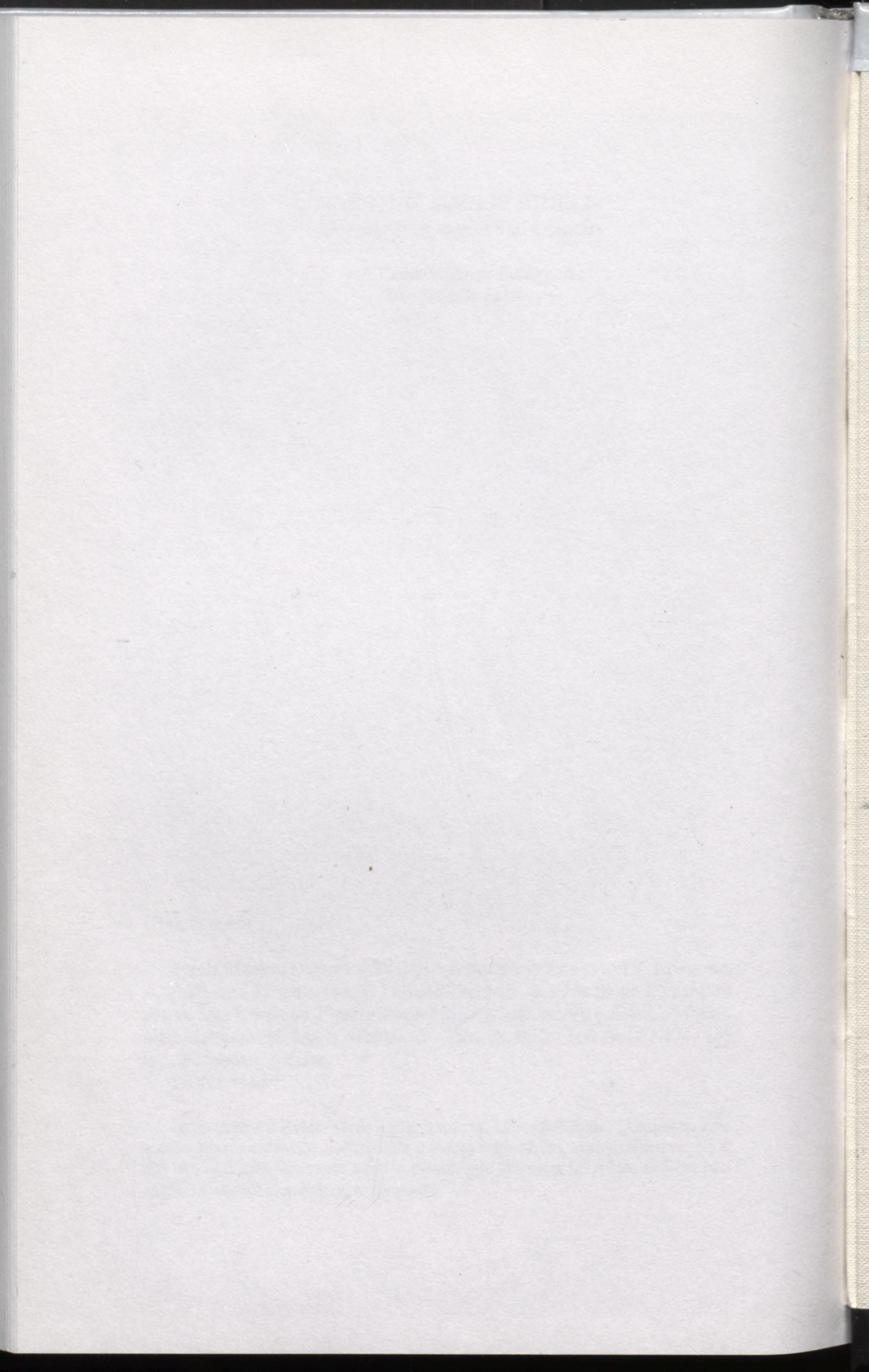
UDK 908(474.3)

Toreiz Rideļos: Dokumentāli stāsti un atmiņas /teksta autori R. Kristšone, A. Feldberga-Rozenšteina, V. Jansone-Kambala. Sastādītāja un komentāru autore Rita Kristšone, Elmāra Šmeltes priekšvārds, autoru redakcijā. Mākslinieks-datorgrafīķis Māris Arbidāns. — Talsi: A. Pelēča lasītava, 2004. — 185 lpp., il., tabulas, shēmas.

ISBN 9984-9752-1-5

Ar šo grāmatu Rideļu vārds iegūst jaunu, plašāku skanējumu. Dokumentos un atmiņu stāstos atdzīvojas notikumi un pulcējas kopā cilvēki, kuri aizmirsti vai bijuši līdz šim nezināmi. Šie mazie stāsti ir pieskāriens likteņiem un rokasspiedienu pēcnācējiem, aicinot pieminēt un nepazaudēt.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305056216

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

h

2005-5
L 191

toreiz RIDEĻOS

Kā savu dzimteni lai tēloju?
Tai augstu kalnu nav,
Nedz strāvu platu...

/Aspazija/

Mēs vēlējāmieš tēlot savu bērnišas zemi un laiku. Laiku starp diviem pasaules kariem - saulainu saliņu divdesmitā gadsimta vētrainajā okeānā. Tēlot Rideļus kā vietīņu ar skaistiem, gaišiem cilvēkiem un tādu labestības starojumu, kuram pat 1941. gada launums likumu lieca.

Tā norobežoties mums neizdevās. No rideļnieku vēstulēm un vēstures materiāliem negribēts lauzās dzīves skarbums. Jūsu priekšā ir viss mums zināmais. Nav vien pēdējo 50 gadu.

Tas ir mūsu visu, - ne tikai autoru un daudzu citu rideļnieku, bet arī mūsu rietumu un dienvidpuses kaimiņu, ilggadīgo novadpētnieku, kopdarbs. Sākot ar Elmāru Šmelti Zentenē, ar viņa neatlaidīgi uzturēto ideju par Rideļu grāmatu un pašā praktisko piemēru, un beidzot ar Intu Dišleri Brizulē, ar viņas sarakstīto šīs grāmatas II daļu.

Un tā - mums iznāca tāda pati koptalka kā toreiz Rideļos, Vanadziņa balles placī... Lai tā nes svētību Rideļiem!

AUTORES

ISBN 998497521-5

9 789984 975214

© Aleksandra Pelēča lasītava - 2004